STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 03713

SHOLEM ALEYKHEM'S VERKE

Sholem Aleichem

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

שלום עליכם'ס ווערקע

יום־טוב'דיגס

פיערטער באַנד

טאָגעבלאַטט'ס פרעמיום אויסגאַבע

נויארק

תרע"ב—1912.

אינהאַלט

— פון —

פיערטען באַנד

1) חנוכה־געלד.

2) ביים קעניג אחשורש.

3) אַ פערשטערטער פסח.

4) ל"ג בעומר.

5) די פאָהן.

6) ראַבטשיק.

7) מתושלח.

8) דער זייגער.

9) דאס מעסערעל.

10) אַ פריהער פסח.

11) דאָס פאָר פאָלק.

12) די גאָלדשפינערס.

חֲנוּכָּה־גֶעלְד.

א.

טרעפט, קינדער, וואסער יום־טוב איז דער בעסטער פון אלע ימים־טובים?

חנוכה.

אכט טאג כסדר נישט געהען אין חדר, עסען לאטקעס מיט שמאלץ, שפילען אין דריידיל און בעקומען פון אלע זייטען חנוכה־געלד — נו, בעדארף מען נאך א בעסערען יום־טוב?

ווינטער. דרויסען איז קאלט, דער פראסט ברענט מיט סכנות, די פענסטער זענען פערקאוועט, בעדעקט מיט שניי, צעמאלט אויפ'ן שענסטען ארט און אין שטוב איזווארעם — מחיה נפשות. דאס זילבערנע חנוכה־לעמפיל שטעהט צוגעגרייט נאך כ'ן בייטאג. דער טאטע געהט אום איבער שטוב די הענד ארונטער און דאווענט מעריב, אויסגעשטאנען שמונה עשרה נעמט ער ארויס פון טישקעסטיל א וועקסען לעכטיל (דעם שמש), זאגט „עלינו" און מאכט צו אונז (צו מיר מיט מיין יונגערען ברודער מאטיל) אויף לשון קודש:

— אי — א! שהוא נוטה שמים ויוסד הארץ, אי — נו — א!

איך און מיין ברודער מאטיל פערשטעהען ניט וואס ער מיינט און מיר פרעגען איהם:

— וואס? א שוועבעלע?

דער טאטע בעווייזט מיט דער האנד אהין אין קיך צריין.

— אי — א — א! ועל כן נקוה לך, אי — א נו!

— וואס? א קאלאדאטשמעסער? א שעריל? דאס אויבערשטע פונ'ם שטייסעל?

— מט—אי—אי—א—נו—פע! אמי! אמי! ביום ההוא אחד ושמו אחד, די מאמע! רופט אריין די מאמע, לאז זי געהן הערעז בענשען חנוכה־ליכטליך.

אִיךְ און מַיין בְּרוּדֶער מָאטִיל לָאזֶען זִיךְ לױפֶען בֵּיידֶע אײנ׳
אִיבֶּער׳ן אַנְדֶערֶען.

— מַאמֶע! גִיכֶער, חֲנוּכָּה לִיכְטְלִיךְ!

— אױ, אַ מַכָּה אִיז מִיר, חֲנוּכָּה־לִיכְטְלִיךְ! — זָאגְט דִי מַאמֶע און װארְפְט אַװֶעק אַלֶע אַרְבֵּייט אִין קִיךְ (מֶע הָאט גֶעקוּילֶעט גֶענְז, מֶע פְּרֶעגֶעלְט שְׁמַאלְץ, מֶע הָאט גֶערֶעשְׁטְשִׁינֶעט לַאטְקֶעס) און לָאזְט זִיךְ לױפֶען אִין שְׁטוּב אַרַיין, און נָאךְ אִיהר — בְּרַיינֶע דִי קֶעכִין, אַ שְׁװַארְצֶע יִדְ׳נֶע מִיט װָאנְצִים, מִיט אַ פֶעט פָּנִים און מִיט תָּמִיד פֶעטֶע אױסְגֶע־שְׁמִירְטֶע הֶענְד. דִי מַאמֶע שְׁטֶעלְט זִיךְ אַװֶעק אִין אַ זַייט און מַאכְט אַ פְרוּם פָּנִים און בְּרַיינֶע דִי קֶעכִין בְּלַייבְּט שְׁטֵעהְן בַּיי דֶער טִיר, װִישְׁט דִי הֶענְד אִינְ׳ם קוּיטִיגֶען פַארְטוּךְ, טְהוּט אַ שְׁמִיר מִיט דֶער פֶעטֶער הַאנְד אִיבֶּער דֶער נָאז פוּן אוּנְטֶען אַרוּיף און לָאזְט אִיבֶּער אַ שְׁװַארְצֶען צֵייכֶען אִיבֶּער׳ן נַאנְצֶען פָּנִים. מִיר זֶענֶען שְׁטַארְקֶער פוּן אַייזֶען, אִיךְ און מַיין בְּרוּדֶער מָאטִיל, אַז מִיר הַאלְטֶען זִיךְ אַיין און שִׁיסֶען נִיט אוּיס קֵיין גֶעלֶעכְטֶער.

דֶער טַאטֶע גֵעהט צוּ מִיטְ׳ן אָנְגֶעצוּנְדֶענֶעם שַׁמָּשׁ צוּם חֲנוּכָּה לֶעמְפִּיל, בּוּיגְט זִיךְ אָן און מַאכְט דִי בְּרָכָה מִיטְ׳ן בֶּעקַאנְטֶען נִגּוּן „בָּרוּךְ אַתָּה!“ און לָאזְט אוּיס: „לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל חֲנוּכָּה!“

דִי מַאמֶע עֶנְטְפֶערְט מִיט גְרוּיס יִרְאַת שָׁמַיִם „בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ, אָמֵן“, און בְּרַיינֶע שָׁאקֶעלְט צוּ מִיטְ׳ן קָאפּ און מַאכְט בְּשַׁעַת מַעֲשֶׂה אַזֶעלְכֶע פִּיסְקֶעס, אַז אִיךְ און מַיין בְּרוּדֶער מָאטִיל הָאבֶּען מוֹרָא אַ קוּק טְהוּן אֵיינֶם אוּיף דָאס אַנְדֶערֶע.

„הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ שֶׁאָנוּ מַדְלִיקִין“ — זִינְגְט דֶער טַאטֶע אוּנְטֶער דֶער נָאז און שְׁפַּאצִירְט אַרוּם הִין און צוּרִיק אִיבֶּער׳ן זַאל, קוּקְט אוּיפְ׳ן חֲנוּכָּה־לֶעמְפִּיל, זָאגְט און זָאגְט און הֶערְט גָאר נִישְׁט אוּיף צוּ זָאגֶען. מִיר װָאלְטֶען װֶעלֶען עֶס זָאל שׁוֹין הָאבֶּען אַיין עֶק, עֶר זָאל זִיךְ שׁוֹין נֶעמֶען צוּ דֶער קֶעשֶׁענֶע, צוּם בֵּייטֶעלֶע. מִיר װִינְקֶען זִיךְ אִיבֶּער, שְׁטוּפֶּע׳ אוּנְטֶער אֵיינֶם דָאס אַנְדֶערֶע:

— מָאטִיל, גֵעה צוּ, זָאג אִיהם חֲנוּכָּה־גֶעלְד.

— וואס טַפּס איך זאל זאגען חנוכה-געלד?

— אַזוֹי, וואָרום דו בּיזט קלענער, בּעדאַרפסט דו בּעטען חנוכה געלד.

— טאַטער פערקעהרט, דו בּיזט עלטער, בּעדאַרפסט דו בּעטען חנוכה-געלד?

דער טאַטע הערט גאַנץ גוט, אַז מיר רעדען פון חנוכה-געלד, נאָר ער מאַכט זיך ווי ער הערט ניט. שטיל, נישט געחאַפּט, געהט ער צו צום טישקעסטיל און צעהלט געלד. עס געהט אונז איבער אַ קליין פרעסטיל איבער׳ן לייב, עס ציטערען די הענד, עס קלאַפּט דאָס האַרץ. מיר קוקען אויף דער סטעלי, קראַצען זיך אונטער דער פּאָה, מאַכען זיך פלוטר׳שט קאַלטבּלוטיג, גלייך ווי ניט אונז מיינט מען.

דער טאַטע מהוט אַ הוסט.

— הם... קינדער, קומט נאָר אַהער.

— האַ? וואָס איז?

— נאַט אייך חנוכה-געלד.

בּעקומען אונזער חנוכה-געלד, לאָזען מיר זיך געהן, איך און מיין בּרודער מאָטיל, פריהער פּאַוואָלי ווי די סטאַטיקעס, און נאָכדעם גיכער און גיכער מיט אַ שפּרונג אונטער און מיט אַ טענציל, און בּיז מיר קומען אין אונזער חדר׳ל אַריין קאָנען מיר זיך ניט איינהאַלטען, קוליען זיך איבער דריי מאָל מיט׳ן קאָפּ אַראָב מיט די פיס אַרויף שפּרינגען אויף איין פוס און זינגען אונטער:

איינגע בּיינגע\
סטופּאַ ציינגע\
אַרצע בּאַרצע\
גאָלע שוואַרצע\
עיימעלי רייטע\
בּיינעלי פייגע\
האָפּ!

און פֿאַר גרויס שׂמחה און התפּעלות געבן מיר זיך אַליין צו צוויי פּעטש אין די באַקן.

עס עפֿנט זיך די טיר און עס קומט אַרײַן דער פֿעטער בעני.

— חבֿרה פּלעציל, איך קום חנוכּה־געלד!

דער פֿעטער בעני לייגט אַרײַן די הענט אין זשילעט־קעשענע, נעמט אַרויס צוויי זילבערנע גילדען און גיט אונדז חנוכּה־געלד.

ב.

קיינער אין דער וועלט וועט ניט זאָגן, אַז דער טאַטע און דער פֿעטער בעני זענען ברידער. דער טאַטע — אַ הויכער אַ דאַרער, דער פֿעטער בעני — אַ קורצער אַ גראָבער; דער טאַטע — אַ שוואַרצער, דער פֿעטער בעני — אַ געלער; דער טאַטע — אַ מרה־שחורה׳דיקער, אַ שווײַגער, דער פֿעטער בעני — אַ פֿריילעכער, אַ רעדנער. טאָג מיט נאַכט, זומער און ווינטער — און דאָך אייגענע ברידער.

דער טאַטע נעמט אַ גרויסן בויגן פּאַפּיר, צעווירט אויף קעסטעליך, שוואַרצע און ווײַסע, הייסט אַרײַנטראָגן פֿון קיך פּאַסאָלים, שוואַרצע און ווײַסע — דאָס וועט זײַן אַ דאָמינע.

די מאַמע איז אין קיך, פּרעגלט שמאַלץ און באַקט לאַטקעס, איך מיט מײַן ברודער מאָטיל שפּילן אין דריידל נס גדול היה שם, און דער טאַטע מיטן פֿעטער בעני זעצן זיך אַוועק שפּילן אין דאָמינע.

— איין זאַך וועל איך דיך בעטן, בעני, בלא חרטה ובֿלא דעה, דאָס הייסט: אַ גאַנג זאָל זײַן אַ גאַנג! — זאָגט דער טאַטע.

— אַ גאַנג איז אַ גאַנג — זאָגט דער פֿעטער בעני און גייט אַ גאַנג.

— אַ גאַנג איז אַ גאַנג — זאָגט דער טאַטע און שלאָגט אָפּ דעם פֿעטער בעני׳ס אַ ציינגל.

— אַ גאַנג איז אַ גאַנג — זאָגט דער פֿעטער בעני און שלאָגט אָפּ דעם טאַטנס צוויי צייגליך.

וָואס וַוייטֶער ווייטֶער לָאזֶען זֵיי זִיךְ אַרַיין אִין דֶער שְׁפִּיעל אַלְץ טִיעפֶער, קִיְען בְּשַׁעַת מַעֲשֶׂה דִי בֶּערְד, טְרֵייסְלֶען מִיט דִי פִּיס אוּנְטֶער׳ן טִישׁ אוּנ זִינְגֶען שְׁטִילֶערְהֵייד בֵּיידֶע אֵיין לִיעדִיל.

— אוֹי וָואס טְהוּט מֶען, וָואס טְהוּט מֶען, וָואס טְהוּט מֶען? — זִינְגְט דֶער טַאטֶע מִיט אַ נִגוּן פוּן דֶער גְמָרָא אוּנ קַייט אֵיין עֶק בָּארְד — זָאל אִיךְ גֵעהן אַהֶער? וֶועט עֶר גֵעהן אַהִין. וֶועל אִיךְ גֵעהן אַהִין? וֶועט עֶר גֵעהן אַהֶער. בֶּעדַארְף מֶען בֶּעסֶער גֵעהן אַזַא מִין גַאנְג.

— אַזַא מִין גַאנְג, אַזַא מִין גַאנְג. — הֶעלְפְט אִיהם אוּנְטֶער דֶער פֶּעטֶער בֶּענִי מִיט׳ן זֶעלְבֶּען נוּסַח.

וָואס זָשֶׁע בֶּעדַארְף אִיךְ מוֹרָא הָאבֶּען? — זִינְגְט דֶער טַאטֶע ווייטֶער — טָאמֶער שְׁלָאגְט עֶר מִיר אָב יֶענְץ צִיגֶעל? וֶועל אִיךְ בַּיי אִיהם צוּנֶעמֶען צְווַיי צִיגְלִיךְ. אַי וָואס? טָאמֶער מַיינְט עֶר מִיר שְׁלָאגֶען דְרַיי צִיגְלִיךְ?

דְרַיי צִיגְלִיךְ, דְרַיי צִיגְלִיךְ, דְרַיי צִיגְלִיךְ? — הֶעלְפְט אִיהם אוּנְטֶער דֶערְפַאר בֶּענִי.

— אוֹי בִּיזְט דוּ אַ טִפֵּשׁ, בֶּענִי, אַ טִפֵּשׁ אוּנ אַ גְרוֹיסֶער! — זִינְגְט דֶער טַאטֶע אוּנ גֵעהט אַ גַאנְג.

— בִּיזְט אַלֵיין אַ טִפֵּשׁ, מַיין בְּרוּדֶער, אוּנ נָאךְ אַ גְרֶעסֶערֶער! — זִינְגְט דֶער פֶּעטֶער בֶּענִי אוּנ גֵעהט אַ גַאנְג אוּנ פֶערְחַאפְּט זִיךְ בַּאלְד צוּרִיק.

— פֶּע, בֶּענִי, מִיר הָאבֶּען דָאךְ גֶערֶעדְט, אַ גַאנְג אִיז אַ גַאנְג! — זָאגְט דֶער טַאטֶע שׁוֹין אָהן אַ נִגוּן אוּנ חַאפְּט דֶעם פֶּעטֶער בֶּענִי פַאר דֶער הַאנְד.

— אַ גוּטֶער מָשָׁל! — זָאגְט דֶער פֶּעטֶער בֶּענִי — כָּל זְמַן אִיךְ הַאלְט אִין מִיטֶען אַ גַאנְג מֶעג אִיךְ מִיר גֵעהן וואוּהִין אִיךְ וִויל.

— נֵיין! — זָאגְט דֶער טַאטֶע — אַ גַאנְג אִיז פֶערְפַאלֶען! מִיר הָאבֶּען דָאךְ עֶפִּיס גֶעשְׁמוּעֶסְט, בֶּענִי, בְּלֹא חֲרָטָה, בֶּענִי, בְּלֹא דֵעָה!

— חֲרָטָה — זָאגְט דֶער פֶּעטֶער בֶּענִי — וִויפִיעל מָאל מַאכְט זִיךְ אַז דוּ הָאסְט חֲרָטָה?

— איך? — זאגט דער מאמע — ע, בעגי, דערפאר האב איך דאך פיינד מיט דיר צו שפיעלען אין דאמינע!

— ווער זשע גייט דיך זאלסט מיט מיר שפיעלען?

— שוין? מע קריגט זיך שוין איבער א פאסאלקילע? — רופט זיך אן די מאמע און קומט אן פון קיך מיט א פערפלאמט פנים און נאך איהר בריינגט מיט א גרויסען פאלומעסיק מיט הייסע לאטקעס מיט שמאלץ, פון די לאטקעס זעצט א פארע. אלע לאזען זיך צום טיש. איך און מיין ברודער מאטיל, וואס האבען זיך פריהער א ביסעל געקריגט, געריסען ווי די קעץ, בעטען זיך גיך איבער, ווערען שלום, און זעצען זיך צו די לאטקעס מיט גרויס כונה.

ג.

ביינאכט אויפ'ן געלעגער ליג איך און טראכט; וויפיעל קאן זיך צושטייגער ביי מיר צונויפקלויבען צו אלע פעטערס מיט אלע מומעס מיט אלע קרובים וועלען מיר געבען חנוכה-געלד? ראשית חכמה דער פעטער משה אהרן, דער מאמעס ברודער, אפילו זעהר א קארגער, נאר א נגיד. נאכדעם דער פעטער איצי און די מומע דבורה וואס דער מאמע און די מומע זענען מיט זיי ברוגז שוין פון כמה וכמה יאהרען. היינט דער פעטער בייניש און די מומע יענטע? היינט וואו איז אונזער שוועסטער ציידיל? און איהר מאן שלום זיידיל? און אלע איבעריגע קרובים?

— מאטיל, דו שלאפסט?

— יא, וואס איז דען?

— וויפיעל מיינסט דו וועט אונז געבען דער פעטער משה אהרן חנוכה-געלד?

— פון וואנען זאל איך וויסען, איך בין א נביא?

אין א מינוט ארום:

— מאטיל, דו שלאפסט?

— יָא, וָואס אִיז דֶען?

— עֶנִיצֶער הָאט אַזוֹי פִיעל פֶעטֶערְס מִיט אַזוֹי פִיעל מַיְנֶעס ווִי מִיר?

— אָדֶער יָא אָדֶער נֵיין.

אִין צְווֵיי מִינוּט אַרוּם:

— מָאטִיל, דוּ שְׁלָאפְסְט?

— יָא, וָואס אִיז דֶען?

— ווִי בַּאלְד דוּ שְׁלָאפְסְט, הַיינְט ווִי אַזוֹי רֶעדְסְט דוּ מִיט מִיר?

— דוּ פְרֶעגְסְט דָאךְ מִיךְ, מוּז אִיךְ דִיר עֶנְטְפֶערֶען.

אִין דְרַיי מִינוּט אַרוּם:

— מָאטִיל, דוּ שְׁלָאפְסְט?

— טְסְסְסְ — טְרְרְרְ — חִילְחוּלְחִיל — מְסְסְסְ...

מָאטִיל חְרָאפֶּעט, חָארְחֶעלְט, פַייפְט מִיט דֶער נָאז, אוּנ אִיךְ וֶועק מִיךְ אוֹיף, אוֹיף מַיין בֶּעטִיל, נֶעם אַרוֹיס מַיין קֶערְבִּיל, גְלֶעט דָאס, בֶּעטְרַאכְט דָאס.

— דַאכְט זִיךְ וָואס? — טְרַאכְט אִיךְ מִיר — אַ שְׁטִיקֶעל פַּאפִּיער, אוּנ וָואס קָאן מֶען דֶערְפַאר נִיט קוֹיפֶען? צַאצְקֶעס, מֶעסֶערְלֶעךְ שְׁטֶעקֶעלֶעךְ, בַּייטֶעלֶעךְ, נִיס אוּנ קָאנְפֶעקְטֶען אוּנ רָאזִינְקֶעס אוּנ בָּאקְבֶּערֶען, אוּנ וָואס נִיט?

אִיךְ בֶּעהַאלְט דָאס קֶערְבִּיל צוּקָאפֶּענְס אוּנְטֶערֶען קִישֶׁען אוּנ לֵייעֶן אָפּ קְרִיאַת שְׁמַע, קוּמְט אַרֵיין בְּרַיינֶע פוּן קִיךְ מִיט אַ פוּלֶען פַאלוּמֶעסִיק מִיט קֶערְבְּלִיךְ... בְּרַיינֶע גֶעהְט נִיט, נָאר זִי שְׁווֶעבְּט אִין דֶער לוּפְטֶען, זִינְגְט הַנֵרוֹת הַלָלוּ שֶׁאָנוּ מַדְלִיקִין, אוּנ מָאטִיל שְׁלִינְגְט קֶערְבְּלִיךְ ווִי דִי הַאלִישְׁקֶעס. „מָאטִיל! — שְׁרַיי אִיךְ מִיט אַלֶע כּחוֹת — נָאט אִיז מִיט דִיר, מָאטִיל וָואס טְהוּסְט דוּ? קֶערְבְּלִיךְ???"

אִיךְ חַאפּ זִיךְ אוֹיף אוּנ שְׁפַּיי אוֹיס דְרַיי מָאל: „טְפוּ — טְפוּ — טְפוּ — אַ חָלוֹם!" —

אוּנ וֶוער אַנְשְׁלָאפֶען.

ד.

אוֹיף מָארְגֶען אִין דֶער פְרִיה, אָפְּגֶעדַאוֶוענְט אוּנ אִיבֶּערְגֶעבִּיסֶען, טְהוּט אוּנְז אָן דִי מַאמֶע אִין קֶעצֶענִי טִילֶעפְלִיךְ, וִויקֶעלְט אוּנְז אַיין אִין גְרוֹיסֶע וַוארֶעמֶע שַׁאלֶען, אוּנ מִיר לָאזֶען זִיךְ גֵעהן נָאךְ חֲנוּכָּה־גֶעלְד, פְרִיהֶער פוּן אַלֶעמֶען גֶעווֶעהנְלִיךְ צוּם פֶעטֶער משֶׁה־אַהֲרֹן.

דֶער פֶעטֶער משֶׁה־אַהֲרֹן אַז אַ יוּד נִישְׁט קֵיין גֶעזוּנְדֶער, הָאט עֶר טְהוּן שְׁטֶענְדִיג מִיטְ׳ן מָאגֶען; וֶוען מֶע קוּמְט טְרֶעפְט מֶען אִיהם גֶעבֶּעקְט הַאנְטְפַאס וִוישֶׁען זִיךְ דִי הֶענְט אוּנ זָאגֶען „אֲשֶׁר יָצַר“.

— אַ גוּט מָארְגֶען, פֶעטֶער משֶׁה־אַהֲרֹן! — שִׁיסֶען מִיר אוֹיס בֵּיידֶע מִיט אַמָאל, אִיךְ אוּנ מַיין בְּרוּדֶער מָאטִיל, אוּנ עֶס קוּמְט אַ קֶעגֶען דִי מוּמֶע פֶעסִיל, אַ יוּדִינֶע אַ קְלֵיינִיטְשְׁקֶע, אֵיין אוֹיג אַ שְׁוַוארְץ דָאס אַנְדֶערֶע אַ וַויס, דָאס הֵייסְט אֵיין בְּרֶעם אַ שְׁוַוארְצֶע דִי אַנְדֶערֶע אַ וַוייסֶע. דִי מוּמֶע פֶעסִיל טְהוּט אוּנְז אוֹיס דִי טִילֶעפְלִיךְ, וִויקֶעלְט אוּנְז אוֹיס פוּן דִי שַׁאלֶען אוּנ שְׁנַייצְט אוּנְז אוֹיס דִי נָעזֶער אִין אִיהר פַארְטוּךְ.

— שְׁנַייצְט אוֹיס! — זָאגְט דִי מוּמֶע פֶעסִיל — גוּט גוּט שְׁנַייצְט אוֹיס! זְשַׁאלֶעוֶועט נִיט! נָאךְ! נָאךְ! אָט אַזוֹי!...

אוּנ דֶער פֶעטֶער משֶׁה־אַהֲרֹן, אִין אַיין אַלְט קֶעצִין חַאלַאטִיל, מִיט אַ וַואטָאוֶוע יַארְמֶעלְקֶע אוֹיפְ׳ן קָאפּ, מִיט וַואטֶען אִין דִי אוֹיעֶרֶען אוּנ מִיט אוֹיסְגֶעקְרָאכֶענֶע וָואנְצִים, שְׁטֶעהט בַּיים הַאנְטְפַאס, וִוישְׁט זִיךְ דִי הֶענְט קְנֵייטְשְׁט מִיטְ׳ן פָּנִים, פִינְטֶעלְט מִיט דִי אוֹיגֶען אוּנ קְוֶועטְשְׁט: „נְקָבִים נְקָ—בִים! חֲלוּלִים חֲלוּ—לִים!“

אִיךְ אוּנ מַיין בְּרוּדֶער מָאטִיל זִיצֶען אִין גֶעהַאקְטֶע וואוּנְדֶען. עֶס פַאלְט אוֹיף אוּנְז אָן אַ פַּחַד, אַ קֶעלְט, אַלֶע מָאל וֶוען מִיר קוּמֶען אַהֶער. דִי מוּמֶע פֶעסִיל זֶעצְט זִיךְ אַוֶועק אַקֶעגֶען אוּנְז לֵייגְט צֶענוֹיף דִי הֶענְט אוֹיפְ׳ן הַארְצֶען אוּנ נֶעמְט אוּנְז צוּם עֶקְזַאמֶען:

— ס׳מַאכְט דֶער טַאטֶע?

— גָאר נִיט.

— ס׳מַאכְט דִי מַאמֶע?

— גָאר נִיט.

— גֶעקוילֶעט גֶענְז?

— גֶעקוילֶעט.

— גֶעפְּרֶעגֶעלְט שְׁמַאלְץ?

— גֶעפְּרֶעגֶעלְט.

— גֶעבַּאקְן לַאטְקֶעס?

— גֶעבַּאקְן.

— דֶער פֶעטֶער בֶּעגִי גֶעוֶוען?

— גֶעוֶוען.

— גֶעשְׁפִּיעלְט אִין דָאמִינָעס?

— גֶעשְׁפִּיעלְט.

אוּן אַזוֹי וַוייטֶער...

דִי מוּמֶע פֶּעסִיל שְׁנַייצְט אוּנְז אוֹיס דִי נֶעזֶער נָאךְ אַמָאל אוּנ׳ ווּפְט זִיךְ אָן צוּם פֶעטֶער מֹשֶׁה־אַהֲרֹן:

— מֹשֶׁה אַהֲרֹן, מֶע בֶּעדַארְף זֵיי עֶפִּיס גֶעבֶּען חֲנוּכָּה־גֶעלְד.

דֶער פֶעטֶער מֹשֶׁה אַהֲרֹן הֶערְט נִיט, עֶר ווִישְׁט זִיךְ דִי הֶענְט אוּנ׳ לָאזְט אוֹיס מִיט אַ קְוֶועטְשׁ: „וּמַפְלִיא לַ—עֲ—שׂוֹת!“

דִי מוּמֶע פֶּעסִיל פוּלְט זִיךְ נִיט דֶערְמָאנֶען אִיהם נָאךְ אַמָאל:

— מֹשֶׁה אַהֲרֹן, דִי קִינְדֶער חֲנוּכָּה־גֶעלְד!

— הַא? וָואס? — מַאכְט דֶער פֶעטֶער מֹשֶׁה־אַהֲרֹן אוּנ׳ לֵייגְט אִיבֶּער דִי וַואטֶען פוּן אֵיין אוֹיעֶר אִינ׳ם אַנְדֶערֶען.

— דִי קִינְדֶער חֲנוּכָּה־גֶעלְד!! — שְׁרַייט אוֹיס דִי מוּמֶע פֶּעסִיל אִיהם גְלַייךְ אִין אוֹיעֶר אַרַיין.

— אוֹי, דֶער בַּאאוּךְ! דֶער בַּאאוּךְ! מַאכְט דֶער פֶעטֶער מֹשֶׁה אַהֲרֹן (עֶר רֶעדְט אַבִּיסֶעל בְּרָאדִישׁ) אוּנ׳ חַאפְּט זִיךְ מִיט בֵּיידֶע הֶענְט בַּיים בּוֹיךְ — חֲנוּכָּה־גֶעלְד ווִילְט אִיהר? וָואס דַארְפֶען קִינְדֶער גֶעלְד? וָואס וֶועט אִיהר טְהוּן מִיט׳ן גֶעלְד? הַא? אוֹיסְגֶעבֶּען צֶעטְרֶענְצְלֶען, הַא? וויפִיעל הָאט אַייךְ גֶעגֶעבֶּען דֶער טַאטֶע אַייעֶרֶער חֲנוּכָּה־גֶעלְד? הַא?

— מִיר אַ קֶערְבִּיל — זָאג אִיךְ — אוּנ׳ אִיהם אַ הַאלְבַּם.

— קערבּיל?!! הם... מע באַלעוועט קינדער, מע מאַכט פון זיי אַ תּל! וואָס וועסט דו טהון מיט'ן קערבּיל? — הא? צעבּייטען? הא? זאָלסט דאָס ניט צעבּייטען! דו הערסט וואָס איך זאָג דיר, זאָלסט דאָס ניט צעבּייטען! צו אפשר ווילסט דאָס צעבּייטען הא?

— ניט צעבּייטען, יאָ צעבּייטען, וואָס געהט דאָס דיך אָן? — מישט זיך אַריין די מומע פּעסיל — גיב זיי אָב זייערס און לאָזען זיי געהן געזונדערהייד.

דער פעטער משה־אַהרן געהט אַוועק צו זיך אין חדר, שאַרעוועט מיט די שקראַבּעס, זוכט אין אַלע טישקעסטליך מיט אַלע שיפלעדליך, קראַצט אויס פון דאָרטען עטליכע מטבעות און רעדט צו זיך אַליין:

— הם... מע פיהרט איבּער קינדער, מע מאַכט פון זיי אַ תּל, אַ תּל עולם!

און ער רוקט אונז אַריין אין האַנט אַריין עטליכע האַרטע מטבעות. די מומע פּעסיל שנייצט אונז אויס די נעזער נאָך אַמאָל (דאָס לעצטע מאָל), טהוט אונז אָן די טיכעלעך, וויקעלט אונז איין אין די גרויסע וואַרעמע שאַלען און מיר געהען ווייטער.

מיר לויפען איבּער'ן ווייסען, געפרוירענעם סקריפּענדיגען שניי און צעהלען די האַרטע מטבעות וואָס דער פעטער משה־אַהרן האָט אונז אַריינגערוקט און מיר קאָנען זיי ניט איבּערצעהלען. די הענט זענען אונז געפרוירען, רויט, אָנגעדראָלען; די מטבעות זענען כּסדרגע גרויסע שווערע מטבעות, עפּיס זעכסערס פאַרצייטיגע, דרייערס מאָדנע אָבגעריבּענע, גראָשענס אַלטפרייניקישע, געשוואָלענע, פערקרינטע — ס'איז שווער אויסצורעכענען אין דרויסען אויפ'ן פראָסט וויפיעל דער פעטער משה אַהרן האָט אונז געגעבען חנוכּה־געלד!...

ה.

אונזער צווייטע סטאַנציע אויף נעמען חנוכּה־געלד איז דער פעטער איצי מיט דער מומע דבורה, די וואָס דער טאַטע מיט דער מאַמע זענען מיט זיי ברוגז שוין פון כּמה וכמה יאָהרען. פאַר וואָס זיי

זענען ברוגז — דאס ווייסען מיר ניט. מיר ווייסען נור, אז דער טאטע און דער פעטער איצי (לייבליכע ברידער) רעדען ניט צווישען זיך קיין מאל גישט, חאטש זיי דאווענען ביידע אין איין שול און זיצען ביידע אויף איין באנק א שטאדט געגען א שטאדט, א סטענדער מיט א סטענדער. און אז עס קומט יום טוב צו אויסנעמען (הוצאות התורה) און עס האלט ביי פערקויפען עליות, דינגען זיי זיך, ווילען דווקא ביידע איין עליה, שמייסען איינס דאס אנדערע און שמייסען אריין אין טאג אריין. אין שול איז דעמאלט א יריד; אלע רעדען, ריהרען זיך, שושקען זיך, לאכען און העלפען אונטער דינגען זיך; איטליכער איז נייגעריג צו וויסען פאר וועמען וועט בלייבען דער „ששי“, אדער דער „מפטיר“. אז עס געהט אריין אין נצחון, דעמאלט ווילען אלע מע זאל זיך דינגען ביז'ן ביין אריין. דער שול-שמש, מעכטשי פאנפאטש מיט די רויטע קאלטענים, שטעהט אויף דער בימה העכער האלב אריבערגעבויגען, דער טלית איז איהם אראבגעפאלען, די יארמעלקי פון יענער זייט, ער קוקט אין מזרח זייט, אויפ'ן טאטען און אויפ'ן פעטער איצין, און זינגט אויף זיין פאנפעוואטע שטימע:

— אכטצעהן גילדוין אום ששי! צוואנציג גילדוין אום ששי! צוויי און צוואנציג גילדוין אום ששי!

דער טאטע און דער פעטער איצי זיצען, דער אהער דער אהין, ביידע פערטיפט כלומר'שט איטליכער אין זיין חומש, נאר וויפיעל איינער גיט, גיט דער אנדערער מעהר. דער עולם קוועלט, העלפט אונטער: דרייסיג, דרייסיג! פינף און דרייסיג! זיבען און דרייסיג! פערציג, פערציג!

מעכטשע פאנפאטש קוקט פון איינעם אויפ'ן אנדערען:

— פערציג גילדוין אום ששי! צוויי און פערציג גילדוין אום ששי! פינף און פערציג גילדוין אום ששי!

דער טאטע און דער פעטער איצי הערען נישט אויף צו שמייסען זיך; מע האט שוין אריינגעשמיסען ביז פינפציג גילדוין. מעכטשי הויבט אויף די האנט און וויל שוין צו פאטשען פאר'ן טאטען:

— פינפציג גילדוין!..

איז זיך מיישב דער פעטער איצי און הויבט אויף א פינגער און דער גאנצער עולם העלפט אונטער: איין און פינפציג! איין און פינפ־[…]יג! — און מע שמייסט ווייטער, אזוי לאנג אזוי ברייט, ביז מע שמייסט […]ריין אין עטליכע און זעכציג גילדוין (אזא מעשה איז נאך ניט גע־[…]ערט געווארען!), און „ששי" בלייבט פארן פעטער איצין. קומט צו „מפטיר", טהוט דער טאטע א קוק אויפ'ן שמש און א מאך מיט דער האנט, ווי איינער רעדט: „מפטיר, — דאס געהער צו מיר!..." ביי מעכט־[…]שען האט דאס געפועלט, איז אבער א סברה, אז דער עולם איז ניט מסכים, דינגען זיך — דאס מוז מען, דערויף איז דאס יום טוב, נישטא קיין מאנאפאל, קיין חזקה אויף מפטיר!

— צעהן גילדוין אום מפטיר! פינפצעהן גילדוין אום מפטיר! צוואנציג גילדוין אום מפטיר! פיפציג גילדוין אום מפטיר!

א גוטער שפרונג! דער טאטע דרעהט אוים דעם קאפ: ווער קריגט דאס אויף זיין מפטיר? און שטעלט איך פאר, אז דאס שמייסט ווידער דער פעטער איצי; ער האט חשק צו קויפען דעם מפטיר פאר זיין יונגערען איידעם. נאר אי „ששי" אי „מפטיר" — אזאם! מיט צוויי בייטשען שמייסט מען ניט!... דער טאטע הויבט זיך אויף, טהוט א ווינק צום שמש.

— הונדערט.

דאס ווארט „הונדערט" לויפט דורך איבער'ן שול ווי א בליץ מיט א דונער. דער גאנצער עולם איז איבערראשט, אויסער זיך. אזוי ווייט אריינצושמייסען מפטיר — דאס האט מען נאך נישט געהערט זינט די שול איז א שול.

און מעכטשי פאנפאטש טהוט זיך זיינס, גלייך ווי געוויינטליך

— הונדערט גילדוין אום מפטיר! הונדערט גילדוין אום מפטיר! הונדערט גילדוין... (מע וויל צופאטשען).

דער פעטער איצי הויבט זיך אויף, דער טאטע טהוט אויף

איהם אַ מאָדנעם קוק, ווי איינער רעדט: „משוגע, צו חסר דעה? ווילסט קוילען? קוילע...!"

דער פעטער איצי זעצט זיך אַנידער און דער שפּיר בלייבט פאַר אונז...

פון דעכטווענען, איינס צום אַנדערען געהער זיך ניט אָן. אַז עס קומט אַ שמחה, ביי אונז אָדער ביים פעטער איצין, אַ מזל טוב, אַ בן־זכר, אַ ברית, אַ פּדיון הבן, אַ בר מצוה, אַ קנס מאָל, אַ פאָרהער־שפּיעל, איין אויפרופעניס, אַ חתונה אָדער אַ גט, קומט מען איינס צום אַנדערען, מע בעזעצט זיך אויבען אָן, מע שענקט „דרשה געשאַנק", „מי שבירך געלד" און מע טאַנצט מיט אַלע מחותנים אין קאָהן.

— אַ גוט מאָרגען אייך פעטער איצי! אַ גוט מאָרגען אייך מומע דבורה! — שיקען מיר אויס ביידע מיט אַמאָל, איך און מיין ברודער מאָטיל, און מען נעמט אונז אויף פאַר זעהר אָנגעלייגטע געסט.

— איהר מיינט דאָך ניט די הגדה, איהר מיינט די פאַליטישע־קעס... — מאַכט צו אונז דער פעטער איצי, קנייפּט אונז אין די בעקליך, עפענט אויף דאָס בייטעלע און גיט אונז חנוכּה־געלד, מיר אַ ווייסען זילבערנעם צוואַנציגער און מיין ברודער מאָטלין אַ ווייסען זילבערנעם צוואַנציגער, און מיר גייען אַוועק פון דאָרטען צום פעטער בייניש.

ו.

אויב איהר קאָנט זיך פאָרשטעלען דעם גיהנם — אָט דאָס איז דעם פעטער בייניש'עס שטוב. ווען איהר זאָלט ניט קומען אַהין, טרעפט איהר אַ ליאַרעם, אַ געשריי, אַ געפּילדער. ס'איז דאָרט אַ פולע שטוב מיט קינדער — האַלבנאַקעטע, פערשמירטע, פערמורזשיטע, גישט קיין געצוואוגענע, תמיד צעשלאָגענע, שטענדיג צעדראַפּעטע, אָפּמאָל צעבלוטיגטע, מיט סימנים אונטער די אויגען. דער ווייגט און דער לאַכט, דער זינגט און דער קוויטשעט, דער הוקעט און דער פייפט. דער האָט אָנגעטהון דעם טאַטענס קאַפּאָטע מיט פערקאַטשעטע אַרבעל, און דער פאָהרט רייטענדיג אויף אַ בעזעם, דער

טרינקט מילך פון אַ קריגיל, דער קנאַקט ניסליך, דער טראָגט זיך אַרום מיט אַ קעפּיל פון אַ הערינג און דער סמאָצקעט אַ קאָנפּעקטיל און פונים נעזיל ריזען צוויי קליינע ריטשקעליך גלייך אין מויל אַריין. די מומע יענטע איז שטאַרקער פון אייזען אַז זי האַלט אויס פון דער דאַזיגער „קאָמאַנדאַ". זי שעלט זיי, זי קנייפּט זיי, רייסט זיי אויס שטיקער פלייש. זי קלויבט נישט איבער: ווער עס חאַפּט זיך אונטער אונטער דער האַנד, דער בעקומט אַ זעץ, אַ טראַסק, אַ בוכענצי אין זייט אַריין. אַ פּאַטש איז דאָרט אַ וואָכעדיגער גאַנג. „ווייַ, בינן זאָלסט דו זיך! די כפּרה זאָלסט דו זיין! פערחאַפּט זאָלסט דו ווערען!" — דאָס איז פון די קליינע קללות; דאָרט קאָנט איהר הערען „קדחת" און „חליראַ" און אַ „מיתה משונה" און דווקא אין גוטען מוטה, פונקט ווי איהר זאָגט אַ גוט שבת. שטיל ווערט נאָר בשעת דער פעטער בייניש קומט צו געהן. נאָר מחמת דער פעטער בייניש איז אַ פערד גומענער מענש, זיצט אַ גאַנצען טאָג אין קלייט און קומט אַהיים נאָר אויף אַ מינוט „אָבּעסען", דערפאַר איז ביי זיי אין שטוב דער אמת'ער גיהנם.

אַריינגעקומען האָבען מיר געטראָפען עזריאַליקען (דעם מיטעלסטען) פּאַדרען רייטענדיג אויף געצין (אויפ'ן עלטע,ען) און פרויקע מיט מענדלין (צוויי נאָך קלענערע) האָבען אונטערגעשמיסען געצין, איינער מיט איין אַרבעל פון אַ וואַטאָווע לייביל און דער אַנדערער מיט אַ טאָוועל פון אַ סדור, אַ חומש, אָדער אַ ספר. חיימ'ל (אַ מיטעלסטער צווישען פרויקען און מענדלין) האָט דערטאַפּט אַ בערגעלי פון אַ געהוילעטער גאַנז, האָט דאָס אָנגעבלאָזען מיט אַלע זיינע לעצטע כחות, ער איז אַזש געוואָרען בראָן און בלוי, און ס'איז איהם געראָטען אַרויסבעקומען פון דעם אַ מין משונה קול ווי פון אַ הבדיל אַ חזיר בשעת מע שטעכט איהם און ער קוויטשעט... זיינוויל'י (איך ווייס ניט צו איין עלטערער צו אַ קלענערער) האָט אָבגענעבען קאָנצערט אויף אַ קעסעל, און דודיל (אַ קליינער פון אַ יאָהר פיער) האָט אָנגעטהון די שטיוועליך אויף די הענד און האָט צוגעקלאַפּט

מיט זיי צום טאקט. סענדערל האט געטראגען א קעצל אין האנד פארן גערגעלי; דאס קעצל האט ארויסגעשטעלט דאס צינגעלי פער־מאכט די איינגליך, אויסגעצויגען די פיסליך, ווי איינער רעדט: „אט אזוי ווי איהר זעהט ווערד מען דא פערשווארצט! מע מוטשעט! מע מוטשעט!...“ אסתר'ל (דאס עלטערע מיידיל) האט געוואלט אויס־קוימען חאסקין (דאס קלענערע מיידיל), איהר פערפלעכטען א צעפיל; נאר מחמת חאסקי'ס האר זענען זעהר געגרייזעלט און שוין לאנג נישט געקעמט, לאזט זי זיך ניט, וויינט זי און חאפט פעטש. שטילער פון אלע איז פיגילע, א קליין יונגעלע מיט קרומע אויסגעבויגענע פיסעליך און מיט איין אונטערגעשטעקט העמדעלע. איין חסרון נור, וואס וואו ער שטעלט זיך אנידער, דארט לאזט ער א סימן... דאס אלקדינג שטערט אבער ניט דער מומע יענטען זי זאל זיך זיצען גאנץ רוהיג ביים טיש מיט צוויי נפשות, איינס בי דער ברוסט און דאס אנדערע אויפ'ן שויס, און טרינקען ציקאריי.

— מיר זאל זיין פאר דיינע ביינדעליך! — זאגט זי און טוליעט צו מיט גרוים ליבשאפט דאס זויגענדיגע נפש'ל צום הארצען און דערלאנגט בשעת מעשה טאקע א שטורך דעם עלטערען וואס אויפ'ן שויס — זעה נור ווי דו עסט, עסען זאלען דיך די ווערים! אסתר'ל, רחצי, חאסקי, וואו זענט איהר ערגעץ אין צלדע שווארצע יאהר? נעם וויש איהם אב דאס נעזיל גיכער, וואש מיר אוים א שאל, איך דארף טרינקען אהן א שאל! דערלאנג איהם א סטוסאק ער זאל זיך דריי מאל איבערקערען! הארץ מיינס, נשמה מיינע, טרייסט מיינער! דאס מויל מאכט זיך זיי גאר ניט צו, א גאנץ פריה מארגען נור מע עסט, פערהאפט זאלט איהר ווערען!

דערזעהען מיך מיט מיין ברודער מאטלען האבען זיך חברה א לאז געטהון אקעגען און מע איז אונז בעפאלען ווי די היישרעקען. דער אויף די הענד, דער — אויף די פיס, דער — אויפ'ן קאפ. חיים'ל האט אנגעבלאזען דאס גערגעלי פון דער געקוילעטער גאנז גלייך מיר אין אויער אריין און דוד'ל האט ... ארומגעחאפט מיט ביידע

שטיוועליך. פֿיגילע מיטן אונטערגעשטעקטען העמדיל האָט זיך אָנ־געטשעפּעט מיר אין אַ פֿוס, אַרומגערינגעלט זי ווי אַ שלייַנגיל, און אַ מישמאַש פֿון פֿערשידענע קולות האָט אונז גערינגעלט, פֿערטויבט די אויערען.

— אויף די ציינדעליך זאָלט איהר שרייַען! — שרייַט די מומע יענטע פֿונ׳ם אַנדערען חדר — טויב קען מען ווערען, פֿערלייגען זאָל גאָט אייך, שדים ניט קיין קינדער, ברענען זאָל די נשמה אייערע!

די מומע יענטע שרייַט און די קינדער שרייַען — אַלע שרייַען. פּלוצים קומט אַן דער פֿעטער ביינוש מיט׳ן טלית ותּפֿילין (אַ פּנים פֿון בית המדרש). אין איין אויגענבליק ווערט שאַ שטיל און די גאַנצע חאַליאַסטרע ווערט פֿערשוואונדען.

— אַ גוט מאָרגען אייך פֿעטער ביינוש! — שיסען מיר אויס, איך און מיין ברודער מאָטיל.

— וואָס טהוט איהר דאָ, שקצים? אַוודאַי נאָך חנוכּה־געלד? — מאַכט דער פֿעטער ביינוש און נעמט אַרויס און שיינקט אונז צו זילבערנע גריוונים.

די חאַליאַסטרע קינדער קוקען אַרויס פֿון די ווינקעליך, ווי די טאַראַקאַנעס, גלאַנצען אויף אונז מיט די אייגעליך, ווי די מייזליך, ווינקען עפּיס צו אונז, בעוועגען עפּיס מיט די פֿינגערליך, מאַכען בשעת מעשה משונה׳דיגע תּנועות, ווילען אונז, אַ פּנים צעלאַכען, — קוים קוים וואָס מיר האַלטען זיך איין, און מיר אַנטלויפֿען פֿונ׳ם דאָזיגען גיהנום.

ז.

מיר געהען ווייטער נאָך חנוכּה־געלד, צו אונזער שוועסטערס איידיל.

אונזער שוועסטער איידיל און איהר מאַן שלום זיידיל עליהם השלום — זיי זענען שוין לאַנג אויף דער אמת׳ער וועלט.

איידיל איז פֿון קינדווייז אויף געווען אַ פֿערוויינטע נשמה;

אִיבֶּער אַ מִינְדְסְט נאַרִישְׁקֵייט פְלֶעג זִי זִיךְ צֶעוַויינֶען, פֶערְגִיסֶען טְרֶערֶע-
רֶען אוֹיף אֵייגֶענֶע אוּנ אוֹיף פְרֶעמְדֶע צָרוֹת. נָאר סוּן זִינְט זִי אִיז גֶע-
וָוארֶען אַ כַּלָּה פַאר שָׁלוֹם זֵיידְלֶען, הָאט זִי גִיט אוֹיפְגֶעהֶערְט צוּ וַויינֶען.
אֲפְשַׁר מֵיינְט אִיהר דֶערְפַאר וַוייל סְ'אִיז אִיהר גִיט גֶעפֶעלֶען דֶער חָתָן ?
חָלִילָה! זִי הָאט אִיהם דֶען גֶעקֶענְט וָואס עֶר זָאל אִיהר גִיט גֶעפֶעלֶען ?
גְלַאט אַזוֹי אַ כַּלָּה פַאר דֶער חֲתוּנָה בֶּעדַארְף וַויינֶען. אַז דִי שְׁנַיידֶערְס
הָאבֶּען אִיהר גֶעבְּרַאכְט אָנְמֶעסְטֶען דִי חֲתוּנָה מַלְבּוּשִׁים הָאט זִי זִיךְ
צֶעוַויינְט אוֹיף אַ גַאנְצֶע נַאכְט. שְׁפֶּעטֶער, צוּם פָארְשְׁפִּיעל, אַז אִיהרֶע
חֲבֵרְתֶ'עס זֶענֶען זִיךְ צֶענוֹיפְגֶעקוּמֶען מַאנְצֶען, אִיז זִי אַלֶע מָאל אַוֶועקְ-
גֶעלָאפֶען צוּ זִיךְ אִין אַלְקִיר אַבִּיסִיל אוֹיסְוַויינֶען זִיךְ אִין דִי קִישֶׁענְס.
דֶעם טָאג פוּן דֶער חוּפָּה שְׁטוּעֶסְט מֶען גִיט. דֶעמָאלְט אִיז גֶעוֶוען אִיהר
טָאג. זִי הָאט גָאר גִיט אוֹיפְגֶעהֶערְט צוּ וַויינֶען. נָאר דִי רֶעכְטֶע חֲתוּנָה
אִיז גֶעוֶוען צוּם „בַּאדֶעקֶענְס", בִּשְׁעַת מְנַשֶּׁה פִידֶעלִי דֶער כְּלֵי-זֶמֶר הָאט
זִי גֶענוּמֶען „בַּאזֶעצֶען" אוּנ רֶב בָּרוּךְ בַּדְחָן אִיז אַרוֹיף אוֹיפְ'ן טִישׁ, צֶע-
בּוֹיפְגֶעלֵייגְט דִי הֶענְד אוֹיפְ'ן בּוֹיךְ, צֶרְאבְּגֶעלָאזְט דֶעם קָאפּ, וִוי בְּשַׁעַת
מֶע בֶּעוַויינְט אַ טוֹידְטֶען, אוּנ הָאט אָנְגֶעהוֹיבֶּען מִיטְ'ן שֶׁענֶעם טְרוֹיעֶרִיגֶען
נִגּוּן, וָואס קֶען נֶעמֶען אַ שְׁטֵיין בְּזֶה הַלָּשׁוֹן:

כַּלָּה לֶעבֶּען! כַּלָּה לֶעבֶּען!
וַויין זְשֶׁע וַויין.
דַיינֶע טְרֶערֶען הָאבֶּען אַצִינְד
דֶעם זִיבֶּעטֶען חֵן.
וָוארוּם דוּ מְהוּסְט דָאךְ אִיצְט פַאר'ן בֵּית דִין
שֶׁל מַעְלָה שְׁטֵעהְן.
אִיצְט בַּאלְד וֶועסְט דוּ, מֵיידִיל,
צוּ דֶער חוּפָּה גֵעהְן,
בֶּעדַארְף מֶען דִיר גֶעבֶּען
צוּ פֶערְשְׁטֵעהְן,
אַז דָאס לֶעבֶּען אִיז בִּיטֶער
אַזוֹי וִוי חֵריין,

אַז אַ מֶענְש אִיז נִיט פוּן אַייזֶען
אוּנ נִיט קַיין שְׁטַיין,
אַ בָּשָׂר וָדָם
פוּן הוֹיט אוּנ בַּיין.
אַז מֶע טְהוּט דִי רְשָׁעִים אִין גֵיהִנָם שְׁמַייסֶען...
זֵעהר נִיט שֵׁיין
אוּנ זַיי טְהוּעֶן וַויינֶען אוּנ יָאמֶערֶען אוּנ שְׁרַייעֶן
אוֹיף דִי צֵעהן,
לָכֵן בֶּעדַארְפְסְט דוּ תְּשׁוּבָה טְהוּן
זִיךְ הַאלְטַיין זֵעהר קְלַיין,
אוֹיסְגֵעהן פוּן טְרֶעהרֶען
אוּנ פוּן גֶעוויין...
אוּנ אַזוֹי וַוייטֶער אָהן אַיין עֶק.

אַלֶע וַוייבֶּער, אַייגֶענֶע אוּנ פְרֶעמְדֶע, וָואס זֶענֶען גֶעשְׁטַאנֶען דֶערְבַּיי, גֶעהָאלְפֶען צֶעפְלֶעכְטֶען דֶער כַּלָה אִיהרֶע שֵׁיינֶע גְרוֹיסֶע צֶעפ, הָאבֶּען גֶעמַאכְט מְשׁוּנֶה מָאדְנֶע פִּיסְקֶעס, גֶעשְׁנַייצְט דִי נָעזֶער, גֶעווִישְׁט דִי אוֹיגֶען, אוּנ אַיידִיל נֶעבִּיךְ הָאט אַזוֹי גֶעיָאמֶערְט, אַזוֹי גֶעחְלִיפֶּעט, אַז זִי הָאט גֶע׳חַלָשְׁ׳ט דְרַיי מָאל: מֶע הָאט זִי קוֹים מִיט צָרוֹת אָפְּגֶעמִינְטֶערְט.

נָאר אוֹיף וְוִיסִיעל אוּנְזֶער שְׁוֶועסְטֶער אַיידִיל אִיז גֶעוֶוען אַיין אוּמֶעטִיגֶע זַאךְ, אִיז אוּנְזֶער שְׁוָואגֶער שָׁלוֹם זֵיידִיל גֶעוֶוען אַ פְרֵיילִיכֶער יוּנְג, אַ לֶעבֶּעדִיגֶער, אַ קַאטָאוֶועסְטְרַייבֶּער, אַ פֶּערְשְׁלֶעפְּטֶע קְרֶענְק, אוּנ לָאז עֶר מִיר מוֹחֵל זַיין, אַיין אַיינְגֶעגֶעסֶענֶע בְּרִיאָה, דְהַיְינוּ עֶר פְלֶעגְט לִיעבּ הָאבֶּען דֶעקוּטְשֶׁען, שְׁנָאלֶען זִיךְ. דֶערְלַאנְגֶען יֶענֶעם אַ שְׁנָאל גְלַייךְ אִין שְׁפִּיץ נָאז אָדֶער אִין עֶק אוֹיעֶר — דָאס אִיז גֶעוֶוען בַּיי אִיהם דָאס חַיוּת. נִישְׁט אַיין מָאל פְּלֶעגֶען מִיר אַרוּמְגֵעהן, אִיךְ אוּנ מַיין בְּרוּדֶער מָאטִיל, מִיט אָנְגֶעשְׁוָואלֶענֶע אוֹיעֶרֶען. מִיר הָאבֶּען זִיךְ מַמָשׁ מְחַיֶה גֶעוֶוען, אַז מִיר הָאבֶּען דֶערְהֶערְט, אַז דָאס פָּארְפָאלְק גֵעהט אַרָאבּ פוּן קֶעסְט. דֶעם טָאג וָואס זַיי הָאבֶּען זִיךְ בֶּעדַארְפְט אִיבֶּערְקְלוֹיבֶּען פוּן

אונז אויף „אייגענע קעסט", איז ביי אונז אין שטוב געווען חורבן בית המקדש. איידיל האט געוויינט, איינגעליינט די וועלט און די מאמע אויף איהר קוקענדיג, און שלום זיידיל, וואס האט געהאלפען כלומר'שט „פאקעווען די זאכען", האט נור ארומגעטאנצט הין און צוריק זיך אונ־טערגע'גנב'עט אלע מאל זעהר קונציג און דערלאנגט אונז א שנאל אדער פון פארינט אין שפּיץ נאז אדער פון אונטען אין עק אויער. ער האט זיך מיט אונז אפגעזעגענט איין מאל פאר אלע מאל און האט נאך געהאט א העזה אנצוזאגען אונז, מיר זאלען זיך ניט לאזען לאנג בעטען און זיין ביי איהם אפטע געסט! מיר האבען זיך געגעבען דאס ווארט מיר זאלען זיין פּנים ניט אנקוקען.

נאר א מענש פערגעסט אלעסדינג, ובפרט א שנאל. ווי אזוי געהט בעגן ניט נאך חנוכה-געלד צו איין אייגענעם שוואגער?...

געקומען צו איידלען, געהט אונז שלום זיידיל אקעגען מיט א גאנץ ברייטען ברוך הבא.

— סקאציל קומט! וואס מאכט איהר גוטס? זעהר קלוג האט איהר געטהון וואס איהר זענט געקומען, איך האב צוגעגרייט פון אייערטוועגען חנוכה-געלד!

און שלום זיידיל נעמט ארויס דאס בייטעלי און צעהלט אונז אוים צו עטליכע נייענקע, גלאנצענדיגע, זילבערנע מטבעות גלייך אין האנד אריין, און איידער מיר האבען צייט ארומקוקען זיך און איבער־צעהלען די נייע מטבעות, האפען מיר שוין צו עטליכע שנאל, פריהער איך אין שפּיץ נאז און מאטיל אין עק אויער, און נאכדעם מאטיל אין שפּיץ נאז און איך אין עק אויער.

— אבער לאז שוין זיין גענוג צו מוטשען קינדער! — בעט זיך געביך ביי איהם אונזער שוועסטער איידיל מיט טרעהרען אין די אוי־גען, און זי רופט אונז אב אן א זייט, שטופּט אונז אן פולע קעשענים מיט לעקיך, מיט ניסליך און מיט באקסערען, און שענקט אונז א חוין חנוכה-געלד.

מיר האפען די פיס אויף די פּלייצעס און לויפען א היים.

ח.

— אַנו, מָאטִיל, לָאמִיר זִיךְ קָארְשְׁט נֶעמֶען צוּ דֶער אַרְבֵּייט אוֹיסְרֶעכֶענֶען, וְוִיפִיעל הָאבֶּען מִיר אוּנְזֶער אֵייגֶענְס חֲנוּכָּה־גֶעלְד? נָאר ווַייסְט דוּ וָואס? דוּ שְׁוֵוייג, פְּרִיהֶער וֶועל אִיךְ אִיבֶּערְצֵעהלֶען מַיינְס, נָאכְדֶעם וֶועסְט דוּ צֶעהלֶען דַיינְס אוּנ אִיךְ צֵעהל: אַ קֶערְבִּיל מִיט דְרַיי צְוַואנְצִיגֶער, מִיט פִיעֶר גִילְדֶען, מִיט פִינְף גְרִיוְונֶעס, מִיט זֶעקְס פִּיטַאקְלִיךְ, וְוִיפִיעל מַאכְט דָאס אִינְאֵיינֶעם? אַ פְּנִים אַזוֹי גְרוֹיס ווִי אַ קֶערְבִּיל מִיט דְרַיי צְוַואנְצִיגֶער, מִיט פִיעֶר גִילְדֶען מִיט פִינְף גְרִיוְונֶעס, מִיט זֶעקְס פִּיטַאקְלִיךְ...

מַיין בְּרוּדֶער מָאטִיל וִויל גִישְׁט וַוארְטֶען בִּיז אִיךְ וֶועל עֶנְדִיגֶען מַיין חֶשְׁבּוֹן אוּנ עֶר נֶעמְט זִיךְ צוּ זַיינֶע קַאפִּיטַאלֶען; עֶר לֵייגְט פוּן אֵיין הַאנְד אִין דֶער אַנְדֶערֶער אוּנ צֵעהלְט:

— אַ צְוַואנְצִיגֶער אוּנ אַ צְוַואנְצִיגֶער אִיז צְוֵויי צְוַואנְצִיגֶער, אוּנ נָאךְ אַ צְוַואנְצִיגֶער אִיז דְרַיי צְוַואנְצִיגֶער, אוּנ צְוֵויי גִילְדֶען אִיז דְרַיי צְוַואנְצִיגֶער מִיט צְוֵויי גִילְדֶען, אוּנ אַ גְרִיוְונֶע אוּנ נָאךְ אַ גְרִיוְונֶע אוּנ נָאךְ אַ גְרִיוְונֶע, אִיז אִינְאֵיינֶעם צְוֵויי צְוַואנְצִיגֶער מִיט דְרַיי גִילְדֶען, מֵיין אִיךְ דְרַיי גִילְדֶען מִיט צְוֵויי צְוַואנְצִיגֶער. טְפוּ, וָואס רֵעד אִיךְ? מֶע בֶּעדַארְף אָנְהוֹיבֶּען נָאךְ אַמָאל פוּנְ'ם אָנְהוֹיבּ!

אוּנ עֶר הוֹיבְּט אָן נָאךְ אַמָאל פוּנְ'ם אָנְהוֹיבּ. מִיר צֵעהלֶען אוּנ צֵעהלֶען אוּנ קָאנֶען נִיט אִיבֶּערְצֵעהלֶען; מִיר רֶעכֶענֶען אוּנ רֶעכֶענֶען אוּנ קָאנֶען נִיט אוֹיסְרֶעכֶענֶען, אוּנ אַז עֶס קוּמְט צוּם פֶעטֶער מֹשֶׁה־אַהֲרֹנְ'ס אַלְטֶע פִּיטַאקֶעס, שְׁוֶוערֶע זֶעקְסֶערְס, אָבְּגֶערִיבֶּענֶע דְרַייעֶרְס אוּנ אָנְגֶעשְׁוָואלֶענֶע גְרָאשֶׁענְס, פֶערְפְּלָאנְטֶען מִיר זִיךְ אַזוֹי שְׁטַארְק אִין חֶשְׁבּוֹן, אַז מִיר ווַייסֶען שׁוֹין גָאר נִיט וואוּ מִיר זֶענֶען אִין דֶער וֶועלְט. מִיר פְּרוּבֶּען זִיךְ אוֹיסְבַּייטֶען דִי דָאזִיגֶע מַטְבֵּעוֹת בַּיי דֶער מַאמֶען, בַּיים טַאטֶען, בַּיי בְּרַיינֶע דִי קֶעכִין — עֶס נֶעהמְט נִיט: קֵיינֶער ווִיל זֵיי נִיט [illegible]ן אִין דִי הֶענְד אַרַיין!

— וָואס אִיז דָאס פַאר פִּיטַאקֶעס? וֶוער הָאט דָאס אַייךְ אַרַיין גֶערוּקְט אַזַא גֶעלְד?

מִיר שֵׁעמֶען זִיךְ אוֹיסְזָאגֶען אוּנ מַאכֶען אַ שְׁוַוייג.

— וַוייסְט דוּ גָאר וָואס? — זָאגְט צוּ מִיר מַיין בְּרוּדֶער מָאטִיל — לָאמִיר זַיי נֶעמֶען אוּנ אַרַיינְוַוארְפֶען אִין אוֹיבֶען אַרַיין, אָדֶער גָאר אִין דְרוֹיסֶען אוֹיפְ'ן שְׁנֵיי, קֵיינֶער זָאל נִיט זֶעהֶען.

— אַ חָכָם אַ יוּד! זָאג אִיךְ צוּ אִיהם — שוֹין גְלַייבֶער דַאכְט זִיךְ אַוֶועקְשֵׁיינְקֶען זֵיי אֵיין אָרִימַאן.

נָאר וִוי אוֹיף צוּ לְהַכְעִיס קוּמְט נִיט קֵיין אָרִימַאן! וואוּ זֶענֶען אַ הִינְגֶעקוּמֶען אַלֶע אָרִימֶע לַייט, וָואס רַייסֶען בַּיי דִי פָּאלֶעס, דִינְגֶען זִיךְ, זִידְלֶען זִיךְ אוּנ שֶׁעלְטֶען? גֵיין, דָאס וָואס מֶע בֶּעדַארְף ווֶעט קֵיין מָאל נִיט קוּמֶען! קֵיין מָאל נִיט! קֵיין מָאל נִיט!..

2
ביים קעניג אחשורש

א.

אַז איך בין געווען אַ קליין יונגיל — ווייסט איהר עמעצער איך דאָב מקנא געווען?

אחשורוש'ן.

נים יענעם אחשורוש'ן, וואָס האָט געקעניגט פון הודו ביז כוש, אויף הונדערט זיבען און צוואַנציג מדינות. איך מיין קאַפּיל דעם שניידער מיט דער גילדענע קרוין... דאָס הייסט מיט'ן פּאַפּירענעם קפּאַדעק, און מיט דער לאַנגער גילדענער רוט פון'ם בעזעם.

אויך מרדכי'ן דעם שני למלך (לוי דעם שוסטער) מיט דער איבערגעקעהרטע קאַפּאָטע אויף דער לינקער זייט און מיט דער קלאָטשקעוואַטע פלאַקסענע באָרד האָב איך שטאַרק מקנא געווען.

איך האָב מקנא געווען ושתי המלכה'ן (מאָטיל דעם סטאָליר) מיט'ן קליידיל אויף דער קאַפּאָטע און מיט דער פּעטשיילע וואָס ער פלעגט זיך אונטערבינדען דאָס בערדיל, מע זאָל מיינען אויף איהם, אַז ער איז אַ נקבה... און וואָס איז אָנגעגאַנגען אַ שטייגער אסתר המלכה'ן (עוזר דעם אונטער־שמש) מיט'ן גרינעם סאַרטוך? און וואָס איז אָבגעגאַנגען המן'ען (יאָסקע דעם בעהעלפער) מיט'ן שאַרבען אויפ'ן קאָפּ?...

נאָר מעהר פון אַלעמען האָב איך מקנא געווען פייוויל דעם יתום וואָס פלעגט זיך אָנטהון אין אַ רויט העמדיל, זיך פערשטעלען פאַר „יוסף הצדיק" בשעת חברה האָבען געשפּיעלט יענע שיינע שפּיעל, וואָס ווערט אָנגערופען „מכירת־יוסף". זיינע ברידער פלעגען איהם אַראָברייסען דאָס רויטע העמדיל, אַריינוואַרפען איהם אין „לייבען־גרוב", און יוסף הצדיק (פייוויל הייסט דאָס) פלעגט זיך אַוועקשטעלען אויף די קניהעס, צונויפלייגען די הענט און בעשווערען די חיות־רעות זיי זאָלען צו איהם קיין שליטה נישט האָבען און זינגען בשעת

מעשה זעהר אַ טרויעריג ליעד, וואָס די ווערטער זענען זיך צוגאַנגען אין יעדען אבר:

שלאַנגען אונ עקדישען,
פערשליסט אייער מויל,
פערשליסט אייער מויל!
צי ווייסט איהר דען,
צי ווייסט איהר דען,
צי ווייסט איהר ווער איך בין?
איך בין יוסף הצדיק,
יצחק׳ס איין אייניקיל,
יעקב׳ס אַ זוהן,
יעקב׳ס אַ זוהן!...

אונ חאָטש יוסף הצדיק איז געוועזען אַ יתום, איין אָרים בחורל וואָס האָט זיך אויסגעהאַלטען אין אינטערשטען קלייזיל אונ געלעבט פון אַ „פּאָלג מיך אַ גאַנג" אונ חאָטש איך בין געוועזען אַ נגיד׳ס אַ יונגיל, דעם זיידען רב מאיר׳ס איין אייניקיל, פון דעסטוועגען וואָלט איך מיט איהם געביטען נאָר צוליעב דעם איינעם טאָג פּורים אליין.

אַז ס׳איז געקומען דער גוטער, דער ליעבער טאָג פּורים האָב איך פון גאַנץ פריה אָן שוין אַרויסגעקוקט אויף דער „חברה", וואָס געהען פון שטוב צו שטוב אונ אַ גאַנצע חאַליאַסטרע יונגליך לויפען זיי נאָך פון אונטען מיט באָרוועסע פּיס אויפ׳ן שניי. פאַר וואָס קען איך ניט זיין אין דער חאַליאַסטרע? ניין! איך טאָר נישט, וואָרים איך בין אַ נגיד׳ס אַ יונגיל אונ דעם זיידען רב מאיר׳ס איין אייניקיל, בעדאַרף איך ליגען ווי אַ הונד אַ גאַנצען טאָג אין שטוב אונ געהן מיט אַלע גרויסע צום זיידען רב מאיר צו דער סעודה.

— וואָס דרעהסט דו זיך ווי אַ דייטש אויפ׳ן קאַרעקד - מאַכט צו מיר דער טאַטע בשעת מיר געהען אַלע אין איינעם צום זיידען רב מאיר צו דער סעודה, אונ איך דערזעה פון דער ווייטען די „חאַליאַסטרע".

— ביזט שוין קיין עין־הרע אַ היבש יונגעלי, קאָנסט געהן אַ

ביסעל גיכער — זאָגט די מאַמע — אם ירצה־השם שבת הגדול וועט דו אַכט יאָהר ביז הונדערט און צוואַנציג.

— משעפּעט איהם ניט, ער האָט דערזעהן די „קאָמעדיאַנטשי־קעס"! רופט זיך אָן מיין עלטערער ברודער משה'לע, וואָס איז אַליין אויך אַ בעל'ן זיך אָבשטעלען אָנקוקען די „קאָמעדיאַנטשיקעס".

— גיה, גיה! — מאַכט צו מיר דער רבי רב איצי, מיין מלאך־המות, און דערלאַנגט מיר אַ שטורך פון אונטע'ן.

איך לאָז אַראָב די אויגען אין דער בלאַטע און גיה גלייך מיט אַלע, פערטיעפט אין אומעטיגע מחשבות, טרויעריגע געדאַנקען: „תמיד מיט אַלע גרויסע! שטענדיג מיט'ן רבין!... אין דערפריה, און ביי נאַכט, און שבת און יום־טוב!... רב איצי'ס רוטע נאָז מיט טאַבאַקע איינגעזונקען זאָל זי ווערען!..."

ב.

דער זיידע רב מאיר איז דער גרעסטער גביר פון שטאָדט. ער זיצט ווי אַ מאָנאַרך. אַ גרויסע זאַל מיט אַ גרויסען זילבערנעם הענג־לייכטער, וואָס הענגט אַראָב פון דער מיט סטעלי. טאַמביקענע העסעס אויף די ווענט. אַ גרויסע שווערע זילבערנע מנורה אויפ'ן טיש מיט אַ סך זילבערנע לייכטער וואָס די באָבע נחמה נעמט זיי אַרויס נאָר צוויי מאָל אין יאָהר: פּסח צום סדר און פּורים צו דער סעודה, און עס ווערט ליכטיג אין אַלע ווינקעלעך.

גאַנץ אויבען אָן, אויף אַ גרויסער שטוהל מיט גרינעם בעצויגען זיצט דער זיידע רב מאיר אַליין, — אַ קליין יודיל, מיט אַ שיטער בערדיל, מיט אַ ביסעל אַ אויסגעבויגענער נאָז מיט זילבערנע האָר און מיט שוואַרצע יונגע אויגען. אָנגעטהון גיהט ער אין אַ לאַנגע זיידענע קאַפּאָטע מיט אַ געפלאָכטענעם גאַרטעל און מיט אַ שטריימעל אויפ'ן קאָפּ. אַקעגען איהם אויפ'ן טיש זיצט אַ גרויסער, אַ מורא'דיגער אַ געפלאָכטענער פּורים קוילעטש, אַ איין אָנגעהויבענער שוין, מיט זאַפט־ראָן פאַרגעלט און מיט ראָזינקעס אַרומגעשטעקט.

פונקט אין מיטן טיש זיצט די באבע נחמה, א הויכע יודענע, נאך גאר א שיינע, אויסגעפוצט אין א גאלדפארביג זיידן קלייד מיט ווייטע עפי׳, מיט א שטערנטיכל פון דימאנטן מיט בריליאנטן, מיט רייכע פערל אויפן האלז, מיט אוירינגליך און מיט פינגערליך. נעבן איהר שטעהט א גאנץ גרויסער פאלומעטיק, מיט הייסע, שטעקענדיגע, געציקערטע און געפעפערטע פיש, פערפראוועט מיט ציבעלעס, מיט ראזינקעס און מיט אלערליי געווירצן. די באבע טהיילט ארום די פיש, די שיינע זיידענע פעטשיילע פערקאטשעט איבער די אויערן מיט צוויי שפיצען, די דיאמענטן מיט די בריליאנטן בשעת מעשה פינקלען און שטערן, און דאס פנים שיינט און שמייכעלט.

ארום און ארום טיש פון ביידע זייטן זיצן די פעטערס מיט די מומעס, אלע מיט זייערע קינדער, יונגליך און מיידלעך, וואס הייסען אלע נאך אלץ איינע זיידעס און באבעס, פעטערס און מומעס. פריהער, דער פעטער צדוק און די מומע צביה מיט דריי יונגליך: משה׳לי, הערשעלי, וועלוועלי און צוויי מיידלעך: שרה׳לי, פייגעלי. נאכדעם דער פעטער נפתלי און די מומע דבורה׳ל מיט פיער יונגליך: משה׳לי, הערשעלי, וועלוועלי, נאטעלי און דריי מיידליך: שרה׳לי, פייגעלי, רחלי׳, נאכדעם דער פעטער אברהם און די מומע סאסי מיט פינף יונגליך: משה׳לי, הערשעלי, וועלוועלי, נאטעלי, יענקעלי און פיער מיידליך: שרה׳לי, פייגעלי, רחלי׳, טייבעלי נאכדעם דער פעטער בעריש און די מומע אסתר׳ל מיט זעקס יונגליך: משה׳לי, הערשעלי, וועלוועלי, נאטעלי, יענקעלי, פישעלי און פינף מיידליך: שרה׳לי, פייגעלי, רחלי׳, טייבעלי און חנצי. נאכדעם דער פעטער בנימין און די מומע לאה מיט זיבען יונגליך: משה׳לי, הערשעלי, וועלוועלי, נאטעלי, יענקעלי, פישעלי, שמואליקל און זעקס מיידליך. שרה׳לי, פייגעלי, רחלי׳ טייבעלי, חנצי און גנענדיל. נאכדעם דער פעטער קלמן און די מומע איטעל. מיט אכט יונגליך...

נאר אפשר וואלט געווען גענוג אויסרעכענען די משפחה? עס

קען, זאָגט מען, שאַדען... דער זיידע האָט איין מאָל געוואָלט אויף אַ ציקאַווע[ס]ט איבערצעהלען וויפיעל פּאַרשוין זיצען בּיים טיש, האָט ער גענומען אַ זילבערנעם בּעכער אין האַנד און האָט אָנגעהויבּען צו צעהלען: „ניט איינס, ניט צוויי, ניט דריי, ניט פיער, ניט פינף, ניט זעקס, ניט זיבּען"... האָט די באָבּע אויסגעריסען בּיי איהם דעם בּעכער פון האַנד און האָט איהם ניט געלאָזט צעהלען ווייטער: „אויף מיינע שונאים'ס קעפּ! וואס צעהלסט דו וואס? פאַראַן קיין עין הרע גענוג טעלער!"...

צונויפגעקלויבּען זיך אַלע צו דער סעודה, זעצט דער זיידע אַליין אויס דעם גאַנצען טיש. דער זיידע רב מאיר האָט ליעבּ ס'זאָל זיין שען און ריין און ציכטיג און מיט אַ סדר — עס קוקט אויס גוט: אַ פעטער זיצט נעבּען אַ פעטער, אַ מומע נעבּען אַ מומע, און אונז, קליינוואַרג, צוזעצט מען אויס אַזוי, אַז ס'זאָל אויסקומען נישט אַ ברודער מיט אַ ברודער און אַ שוועסטער מיט אַ שוועסטער, מחמת אייגענע קאָנען נישט הויזען צווישען זיך; לכן בּעדאַרף זיצען אַ פרעמדער. משה'לי מיט אַ פרעמדען הערשעלי; און אַ פרעמדער הערשעלי מיט אַ פרעמדען וועלוועלי, און אַ וועלוועלי מיט אַ נאַטעלי, אַ נאַטעלי מיט אַ יענקעלי, אַ יענקעלי מיט אַ פישעלי, אַ פישעלי מיט אַ שמואליקיל און די מיידליך אויך אַזוי: אַ שרה'לי מיט אַ פייגעלי אַ פייגעלי מיט אַ רחלי, אַ רחלי מיט אַ טייבּעלי, אַ טייבּעלי מיט אַ חנצי און אַ חנצי מיט אַ גנענדיל, אַ גנענדיל מיט אַ שרהלי, אַ שרה'לי מיט אַ פייגעלי, און אַזוי ווייטער. נאָר מיר האָט ניט געסטאַיעט קיין פּאָריל, האָט מען מיך אַנידער געזעצט מיט מיין מלאך המות, דעם רבּין רב איצי. דער רבּי רב איצי, איז בּיי מיר נישט נאָר אַ מלמד, אַ לעהרער אַליין, נאָר אויך אַ מדריך, אַ וועגווייזער, אַ מין גוּבערנאַנטקע אויף צו לערנען מיך דרך־ארץ, ווי אַזוי צו זיצען בּיים טיש און ווי אַזוי צו עסען.

— אַז דו זיצט בּיים טיש — אַזוי האָט מיך געלערענט מיין גובערנאַנטקע רב איצי — זאָלסט דו זיצען ווי אַ מענש. דו זאָלסט

קוקען גלייך, און די הענד זאלסט דו האלטען אונטערען טיש און נישט רעדען ביים עסען. און אז דו עסט לאקשען מיט יויך, זאלסט דו אננעמען מיט דער לעפעל פונקט אזוי פיעל לאקשען וויפיעל יויך; א זופ יויך און איינקנעלינט די לעפעל און אבגעווישט די ליפען; און ווידער א זופ יויך און ווידער איינקנעלינט די לעפעל און אבגעווישט די ליפען, נישט האפען איין לעפיל נאכ'ן אנדערען ווי א גוי...

אנידערגעזעצט זיך געבען מיר און געמאכט א מוציא נעמט דער רבי רב איצי ארוים די רויטע פעטשיילע פון בוזעם קעשעני, פרייסעלט אוים די טאבעקע גלייך צו מיר אין טעלער אריין, נאכדעם הויבט ער אן שנייצען די נאז מיט א מאדנעם קוויטש און מיט א קול פון א שופר און לאזט אוים מיט א תקיעה גדולה, און בשעת מעשה קוקט ער אויף מיר מיט איין אויג, צי איך זיץ ווי א מענש...

שושנת יע־ע־ע־קב!

אזוי הויבט אן דער זיידע צו זינגען מיט זעהר איין אנגענעהמענע שטימע תיכף נאכ'ן ערשטען גלעזיל וויין, און קנאקט צו בשעת מעשה מיט'ן פינגער, און דער גאנצער עולם האפט אונטער:

צהלה ושמחה!

אויף אלערליי קולות, אלע מאל העכער און העכער. און מיין רבי רב איצי, וואס איז א קליינער מנגן, ער האט א קול פון א שלייען, העלפט אויך זינגען, דאס הייסט ער האלט אפען דאס מויל, פערמאכט די אויגען, גיט אכטונג פון דעסטוועגען בשעת מעשה מיט א האלב אויגיל אויף מיר צי איך זיץ ווי א מענש, דעם קאפ האלט ער אביסיל אויף א זייט, קלאפט מיט'ן מיטעלסטען פינגער אין טיש — הקצור ער בעווייזט דעם זיידען אז ער זינגט אויך און קאן... און אז עס קומט צו „ברוך מרדכי” און „ארור המן”, בענשט מען מרדכי'ן און מע שעלט אן המן'ן — עס זאל זיי אנגעהן א צעהנט חלק, רבונו של עולם!...

ג.

— געקומען די פורים־שפילער! — רופט זיך אן תנחום דער משרת, א ייד מיט א רויטער קאפאטע, וואס זאגט אלעמען „דו“, א חוץ דעם זיידען מיט דער באבען.

דערהערט „פורים שפילער“, שפרינגען מיר. קליינוואַרג, אלע אין איין רגע ארויס פון׳ם ביש און מיר שטעהען שוין אלע ארום דעם קעניג אחשורוש מיט דער גילדענע קרוין.

— גוט יום טוב! — שיסען אויס די חברה אלע מיט א מאל גאנץ פריילעך, און מע שטעלט זיך אויס אין צוויי ציילען. אויף א גילדענער שטוהל זיצט דער קעניג אחשורוש און עס טריט ארויס אויף איין פוס ממוכן (חיים שמייסער), זינגט א דייטשעס לידעל:

בין איך מיר ממוכן פאן די אחשתרנים,
נאך גאר א יונגער הער — דאס זעהט איהר אין מיין פנים.
אויף איין פוס טהו איך טהון שפרינגען
און אויף מיין זיסער שטימע — זינגען
פרעגט איהם דער קעניג אחשורוש:
זאג מיין ליבער קנעכט ממוכן,
וואס ביזט דו געקומען אהער צו קרוכן?
ענטפערט איהם ממוכן:
לאז דער קעניג אחשורוש קיקן,
ווי מע וויל פאר המן׳ן ניט ביקן...
ווערט דער קעניג אחשורוש אנגעצונדען:
ווער טהוט דאס ווידערשפעניגען מיינע ווערטען
וואס איך האב באפעהלען אין אלע ערטער?
ענטפערט איהם ממוכן:
א פערפלוכטער יודע, ער טהוט שבת האלטען,
די קאפאטע איז ביי איהם הונטען ניט צושפאלטען,
אויפ׳ן אכטען טאג טהוט ער די קינדער צו באשניידען,
ווי קאנסט דו אזעלכם אין דיין קעניגרייך גאר ליידען?

זאָגט דער קעניג אחשורוש:

אויב אַזוי לאָז מען דעם יודען אַהער ברייגגען,
מיר וועלען איהם אויף אַ הויכען בוים אויפהייגגען!

זינגט אוים ממוכן:

אַריין, אַריין, אַריין,
ברודער מאָנדעריש דו מיין!

עם קומט אַריין מאָנדריש מיט דער קלאָטשקעוואַטע באָרד און הויבט זיך אָן פּערענטפערען פאַר'ן קעניג אחשורוש, דערצעהלט איהם דעם יחוס, פון וואַנען ער קומט אַרוים; אברהם יצחק ויעקב זענען זיינע זיידעס, די „תרי"ג מצות זענען זיינע עדות", און ער לאָזט אוים מיט אַ געזאַנג:

אַז אַך און אַז וועה איז צו אונזערע הערצער,
אַז המן איז ביי דיר אַ מונדערפּעהצער!

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

— דו ביזט יוסף הצדיק? — רוף איך מיך אָן צו פייוועלי דעם יתום, וואָס שטעהט ביי דער זייט מיט אַיין אויסגעמידט פער־יאָמערט פּנים.

— יוסף הצדיק — מאַכט צו מיר פייוועל.

— דו וועסט אויך שפּיעלען? — פרעג איך איהם.

— אַז מע וועט מיר הייסען שפּיעלען וועל איך שפּיעלען — מאַכט צו מיר יוסף הצדיק און בייגט זיך אָן צו מיר אויפ'ן אויער — גיב מיר אַ שטיקיל קוילעטש פון אייער פורים קוילעטש.

— מע וועט דערזעהען וועט מען זיך בייזערן — מאַך איך צו איהם שטילערהייד.

— שלעפּ אַוועק אַזוי אַז קיינער זאָל ניט זעהען — זאָגט ער צו מיר און די אייגעליך בלישטשען.

— גנבה'נען? — זאָג איך.

— דאָס הייסט דען געגנבה'ט? — מאַכט ער.

— וואָס דען — זאָג איך — הייסט דאָס? געלקחנ'ט?

— איך בין טוידט הונגעריג — זאגט ער צו מיר. שטילערהייד און ער עסט דעם קוילעטש מיט די אויגען — פון גאנץ פריה אן גאך אין מיין מויל נישט געהאט...

דער גאנצער עולם איז פערטיעפט אין דער „שפיעל", געה איך צו פאוואלינקע צום טיש, פערלייג די האנד ארונטער, שלעפ אוועק א שטיק קוילעטש און רוק דאס איהם אריין אין האנד אריין. יוסף הצדיק לאזט אראב קורציג דאס שטיקיל קוילעטש אין קעשעני אריין און טהוט מיך א קוועטש ביי דער האנד.

— ביזט א וואהל יונגיל, געבען זאל דיר גאט אלדעס גוטס!—

ד.

אפשר ווילט איהר מיר זאלען אייך שפיעלען „מכירת יוסף" אויך? — רופט זיך אן דער קעניג אחשורוש און טהוט אוים די גילדענע קרוין און טהוט אן א פראסטע היטעל.

— גענוג, גענוג! מאכט דער זיידע, און ער גיט דעם קעניג אחשורוש אין האנט אריין א זילבערנע מטבע, און הייסט תנחום דעם משרת ער זאל נעמען א בעזעם און אויסראמען די בלאטע וואס די „קאמעדיאנטשיקעס" האבען אנגעמאכט... אין שטוב ווערט א שטיקעל בהלה, א רוקעריי מיט די בענקליך, און בשעת די משפחה האלט אין אויסזעצען זיך צוריק אויף די ערטער, חאפ איך מיך דערוויל ארוים אויף א מינוט בעגלייטען די „חברה".

— קום! — מאכט צו מיר יוסף הצדיק, און נעמט מיר אן ביי דער האנד — פאלג מיך קום מיט מיר, איך האב דיך ליעב, ביזט א וואהל יונגעל, זעהר א וואהלער.

— וואהין? — זאג איך און דאס הארץ טיאכקעט מיר.

— צום קעניג אחשורוש — מאכט ער צו מיר — מיר שפיעלען שוין מעהר היינט נישט, דאס געהען מיר צום קעניג אחשורוש צו דער סעודה.

יוֹסֵף הַצַּדִיק נֶעמְט מִיךְ אָן בַּיי דֶער הַאנְט אוּנ מִיר שְׁפַּאנֶען אִיבֶּער דֶער בְּלָאטֶע.

דִי נַאכְט רוּקְט אָן נֶעהֶנְטֶער אוּנ נֶעהֶנְטֶער, דִי בְּלָאטֶע וֶוערְט וָואס וַוייטֶער אַלְץ טִיפֶער, עֶס דַאכְט זִיךְ מִיר אוֹיס, אַז אִיךְ הָאבּ פְּלִיגֶעל, עֶס טְרָאגְט מִיךְ אִין דֶער לוּפְטֶען, אָט בַּאלְד הוֹיבּ אִיךְ אָן פְּלִיהֶען... שְׁוֶועבֶּען...

— אִיךְ הָאבּ מוֹרָא — זָאג אִיךְ צוּ יוֹסֵף הַצַּדִיק אוּנ הַאלְט זִיהְם צוּ בַּיי דֶער הַאנְד.

— וָואס הָאסְט דוּ מוֹרָא נַארֶעלִי? — מַאכְט עֶר צוּ מִיר אוּנ קַייֶעט בְּשַׁעַת מַעֲשֶׂה דָאס שְׁטִיקֶעל קוֹילֶעטְשׁ, וָואס אִיךְ הָאבּ אִיהם גֶעגֶעבֶּען. — דָארְט וֶועט זַיין אַ סְעוּדָה, נַארֶעלִי, דָארְט וֶועסְט דוּ הֶערֶען וִוי מִיר זִינְגֶען לִיעדֶער... אוֹי וָואס פַאר אַ קוֹילֶעטְשׁ בַּיי אַייךְ אִיז! טַעַם גַן־עֵדֶן! צוּגֶעהט זִיךְ אִין מוֹיל וִוי אַ פּוּטֶער! אִיךְ פֶערְשְׁטֶעה נִיט וִוי אַזוֹי זֶעהט מֶען פַאר זִיךְ אַזַא־נְ־אַנְטִיק אוּנ מֶע עֶסְט דָאס נִיט?

— אַ טְהַייעֶרֶע מְצִיאָה! — זָאג אִיךְ מִיט גַדְלוּת — בַּיי אוּנְז עֶסְט מֶען אִין דֶער וָואכֶען אוֹיךְ קוֹילֶעטְשׁ.

— אַלֶע מָאל קוֹילֶעטְשׁ? — זָאגְט יוֹסֵף הַצַּדִיק, אוּנ בֶּעלֶעקְט זִיךְ — אוּנ פְלֵיישׁ?

— אַלֶע טָאג — זָאג אִיךְ.

— אַלֶע טָאג — מַאכְט עֶר אוּנ טְהוּט אַ שְׁלוּנְג — אוּנ אִיךְ עֶס פְלֵיישׁ נוּר אֵיין מָאל אִין וָואךְ, שַׁבָּת; אִי דָאס נִיט אַלֶע שַׁבָּת, וָוארוּם נִיט אַלֶע שַׁבָּת נֶעמְט מִיךְ אַ נָגִיד, אוּנ אַז גָאט הֶעלְפְט מֶע פַאלְט אַריין צוּ אַ קַבְּצָן, עֶסְט מֶען קַדַחַת.

— וָואס הֵייסְט מֶע עֶסְט קַדַחַת? — זָאג אִיךְ.

— קַדַחַת עֶסֶען ווייסְט דוּ נִיט? מֶע עֶסְט מַכּוֹת הֵייסְט דָאס — גִיט עֶר מִיר צוּ פֶערְשְׁטֵעהן — נִיטָא וָואס צוּ עֶסֶען עֶסְט מֶען מַכּוֹת. אִיךְ לֶעבּ פוּן דֶעם וָואס מֶע גִיט מִיר. עוֹזֵר דֶער שַׁמָּשׁ לֶעבֶּען זָאל עֶר, הַאלְט מִיךְ אוּנְטֶער, אַ מָאל מִיט אַ שְׁטִיקֶעל בְּרוֹיט, אַ מָאל מִיט אַ קַאנְ־

טאפלי; עוזר איז א טהייערער יוד, א דימאנדיגע נשמה! דו קאנסט איהם? דאס איז דאך אסתר המלכה...

— וואו איז דיין טאטע? — פרעג איך איהם.

— איך האב נישט קיין טאטען.

— וואו איז דיין מאמע?

— איך האב נישט קיין מאמע.

— דער זיידע? די באבע?

— איך האב נישט קיין זיידען, איך האב נישט קיין באבע.

— א פעטער? א מומע?

— איך האב נישט קיין פעטער, איך האב נישט קיין מומע.

— א ברודער? א שוועסטער?

— איך האב נישט קיין ברודער, איך האב נישט קיין שוועסטער, איך האב קיינעם נישט, קיינעם נישט, איך בין א יתום בין איך!

איך כאפ א קוק אויף זיין פנים און אויף דער לבנה, און עס דאכט זיך מיר אז ער און די לבנה האבען איין קאליר... איך רוק מיך צו צו איהם נאך נעהנטער און מיר לויפען נאך דער „חברה" מיט אונזערע קליינע פיסעלעך גאנץ געשמיידיג.

ה.

— אט דא זיצט דער קעניג אחשורוש — מאכט צו מיר יוסף הצדיק און מיר לאזען זיך אראב אלע אין א קליין פינסטער שטיבעל מיט ערד געדעקט.

— פריידי עטיל ארוים פון בעטיל! — רופט זיך אן דער קעניג אחשורוש צו זיין ווייב, א קראנקע יודינע, א יאדושליוע, וואס בשעה זי הוסט כאפט זי זיך מיט איין האנט ביים קאפ און מיט דער אנדערער ביים הארצען. „חברה" האבען זיך אנגעזונגען א גאנצען טאג מיט ליעדער און זענען שוין אזוי געוואהנט געווארען מיט'ן גראם, אז אהן א גראם איז זיי שוין שווער צו רעדען...

— די שײנע פיש זאָלט איהר געבען צום טיש — זאָגט ממוכן — קױלעטש האָבען מיר אַלײן, אױך צו קנײַקען מיט די צײהן, אונ דרײַעקעכיגע המן־טאַשען, װאָס מע פערשפּאָהרט זיך צו זײ װאַשען, אונ פלאָדען מיט פלעדלעך, מיט פּורים׳דיגע קנײדלעך, אונ בראָנפען אַ פלעשיל, האָט אונז געשענקט רב יהושע העשיל... מאַנדריש, ברענג אויף דעם זאַל, אַט געב איך דיר אַ קנאַק!

— אײדער דעקומען אַ קנאַק אין פּאַק איז גלײַכער אויפצוהײבען דעם זאַק, זאָגט מאַנדריש מיט אײן דרײַגאָרענדיגען גראַם אונ װיל אויפבונדען דאָס זעקיל.

— איהר האָט זיך גענומען צום עסען אונ דאָס געלד האָט איהר פערגעסען! — זאָגט ושתי.

— ושתי איז ניט קײן שכור, ער װײסט אַז דער גראָשען איז דער עיקר! — רופט זיך אָן המן אונ איהם האַלט אונטער אסתר המלכה, געװײנטליך אויך מיט אַ גראַם.

נאָר אַז עס קומט צו דער „חלוקה“ פונ׳ם געלד, הערט מען אויף רעדען צום גראַם. מע רעדט פּראָסט, װי אַלע מענשען רעדען, בשעת עס האַלט בײַ געלד... דעם גרעסטען חלק נעמט אַראָב געװײנטליך דער קעניג אחשורוש. דאָס איז שוין בײַ זײ אַ תּקנה פון יאָהר צו יאָהר. נאָר אַז עס קומט צו די איבעריגע חברה־לײַט, װערט אַ שטיקעל מחלוקת; ממוכן פרעגט אַ קשיא פאַר װאָס קומט ושתי׳ן מעהר פון איהם? ער, ממוכן, דאַרף האָרעװען מעהר פון אַלעמען, שפּרינגען אויף אײן פוס, לופטערען די שפּראַך שיטען מיט גראַמען, שפּאַרען די שײנע װערטער; אונ אַז עס קומט צום טהײלען זיך, װערט ושתי אַ מיוחס! באַשר װאָס איז? ער געהער זיך אָן אַ קנעפּיל מיט׳ן קעניג אחשורוש; אַ שנײַדער מיט אַ סטאַליר שלאָגען תמיד בלאַט...

— לאָז זײַן שטיל — צושרײַט זיך אויף איהם דער קעניג אחשורוש — דו שמײַסער, דו פערדיל־טרײַבער, דו װאָגען־שמירער, ײמענער דישעל, דו פּאַפּירענע שלײַע, דו גלעזערען פּלעקיל, די רימענע אַקס! דו האָסט אַ העזה צו רעדען אַ קעגען דעם קעניג אחשורוש?

נים וואָרף איך דיר אַריין אַ מיטעל פּעטש אין די יאַקלים, וועסט די זעהן ביי מיר אויפ'ן דראַנזשיס!..

מטוכן ווערט אַנשוויגען. פאַר'ן קעניג אחשורש האָבען אַלע פאַרגעסען דרך ארץ, ווארום ער איז דער בעל הבית, דער אַנטרעפּענ־דער הייסט דאָס... מאַנדריש בורטשעט אַפּילו אונטער שטילערהייד, איהם האַלטען אונטער די אַלע איבעריגע; נאָר איין אסתר־המלכה קאָנט וואָראַב די עטליכע מטבעות אין קעשעני אַריין, זאָגט דערביי אַ ווערטיל, און „חברה" ווערט ווידער לעבעדיג, פריילעך און מען הויבט אָן רעדען ווידער צום גראַם.

— גישט מעהר זאָלען די נגידים פערמאָגען אויף זייערע ליי־בער, וויפיעל מיר וועלען ברענגען אַהיים פאַר אונזערע ווייבער! — זאָגט מטוכן...

איך בעטראַכט דאָס ציצונג פון קעניג אחשורש. אין מיטען שטוב אַ גרויסער טיש, צוגעדעקט מיט אַ גראָבען טונקעלען טישטוך. ביי איין זייט אַ וואַרשטאַט מיט געציג, ביי דער אַנדערער זייט אַ הילצערנע בעטיל מיט אַ סך קישענס כמעט ביז דער סטעלע. אַ קעגען אויבען אַ טוכטשאַן. אויפ'ן טופּטש...ן זיצט אַ שוואַרצער קאָטער, האַלט די לאַפּ־קעס אונטער זיך און דרימעלט. פון אויפ'ן אויבען קוקען אַראָב עט־ליכע פּאָר שוואַרצע, קאַרע און גרויע אייגעלעך.

— אַראָב, מטזרים! — מאַכט צו זיי יוסף הצדיק און ווינקט צו זיי מיט'ן פינגער. די שוואַרצע, קאַרע, גרויע אייגעליך לאָזען זיך לאַנג נישט בעטען און גליטשען זיך אַראָב איינציגווייז פונ'ם אויפ'ן אויבען מיט צוריסענע העמדליך וואָס פערשטעלען דאָס לייב נאָר ביז עטוואָס נידעריגער פונ'ם פופּיק... יוסף הצדיק ווייזט אויס איז דאָרט אַ היימישער מענש, ווארום די נאַקעטע קינדערליך גיהן צו צו איהם ווי די קליינע שעפּעליך, ביינען אָן צו איהם די געקרייזעלטע קעפּע־ליך ער זאָל זיי גלעטען.

— איהר זענט הונגעריג? — זאָגט צו זיי יוסף הצדיק — אָט וועלען מיר באַלד עסען. מיר האָבען אייך געבראַכט אַלע ..טע זאַכען.

און ער רעכענט זיי אויס אלע „גוטע זאכען", וואס מע האט היינט געבראכט, און די קליינע שעפעליך קוקען זיך איבער, שלינגען די שלאַיים און בעלעקען זיך. און יוסף הצדיק גלעט זיי די געקריי-זעלטע קעפעליך, שלינגט די שלאַיים גלייך מיט זיי און בעלעקט זיך אזש... זיי קוקען שוין אַרויס מע זאל געהן צום טיש, זיך נעמען צו דער אכילה... גאט האט זיי געהאלפען, דער קעניג אחשורוש נעמט זיך צום פלעשיל, גיסט אן אַ גלעזיל בראנפען און טרינקט דעם ערשטען כוס לכבוד דעם „היילינגען" יום טוב פורים; און נאך איהם נעמען אלע צו גלעזליך בראנפען; און מע זעצט זיך צום טיש, אלע פון גרויס ביז קליין, אחוץ פריידי-עטיל, וואס פארעט זיך ביים אויבען; און אפילו דער שווארצער קאטער חאפט זיך אויף, גלייכט זיך אויס דעם רוקען מיט אַ געניץ און געהט צום טיש און שטעלט זיך אַוועק אַקעגען און וואַרט, טאמער וועט ער עפּיס נאשען פון דער סעודה... איך און יוסף הצדיק און די נאַקעטע שעפעליך מיט די געקרייזעלטע קעפעליך זעצען זיך אויס אַלע אויף אַ לאַנג בענקיל, וואס הינקט אויף אַ פוס און עס שאקעלט זיך; און מיר, קליינוואַרג, צולאַכען זיך פונ'ם הינקעדיקען בענקיל אזוי ווי פון דער שענסטער קאמעדיע, און ערשט דא דערזעהט מיך „החברה" און וואונדערט זיך: עפּיס אַ נייער, ניט קיין קענטליכער פּאַרשוין!

— ווער איז דער אַנדערעס? — פרעגט דער קעניג אחשורוש.

יוסף הצדיק דערציילט זיי ווער איך בין און ווי איך קום אַהער. דעם עולם איז דאס אַ פּנים שטאַרק געפעלען, מחמת איטליכער געהט צו, טהוט מיך אַ זעץ איבער דער פּלייצע, אַ קניפּ אין בעקיל און איטליכער זאגט איין אַנדער וועלטעלי געווינטליך צום גראַם, און די סעודה הויבט זיך אן. פריידי־עטיל טראגט צו פונ'ם אויבען שטאַרק געפּעפּערטע פיש מיט קאַרטאפלים, און האַטש זיי זענען נישט פער־פראַוועט מיט אַלערליי געווירצען ווי ביים זיידען רב מאיר, נאר זיי ווייזען מיר אויס דווקא זעהר בעטעמ'ט. איין חסרון נאר וואס זיי זענען פול מיט ביינדליך! דערפאר עסען אָבער אַלע פון איין טעלער, און

דָאס איז מיר דַוְקא שטאַרק געפֿעלן; איטליכער שטופּט דעם נאָפּעל — ס'איז פֿרעהליך! נאָך די פיש נעמט „חֶבְרָה" ווידער צו ביסליך בראָנפֿען, און מע טרינקט לְחַיִים, און מע ווערט לעבעדיג גאָר אויף אַ"ן אַנדער אופֿן; מע שטעהט אויף פֿונ'ם טיש, מע נעמט זיך פֿאַר די העגד און מע גַעהט גאָר אַ טענציל, און מע זינגט אַ לידעל:

וָואס מיר זֶענֶען
זֶענֶען מיר,
אָבֶער יוּדען!
זֶענֶען מיר!
וָואס מיר הָאבֶען
הָאבֶען מיר,
אָבֶער צָרוֹת
הָאבֶען מיר!

— רוּסְקַאוָוא פּעסניאַ! — צושרייט זיך טאַנדריש אויף אַ קוֹל — רוּסְקַאוָוא פּעסניאַ פּאַדאַוואַי!..

און „חֶבְרָה" זינגט אַ רוּסיש לידעל. טאַנצט און פּלעסקעט צו מיט די הענד:

נאַדאַ זנאַט
קאַק גוליאַט!
פּערעד באָגאָם
אָטוועטשאַט!
מי פּיאָם מי גוליאַיעם,
וְאַתָּה מֶלֶךְ חַי וְקַיָם!
אַמיר יודען טרינקען לְחַיִים!
לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם!

— אַיאָ ס'איז ביי אונז גוט? — זאָגט צו מיר יוֹסֵף הַצַדִיק, וואס האָט איבערגעכאַפּט דעם הונגער און איז געוואָרען גאָר אַ אַנדער מענש, און ער נעמט אַביסיל בראָנפֿען, און ער גיט מיר אויך אַביסיל בראָנפֿען, און שלעפּט מיך טאַנצען. איך ווייס ניט וואס מיט

מיר איז די שׂמחה אַזוי גרויס, נאָר איך פֿיהל מיך עפּיס זעהר אויפֿ־געלייגט; איך פֿיהל אַז ס'איז מיר גוט, גוט אָהן אַיין עק! פּלוצים...

ו.

פּלוצים עפֿענט זיך די טהיר און איך דערזעה דעם טאַטען מיט'ן רבּין רב איצי און עס ווערט מיר פֿינסטער אין די אויגען, וואָס דער טאַטע האָט געקלערט, בּשעת ער האָט מיך דערזעהען טאַנצען מיט „חבֿרה" אין קאָהן ווייס איך ניט. איך האָב נור געזעהן, אַז ער איז געבליבּען שטעהן צוגעקאָוועט צום אָרט, געקוקט אויף מיר, אויף דער חבֿרה און אויפֿ'ן רבּי'ן; דער רבּי האָט געקוקט אויף מיר, אויף דער „חבֿרה" און אויפֿ'ן טאַטען; איך האָב געקוקט אויפֿ'ן טאַטען, אויף דער „חבֿרה" און אויפֿ'ן רבּי'ן... און „חבֿרה" האָבּען געקוקט אויפֿ'ן טאַטען, אויפֿ'ן רבּי'ן און אויף מיר... קיינער פֿון אונז האָט ניט גע־קאָנט אויסרעדען אַ וואָרט. איז אַרויס געטרעטען מטוּבן און האָט זיך אָנגערופֿ'ן מיט אַ גראַם ווי זיין שטייגער איז.

— וואָס שטעהט איהר אין אייגע יסורים? ס'איז דאָך הײַנט עפּיס פּורים? לאָמיר מאַכען אַ כּוסה, און דווקא אַ גרויסע! פֿערבּייסען מיט תּלאָדען, סע האָט זיך געפֿונען אַייער שאָדען!... .

און מטוּבן טראָגט אונטער דעם טאַטען אַ גלעזיל בּראָנפֿען מיט פֿערבּייסען, דער טאַטע שטופּט איהם אָב פֿון זיך אָהן ווערטער. מטוּבן פֿאַלט בּיי זיך ניט אַראָב און רעדט ווייטער:

הנגיד רב אָשר בּ"ר מאיר! איך געפֿעל אייך ניט אין שלייער? וועל איך טרינקען אַליין, ונאמר אָמן!...

און מטוּבן קעהרט איבּער דאָס גלעזיל בּראָנפֿען און זינגט אַ ליעדעל:

וואָס מעהר קבּצן
מעהר הוליאַקע,
וואָס מעהר נגיד

נעהר סאבאקע!
וואס מעהר אביון,
מעהר ספיוואקע!
וואס מעהר עושר
מעהר סוויניאקע....

— מאנדריש וואס שווייגסטו דו? מאך זיי א מי שברך די נגידים פון שטאדט און טרינק א כוס פון זייער כבוד וועגען!

און מאנדריש גיסט זיך אן א גלעזיל בראנפען און מאכט א מי שברך די נגידים פון שטאדט:

„מי שברך! נעמען זאל זיי קורח! קורח זאל זיי נעמען! עסען זאלען זיי ווערעם! ווערעם זאלען זיי עסען! אן גאט זאלען זיי פערגעסען! פערגעסען זאלען זיי אין גאט! שיכור זאלען זיי זיין ווי לוט! ווי לוט זאלען זיי זיין שיכור, אין טויל זאל זיי זיין ביטער! ביטער זאל זיי זיין אין טויל! שיסען זאל זיי א קויל! א קויל זאל זיי שיסען!...“

— וואס שווייגט איהר זיי, רב איצי'ל!? — רופט זיך אן דער רבי רב איצי און טהוט א רעכטען שמעק טאבעק און א קנאק מיט צוויי פינגער אין דער לופטען.

— איהר זעהט דען ניט אז ס'איז שכורים? זאגט דער טאטע אויסער זיך פון כעס און נעמט מיך אן ביי דער האנד אזוי שטארק, אז עס טהוט מיר וועה, און מיר געהען ארויס אלע דריי פון'ם קעניג אחשוורוש אהן א זייש געזונד. אין דרויסען שטעלט זיך דער טאטע אב, טהוט א קוק אויף מיר און שענקט מיר צוויי רעכטע פעטש.

— דאס — זאגט ער — איז ערשט דיין אופגאב. דיין פסק וועסט דו ערשט האבען אין דער היים פון'ם רבי'ן... הערט זשע צו, רב איצי! איך געב אייך איהם איבער אויף אייערע הענד! איהר זאלט איהם קאטעווען וויפיעל עס וועט אין איהם אריין! בלוט זאל געהן! א בחור'ל פון כמעט דאס ניינטע יאהר! ער זאל געדענקען ווי אזוי

נאָכצולויפֿן פּורים־שפּילער, קאָמעדיאַנטשיקעס, שלעפּערס!...
פֿאַרשטערן אַלעמען דעם יום־טוב!...

איך לאָז נישט קיין טרער, נאָר איך פֿיל אַז עס פֿלאַמט מיר אַ באַק און דאָס האַרץ איז מיר שווער ווי אַ שטיין. איך קלער נישט פֿון דעם פּסק וואָס איך וועל האָבן אין דער היים פֿונ'ם רבי'ן. מיין קאָפּ איז מיר גאָר ערגיץ אַנדערש. מיינע מחשבֿות זענען נאָר דאָרטן, ביים קעניג אחשוורוש, ביי יוסף הצדיק, ביי די קליינע נאַקעטע שעפּעליך מיט די געקרייזלטע קעפּעליך, און אין די אויערן הערט מיר ניט אויף צו קלינגען דאָס זיסע רוסישע ליעדעל:

נאַדאָ זנאַט
קאַק גוליאַט!
פּערעד באָגאָם
אַטוועטשאַט!
מי פּים! מי גוליאַיעם"
[illegible] מלך חי וקים,
לשנה הבאה בירושלים!

3
א פֿערשטערטער פּסח

א.

— רב ישראל! רב ישראל? זייט זשע מוחל! איהר קאַנט זיך אונטערנעמען מ׳זאָל זיין פאַרטיג דעם קינד׳ס שלבושימ׳ליך אויף יום־טוב?

אַזוי שרייט די מאַמע צו ישראל דעם שניידער מיט אַלע כחות.

בחכמת ישראל דער שניידער איז טויב ווי די וואַנד.

ישראל, אַ הויכער ייד מיט אַ לאַנג פּנים און מיט וואַט אין די אויערן, מהוט אַ האַלבען שמייכל און אַ מאַך מיט דער האַנד ווי איינער רעדט: „פאַר וואָס זאָל ניט זיין פאַרטיג?...“

— נעמט זשע אויס, זייט מוחל, אַראָב אַ מאָס, נאָר מיט אַ תנאי אַז עס קאָן זיין פאַרטיג אויף פּסח.

ישראל דער טויבער מהוט אַ קוק אויף דער מאַמע, ווי איינער רעדט: „אַ מאָדנע יודענע! דאַכט זיך גענוג אַז מע זאָגט איין מאָל?...“ און ער שלעפּט אַרויס פון בוזעם־קעשענע אַ לאַנגע פּאַפּירענע מאָס מיט אַ גרויסע ענגלישע שער און שטעלט מיך אַוועק און הויבט מיך אָן אויסצומעסטען אין דער לענג און אין דער ברייט, און די מאַמע שטעהט ביי דער זייט און קאָמאַנדעוועט:

— לענגער, נאָך לענגער!... ברייטער, נאָך ברייטער!... למען השם די הויזליך ניט פערשמאַלען!... און די קאַפּאָטקעלי זאָל זיין מיט אַ „פאַלבאַם“!... אויף עטליכע פינגער׳... נאָך נאָך אַ ביסעלי!... אָט אַזוי!... אין סמאָן זאָל חס־ושלום ניט זיין קורץ!... בעל הבית׳ש... גאָך — נאָך... זשאַלעוועט ניט קיין מאַטעריע, וואָרום אַ קינד וואַקסט!...

ישראל דער שניידער ווייסט אַליין גאַנץ גוט, אַז „אַ קינד וואַקסט“, ענטפערט ער נישט דעם [illegible] אַנדערע וואָרט און מהוט זיך זיינס. אויסגעמאָסטען מיר אַלע איברים מהוט ער מיך אַ שטופּ אַוועק פון זיך,

ווי אַײנֶער רֶעדְט: „קָאנְסְט גֵעהְן, בִּיזְט פְּרַייה!“... מִיר ווִילְט זִיךְ זֵעהר אַז דָאס ־קַאפָּאטְקֶעלִי זָאל זַיין פוּן אוּנְטֶען מִיט אַ שְׁפַּאלְט אוּנ מִיט אַ קֶעשֶׁענִי, נָאךְ דֶער ״הֵיינְטִיגֶער מָאדֶע“, נָאר אִיךְ וֵויים נִיט צוּ וֶועמֶען זָאל אִיךְ מִיךְ ווֶענְדֶען. יִשְׂרָאֵל דֶער טוֹיבֶּער דְרֶעהְט צוּנוֹיף דִי מָאכ אוֹיף צְווַיי פִינְגֶער אוּנ רֶעדְט בְּשַׁעַת מַעֲשֶׂה צוּ דֶער מַאמֶע הַאלְבָּע ווֶערְטֶער:

— אַ שְׁווֶעהרֶער פַאר פֶּסַח!... גְרוֹיסֶע בְּלָאטֶעס!... פִישׁ יַקְרוּת!... קַארְטָאפְלֶעס — מִיט גָאלְד!... אֵייעֶר — נִיט אַ לֶעק!... אַרְבֵּייט גֶע־שְׁלָאגֶען!... נַייֶע מַלְבּוּשִׁים — לֹא!... לַאטֶעס אוּנ לַאטֶעס!...

אַז רֶב יְהוֹשֻׁעַ־הֶערְשׁ קָאן שׁוֹין הֵייסֶען אִיבֶּערְנִיצֶעוֶוען אַיין אַלְטֶען פַּאלִיטָא!... רֶב יְהוֹשֻׁעַ־הֶערְשׁ אַלֵיין!... יָאהרֶען!... הַא?... עֶק וֶועלְט!...

דִי מַאמֶע וֶוערְט דֶערְפוּן ווִינְצִיג וָואס נִתְפַּעֵל. זִי שְׁלָאגְט אִיהם אִיבֶּער אִין מִיטֶען:

— ווִיפִיעל וֶועט אִיהר זִיךְ הֵייסֶען אַ שְׁטֵייגֶער אָנְמֶעסְטֵען אַרוּם אוּנ אַרוּם פַאר דֶער אַרְבֵּייט, רֶב יִשְׂרָאֵל?

יִשְׂרָאֵל דֶער טוֹיבֶּער נֶעמְט אַרוֹיס פוּן זְשִׁילֶעט־קֶעשֶׁענִי אַ בֵּיינֶערְנֶען רָאזְשִׁיקִיל, בֵּייגְט אוֹיס דֶעם גְרָאבֶּען פִינְגֶער פוּן דֶער לִינְקֶער הַאנְד, אַזוֹי אַז יֶעם וֶוערְט אַ גְרִיבִּיל. שִׁיט עֶר אָן אִין גְרִיבִּיל אַרַיין אַ בֶּערְגֶעלֶע טַאבַּאקֶע, טְרָאגְט דָאס צוּ פָּאוָואלִינְקֶע צוּ דֶער נָאז אוּנ שְׁלֶעפְּט אַרַיין דָאס בֶּערְגֶעלֶע טַאבֶּעקֶע אַזוֹי קוּנְצִיג, אַז עֶס פַאלְט נִישְׁט קֵיין סִימָן אֲפִילוּ אוֹיף דִי וָואנְצִיס. נָאכְדֶעם טְהוּט עֶר אַ מַאךְ מִיט דֶער הַאנְד אוּנ אַ זָאג:

— עֶט, וָואס אִיז שַׁייךְ, מִיר וֶועלֶען זִיךְ נִיט קְרִיגֶען... אִיהר פֶּער־שְׁטֵעהט אַ מַעֲשֶׂה? רֶב יְהוֹשֻׁעַ־הֶערְשׁ!... אִיבֶּערְנִיצֶעוֶוען אַיין אַלְטֶען פַּאלִיטָא!... גְוַואלְד גֶעשְׁרִיגֶען!...

— גֶעדֶענְקְט זְשֶׁע, רֶב יִשְׂרָאֵל, וָואס אִיךְ בֶּעט אַייךְ: נִיט שְׁמָאל, אוּנ נִיט קוּרְץ, אוּנ אַ „פַּאלְבָּאס“, אוּנ דֶער סְטָאן, גְרָאס אוּנ „פְּרָאסְטָארְנֶע“...

— אוּנ אַ שְׁפַּאל...? — ווִיל אִיךְ מִיךְ אַרַיינְמִישֶׁען אִין מִיטֶען.

— שטיל, לאָז אויסרעדען אַ וואָרט! — זאָגט די מאַמע — און דערלאַנגט מיר מיט'ן עלענבויגען אין זייט אַריין — געדענקסט זשע נאָך אַ מאָל: ניט קורץ, און ניט שמאָל, און דאָס סטאָנדיל, און אַ פּאַליבאַם... למען־השם אַ פּאַליבאַם!...

— און אַ קעשענע?... פּרוב איך מיך נאָך אַ מאָל.

— וועסט ניט אַנשטימט ווערען? — זאָגט צו מיר די מאַמע — האָסט דו געזעהען אַ קינד זאָל האָבען אַ טבע זיך אַריינמישען בשעת עלטערע רעדען!...

ישׂראל דער טויבער נעמט דאָס פּעקיל סחורה אונטער דער האַנד, מהוט אַ שמיר די מזוזה מיט צוויי פינגער און אַ זאָג פון דער מהיר:

— ווילט איהר הייסט דאָס דווקא ס'זאָל זיין אויף פּסח?... אַ גוטען יום־טוב.

ב.

— אָ, אָט איז רב גדליה! מע זאָל דערמאָנען משיח'ן!... איך האָב נאָר וואָס אין זינען געהאַט צו שיקען צו אייך נאָך אַ מאָל!

גדליה איז אַ יוד אַ שוסטער, איין אויסגעדיענטער סאָלדאַט, פון פּאָרענט אָהן ציינער, מיט אַ גרויסע קיילעכדיגע בערדיל, וואָס מע דער־קענט, אַז אַ מאָל, שוין לאַנג, איז דאָס געווען אין מיטען אויסגעגאָלט.

— רב גדליה! מאַכט צו איהם די מאַמע — זאָגט נאָר, איהר וועט זיך קענען אונטערנעמען אויפנייען דעם קינד אַ פּאָר שטיוועליך אויף פּסח?

גדליה דער שוסטער איז אַ פריילעך יודיל, וואָס בשעת ער רעדט האַפּט ער אַ טענציל.

— איהר ווילט „געפּרעטענדאַ" אויף פּסח? — מאַכט ער צו דער מאַמע — ס'איז דיר איין אַנטיק! איטליבער וויל אויף פּסח! חיה'לע רב מאָטילס האָב איך צוגעזאָגט אויף פּסח צוויי פּאָר באַטיק־ליך, פאַר איהר און פאַר דער טאָכטער, מוז מען איהר מאַכען... יוסי'לע

רב שימעלעס האט בעשטעלט ביי מיר פיער פאר שטיוועליך אויף פסח — מוז מען מאכען... היינט פינגעלע רב אברהם'ס האב איך שוין לאנג צוגעזאגט א פאר באטיקעס; עס זאלען פאלען שטיינער פונ'ם הימעל וועט זיך ניט העלפען! און משה דער שניידער האט מיך געבעטען א פאר קעפליך, קאן מען איהם אויך ניט אבזאגען! און זיאמע דעם סטאלאר א פאר „סאיוקים" בעדארף מען אונטערווארפען עס העלפט נישט! היינט אסנה דער אלמנה'ס מיידיל האט זיך צו מיר צוגעטשעפעט איך זאל איהר למען השם...

— הכלל — שלאגט איהם איבער די מאמע לא'מיך הערען ווערטער: קאנסט איהר הייסט דאס ניש ט אונטערנעמען זיך ס'זאל זיין פארטיג אויף פסח? שיק איך נאך איין אנדער שוסטער...

— פאר וואס זאל איך ניט קאנען? — זאגט גדליה מיט אמענ־ציל — צוליעב אייך לייג איך אוועק אלע אנדערע ארבייט און אייערע שטיוועליך מוזען אם ירצה השם זיין אויף פסח; ס'איז עפעס א תירוץ?

און גדליה דער שוסטער קראצט אוים א שטיקיל בלוי פאפיר, שטעלט זיך אוועק אויף איין קניה, און נעמט מיר א מאס.

— לאזט צו נאך א קאפעטשקע — זאגט די מאמע — נאך, נאך... וואס זשאלעוועט איהר א שטיקיל לעדער?... אט אזוי... ס'זאל איהם חלילה ניט קוועטשען אין די פינגער!...

— קוועטשען אין די פינגער — זאגט איהר נאך גדליה.

— לעדער זאלט איהר געבען, רב גדליה פונ'ם בעסטען, איהר הערט, נישט קיין פוילען!

— פוילען — זאגט איהר נאך גדליה.

— פאדעשוועס זאלט איהר לייגען גוטע. זיי זאלען ניט אבריי־בען זיך.

— אברייבען זיך — זאגט נאך גדליה.

— און די אבצאסען זאלען חלילה ניט אבשפרינגען.

— אבשפרינגען — זאגט נאך גדליה.

— איצט קאנסט דו גיין אין חדר אריין — זאגט מיר די מאמע

דו זעהסט האָטש ווי מע ברייגנגט זיך אוים פון דיינעט וועגען? זאָלסט האָטש וועלען לערנען, וועסט דו זיין אַ מענש, אַ ניט וואָס וועט פון דיר זיין? אַ גאַרנישט מיט אַ נישט, אַ הינטשלעגער!...

איך וויים נאָך אַליין ניט, וואָס עס וועט פון מיר זיין; אַ מענש אַ גאַרנישט מיט אַ נישט, אָדער אַ הינטשלעגער? איך וויים נור, אַז בזה הרגע ווילט זיך מיר זעהר — זעהר אַז די שטיוועליך זאָלען מיר סקריפען. אוי ווילט זיך מיר סקריפקעס!...

— וואָס ביזט דו געבליבען שטעהן ווי אַ לייטענער גולם? — רופט זיך אָן צו מיר די מאַמע — פאַר וואָס געהסט דו נישט אין חדר אַריין? געה, מע וועט שוין מעהר נישט געבען גאָר נישט!

גדליה דער שוסטער לאָזט זיך געהן און קעהרט זיך אום צוריק.

— ווילט איהר הייסט דאס „געפרעמעננאַ“ אויף פסח? — זאָגט גדליה — אַ גוטען יום טוב!...

ג.

געהענדיג פונים חדר אַהיים חאַפּ איך מיך אַריין קודם כל אום שניידער מכח דעם שפּאַלט און מכח דער קעשעני.

ביי אַ גרויסען טיש שטעהט ישראל דער טויבער אָהן אַ קאַפּאָטע, מיט אַ ברייטען טלית־קטן. פערטיפט אין דער אַרבייט; אויפ'ן האַלז עטליכע לאַנגע פאָדעמס. אין זשילעט עטליכע נאָדלען, ער צייכענט מיט אַ קריידיל, שערט מיט אַ שער, קראַצט זיך מיט'ן מיטעלסטען אויסגעבויגענעם פינגער פון אונטען און רעדט צו זיך אַליין האַלבע ווערטער, ווי זיין שטייגער איז:

— „פּאַליבאַמעס“ מאַך זיי... גראַם זאָל זיי זיין... „פּראָסטאַקיץ“... פון וואָס? פון אתה ירצת?... מ'שנייד זיך די פינגער... קוים, קוים... ווי מיט קרעפּיל־פּלייש...

אַרום טיש זיצען עטליכע שניידער־יונגען און נייען, וואַרפען מיט די נאָדלען גיך — גיך, און זינגען אַלע אין איינעם אַ לידיל. איינער אַ געלער בחור, מיט קלייען אויפ'ן פּנים, מיט אַ ביסל אַ יין

אײַנגעפּאַלענער גאַז, זינגט אויף אַ גלעקעלשטימע און ציהט מיט'ן פּאָדעם צום טאַקט:

אוי דו פּאַרשעט אַוועס,

און אוי דו פּאַרשעט אַוועקעט,—

און מיך לאָזט דו אי־וווי־ווי־וויבער!...

און די איבעריגע חברה האַפּען אונטער מיט אַ קוויטש:

אָט שמעק איך זיך!

אָט היינג איך זיך!

אָט טרינק איך זיך!

איך טהו מיר אַ מעשה אַ־וואַ־וואַ־וואַנעס!...

— וואָס ווערט דו זאָגען, יונגעלע? — מאַכט צו מיר ישׂראל.

— אַ שפּאַלט — זאָג איך.

— האַ? — מאַכט ישׂראל און בייגט זיך צו צו מיר מיט'ן אויער.

— אַ שפּאַלט! — שריי איך צו איהם הויך, ער זאָל דערהערען.

— אַ שפּאַלט?

— אַ שפּאַלט!

— וואו אַ שפּאַלט?

— פון אונטען.

— וואָס פון אינטען?

— אַ שפּאַלט! מיט אַ קעשענע!

— וואָס פאַר שפּאַלטען? וואָס פאַר קעשענעס? מישט זיך אַריין בתיה די שניידערין, אַ קליין ווייבעלי, וואָס זיצט און טהוט דריי אַרבייט מיט אַ מאָל: מיט אַ פוס וויגט זי אַ קינד, מיט די הענט אַרבייט זי אַ זאַק און מיט'ן מויל רעדט זי און בייזערט זיך: — נאַ דיר גאַר שפּאַלטען! נאַ דיר גאַר קעשענעס! וואו האָסט דו אויף קעשענעס? ער וויל קעשענעס? לאָז איהם די מאַמע געבען אויף קעשענעס, וועט ער האָבען קעשענעס! נאַ דיר גאַר קעשענעס!...

איך האָב שוין חרטה אויף דער גאַנצער מעשה. עס זאָל האָטש ניט אָנקומען צו דער מאַמע.

— ווילסט דו הײסט דאס ס'זאל זײן דווקא מיט אַ שפּאַלט? — מאַכט צו מיר ישׂראל דער שנײדער און נעמט אַרױס דאס ראָזשיקל מיט טאַבּאַקע — גײ יונגעלע, — און מיט די קעשענע? זאָג איך צו איהם און מאַך פֿאַר איהם אַ רחמנות פּנים.

— גײ, יונגעלע, אַ הײם — מאַכט צו מיר ישׂראל — איך װעל שױן זעהן ס'זאָל זײן אַלסדינג...

איך נעם די פֿיס אױף די פּלײצעס און לױף אַװעק פֿון דאָרטען מיט אַ שׂמחה צו גדליה דעם שוסטער מכּח סקריפּקעס אין די שטיװעליך.

גדליה דעם שוסטער טרעף איך ניט אין דערהײם, בײם װאַרשטאַט זיצט זײן אַרבּײטער „קאַרפּע" איבּער אײן אױסגעגלעטער פּאָדעשװע.

קאַרפּע איז אַ געזונטער, אַ ברײטבּײנערינער שײגעץ, מיט אַ געשטופּעלט פּנים, מיט אַ לעדערן רײפּיל אױף די שװאַרצע האַרטע האָאר.

— װאָס דו יונגעלע, װילסט? — מאַכט ער צו מיר אױף יודיש

— מודה אני, פֿרײדי מאַני, טאַטעלע מאַטעלע, אַ גיב איהם אַ געגזעלע... זאָג װאָס דו װילסט?

— חאַזשאַיען! — ענטפֿער איך איהם אױף רוסיש — יאַ זשטשעם האָזיל איטעט דאָ װאַש חאָזשאַיען גדליה! *)

— בעל הבית געגאַנגען אַ ברית, מאַך אַ קידוש, טרונק אַ בראַנפֿען — מאַכט צו מיר קאַרפּע װיעדער אױף יודיש, און בּכדי איך זאָל פֿערשטעהן אַקוראַט װאָס ער מײנט טהוט ער זיך אַ שנאָל מיט'ן פֿינגער איבּער'ן האַלז.

איך זעץ מיך אַװעק אַ קעגען אױף אַ לעדערן בענקיל און לאָז מיך אַרײן מיט קאַרפּען אין אַ ברײטען שמועס מכּח לעדער, „טאָװאַר" מכּח שטיװעל, פּאָדעשװעס, פֿלעקליך, אַזױ לאַנג אַזױ ברײט בּיז איך קום אַרױף אױף סקריפּקעס. ער רעדט אױף יודיש און איך אױף רוסיש. פֿערשטעהט ער ניט װאָס איך רעדט, מאַך איך צו איהם מיט די הענט·

---

*) איך האָב זעהר נעדאַרפֿט האָבּען צו אײער בּעל־הבּית גדליה

— יַאזשע מָאבִּי, גויעשע קָאפּ, דַבְּרֶ'ען פָּאוַואשֶׁעמוּ: קאזשי מִינִי שֵׂכֶל שְׁאָ טְשָׁאפֶּעטֶקְעלִי מַאכֶען טְרֶרֶר! טְרֶרֶר!.. *)

— דו בֶּעסֶער רֶעד יודיש! — מַאכְט צו מִיר קַארְפֶּע, מְהוּט אַ לֶעק דִי פָּאדֶעשְׁוֶוע מִיטְ'ן צוּנג און מַאכְט אַ צֵייכֶען מִיט זַיין גְרָאבֶּען שְׁוַוארְצֶען נָאגֶעל בַּיי דֶער זַייט פָּאדֶעשְׁוֶוע.

— וָואס אִיז דֶער שֵׂכֶל — זָאג אִיךְ צוּ אִיהם שׁוין אויף יוּדִישׁ — וָואס אִיז דֶער טַעַם פון סְקְרִיפֶּקֶעס? וָואס לֵייגְט אִיהר אַזֶעלְכֶע אִין שְׁטִיוֶועלִיךְ זַיי זָאלֶען סְקְרִיפֶּען?

— אַ? סְקְרִיפְּקִי? — מַאכְט קַארְפֶּע — אַ שְׁטִיוֶועלֶע סְקְרִיפֶּען דַארְף מֶען אַ צוּקֶער.

— פָּשׁוּט — זָאג אִיךְ — צוּקֶער? וָואס אִיז דֶער שֵׂכֶל?

— אַ צוּקֶער? — זָאגְט קַארְפֶּע און גִיט מִיר צוּ פֶערְשְׁטֵיהְן דֶעם שֵׂכֶל — אַ צוּקֶער קְלָאפּ קְלָאפּ סְקְרִיפּ סְקְרִיפּ...

— אַהַא? — מַאךְ אִיךְ צוּ אִיהם — דֶעם צוּקֶער מִסְתָּמָא צוּ־קְלַאפְּט מֶען, טְרִישְׁטְשֶׁעט עֶר. נוּ, און וַוייטֶער לֵייגְט מֶען גִיט אַרַיין גָאר גִיט?

— אַ בְּרָאנְכֶען — מַאכְט קַארְפֶּע — אַ בִּיסֶעם בְּרָאנְכֶען.

— בְּרָאנְפֶען? — זָאג אִיךְ — וָואדְקִי הֵייסְט דָאס? זַאטְשֶׁעם וָואדְקִי? מִילָא סַאחֶער סְקְרִיפּ — סְקְרִיפּ; אָבֶּער וָואדְקִי? נַאשְׁטְשָׁא טָאבִּי וָואדְקִי?

קַארְפֶּע מוּטְשֶׁעט זִיךְ און גִיט מִיר צוּ פֶערְשְׁטֵיהְן און דַוְקָא אויף יוּדִישׁ דֶעם שֵׂכֶל אויף וָואס מֶע בֶּעדַארְף הָאבֶּען בְּרָאנְפֶען. אֵיידֶע־מֶע לֵייגְט אַרַיין, זָאגְט עֶר, אִין דִי שְׁטִיוֶועלִיךְ דֶעם צוּקֶער מוּז מֶען פְרִיהֶער דִי פָּאדֶעשְׁוֶוע גוּט בֶּעשְׁפְּרִיצֶען מִיט בְּרָאנְפֶען, אַ נִיט נֶעמְט זִיךְ נִיט צוּ גוּט דֶער צוּקֶער.

— אַ הַא — זָאג אִיךְ — יַא אוּזְשֶׁע דָאבְּרֶע צֶעקַיים. יַאק נֶע בּוּדֶע וָואדְקִי טַאק נֶע בּוּדֶע סַאחֶער; יַאק נֶע בּוּדֶע סַאחֶער טַאק

*) אִיךְ רֶעד דָאךְ מִיט דִיר גויעשע קָאפּ, אויף דַיין שְׂפְּרַאךְ! זָאג־זְשֶׁע מִיר דֶעם שֵׂכֶל, ווי קוּמְט דָאס וָואס אַ שְׁטִיוֶועלִי סְקְרִיפֶּען?

נָע בְּאוּדָע סְקְרִיפֶּען. *) אָם אֵין קָמַח אֵין תּוֹרָה — בִּין אִיךְ אִיהם מַסְבִּיר דִי זַאךְ מִיט אַ פָּסוּק אוּנ אִיךְ עָסֶ׳ן אוֹיף דָאס בַּייטֶעלֶע אוּנ הָאבּ קָארְפֶען מַיין גַאנְץ פֶערְמֶעגֶען: דָאס גַאנְצֶע הֲנוּכָּה־גֶעלְד, מִיטְ׳ן שְׁלַח מָנוֹת גֶעלְד, אוּנ גֶעזֶעגֶען זִיךְ אָבּ מִיט אִיהם גָאר פְרֵיינְדְ־לִיךְ, אוּנ קָארְפֶע רוּקְט מִיר אַרַיין אַ גְרוֹיסֶע, שְׁוַוארְצֶע הַאנְד אוֹיסְגֶע־שְׁמִירְט מִיט סְמָאלֶע אוּנ זָאגְט מִיר אָבּ אוֹיף גִיךְ: „מוֹדֶה אֲנִי, פְרֵיידִי מַאנִי, טַאטֶעלֶע מַאמֶעלֶע, אַ גֶעבּ אִיהם אַ גֶענְזֶעלֶע..." אִיךְ לוֹיף אַהֵיים אִיבֶּערְבַּייסֶען, אוּנ פוּן דָארְט צוּרִיק אִין חֵדֶר אַרַיין זִיךְ בֶּערִיהמֶען פַאר אַלֶע יוּנְגְלִיךְ, וָואס פַאר אַ מִין מַלְבּוּשִׁים׳לִיךְ מֶ׳ע נֵייט מִיר אוֹיף פֶּסַח, אַ קָאפָּאטֶקְעלֶע פוּן אוּנְטֶען מִיט אַ שְׁפַּאלְט אוּנ מִיט אַ קֶעשֶׁענֶע! אוּנ שְׁטִיוועלִיךְ מִיט סְקְרִיפֶּקֶעס! מִיט סְקְרִיפֶּקֶעס! מִיט סְקְרִיפֶּקֶעס!...

ד.

— מַאמֶע, אִיךְ בִּין פְרַיי! — קוּם אִיךְ צוּלוֹיפֶען אַהֵיים אַ פָּאר מָאג פַאר פֶּסַח אוּנ זָאג אִיהר אָן אַ בְּשׂוּרָה, אַז מֶע הָאט אוּנְז צוּלָאזְט פוּנ׳ם חֵדֶר.

— אַ גְדוּלָה אוֹיף דֶער בָּאבֶּע! זָאלְסְט דֶערְלֶעבֶּען אָנְזָאגֶען בֶּע־סֶערֶע בְּשׂוֹרוֹת! — עֶנְטְפֶערְט דִי מַאמֶע, וָואס אִיז פֶערְטַארֶעהַאטְט מִיטְ׳ן פֶּסַח. זִי הָאט אוּנְטֶערְגֶעבּוּנְדֶען בֵּיידֶע דִיענְסְטֶען מִיט וַוייסֶע פֶּע־טְשֵׁיילֶעס אוּנ גֶעגֶעבֶּען זֵיי בֶּערְשְׁטְלִיךְ, בֶּעזֶעמְס מִיט פְלֶעדֶער־וִוישֶׁען אִין דִי הֶענְד אַרַיין, אוּנ אַליין הָאט זִי זִיךְ אוֹיךְ אוּנְטֶערְגֶעבּוּנְדֶען מִיט אַ וַוייסֶע פֶּעטְשֵׁיילֶע, אוּנ אַלֶע דְרַיי רֵייבִּיגֶען אוּנ שְׁמִירֶען, וַואשֶׁען אוּנ רֵייבֶּען, שֵׁייֶערֶען אוּנ כַּשֶׁר׳ען אוֹיף פֶּסַח. אִיךְ קָאן מִיר קֵיין אָרְט נִישְׁט גֶעפִינֶען. וואוּ אִיךְ זִיץ אוּנ וואוּ אִיךְ שְׁטֵעה אוּנ וואוּ אִיךְ גֵעה — אִיז שְׁלֶעכְט.

*) אַהַא אִיךְ הָאבּ שׁוֹין רֶעכְט צוּקִיימ: אַז סְ׳וֶועט נִיט זַיין קֵיין קְרָאנְ־פֶּען אִ׳ז אוּמְזִיסְט דֶער צוּקֶער, אוּנ אַז סְ׳וֶועט נִיט זַיין קֵיין צוּקֶער וֶועט נִיט סְקְרִיפֶּען.

— אַוועק מיט די חמץ'דיגע מלבושים פון דער פסח'דיגע שאַפע! — מהוט די מאמע אויף מיר אַ געשריי מיט אַזאַ איטפעט, גלייך ווי איך וואָלט געגאַנגען מיט פייער אַרום פולווער.

— פאַוואָלי, אַט טריטסטו דו אָן אויף אַ פסח'דיגען זאַק!

— אַהינצוצו זאָלסטו דו גאָר אפילו ניט קוקען, דאַרפסטן שטעהט דער פסח'דיגער באָרשט!... (

איך דרעה מיך אַרום פון איין אָרט אינ'ם אַנדערען, פּלאָנטע מיך אונטער די פיס, איך האָב אַ שטורך, אַ זעץ, אַ שליידער.

— איינגעזונקען זאָל ווערען דער רבי דיינער! קראַנק געוועזען איך האַלטען אין חדר נאָך אַ טאָג! ניט זאָלסט זיך דאַרפען אַרומדרעהען ווי אַ סאַוואָלע, טאַטע איז ווינציג אַרבייט מאַמער! ביי לייטען קינדער זיצען אויף איין אָרט זיצען זיי... קראַנק אַזאַ בחור'ל פון כמעט דאָס ניינטע יאָהר געטען עפּעס טהון, איבערחזר'ן נאָך אַמאָל די פיער קשיות.

— מאַמע — זאָג איך — איך קען זיי שוין אויף אויסווייניג!

— אַ גדולה! — זאָגט די מאַמע — קאָסט־קאָרג געלד קאָסטו דו?...

קוים מיט צרות דערלעבט דעם אויפדערנאַכט, וואָס דער מאַמע געהט אַרום מיט אַ לעכטיל, מיט אַ הילצערנעם לעפּיל און מיט אַ פלעדערוויש און איז בודק חמץ, און איך העלף איהם זוכען די שטיקליך ברויט וואָס ער אַליין מאַקי האָט זיי צוגעגרייט אויף אַלע פענסטער... „סך הכל איין מנות ליגת — טראַכט איך מיר — נאָך איין נאַכט און איין טאָג און איך וועל מיך אָנטהון יום־טוב'דיג, ווי אַ פּרינץ, אַ נייע קאַפּאָטקעלע מיט אַ שפּאַלט און מיט אַ קעשענע פון אונטען, און די שטיוועליך וועלען סקריפּען!... וועט מיך די מאַמע מסתמא פרעגען: „וואָס איז דאָס פאַר אַ סקריפּערי?” וועל איך זיך מאַכען כלומר'שט ווי איך וויים ניט פון וואָס צו זאָגען... היינט דער סדר, די פיער קשיות, אַרבע כוסות, און די פּסח'דיגע מאַכלים: לאַטקעס, און קניידליך, און קוגעליך, און חרעמזליך”... איך דערמאַן מיך

ון די מאכלים און עס הויבט מיר אן צו ציהען דאס הארץ, איך האב א גאנצען טאג כמעט גאר נישט געגעסען.

— לייען אב קריאת־שמע — זאגט צו מיר די מאמע און גיה ליג זיך שלאפען. היינט עסט מען נישט קיין וועטשערע; ס'איז ערב פסח...

איך ליג זיך שלאפען און עס חלום'ט זיך מיר אז ס'איז שוין פסח... איך גיה מיט'ן טאטען אין שול אריין דאווענען... מיינע נייע מלבושים'ליך קנאקען... מיינע שטיוועליך סקריפען: סקריפ זקריפ! סקריפ!... „ווער גיהט דאס?" — פרעגען פרעמדע מענ־שען... „דאס איז מאטיל משה חיים אברהם הערש ראובן'ס יונגיל..." פלוצים איך ווייס ניט פון וואנען עס נעמט זיך א שווארצער, א קאד־לאטער הונט און פאלט אן אויף מיר האוו־האוו און כאפט מיך פאר'ן קאפאטקעלע... שטעהט דער טאטע און האט מורא צוגעהן און מאכט מיט די הענד און שרייט: „פאושאל! פאושאל!..." הערט איהם ניט דער הינט און רייסט מיך פון אונטען, סאמע ביי'ם שפאלט, סאמע ביי דער קעשענע, און רייסט מיר אב א האלב קאפאטקעלע און וויל אנטלויפען... לויף איך איהם נאך מיט כחות און פערליער א שטיוועלע, און בלייב שטעהן אין דער בלאטע מיט איין שטיוועלע און מיט איין בארוועס... הויב איך אן וויינען און שרייען: גוואלד! גוואלד גוואלד!... און איך כאפ מיך אויף און דערזעה אונזער דיענסט־מיידיל בילה שטעהט נעבען מיר, רייסט פון מיר די קאלדרע און שלעפט מיך פאר א פוס:

— זעה נור ווי מע קאן איהם ניט דערוועקען! שטעה שוין אויף, די מאמע האט געהייסען מע זאל דיך אויפוועקען, מע בעדארף ארויס־טראגען דעם לעצטען חמץ!...

ה.

דער טאטע ווארפט אריין דעם הילצערנעם לעפיל מיט'ן פלע־דערוויש אין אויוון אריין און פערברענט דעם חמץ... אין שטוב

ווערט פּסח'דיג... אומעטום איז ריין, אומעטום איז כּשר... דער טיש איז גרייט... די אַרבּע כּוסות שטייכלען צו מיר פון דער ווייטען... אָט אָט, נאָך אַ שעה, נאָך אַ שעה וועט ווערען פּסח... אָט אָט, נאָך אַ שעה, נאָך אַ שעה וועל איך מיר אָנטהון יום-טוב'דיג... נאָר בּיי דער שניידער מיט'ן שוסטער וועלען מיר בּריינגען מיין יום-טוב'דיגען אָנטהון מאַכט מיך דערוויילע די מאַמע פּסח'דיג: זי צוואָגט מיר אויס דאָס קעפּיל מיט הייס זידיג וואַסער און מיט אַ געלעכיל פון איין איי. זי קעמט מיך און רייסט מיר די האָר; קווייטש איך זיך, שענקט זי מיר צוועלף מאָל אַ שטורך מיט'ן עלענבּויגען, אָדער אַ פּאַטש:

— דו וועסט ניט אויפהערען דרעהען זיך ווי אַ וואָרם... אַ קינד זאָל ניט קאָנען איינשטעהן! מע טהוט איהם גוטס, איז ער נאָך ניט צופריעדען!...

איבּערגעקומען בּרוך השם דאָס צוואָגען אויך, זיץ איך מיר אין איין העמדיל בּיים טיש און וואַרט אויף מיינע נייע מלבּושים'ליך און בּעטראַכט דעם טאַטען, וואָס איז נור וואָס געקומען פון'ם מרחץ מיט נאַסע פּאות נאָך. ער זיצט איבּער אַ גראָבּען ספר און לערנט שטילערהייט מיט אַ נגון פון דער גמרא און שאָקעלט זיך:

„לצורך מרור נוהגין — צוליעב מרור איז מען זיך נוהג, — לקחת תּמכא — נעמען חריין, וכיון שהוא חריף, און מחמת ער איז האַרבּליך, יכולין לפררו בּריבּאייזען. קאָן מען איהם אָנרייבּען אויף אַ ריבּאייזען..."

איך קוק אויפ'ן טאַטען און עס מאָלט זיך מיר אויס, אַז נאָך אַזאַ איין ערליכער ייד ווי דער טאַטע איז ניטאָ אויף דער וועלט, אַז נאָך אַזאַ כּשר'ער פּסח ווי בּיי אונז איז ניטאָ אין ערגיץ, אַז נאָך אַזעלכע מלבּושים'ליך ווי בּיי מיר וועט ניט זיין בּיי קיינעם! נאָר לָמאי בּריינגט מען זיי נאָך ניט? וואָס איז די מעשה? טאָמער זענען זיי חלילה ניט פאַרטיג אויף פּסח — דאָס וויל איך גאָר ניט נעמען אויפ'ן קאָפּ! ווי אַזוי וועל איך געהן אין שול אַריין? וואָס וועלען זאָגען מיינע חברים? ווי אַזוי וועל איך מיך זעצען צום סדר? די שעה זאָל גאָר ניט זיין, איך וועל דאָס גאָר ניט איבּערטראָגען!...

אַזוי ווי איך זיץ פֿערטיפֿט אין די טרויעריגע מחשבות עפּעגט זיך די טהיר און עס קומט אַריין ישׂראל דער שניידער מיט דער פֿאַר־ביט. פֿאַר גרויס שׂמחה כאַפּ איך מיך אויף, טהו אַ שפּרונג און אַ פֿאַל מיט׳ן בענקיל איינגעיינגעם, שיער ניט געבראָכען האַלז־און־נאַקען. לויפֿט אַריין די מאַמע פֿון קיך מיט אַ פּסח׳דיגען שמאַלץ־לעפֿיל אין האַנד.

— וואָס האָט דאָס אַזאַ קלאַפּ געגעבען וואָס? ווער איז דאָס געפֿאַלען ווער? ס׳איז דו, ברענען זאָלסט דו ניט אויפֿ׳ן פֿייער? אַ רוח, אַ שד, ניט קיין קינד! האָסט דו זיך חלילה ניט אַ זעץ געטהון ערגיץ, חלילה? אַ מצוה אויף דיר! לויף ניט, שפּרינג ניט, גיי ווי אַ מענש...

און צו ישׂראל׳ן זאָגט זי:

— איהר האַלט וואָרט, רב ישׂראל! און איך האָב שוין געוואָלט שיקען צו אייך! ישׂראל טהוט אַ האַלבע שמייכעל און אַ מאַך מיט דער האַנד, ווי איינער רעדט: „אַ שיינע מעשׂה, קלעבען! איך זאָל נאָך ניט האַלטען קיין וואָרט?...“

די מאַמע לייגט אַוועק דעם שמאַלץ־לעפֿיל און העלפֿט מיר אַריינקריכען אין די נייע הייזעלעך אַריין, טהוט מיר אָן דאָס ציצענע אַרבע־כנפֿות׳ל, וואָס זי אַליין האָט מיר אויפֿגענייט אויף פּסח, און פֿון אויבען טהוט זי מיר אָן דאָס קאַפּאָטקעלע, און איז צופֿריעדען, וואָס ס׳איז געווען גענוג גרויס און „פּראָסטאָרנע...“

איך טהו מיך אַ טאַפּ פֿון אונטען — אַ צרה, אַ שלאַק! — נישטאָ קיין סימן פֿון קיין קעשענעס פֿון קיין קעשענע! פֿערנייט, גלאַט, און גאַנץ, אַרום און אַרום!...

— וואָס איז דאָס פֿאַר אַ קישקע? — רופֿט זיך אָן פּלוצים די מאַמע צו ישׂראל דעם טויבען און דרעהט מיך אויף אַלע זייטען.

ישׂראל דער טויבער נעמט אַרויס דאָס ראָזשיקעל, בייגט אויס דעם פֿינגער, שיט אָן אַ בערגעלע טאַבאַקע און ציהט אַריין אין נאָז אַריין.

— וואָס איז דאָס פֿאַר אַ קישקע? — זאָגט די מאַמע נאָך אַמאָל און טהוט מיך אַ דרעה.

— וואו האָט איהר אַ קישקע? — זאָגט ישׂראל און טהוט מיך אַ דרעה צוריק — דאָס איז דער „פֿאַליבאָס". איהר האָט דאָך געבעטען אַ „פֿאַליבאָס" זאָל זיין. איהר האָט שוין פֿאַרגעסען?

— אַ שיינעם פֿאַליבאָס! — זאָגט די מאַמע און טהוט מיך אַ דרעה — אַ בייזע וויסטע חלשות: פֿע! אַ בזיון, כ'לעבען, אַ בזיון!

ישׂראל פֿאַלט חס ושלום ביי זיך ניט אַראָב. ער בעטראַכט מיך פֿון אויבען ביז אַראָב, ווי אַ פּראָפֿעסאָר, און זאָגט, אַז עס ליגט אויס־געצייכענט גוט, מע בעדאַרף גאָר ניט בעסער! אַזאַ איין אַרבייט מאַכט מען ניט אפילו אין פֿאַריזש! דאָס קאַפּאָטקעלע זינגט. ווי איך בין אַ יוד, סע זינגט!...

— געפֿעלט דיר דאָס זינגען, וואָס סע זינגט? — זאָגט די מאַמע און פֿיהרט מיך צו צום טאַטען. — וואָס זאָגסט דו אויף דעם געזאַנג?

דער טאַטע דרעהט מיך אויף אַלע זייטען, בעטראַכט דאָס קאַפּאָטקעלע און געפֿינט, אַז די הייזלעך זענען יאָ אַביסיל צו לאַנגליך...

— ישׂראל נעמט אַרויס דאָס ראָזשיקעל און איז מכבד דעם טאַטען מיט אַ שמעק טאַבעקע.

— צו לאַנגליך די הויזען, רבי ישׂראל!

האַ?... וואָס?... לאַנגליך זאָגט איהר? ווייסט איהר ניט וואָס מע טהוט? פֿערקאַטשעט מען זיי.

— זענט איהר אפֿשר אויך גערעכט, — זאָגט דער טאַטע וואָס טהוט מען אָבער אַז זיי זענען אַביסיל צו ברייט, ווייזען אויס ווי צוויי זעק?

אַ חסרון די כלה איז צו שיין! — מאַכט ישׂראל און ציהט אַיין אַ בערנעלע טאַבעקע אין נאָז אַריין — ברייט זאָגט איהר? שמאָל איז ערגער, טויזענד מאָל ערגער!...

איך הער נישט אויף צו טאפּען זיך פון אונטען זוך דעם שפּאלט מיט דער קעשענע.

— וואס זוכסט דו דאָרטען? — זאָגט צו מיר די מאַמע — דעם נעכטיגען טאָג?

„אַלטער ליגנער! — טראַכט איך מיר און קוס אויס ישׂראל'ן ווי אַ גזלן — טויבער ליגנער, אַ רוח אין דיין ט... אַריין!"

— פערניץ געיונד! זאָגט צו מיר ישׂראל דער טויבער און צו־רעכענט זיך פאַר דער אַרבייט, און דער טאַטע נעמט זיך צוריק צום שלחן ערוך און לערענט מיט'ן זיסען ניגון:

„מי ששכח — ווער עס האָט פערגעסען, — לאכול אפיקומן — צו עסען דעם אפיקומן...

— טראָג געזונד! — זאָגט צו מיר די מאַמע, אַז ישׂראל דער שניידער געהט אַוועק; און זי הערט זיך ניט אויף צו שפּיגלען אין מיין קאַפּאָטקעלע — דו זאָלסט זיך נור ניט אָנהויבען מיט קיי־קונדיסים, ניט שלאָגען זיך מיט קיין שקצים, וועסט דו דאָס אם ירצה השם טראָגען און טראָגען, אַבי געזונד!..

ו.

— אָט איז רב גדליה אויך! — זאָגט די מאַמע — מע זאָל דערמאָנען משיח'ן!... פאַרטיג דעם קינדס שטיוועליך?

— נאָך אַ מין פאַרטיג! — זאָגט גדליה דער שוסטער מיט אַ מענציל און טראָגט די אויסגעפוצטע שטיוועליך אויף אַ פינגער, ווי מע טראָגט אויף אַ שטענגיל פרישע צאַפּעלדיגע פיש, נאָר וואס געחאפּט פונ'ם טייך. — ס'איז דיר נור איין צקציע מיט זיי!... די גאַנצע וועלט וויל אויף פּסח זאָל זיין פאַרטיג! — איך האָב געאַרבייט מיט דער גאַל, באַדאַי נישט געשלאָפען אַ נאַכט!... איך, אַז איך גיב אַ וואָרט מעג דונערען און בליצען!...

דִי מַאמֶע מֶעסְט מִיר אָן דִי שְׁטִיוָועלִיךְ, טַאפְּט מִ׳ךְ או…

קְוֶועטְשְׁט מִיךְ אוּן פְרֶעגְט מִיךְ צִי פִיהל אִיךְ נִיט חַס וְחָלִילָה אַז זָ…

זָאל מִיךְ עֶרְגֶעץ קְוֶועטְשֶׁען ?

— קְוֶועטְשֶׁען ? — זָאגְט גְדַלְיָה — מִיר דַאכְט אַז אִין… שְׁטִיוָועלִיךְ קֶענֶען אַרַיין נָאךְ אַפָּאר פִיסְלִיךְ, וִוי בַּיי אַייעֶר זוהן.

— אַנוּ, שְׁטֶעל זִיךְ אַקְארְשְׁט אַנִידֶער אוֹיף דֶער עֶרְד — זָאגְט די מַאמֶע.

אִיךְ שְׁטֶעל זִיךְ אַנִידֶער און קְוֶועטְשׁ דִי פָּאדֶעשְׁוָועס, אִיךְ וִויל הֶערֶען וִוי זַיי סְקְרִיפֶּען — וֶוער ? וָואס ? וֶועמֶען ? קַיין פִּיפְּס הֶער מֶען פוּן זַיי נִיט !...

— וָואס קְוֶועטְשְׁט דוּ אַזוֹי ? — זָאגְט צוּ מִיר דִי מַאמֶע — דָאב צַייט, דָאס יָאהר אִיז נָאךְ גֶענוּג גְרוֹיס ! אִיךְ בִּין דִיר עָרֵב, אַז וֶועסְט זַיי אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם צוּרַייסֶען בִּיז אִיבֶּער אַ יָאהר פֶּסַח !... אַצוּנְד גֶעה זִיךְ דוּרְךְ מִיטְ׳ן טַאטֶען צוּ יְחִיאֵל דֶעם קֶערְזְשְׁנֶער. וֶועט מֶען דִיר אוֹיסְקְלוֹיבֶּען אַ קַאשְׁקֶעטִיל אוֹיף יוֹם־טוֹב ; נָאר פַּאוָואלִי דִי שְׁטִיוָועלִיךְ ! קְלָאפּ נִיט אַזוֹי מִיט דִי פָּאדֶעשְׁוָועס, זַיי זֶענֶען נִיט פוּן אַייזֶען !...

יְחִיאֵל דֶער קֶערְזְשְׁנֶער זִיצְט דִי אַנְדֶערֶע שְׁטוּב פוּן אוּנְז. מִיר הַאפֶּען זִיךְ אַרַיין דוּרְכְ׳ן הוֹיף צוּ אִיהם אִין קְלֵייט אַרַיין.

יְחִיאֵל אִיז אַ יוּד פוּן גֶעבּאהרֶען דַוְקָא אַ וַוייסֶער, מִיט וַוייסֶע הָאר ; נָאר אַזוֹי וִוי עֶר הָאט שְׁטֶענְדִיג צוּ טְהוּן מִיט שְׁוַוארְצֶע גֶעפַארְבְּטֶע הִיטְלֶען אִיז עֶר שְׁטֶענְדִיג וִוי אוֹיסְגֶעשְׁמִירְט אִין סַאזְשֶׁע ; דִי נָאז אִיז בַּיי אִיהם תָּמִיד פוּן בֵּיידֶע זַייטֶען פֶערְבְּלָאוּט, און דִי פִינְגֶער זֶענֶען וִוי אַיינְגֶעטוּנְקֶען אִין טִינְט.

— בָּרוּךְ הַבָּא, אַ שָׁכֵן, סְקָאצֶעל קוּמְט ! — מַאכְט צוּ אוּנְז יְחִיאֵל דֶער קֶערְזְשְׁנֶער גָאר פְרַיינְדְלִיךְ — פַאר וֶועמֶען ווילְט אִיהר דָאס אַ קַאשְׁקֶעט אוֹיף יוֹם־טוֹב ? פַאר זִיךְ אַלֵיין טַאקִי, צִי פַאר אַייעֶר יוּנְגִיל ?

— פַאר מַיין זוּהן — זָאגְט דֶער מַאטֶע מִיט גַדְלוּת — נָאר איהר זָאלְט מִיר וַוייזֶען עֶפִּיס רֶעכְטְס... עֶפִּיס אַזֶעלְכֶס... אִיהר פֶערְשְׁטֵעהט ?...

— דְהַיְינוּ? — פְרֶעגְט יְחִיאֵל אוּנ קוּקְט אוֹיף דִי פָאלִיצֶעס.

— דְהַיְינוּ — זָאגְט דֶער מַאטֶע אוּנ וַוייזְט אִיהם אוֹיף דִי הֶענְד — ס'זָאל זַיין אִי פַיין, אִי שֵׁיין, אִי גוּט, אִי וָואלְוָועל, אִי אַזוֹי... אִיהר פֶערְשְׁטֵעהט ?

— הָאבּ אִיךְ פוּן אַייעֶרְט וֶועגֶען פוּנְקְט דָאס וָואס אִיהר בֶּע־דַארְפְט! — מַאכְט יְחִיאֵל אוּנ טְהוּט אַ חַאפּ פוּן דֶער פָאלִיצֶע עֶטְלִיכֶע הִיטֶעלִיךְ מִיט אַמָאל; אוּנ אִיטְלִיכֶס הִיטֶעלִי, בְּשַׁעַת עֶר טְהוּט דָאס אַ נֶעם אוֹיף דֶער הַאנְד, טְהוּט זִיךְ דָאס בַּיי אִיהם אַ דְרֵעה אַלֵיין פוּן זִיךְ, עֶפִּיס מַאקִי גוּר וִוי דוּרְךְ אַ כִּשׁוּף!... אַלֶע מִינוּט מֶעסְט עֶר מִיר אָן אַיין אַנְדֶער הִיטֶעלִי, טְרִיט אָבּ אוֹיף אַ הַאלְבּ אַרְשִׁין, טְהוּט מִיר אַ קוּק אִין פָּנִים אַריין מִיט אַ שְׁמֵייכֶעלֶע אוּנ אַ זָאג צוּם מַאטֶען:

— לָאמִיר הָאבֶּען אַזַא יָאהר וִוו סֶע פַּאסְט אִיהם! הַא? ווי גֶעפֶעלְט אַייךְ אַ הִיטֶעלִי? שׁוֹין אַיין מָאל אַ הִיטֶעלִי!

— נֵיין, רֶבּ יְחִיאֵל, נִישְׁט דָאס מֵיין אִיךְ — זָאגְט דֶער מַאטֶע אוּנ וַוייזְט אִיהם אוֹיף דִי פִינְגֶער — אִיךְ וָואלְט וֶועלֶען אַ מִין קַאשְׁ־קֶעטִיל אַזֶעלְכֶס, ס'זָאל זַיין, אִיהר פֶערְשְׁטֵעהט אַ מִין יוּדִישׁ מַאקִי, נָאר מִיט דֶער מָאדֶע, אָהן צַאצְקֶעס, בַּעַל־הַבַּתִּישׁ, אוּנ אוּנ אוּנ.. אִיהר פֶערְשְׁטֵעהט ?

— זָאגְט זְשֶׁע אַזוֹי! — מַאכְט יְחִיאֵל אוּנ חַאפְּט אַרָאבּ מִיט אַ לַאנְגֶען שְׁטֶעקֶען פוּן דֶער אוֹיבֶּערְשְׁטֶער פָאלִיצֶע אַ קַאשְׁקֶעטִיל, אַ הַאלְבּ־קַיילֶעכִיגֶס, אַ קָאלִירֶעוָוִדִיגֶס מִיט קֶעסְטֶעלִיךְ, מִיט אַ וֵוייךְ דַאשֶׁעקִיל, אוּנ טְרָאגְט דָאס צוּ אוֹיף אַיין פִינְגֶער אוּנ עֶס דְרֵעהט זִיךְ בַּיי אִיהם גִיךְ—גִיךְ וִוי אַ מִיהלְכִיל... פַּאוָואלִינְקֶע טְהוּט עֶר דָאס מִיר אָן אוֹיפְ'ן שְׁפִּיץ קָאפּ, קוּים וָואס עֶר רִיהרְט זִיךְ צוּ, גְלַייךְ וִוי מַיין קָאפּ וָואלְט גֶעוָועֶן פוּן דִין גְלָאז אוּנ עֶר הָאט מוֹרָא עֶר זָאל זִיךְ נִיט צוּ־בְּרֶעכֶען, אוּנ עֶר וִוינְשְׁט זִיךְ אַזַא יָאהר, אַזַא מַזָל, וִוי דָאס קַאשְׁקֶעטִיל

פּאַסט מיר! ס'איז מער נישטאָ בײַ איהם זאָגט ער, ווי דאָס אײנס, ער זאָל אַזוי רײַן זײַן פון שלעכטס!... דער טאַטע דינגט זיך מיט איהם לאַנג—לאַנג; יחיאל שװערט זיך, אַז נאָר צוליעב אונז גיט ער דאָס אַװעק אַזוי װאָלװעל, כּמעט אונטער'ן קרן, ער זאָל אַזוי האָבּען אַ כּשר'ן פּסח און אַלדעס גוטס!...

איך זעה אַז דעם טאַטען איז דאָס קאָשקעטיל שטאַרק געפעלען, מחמת ער געהט צו אַלע מאָל, שפּיגעלט זיך אין דעם, טהוט מיר אַ גלעט די פּאָה'ליך...

— ער זאָל חאָטש איבּערטראָגען דעם זומער — זאָגט דער טאַטע.

— צװײ זומערען! — זאָגט יחיאל און שפּרינגט אונטער צום טאַטען — דרײַ זומערען! אַזאַ יאָהר אויף מיר װאָס פאַר אַ קאָשקעטיל דאָס איז! פּערניץ געזונד!...

בּיז איך קום אַרײַן אין שטוב אַרײַן איז שוין דאָס קאָשקעטיל בּײַ מיר אויף די אויערען. איך פיהל, אַז ס'איז אויף מיר אַ בּיסיל צו גרויס.

— אָהן אײן אומגליק, אַבּי ס'איז נישט אײנג! — זאָגט די מאַמע און רוקט דאָס מיר אָן כּמעט בּיז דער נאָז — זאָלסט דאָס נאָר נישט אויסטהון אַלע מינוט און אָנטהון צוריק! זאָלסט ניט טאַפּען מיט די הענד!... טראָג געזונד!...

ז.

געקומען מיט'ן טאַטען פאַר נאַכט אין שול אַרײַן דאַװענען, טרעף איך שוין דאָרטען אַלע מײַנע חבֵרים: איציק און בּעריל, און לײבּיל, און אײזיק, און צדוק, און װעלװעל, און שמעיה, און קאָפּיל, און מאיר'ל, און חיים־שלום, און שכנא, און שעפּסיל, און נאָך און נאָך. אַלע געהען אָנגעטהון יום־טוב'דיג. אַלע מיט נײַע קאַפּאָטקעליך, אַלע מיט נײַע שטיװעליך, נײַע קאָשקעטליך. נאָר קײנער טראָגט ניט אַזאַ לאַנגע קאַפּאָטע מיט אַ "פאַליבּאָס" װי איך; קײנער געהט ניט

אין אַלע „שטיוואַלעס“ ווי איך, און ביי קיינעם זעה איך ניט אַזא מין משונה מאָדנעם קאַשקעט ווי ביי מיר... פון שפּאַלטען, פון קע־שענים און פון סקריפּקעס רעד איך שוין ניט; מע האָט מיך רעכט אָבגעגאַרט, אָנגעטהון אַ ספּאָדיק!...

„חברה“ האָבען מיך בעגעגענט מיט אַ געלעכטער:

— אַט דאָס זענען דיינע נייע בגדים׳ליך, וואָס דו האָסט זיך אַזוי בערימט? וואו איז דיין שפּאַלט פון הינטען? וואו איז דיין קע׳שעני וואָס דו האָסט געזאָגט? פאַר וואָס הערט מען עפּיס ניט דיינע שטיוועליך זאָלען סקריפּען?...

גענוג ס׳איז מיר אַזוי אויך שווער אויפ׳ן האַרצען, זאָלען זיי מיר נאָך אויף די וואונדען! איטליכער זאָגט אויף מיר איין אַנדער שטעכווערטיל:

איציק זאָגט: וואָס איז דאָס ביי דיר פאַר א־קאַפּאָטוכע?

בעריל: אַ חאַלאַט!

לייביל: אַ חלאַמידע!

אייזיק: אַ חלאַמינדריק!

צדוק: אַ זשיפּעצי!

וועלוויל: אַ קליידיל!

שמעיה: אַ קראַנאַליגע!

קאפּיל: זעה נאָר אַ פּאָר תחתונים מיט צוויי „טשאָבעטעס“!

מאיריל: און אַ קאַשקעאוט!

חיים־שלום: אַ קאַטערוכע!

שכנא: אַ לאַקשענטאָפּ!

שעפּסיל: אַ פּאָמעניצע!...

איך בין אַזוי צוקאָכט, אַז איך הער אַפילו ניט הערש־בער דעם חזן ווי שען ער דאַווענט... איך קום צו זיך נאָר דעמאָלט ווען דער עולם זאָגט שוין איינער דעם אַנדערען „אַ גוט יום־טוב! אַ גוט יום־טוב! אַ גוט יום־טוב!“... מיט אַ שווערער געמיטה און מיט אַ פערקלעמט האַרץ געה איך מיט׳ן טאַטען אַהיים, קוים וואָס איך שלעפּ

די פיס. עס ברענט א פייער אין מיין הארצען! עס געהט מיר גישט אין די ארבע כוסות, וואס מיר וועלען באלד טרינקען; די פיער־קשיות, וואס איך וועל פרעגען דעם טאטען; די הגדה, וואס מיר וועלען זאגען; די גוטע געפעפערטע פיש, וואס מיר וועלען עסען מיט אונ־טערגעוויקטע מצה; די הייסע קניידליך, די חרעמזליך מיט די פאליר־טשיקעס מיט די אלע איבעריגע גוטע זאכען — אלץ, אלץ איז מיר נישט ליעב, נמאס, פערשטעהרט, פערשטעהרט!...

* * *

ביים סדר זיצט דער טאטע דער „מלך" אין א ווייסען קיטעל מיט דעם סאמעטענעם קאשקעט אויפ'ן קאפ, אויבען אן, אויף דער הסב־בעט. נעבען איהם זיצט די דאמע די „מלכה" מיט דעם אנטיק־מארענעם קלייד, מיט דער זיידענע פעטשיילע און מיט די שענע פערעליך, וואס גיט איהר צו זעהר פיעל חן. אקעגען זיי זיץ איך, דער בן־מלך, דער „פרינץ", אנגעטהון אין גאלע נייעם פון קאפ ביז פיס. פון איין זייט זיצט ביילה דאס דינסט־מיידיל, אנגעטהון מיט א צייער סיצענער „פלאטי" און מיט א ווייסען אנגעקראכמאלעטען פארטוך, וואס קנאקט און טרישטשעט ווי א מצה. פון דער אנדערער זייט זיצט די יודינע די קעכין, בריינע מיט די וואנצים, מיט א נייער געלער פעטשיילע אויפ'ן קאפ; זי האלט זיך צו דאס פנים מיט איין האנד און שאקעלט זיך. זי איז אנגעברייט צו „הארכען" די הגדה...

— „כהא לחמא עניא" — זינגט דער מלך מיט זעהר א שענער שטימע, און די מלכה העלפט איהם הויבען די שיסעל, און דאס פנים שיינט איהר און לייכט ווי א שטערען. ביילה לאזט אראב די רויטע הענד אויפ'ן ווייסען פארטוך, און דער פארטוך שעלעשטשעט ווי א בלאט. בריינע דערהערט א יודיש ווארט, מאכט זי א פרום פנים און פערקרימט זיך אויף צו וויינען. אלע זענען אויפגעליינט, אלע זענען יום־טוב'דיג נאר דער פרינץ איז עפים נישט מיט אלעמען. דאס הארץ איז איהם פערשטיינערט, די אויגען פערצויגען מיט א

יוכיל. ס'זאל ניט זיין פסח צום סדר וואלט ער זיך צווויינט. און אז ער וואלט זיך אויסגעוויינט וואלט איהם אפשר געווארען אביסיל גרינגער...

— השתא עבדי — לאזט אוים דער מלך מיט א נגון און מיט גרוים גדלות — היינט זענען מיר קנעכט, לשנה הבאה בני חורין, איבער א יאהר זענען מיר פרייע מענשען!...

דער מלך זעצט זיך אנידער און שפארט זיך אן אויף דער הסב־בעט! נאך איהם זעצען זיך אנידער אלע אויף זייערע ערטער און מע ווארט ביז דער פרינץ וועט אויפשטעהן און וועט פרעגען די פיער קשיות: „מה נשתנה"? וועט דער מלך נאכדעם ענטפערען א תירוץ: „עבדים היינו"... דער פרינץ זיצט אבער ווי צוגעקאוועט צום בענקיל; ער קען זיך ניט ריהרען פונ'ם ארט.

— נו?... טהוט א מאך דער מלך מיט דער האנד.

— שטעה אויף! זאגט די מלכה — פרעג דעם טאטען די פיער קשיות!

דער פרינץ ריהרט זיך ניט. ער פיהלט אז עמיצער האט איהם אנגענומען ווי מיט איין אפצווייגע ביים גארגעל און וואָרגט איהם. דער קאפ בייגט זיך איהם אויף א זייט. די אויגען הויבען איהם אן שפרינגען — עס טהיילען זיך אב צוויי קיילעכיגע טרערען ווי פערליך, קויקלען זיך איבער די בעקליך און קאפען, פאלען גלייך אויף דער הגדה.

— וואס איז דיר? — פרעגט איהם די מלכה.

— וואס איז דאס פאר א געוויי פלוצים אין מיטען דעריגען ביים סדר? — צושרייט זיך די מלכה און ווערט אין כעס — דאס דאנקסט דו אזוי אב פאר די נייע מלבושים'ליך, וואס מע האט דיר געמאכט אויף יום־טוב?

דער פרינץ וויל אויפהערען וויינען, קען ער נישט; עס קוועטשט איהם, עס שטיקט איהם. עס האט זיך איהם מיט אמאל געעפענט א קוואל, א גאנצער ברונען.

— זאג וואס איז דיר? וואס טהוט דיר וועה? וואס שווייגסט דו? ענטפער! צי דו ווילסט דער טאטע זאל דיך אנידערלייגען און אריינפיצקען לכבוד פסח?...

שטעהט אויף דער פרינץ און פלאנטעט מיט'ן צונג:

— קשיה, איך וועל דיך פרעגען פיער טאטעס, מיין איך טאטע, איך וועל דיך פרעגען פיער קש... קש... קש...

דעם פרינץ ווערען אונטערגעהאקט די פיס און ער פאלט מיט'ן קאפ אויפ'ן ווייסען טישטוך און וויינט און חליפעט ווי א פיצעלי קינד...

א פערשטעהרטער, א פערשטעהרטער פסח!...

4
ל"ג בעומר

א.

— אַנוּ, קוּמט נוּר אַהֶער, קִינְדֶער, אִיךְ בֶּעדַארְף אַייךְ עֶפִּיס זָאגֶען אַ נַייס! — אַזוֹי רוּפְט זִיךְ אָן צוּ אוּנְז אַ טָאג פַאר לַ״ג בְּעוֹמֶר דֶער רֶבִּי רֶב יוּדִיל מַלְאַךְ־הַמָּוֶת, אוּנ מִיר שְׁטֶעלֶען אוֹיף מוֹיל אוּנ אוֹיעֶרֶען, וָואס וֶועט אוּנְז עֶפִּיס דֶער רֶבִּי זָאגֶען פַאר אַ „נַייס״?

אִיךְ זֶעה, וַוייסֶע חֶבְרָה׳נִיקֶעס, אַז אִיהר ווִילְט אִיךְ זָאל אַייךְ דָא אָבְּמָאהלֶען מַיין רֶבִּי׳ן וָואס פַאר אַ פָּנִים עֶר הָאט — מְהוּ אִיךְ אַייךְ צוּלִיעבּ; נָאר בִּתְנַאי אִיהר זָאלְט מִיךְ נִיט קְוֶועטְשֶׁען, פַאר וָואס מֶען הָאט אִיהם גֶערוּפֶען מִיט׳ן נָאמֶען „מַלְאַךְ־הַמָּוֶת״. אַ קְלוּג יוּנְגֶעלִי וֶועט זִיךְ אַלֵיין שְׁטוּיסֶען פַאר וָואס: מַחֲמַת מִיר הָאבֶּען פַאר אִיהם מוֹרָא גֶעהַאט ווִי פַאר אַ מַלְאַךְ־הַמָּוֶת. וֶועט אִיהר דָאךְ פְרֶעגֶען פַאר וָואס הָאבֶּען מִיר פַאר אִיהם מוֹרָא גֶעהַאט ווִי פַאר אַ מַלְאַךְ־הַמָּוֶת? מַחֲמַת עֶר פְלֶעגְט אוּנְז שְׁמַייסֶען מִיט אַייזֶערְנֶע רִיטֶער בִּיז בְּלוּט זָאל גֶעהְן. אַי פַאר וָואס הָאט עֶר אוּנְז גֶעשְׁמִיסֶען מִיט אַייזֶערְנֶע רִיטֶער בִּיז בְּלוּט זָאל גֶעהְן? מִסְתָּמָא הָאבֶּען מִיר פֶערְדִיעְנְט, מִיר הָאבֶּען נִישְׁט גֶעוָואלְט לֶערְנֶען... לָמַאי הָאבֶּען מִיר נִישְׁט גֶעוָואלְט לֶערְנֶען? מִסְתָּמָא זֶענֶען מִיר גֶעוֶוען גְרוֹיסֶע שְׁקָצִים... הַקִּצוּר ס׳אִיז דָאךְ אַ מַעֲשֶׂה אָהְן אַ סוֹף — מֶע הָאט אִיהם גֶערוּפֶען „רֶב יוּדִיל מַלְאַךְ־הַמָּוֶת״, אוּנ זַייט זִיכֶער, אַז עֶר הָאט דֶעם נָאמֶען פֶערְדִיעֶנְט בְּשֶׁר, חָאטְשׁ אוֹיסְזֶעהֶען הָאט עֶר אוֹיסְגֶעזֶעהֶען דַוְקָא נִישְׁט ווִי אַ מַלְאַךְ הַמָּוֶת: אַ קְלֵיינְס, אַ נִידֶערִיגְס אַ טְרוּקֶענְס ווִי גְרוֹגֶרֶת דְרַבִּי צָדוֹק, ווִי אַ פַייג הֵייסְט דָאס; דָאס פָּנִים טוּנְקֶעל גְרִין גֶעלְבְּלִיךְ ווִי אַ פַאר אַ יָאהְרִיגֶער לוּלָב, אוּנ גֶעקְנֵייטְשְׁט ווִי אַ מַצָּה שְׁמוּרָה; דִי בַּאקֶען אַיינְגֶעפַאלֶען, אַ בֶּערְדִיל קוּים קוּים וָואס סֶע שְׁפְּרָאצְט אִי דָאס נוּר עֶרְטֶערְוַוייז; אַ נָאז, זֶעהְט אִיהר, גְרָאד אַ הִיבְּשֶׁע; הוֹיבְּט זִיךְ אָן דִין אוּנ לָאזְט זִיךְ אוֹיס גְרָאבּ. אוּנ אוֹיסְגֶעבּוֹיגֶען ווִי אַ שׁוֹפָר;

און אין גארנעל א רנאס, וואס גליטשט זיך אראב און ארויף, גלייך ווי עס וואלט ארומגעלאפען דארטען איינוויינינג א מייזיל...

— וואס פאר א טאג האבען מיר מארגען? — פרעגט אונז דער רבי מיט א נגון, בייגט איין דעם קאפ און מאכט צו איין איינגיל.

— ל״ג בעומ—ר—ר!—שרייען מיר אויס אלע אין איין קול, ווי די ציגעליך, אז זיי שרייען „מעעע!״...

— וואס איז ל״ג בעומר? — פרעגט ער אונז ווייטער מיט'ן איינענעם נוסח.

— דריי און דרייסיג טאג אין דער ספירה—ענטפערען מיר אידם.

— וואס טהוען חדר יונגלעך ל״ג בעומר?

— הדר יונגלעך ל״ג בעומר לייגען זיך צונויף אלע אינאיינעם און מאכען א סעודה.

— וואס נאך טהוט מען ל״ג בעומר?

— מען נעמט די „פיילענבויגענס״ מיט די „ראדביקסליך״ און מען געהט געוואפענט מיט כלי זיין און מיט געזאנג ווייט ווייט אונטער'ן שטאדט ארויס.

— אט אזוי — רופט זיך אן דער רבי און עפענט אויף דאס איינגיל — אט אזוי האב איך אייך ליעב; אט אזוי זענט איהר וואהלע יונגלעך; און דערפאר לאז איך אייך אב פריי במעט אויף אנדער־האלבען מעת לעת.

דערהערט דאס ווארט „פריי״ און נאך „אויף אנדערהאלבען מעת לעת״, טהון מיר א שטעה אויף אלע פון די ערטער, און ווילען זיך לאזען לויפען אהיים; נאר איין קוק פון רבינ'ס קליינע אייגעליך איז גענוג, אז מיר זאלען בלייבען צוגעקאוועט צו אונזערע ערטער.

— אהא! — רופט זיך אן דער רבי — שוין גאר מיט איין אנ־דער נוסח — זעה נאר זעה! שוין פארטיג אויפ'ן פידפאליכ!? איהר האט ניר דערהערט דאס ווארט פריי, האט איהר שוין פארגעסען דעם עול פונ'ם הדר און זענט שוין גרייט צו שפרינגען ווי די ווילדע צא־פעקליך האץ — האץ — האץ! — זאג איך אייך אן, טאטער חלילה...

איהר ווייסט דאך שוין וואס איך מיין? לאם איך זעהען אויף עמיצען פון אייך אַ ריס אויף דער קאפאטע, אָדער אַ דראפ אויפ'ן פּנים, אָדער אַזוי עפּיס אַ סימן פון שקאַצ'עריי מאך איך פון אייך...

דער רבי רב יודיל נעמט אַרויס דעם קאַנטשיק פון דער גמרא „מסכת מכות“ און מאכט צו אונז אַזוי:

— ווייסט איהר וואס, קינדער? וואס טויג אונז ווערטער? מוסר? שטראפעריי? נאַרישקייטען! איהר וועט דאך מיך געווים ניט פאָלגען, וועל איך דאך אייך יאַנדרעם געוויס דאַפּען שמייסען; אַ טעט־ליינט זיך שוין איינציגוויין אַנידער, לאם איך אייך געבען לעת־עתה צו עטליכע שמיצליך, איין אַדערויף הייסט דאם... אַי וואס? טאמער וועט דאס זיין קאַרגליך? האט קיין יסורים ניט: אם ירצה השם נאך ל״ג בעומר וועל איך אייך, נישקשה, פערבעסערען... נו, חברה, מאכט זשע ניט, איך בעט אייך, קיין לאַנגע שיהות, הויבט אָן שפּיליען הייזליך, אַיין עבירה די צייט, דער טאג שטעהט ניט!..

און דער רבי בעטראַכט די ריטליך פון'ם קאַנטשיק גאַנץ רוהיג, ווי מען בעטראַכט אַ שטייגער ערב שבת די פּאָדעם פון די ציצית אינ'ם טלית קטן; ער גלייכט זיי אויס, פּרובט זיך פריהער מיט זיי אַ ביסעל אויף דער לופט; נאכדעם שטעהט ער אויף, געהט צו צו דער לאַנגער באַנק, נעמט אַ גוטען שמעק טאַבעקע און איז אָנגעברייט צו דער אַרבייט... מיר לאָזען זיך לאַנג נישט בעטען, ווי יצחק בשעת אברהם אבינו האט איהם געפיהרט צו דער עקדה... מיר שטעהען אויף איינציגווייז און געהען צו דער באַנק, ציהען אַראב די הייזליך און לייגען זיך אַנידער שטיל, אָהן ווערטער, דאם העמדעלע אַרויף, מיט'ן פּנים אַראב, ווי איינער רעדט: „נאט אייך, רבי לעבען, דאס וואס איהר האט געוואָלט“...

— אט אַזוי, יוסילע, האב איך דיך ליעב, — מאכט צו מיר דער רבי, און שענקט מיר עטליכע גרינגע שמיצליך דערפאר, וואס איך האב מיך געלייגט דער ערשטער — אט אַזוי קעצעלע: איינס... צוויי... דריי... פיער... פינף... זעהסט דו? אַיאַ אַז דער רבי שמייסט אב ווערט

מֶען גָאר אֵיין אַנְדֶער מֶענְשׁ?.. אַצוּנְד, מָאמֶעלֶע — מַאכְט עֶר צוּ מֵיין בְּרוּדֶער מָאטִיל — קוּם נוּר דוּ אַהֶער!... דִי „יוֹסֶעלִיךְ" מִיט דִי „מָאטֶע־לִיךְ" הָאבּ אִיךְ לִיעבּ דֶערְפַאר וָואס זֵיי לָאזֶען זִיךְ נִישְׁט לַאנְג בֶּעטֶען. זֵיי אַז מֶע זָאגְט לֵייג זִיךְ לֵייגֶען זֵיי זִיךְ... שְׁמוּאֶל'קִיל, נְשָׁמָה מַיינֶע, לִיג לִיג, נַארֶעלֶע, עֶס וֶועט לַאנְג נִישְׁט גֶעדוֹיעֶרֶען, נִישְׁט מֶעהר זָאל דֶער יוּדִישֶׁער גָלוּת גֶעדוֹיעֶרֶען!.. אוּנ דוּ לֵייבֶּענְיוּ, וָואס גֶעדוֹיעֶרְט בַּיי דִיר אַזוֹי לַאנְג דָאס צֶעשְׁפִּילְיֶען זִיךְ? מַאךְ עֶס בִּקְצוּר!.. אַבְרָהָמ'לֶע, מַיין טְהַייעֶרְס, דִיר בִּין אִיךְ שׁוּלְדִיג אַ חוֹב נָאךְ פוּן נֶעכְטֶען. עֶס וֶועט שׁוֹין זַיין בַּיי אוּנְז אִינְאֵיינֶעם אֵיין רֶעכְנוּנְג... שִׁימֶעלֶע! וָואס מַאכְט קְפִּים דִי צִיג, וָואס דוּ בִּיזְט גֶעפָאהְרֶען אוֹיף אִיהְר רַייטֶענְדִיג? דוּ מֵיינְסְט אַז אִיךְ הָאבּ שׁוֹין פֶערְגֶעסֶען?.. הֶערְשִׁיל דֶער קְלֵיינֶער! זָאג הֶערְשִׁיל דֶעם גְרוֹיסֶען, עֶר זָאל זִיךְ מַטְרִיחַ זַיין פַארְקַאטְשֶׁען דָאס הֶעמְדִיל, נִישְׁקָשֶׁה, דָא זֶענֶען גָאלֶע מַאנְסְבִּלִין... קוּם נוּר אַהֶער, טָא־נֶעלִי טוּטַארִיטוּטוּ! הָאבּ קֵיין פַּארְאִיבֶּעל נִיט וָואס אִיךְ בִּין דִיךְ מְכַבֵּד נִיט „אַחֲרוֹן", דֶער טַאטֶע דַיינֶער דֶער שַׁמֶשׁ אִיז נִישְׁט גֶעוואוֹהְנְט גֶע־וָוארֶען צוּ גְרֶעסֶערֶע כִּבּוּדִים.

אָבְּגֶעשְׁמִיסֶען קָאפְּלִין אוֹיךְ, גְלַייכְט זִיךְ דֶער רֶבִּי אוֹיס דִי בֵּיינֶער, נֶעמְט זִיךְ מִיטְ'ן גְרָאבֶּען פִינְגֶער בַּיים גָארְגֶעל אוֹיפְ'ן חַזָנִ'ישֶׁען שְׁטֵיינֶער אוּנ זִינְגְט אוֹיס מִיטְ'ן נִגוּן וָואס מֶען רוּפְט אוֹיף אַ חָתָן, אוּנ צִיקְיֶעלְט זִיךְ, בְּשַׁעַת מַעֲשֶׂה פוּנְקְט ווִי רֶב הֶערְשׁ־בֶּער דֶער חַזָן:

— יַעֲ—עֲמוֹד הֶחָ—תָן רֶבּ—יוֹם—טוֹב—לִיפְּמַאן—בּ"ר—שָׁלוֹם—אַייזִיק מַסְ—טִיר!!... נִישְׁקָשָׁה, שֶׁעם זִיךְ נִיט, רֶב לִיפָּא, דוּ בִּיזְט טַאקִי אַ בַּר־מִצְוָה יוּנְגִיל, אוּנ אַ חָתָן דֶערְצוּ, מִיט אַ זֵייגֶער אוּנ מִיט אַ זִילְבֶּערְנֶע קַאפֶּערְטֶע, גָאר פוּן דֶעסְטְוֶועגֶען, אֵיינְס צוּם אַנְדֶערֶען גֶעהֶער זִיךְ נִיט אָן, לְכָבוֹד ל"ג בְּעוֹמֶר מֶעגְסְט דוּ זִיךְ מַטְרִיחַ זַיין אַנִידֶערְלֵייגֶען אָט דָא אוֹיפְ'ן בֵּיינְקִיל, אִיךְ וֶועל דִיר חָלִילָה קֵיין שְׁלֶעכְטְס נִיט טְהוּן, אִיךְ וֶועל דִיךְ נוּר אָבְּשְׁמַייסֶען, מֶעהר גָאר נִישְׁט!... אִיךְ בִּין דִיר עָרֵב, אַז בִּיז דֶער חֲתוּנָה וֶועט זִיךְ פֶערְהֵיילֶען... לִיפָּא, לִיג גְלַייךְ, לִיפָּא, מַאךְ נִיט קֵיין אָנְשְׁטֶעלֶען, אִיךְ הָאבּ קֵיין כֹּחַ נִיט צוּ בָּארֶען זִיךְ מִיט אַזַא בָּחוּר'עץ

ווי דו!.. אט אזוי, לאז איך וואהל בעקומען!... אצונד פערשפיליעט זיך גאנץ פיין, קינדערליך, וואשט די הענט און דאווענט איך אב מנחה און — מארש אהיים; נאר שטיל, פיין, שיין, אזוי ווי איך האב ליעב... און אם־ירצה־השם איבערמארגען גאנץ פריה זאלט איהר מיר זיין אט דא אלע אויפ'ן ארט, נאר ווי עס געהער צו זיין, פיינטשיק! איהר הארכט וואס מע רעדט צו אייך? לאם איך זעהען אויף עמיצען א שפרינגקעלע! א הארו!... א גוטע נאכט, געהט געזונד, און האט אייך א פריהליכען יום־טוב!

ב.

אויף מארגען האט גאט ארויסגעצויגען די זון פון איהר פיטערפאס און האט אונז געשענקט א שיינעם, א ליכטיגען, א פרייליכען זומערטאג, איינעם פון יענע שיינע ליכטיגע זומערטעג, וואס אפילו אין דעם פינסטערען וויסטען מאזעפעווקע, וואס ליגט ביים טייך „שטונקיילא", איז די לופט שמעקענדיג פריש מחיה נפשות. דער הימעל איז לויטער בלוי; די פייגעליך זינגען; עס גליסט זיך אין דרויסען ארויס, אויף דער לופט, עס ציהט אהין ווייט ווייט פון דער בלאטיגער שטאדט ארויס, דארט וואו עס שפראצט א גרעזעלע, און די בוימער זענען בעדעקט מיט גרינע בלעטעליך, דארט וואו גאט'ס פייגעליך טאנצען און שפרינגען, פישטשען און זינגען... אין יענעם פריהמארגען האבען מיר זיך געחאפט, איך און מיין ברודער מאטיל, אויפשטעהן וואס פריהער, אבדאווענען וואס גיכער, נעמען דעם אנביסען מיט זיך — און מארש צו ליפא שלום־אייזיקס! וואס עפּיס צו ליפא שלום־אייזיק? ווייל ערשטענס איז ליפא שלום־אייזיקס דער עלטערסטער פון תלמידים, א בר־מצוה יונגיל און א חתן דערצו מיט א זייגער און מיט א זילבערנע קאפעטע; און צווייטענס איז דארט פאראן א הויף א גרויסער וואס דארט פלעגען מיר פערברענגען דעם אנדערען האלבען טאג פרייטאג, שפרינגען אויף איין פוס, שפיעלען

אין „קוטשיבאָבע" אין „עקיצך און מקח", אָדער אין „קאַמענקאָמעראָוויץ"; אָדער אין „בעהעלטערליך", אָדער אין „טרעפּעניִשען"...

אַז מיר זענען געקומען, איך און מיין ברודער מאָטיל, צו ליפּאַ שלום-אייזיקס, האָבן מיר שוין דאָרטן געטראָפן די גאַנצע חבֿרה — (אַרום און אַרום זענען מיר געווען פֿיר און פֿערציק פּאַרשוין תּלמידים פֿון צוויי חדרים: פֿון רב „יודיל מלאך-המוות" און פֿון רב „אפֿרים תּ...ן").

— אַט זענען שוין די „יוספֿעליך" מיט די „מאַטעליך" אויך דאָ! ווייזט וואָס האָט איר געבראַכט? — רופֿט זיך אָן ליפּאַ שלום-אייזיקס, און ער הייבט אָן צונויפֿנעמען די מתּנות וואָס יעדער האָט געבראַכט צו דער סעודה און אויסרופֿן אויף אַ קול אימליכען צום גראַם.

— מענדיל, מיינע מעג עסן פֿון דיין פֿענדיל! אַנו ווייז וואָס האָסט דו דאָרטן? צוויי אייערבייגל, אַ שטיק לעקיך איין איי מיט זכּרס גראָשען.

— איציק שפּיציק נאָדעל מענשיל! גיי אין קלייט, האָט אַ מעשיל! עפּיס זעה איך ביי דיר קיין עין-הרע ניט אַ גאַנצער אוצר: צוויי קיכליך, דריי אייער, אַ שטיק דאַרע קישקע, עטליכע צוקערלעקעכליך מיט מאַנדלבייגעליך און האָזענע ניסליך עפּיס גאָר אַ גוזמא — אַהאַ און נאָך צעהען גראָשען דערצו — מאָלאָדיעץ!...

— יענקעלע — בײנקעלע — פּלעשעלע — בול-בול-בול! באַווייז דיך אַרויס מיט דיין גוטס: אַ בולקע אַ גאַנצע, אַ פֿערטיל עוף, אַ גלעזיל געגזענשמאַלץ, וואָס איז דאָס? אַ פּלעשיל מעד? — הערסט דו, ביזט דאָך עפּיס גאָר אַ מזיק, בליעבּען!...!

— משהלע — שטייסעלע — קלאָפּ אין שול, אַלטע ווייבער שלאָפֿען! קום נאָר אַהער, האָסט געבראַכט בראָנפֿען? האָב איך דיך ליעב, וואָרום וואו האָט איהר געזעהען אַ „סעודה" אָן בראָנפֿען?...

— אָבי — פּאַטער, קלמן — מאַטער, מאַטער — קלמן, — שניאור — זלמן! זלמן שניאור, שלאָף אין שלייער! באַווייז, באַווייז, שעם זיך ניט, אַ האַלב איי סך-הכּל?... אַ שטיקיל ברויט מיט האָניג?... אויך אַ

בּטַבּעַ! גיב אַהער, נישקשה, עס מאַכט ניט אויס. דערויף איז דאָס ל"ג בעומר, אַ שותּפות-דיגע סעודה!...

— טאַפּעלי טוטאַריטוטו*) ווייז וואָס האָלטסט דו דאָ־טען?
אַ טאַפּיטע מיט אַ שטיטיל בולטע מיט אַ טעפּיל טנאַביל, וואָס האָט
דיר די מאַמע אַזוי ווינציט דערעבען?... ליפּאַ שלום-אייזיקס מאַכט
איהם נאָך ווי ער רעדט מיט דער „טוף" און חבֿרה קאַטשען זיך פאַר
געלעכטער, און קאַפּיל אַליין לאַכט אויך.

— יואליק־ביילי'ס האָט דעם גרעסטען חלק! דו ביזט דאָך עפּיס
אַ נגיד'ס אַ יונגיל, ביי דיר קעהר אַוודאַי זיין אַ גאַנצער אוצר פון בּצים
און פון שמאַלץ, פון וויין און פון בראַנפען און פון כּל-טוב! אַ יאָ
איך האָב געטראַפען? צוויי בולקעס, אַ גאַנצע האַלבע געבראָטענע
קאַטשקע, אָהאָ! אַ צעהנדליג אייער און טיי און צוקער. היינט ניסליך,
מיט באָקסערען, מיט ראָזשינקעס מיט מאַנדלען, און פּאָמעראַנצען, און
אַ ליטעגע אויך — ניט געדאַכט זאָלסט דו ווערען! קום אַהער לאָס
איך דיר חאַטש זאָגען אַ דאַנק!

יואליק דעם נגיד'ס געהט צו די הענד אין די קעשענעס מיט
גרויס גדלות און ליפּאַ שלום-אייזיקס דערלאַנגט איהם אַ שנאָל אין
נעזיל אַריין. צווישען עולם ווערט אַ געלעכטער

— אַצונד, קינדער, זעצט זיך אויס אַלע אַט אַ דאָ, צווישען די
קלעצער — זאָגט ליפּאַ שלום-אייזיקס,— לאָמיר זיך אַקאָרשט געטען
צו דער סעודה! בּראָכט און עסט און „לאָז אייך וואל בעקומען" ווי
דער רבּי זאָגט, אַז ער שמייסט אונז אָב... ווער האָט אַ גלעזיל? גיב
אַהער, לאָמיר טרינקען לחיים! לחיים מלך, אַז מע טרינקט איז מען
פריילוך! לחיים נח, פון פלעשעל ציהט מען כּח! קום אַהער ניסיל,
נעם בּראָנפען אַביסיל! לחיים שעפּסיל, מאַך אַ שנעפּסיל! לחיים
אברהם משה, דו האָסט דאָך ליעב אַ כּוסה אַ גרויסע! לחיים טאַפּעלי,
דאָס זאָל דערבען דעזונד מיט דליט מיט אַלדעס דוטס, טרינקט אויס

*) קאַפּיל קוקאַריקו — קען ניט אויסרעדען קיין „קוף".

דָאס רַאנְצֶע דְלֶעזִיל, אַ נִיט דִים אִיךְ דִיר אַרַיין אִין רָאךְדָעל מִיט דְוַואלְד וְועסְט דוּ עֶרְדֶער מַאכֶען!...

אַלֶע לַאכֶען אוּן קָאפִּיל אַלֵיין לַאכְט אוֹיף.

— קִינְדֶער! זָאגְט וואוּהִין גֵעהֶען מִיר הַיינְטִיגְס יָאהר? — מְהִיט אַ פְרֶעג לִיפָּא שָׁלוֹם־אַייזִיקְס נָאךְ דֶער סְעוּדָה.

עֶס וֶוערְט אַ גֶעשְׁרַיי, אַ גֶעפִילְדֶער; אִיטְלִיכֶער זָאגְט זַיין מַיינוּנְג, וואוּהִין מֶע זָאל גֵעהְן.

— אוֹיף יֶענֶער זַייט בֵּית עוֹלָם! — זָאגְט מֶלֶךְ דֶער אַלְמָנָה'ס.

— אוֹיף דֶער לִיוַואדֶע! — מַאכְט נֹחַ דֶעם שׁוֹחֵט'ס.

— צוּ דֶער צִיגֶעלְנִי! — שְׁרַייט אוֹיס אַבְרָהָם משֶׁה דֶעם וַויינֶערְס אוֹיף אַ הִילְכִיג קוֹל.

— צוּ דֶער צִיגֶעלְנִי! צוּ דֶער צִיגֶעלְנִי! — הֶעלְפֶען אִיהם אוּנְטֶער עֶטְלִיכֶע קוֹלוֹת מִיט אַמָאל.

— דָארְט אִיז פַּארַאן הִינְט, אִיהר הָאט שׁוֹין פֶערְגֶעסֶען? — רוּפְט זִיךְ אָן נִיסִיל, אַ יוּנְגִיל אַ בְּלַייכְס מִיט אַיין אִיבֶּערְגֶעשְׁרָאקֶענֶעם קוּק.

— וֶוער הָארְכְט זַיי? וֶוער הָאט מוֹרָא פַאר הִינְט? — זָאגְט יוֹאַלִיק דֶעם נְגִידְ'ס מִיט שְׁטַארְקַייט.

— דוּ אַלֵיין הָאסְט מוֹרָא פַאר אַ הוּנְט אַימַת מָוֶת! — הַאקְט אִיהם אִיבֶּער דָוִד'יל צוּהַאקְטֶע לִיפּ.

— נִישְׁט פַאר אַ הוּנְט, אֲפִילוּ פַאר אַ קַאץ!... — חַאפְּט אוּנְטֶער שֶׁעפְּסִיל, אַ יוּנְגִיל מִיט אַיין אָבְּגֶעבְּרִיהְטֶער בַּאק, אוּן צְווִישֶׁען חֶבְרָה וֶוערְט אַ גֶעלֶעכְטֶער.

יוֹאַלִיק דֶעם נְגִידְ'ס וֶוערְט אָנְגֶעצוּנְדֶען לְמַאי מֶע לַאכְט פוּן אִיהם, גֵעהט עֶר צוּ צוּ שֶׁעפְּסְלִין מִיט דֶער אָבְּגֶעבְּרִיהְטֶער בַּאק אוּן טְרָאגְט אִיהם אוּנְטֶער אַ פַייג גְלַייךְ אוּנְטֶער דֶער נָאז; חַאפְּט עֶר אַ זֶעץ פוּן דָוִד'יל צוּהַאקְטֶע לִיפּ אִין זַייט אַרַיין; עֶנְטְפֶערְט עֶר צוּרִיק; הוֹיבְּט עֶר אָן חַאפֶּען פֶּעטְשׁ פוּן אַלֶע זַייטֶען... אִין אַיין אַנְדֶער צַייט וָואלְט זִיךְ קַיינֶער נִיט אַיינְגֶעשְׁטֶעלְט אַרוֹיסְטְרֶעטֶען פְרַאנְק אוּן פְרַיי קֶענֶען

אַ נָגִיד'ס אַ יוּנְגִיל, נָאר לַ״ג בְּעוֹמֶר מַאכְט נִישְׁט אוּיס, לַ״ג בְּעוֹמֶר אִיז מֶען פְרַײ...

— שַׁאט! — רוּפְט זִיךְ אָן לִיפָּא שָׁלוֹם־אַײזִיקְס — גֶענוּג אַײךְ קְרִיגֶען זִיךְ! וַײסְט אִיהר וואוּהִין מִיר זָאלֶען גֶעהן הַײנְטִיגֶען לַ״ג בְּעוֹמֶר?

— וואוּהִין? וואוּהִין?

— קַיין נַאלַאנַאנָאווְקֶע!

— קַיין נַאלַאנַאנָאווְקֶע! קַיין נַאלַאנַאנָאווְקֶע — שְׁרַײעֶן אַלֶע אִין אֵיין קוֹל, אוּנ אֲפִילוּ קָאפִּיל קוּקַארִיקוּ הֶעלְפְט קְוִויטְשֶׁען אוּיף זַײן דִין קוֹל'כִיל: „דַאלַאדַאנָאיוְטֶע! דַאלַאדַאנָאווְטֶע!״...

אוּנ ס'אִיז גֶעבְּלִיבֶּען אַז מִיר גֶעהֶען קַי'ן נַאלַאנַאנָאווְקֶע.

ג.

נַאלַאנַאנָאווְקֶע אִיז אַ דֶערְפִיל נִיט וַײט פוּן מַאזֶעפֶּעווְקֶע. אַז אִיהר פָאהְרְט צוּ אוּנְז קַיין מַאזֶעפֶּעווְקֶע מוּזְט אִיהר פְרִיהֶער דוּרְכְפָאהְרֶען דָאס דָאזִיגֶע דֶערְפִיל; אַז אִיהר פָאהְרְט דוּרְךְ דָאס דָאזִיגֶע דֶערְפִיל מוּזְט אִיהר בֶּעגֶעגְנֶען אַ גַאנְצֶע טִיטְשְׁקֶע מִיט קְלֵיינֶע שְׁקָצִים'לֶעךְ מִיט גְרוֹיסֶע הִיטְלֶען, וָואס לוֹיפֶען אַײךְ נָאךְ נָאכְ'ן וָואגֶען, וַוארְפֶען שְׁטֵיינְדְלִיךְ, רַײצֶען אָן דִי הִינְט, מַאכֶען מְשׁוּגָע'נֶע הַוָיוֹת אוּנ זִינְגֶען בְּשַׁעַת מַעֲשֶׂה עֶפִּים אַ פַּאסְקוּדְנֶע לִידֶעל:

זְשִׁיד זְשִׁיד פַארְחָאוִויק!
זַאהוּבִיוו טְשֶׁערֶעוִויק;
אַ יַא שָׁאוו,
טַאי נַאשָׁאווּ,
טַאי פִידְנִיַאוו,
טַאי פִישָׁאוו...! *)

אוּנ חָאטְשׁ דִי דָאזִיגֶע וֶוערְטֶער הָאבֶּען נִישְׁט קַיין טַעַם אוּנ קַיין רֵיחַ, פוּן דֶעסְטְוֶועגֶען פֶערְדְרִיסְט דָאס אַײךְ גַאנְץ גוּט; אוּנ נִישְׁט

---

*) יוּד, יוּד פַארְךְ, הָאסְט פַארְלָאהְרֶען אַ שׁוּךְ, בִּין אִיךְ גֶעגַאנְגֶען, אוּנ הָאבּ אִיהם גֶעפוּנֶען, אוּנ הָאבּ אִיהם אוֹיפְגֶעהוֹיבֶּען, אוּנ בִּין מִיר אַוֶועקְגֶעגַאנְגֶען.

אַזוֹי דִי וָוערְטֶער, וִוי דָאס גֶעלֶעכְטֶערִיל זַייעֶרס; אוּנ נִישְׁט אַזוֹי דָאס גֶעלֶעכְטֶערִיל, וִוי דִי שְׁטֵיינְדְלִיךְ וָואס זַיי וַוארְפֶען; אוּנ נִישְׁט אַזוֹי דִי שְׁטֵיינְדְלִיךְ וִוי דִי הִינְט וָואס זַיי רֵייצֶען אָן אוֹיף אַייךְ...

— וָואס וָועלֶען מִיר אָבֶער טְהוּן — פְרֶעגְט אֵיינֶער פוּן אוּנְז

— טָאמֶער חָלִילָה פַאלֶען אָן אוֹיף אוּנְז דִי שְׁקָצִים׳לִיךְ?

— וָואס הָארְכֶען מִיר שְׁקָצִים׳לִיךְ — זָאגְט לִיפָּא שָׁלוֹם אַייזִיקְס

— אַז מִיר זֶענֶען קֵיין עֵין דָרָע פִיעֶר אוּנ פֶערְצִיג פַארִישׁ׳ין אִינְגֶעוֵוא־פֶּענְט מִיט כֵּלִי זַיין, מִיט „פֵיילֶענְבוֹינֶענְס״, מִיט „רָאדְבִּיקְקֶלִיךְ״ אוּנ גְלַאט מִיט שְׁטֶעקְלִיךְ? אַדְרַבָּא, לָאזֶען זַיי זִיךְ פְּרוּבֶען אָנְפַאלֶען אוֹיף אוּנְז!

— מִיר וָועלֶען זַיי בֶּעוַוייזֶען וָוער מִיר זֶענֶען! — זָאגְט יוֹאֵלִיס דָעם נְגִידִ׳ס, וָואס הָאט נָאר פֶערְגֶעסֶען אַז מֶע הָאט אִיהם נָאר וָואס אוֹיסְגֶעלַאכְט אוּנ „אָנְגֶעבֶּעבֶּעט״.

— מִיר וָועלֶען זַיין דִי „בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״ אוּנ זַיי וָועלֶען זַיין דִי „פְּלִשְׁתִּים״ — פַאלְט מַיין בְּרוּדֶער מָאטִיל אוֹיף אַ הַמְצָאָה אוּנ דָאס גֶעפֶעלְט אַלֶעמֶען.

— אִיהר זָאלְט מִיךְ וָועלֶען פָאלְגֶען — לֵייגְט פִיר חַיִים אַ גְמָרָא־יוּנְגִיל פוּן ר׳ אֶפְרַיִם תַּלְיָ׳ס חֶדֶר — וָואלְטֶען מִיר זִיךְ פֶערְטַאקְט אֵיינְגֶעטְהֵיילְט אִין צְוֵויי מַחֲנוֹת: אֵיין מַחֲנֶה וָועט הֵייסֶען „יְהוּדָה״ אוּנ דִי אַנְדֶערֶע — „אֶפְרָיִם״. לָאז לִיפָּא שָׁלוֹם־אַייזִיקְס זַיין דֶער פִיהְרֶער פוּן דֶער מַחֲנֶה יְהוּדָה, דָאס הֵייסְט פוּן „יוּדִיל מַלְאַךְ הַמָּוֶת״ חֶדֶר, אוּנ מֶענְדִיל לָאשֶׁעק וָועט זַיין דֶער פִיהְרֶער פוּן דֶער מַחֲנֶה אֶפְרָיִם, דָאס הֵייסְט פוּן אֶפְרַיִם תַּלְיָ׳ס חֶדֶר.

— גֶערֶעכְט וִוי אִיךְ בִּין אַ יוּד! — הֶעלְפֶען אִיהם אוּנְטֶער עֶטְלִיכֶע מִיט אַמָאל — יַעֲקֹב אָבִינוּ בְּשַׁעַת עֶר אִיז גֶעגַאנְגֶען מִלְחָמָה הַאלְטֶען מִיט עֵשָׂו הָאט אוֹיךְ אַזוֹי גֶעטְהוּן; עֶר הָאט זִיךְ גֶעטְרַאכְט: טָאמֶער פַאלְט אָן דֶער שׂוֹנֵא אוּנ צוּשְׁלָאגְט אֵיין מַחֲנֶה, וָועט דִי אַנְדֶערֶע מַחֲנֶה מַאכֶען אַ פְּלֵיטָה...

— קֵיינֶער, קֵיינֶער וָועט נִישְׁט מַאכֶען קֵיין פְּלֵיטָה — זָאגְט לִיפָּא

שָׁלוֹם־אַייזִיקס — מִיר וֶועלֶען שְׁלָאגֶען דִי „פְּלִשְׁתִּים" עַד חָרְמָה — מַאכֶען פוּן זֵיי אַ תֵּל! קִינְדֶער, נֶעמְט דִי כְּלֵי־זַיִין אוּן קוּמְט אוֹיף דִי פְּלִשְׁתִּים!

— לָאמִיר זִינְגֶען עֶפֶּיס אַ לִיעדִיל, קִינְדֶער!

— אַ לִיעדִיל! אַ לִיעדִיל!

— וָואסֶער אַ לִיעדִיל זָאלֶען מִיר זִינְגֶען?

רַאז דְוַוא טְרִי טְשֶׁעטִירֶע! פְּאַיְדֶעם … !

אַכְטֶער בַּאכְטֶער קָאלִישְׁקַא! וָואסִיֶעם דֶענְגִירַאבָּאשְׁקָא!

— פֶּע, פֶּע! אַ יוּדִישׁ לִיעד׳ אַ יוּדִישׁ!...

אוּן נָאךְ דֶעם שׁוֹחֵט׳ס צִיהט אוֹיס מִיט אַ נִגּוּן אוֹיף זַיין שֶׁעפְּ קוֹל׳כִיל:

אָמַר ד׳ לְיַעֲקֹב —

סְקַאזַאל פַּאן־בָּאג דָא יַעֲקֹב:

אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב —

נֶעפָּאוּגַאיסְיַא בַּארִין יַעֲקֹב!

אוּן מִיר אַלֶע הַאפֶּען אוּנְטֶער פְרֵיילִיךְ אוֹיף רוּסִישׁ:

נְיֶעט נְיֶעט נִיטְשַׁאוָוא,

נֶע בָּאִימְסַא נִיקַאוָוא,

טָאלְקָא בָּאגַא אַדְנַאוָוא!...

ד.

— וואו נֶעמְט מֶען אִיצְטֶער עֶטְלִיכֶע פְּלִשְׁתִּים? — רוּפְט זִיךְ אָן יוֹאֵלִיק דֶעם גְבִיר׳ס אוּן צִיהט אָן דֶעם פַּיילֶענְבוֹיגֶען.

— אִיךְ וָואלְט זִיךְ אָן זֵיי נוֹקֵם גֶעוֶוען! — מַאכְט יַעֲנְקִיל אוּן שְׁטֶעלְט אָן דָאס רַאדְבִּיקְסִיל.

— גֶעמַאכְט פוּן זֵיי   ! — רוּפְט זִיךְ אָן חַיִים אוּן צוּלָאזְט זִיךְ מִיט אַ שְׁטֶעקִיל.

— צוּרִיסֶען אוֹיף צְוֵוייֶען! — זָאגְט אַבְרָהָם מֹשֶׁה אוּן בֶּעוֵוייזְט מִיט דִי הֶענְד וִוי אַזוֹי עֶר וָואלְט צוּרִיסֶען אַ פְּלִשְׁתִּי אוֹיף צְוֵוייֶען.

— שַׁאט, קינְדער! — רוּפְט זִיךְ אָן אֵיינֶער — אָן פָאהרְט אוּנְז אַקֶעגֶען אַ „פְּלִשְׁתִּי" מִיט אַ פָּאר אָקְסֶען!

דָאס אִיז זִיךְ גֶעסְ...דֶרעְן פוּן דָארְף אִין שְׁטָאדְט אַרַיין אַ גוֹי מִיט אַ גְרוֹים שְׁטוּיקֶען הִיטִיל, זִיךְ גֶעזֶעסֶען גַאנְץ רוּהִיג אִין וָואגֶען, גֶעפִּיפְּקֶעט אַ לוּלְקֶע, גֶעדְרֶעהט מִיט דֶער בַּייטְשׁ אוּנ אוּנְטֶערְגֶעטְרִיבֶּען דִי אָקְסֶען: „הֵיי הַיי, סַאבּ קָאלְאַגַיי"!

— קִינְדֶער! צִיהט אָן דִי פַּייְלֶענְבּוֹיגֶענְס! — קָאמַאנְדֶעוֶועט לִיפָּא-שָׁלוֹם-אַייזִיקְס צוּ דֶער מַחֲנֶה „יְהוּדָה".

— קִינְדֶער! צִילְט אַייךְ מִיט דִי רָאדְבִּיקְסְלִיךְ גְלַייךְ אוֹיפְ'ן „פְּלִשְׁתִּי"! — קָאמַאנְדֶעוֶועט — מֶענְדִיל לָאשֶׁעק צוּ דֶער מַחֲנֶה „אֶפְרַיִם".

מִיר צִיהֶען אָן אוּנְזֶערֶע פַּייְלֶענְבּוֹיגֶענְס אוּנ צִילֶען זִיךְ מִיט דִי רָאדְבִּיקְסְל'ךְ, אוּנ נָאךְ דֶעם שׁוֹחֵט'ס צִיהט אוֹיס מִיט אַ נִגוּן:

בָּחַר ד' בְּיַעֲקֹב —
אִיזְבְּרַאל פַאן בָּאג בְּיַעֲקֹב
אַל תִּירָא עַבְדִי יַעֲקֹב —
נֶעפָּאוּגַאיסְיַא בַּארִין יַעֲקֹב!

אוּנ מִיר הַאפֶּען אוּנְטֶער אוֹיף רוּסִישׁ:

נְיֶעט נְיֶעט נִיטְשַׁאוָוא,
נֶע בָּאיְמְסַא נִיקַאוָוא.
טָאלְקָא בָּאגַא אַדְנַאוָוא!...

דֶער „פְּלִשְׁתִּי" הָאט זִיךְ אַ פָּנִים שְׁטַארְק אִיבֶּערְגֶעשְׁרָאקֶען פַאר אוּנְזֶערֶע „צְוַויי מַחֲנוֹת"; עֶר הָאט אַרָאבְּגֶענוּמֶען דָאס הִיטִיל, הָאט זִיךְ אִיבֶּערְגֶעצֶעלְט'ס דְרַיי מָאל, אוֹיסְגֶעשְׁפִּיגֶען אוּנ הָאט זִיךְ אָנְגֶערוּפֶען צוּ אוּנְז מִיט אַ גְרָאבּ קוֹל:

— וִוי טְשָׁאהָא זְשִׁידֶענְיַאטַא נֶעכְרִיסְטִי פְּרָאקְלִיַאטִיֶע?*) אוּנ הָאט אוּנְז גֶעמַאכְט אַ רֶעכְטֶען „מִי שֶׁבֵּרַךְ" אוּנ הָאט גֶעוָואלְט אַרָאבּ פוּנ'ם וָואגֶען מִיט דֶער בַּייטְשׁ אוּנ זִיךְ שְׁטֶעלֶען מִיט אוּנְז מִלְחָמָה הַאלְטֶען.

*) וָואס טְהוּט אִיהר דָא, יוּדֶעלִיךְ, נִישְׁט קֵיין גֶעטוֹיפְטֶע, פַארְשָׁאלְטֶענֶע?

— ווייסט איהר וואס? לאמיר דעם דאזיגען פלשתי לאזען צורוה! — זאגט יואליק דעם גגיד'ס — וואס האט ער אונז געטהוי? מיר געהען דאך מלחמה האלטען מיט די קליינע „פלשתים'ליך"...

— גערעכט, ווי איך בין א יוד, גערעכט! — שרייען מיר אויס אלע מיט א שמחה, אונ געהרען אן אונזערע לענדען, אונ לאזען זיך לויפען ווי די גבורים, אלץ מיט דעם אייגענעם נגון

גאל ד' את יעקב, —
ספאסאל פאן באג את יעקב,
אל תירא עבדי יעקב
נעפאוגאסיא באריו יעקב!...

אונ מיר אלע חאפען אונטער אויף רוסיש:

ניעט ניעט ניטשאווא
נע באימסא ניקאווא,
טאלקא באגא אדנאווא!...

— אצונד, קינדער, לאמיר זיך צוזעצען אביסעלע אפרוהען, קאמאנדעווען אונזערע ביידע קאמאנדירען, ליפא־שלום־אייזיקס אונ מענדיל־לאשעק, אונ מיר פערקאטשען די קאפאטקעליך אונ זעצען זיך אוים אלע אין פעלד, אויפ'ן גריגעם גראז, אונ ציהען זיך אויס אויף דער ערד אונ קוקען ארויף אין ריינעם בלויהען הימעל אריין, וואו עס שווימען שטיקליך וואלקענס, ווייסע ווי זילבער אונ דינע ווי רויך, וואו א לאנגע שורה פייגעליך שוועבען שטילערהייד, טיקען זיך אין טיפען הימעל, אונ ווערען פערש. ינדען...

— וואו זענען א שפייגער א הינגעקומען די פייגעליך? — מהוט א פרעג איין יונגיל ביים אנדערען אונ קוקט אין הימעל אריין.

— זיי האבען זיך אבגעשטעלט אויפ'ן שפיץ בארג פון די בערג „אררט" — ענטפערט איהם דאס אנדערע יונגיל, גלייך ווי ער וואלט דאס געוואוסט פאר געווים.

— וואס עפים אררט? — מהוט איהם יענער א פרעג נייגעהריג.

— ווייל אררט איז דער העכסטער פון אלע בערג! — ענטפערט

איהם יענעד, ווי א מענש וואס ווייס אלסדינג אויף דער וועלט

איך ליג אונ הער זיך צו צו די דאזיגע רייד פון די צוויי יונגליך אונ איך פערשטעה ניט, ווי קומט א הער אהרט? אהרט איז דאך אין ארץ ישראל, אונ מיר זענען אין חוץ לארץ! גאר באלד צוריק פערענטפער איך מיר אליין די קשיה מיט א נייער קשיה: למאי די פלשתים? די פלשתים זענען דאך אויך דארטען, פון דעסטוועגען גערען מיר דאך אויף די פלשתים!...

יענע צוויי בערייד־עוודיגע חברה לייט הערען ניט אויף צו רעדען צווישען זיך. איינער פרעגט, דער אנדערער ענטפערט.

— וואס וועט זיין נאכדעם א שטייגער, אז מיר וועלען אם ירצה־השם איינגעמען די פלשתים?!

— וואס האסט דו געוואלט זאל זיין?

— איך מיין וואס וועלען מיר טהון מיט זייער לאנד?

— וואס האסט דו געוואלט זאלען מיר טהון?

— איך מיין צי מיר זאלען דאס לאנד „פערוויסטען”, די שטעדט „פערברענען” אונ זייערע ווייבער מיט זייערע קליינע קינדער „שלאגען צום שארפען שווערד”?

— למאי זאלען מיר ברענגען שטעדט? אונ וואס האסט דו צו די קליינע קינדער געבאך?

— סטייטש, סע שטעהט דאך אבער אזוי געשריבען אין פסוק!

— א משל! יענץ איז געווען אמאל אונ דאס איז היינט! עס וועט זיין גענוג פון זייערט וועגען אז מיר וועלען אויף זיי ארויפלייגען מס, זיי זאלען אונז צאהלען ציגז...

דער שמועס פון די צוויי ווייסע־חברה׳ניקעס, די ווייכע ווארעמע לופט, דער בלויהער הימעל, דאס גרינע גראז אונ דער ריח פון דער ערד ווארפען אן אויף אונז עפיס א מין זיסקייט, א דרימעל, וואס צוגעהט זיך אין אלע איברים. מיר וואלטען אזוי געליגען א גאנצען טאג, עס זאל זיך ניט געווען אויפכאפען איינער מיט א געשריי:

פלשתים! פלשתים!...

ה.

אַז מִיר הָאבֶּן זִיךְ אוֹיפְגֶעחַאפְּט אוֹיף דִי פִּיס, הָאבֶּן מִיר דֶערזֶעהֶען פַּאר זִיךְ אַ טְשֶׁערֶעדֶע פוּן שֶׁעפֶּעלִיךְ אוּנ עֶטְלִיכֶע יוּנְגֶע פַּאסְטוּכֶער מִיט גְרוֹיסֶע בּוּלַאוֶעס זֶענֶען גֶעשְׁטַאנֶען, אוּנְז בֶּעטְרַאכְט אוּנ אִיבֶּערְגֶעשְׁמוּעֶסְט זִיךְ אַייגֶער מִיטְ'ן אַנְדֶערֶען אוֹיף זַייעֶר לָשׁוֹן:

— שָׁא צֶע טַאקֶע, הְרִיצִיו?

— מַאבוּט נֶע טְשִׁיסְטַא?

— נֶי, צֶע זְשִׁידֶענִיאַטַא אִיז מַאזֶעפָּאוּצִי.

— נֶעכְרִיסְטִי סָאבַּאטְשִׁי!

— טַאי שְׁטְשֶׁע סְלָאמַאקַאמִי, דִיוִוים!

— דַאוַאי, חְלָאפְּצִי, טְרֶעשְׁטְשַׁאטִי!

— סָאבַּאק נַאצְקָאוַאטִי!

— דֶערְזְשִׁי, חְלָאפְּצִי!

— הֵיי, חְלָאפְּצִי, חְלָאפְּצִי!...*)

— וָואס שְׁוַוייגְט אִיהר, קִינְדֶער! — רוּפֶען זִיךְ אָן צוּ אוּנְז אוּנ־זֶערֶע צְוֵויי קָאמַאנְדִירֶען, אוּנ מִיר שְׁטֶעלֶען אָן דִי פֵייעֶנְבּוֹיגֶענְס מִיט דִי רָאדְבִּיקְסְלִיךְ, אוּנ נֹחַ זִינְגְט:

דָרַךְ כּוֹכָב מִיַעֲקֹב, —
ווְזָאשְׁלַא זְוִיעֶזְדָא אִיז יַעֲקֹב,

*) — וָואס אִיז דָאס, הְרִיצֶע?
— אַ פָּנִים רוּחַ'לִיךְ?
— נֵיין, ס'אִיז מַאזֶעפֶּעוְוקֶער יוֹרֶעלִיךְ.
· יוֹרֶען — כְּלָבִים.
· אוּנ נָאךְ מִיט שְׁטֶעקְלִיךְ, וָועה!
— נֶעמְט, חֶבְרָה, קְלַאפְּט נֵיי!
— דִי הִינְט אָנְרַייצֶען;
— הַאלְט, חֶבְרָה!
— עֶי, חֶבְרָה! חֶבְרָה!...

אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב —
נֶעפּאוּגַאסְיַא בַּארִין יַעֲקֹב!
און מִיר חַאפֶּען אונְטֶער אויף אַ קוֹל!
נְיֶעט נְיֶעט נִיטְשַׁאוָוא!
נֶע בָּאִימְסַא נִיַקאוָוא,
טָאלְקָא בָּאנַא אַדְנַאוָוא!
און דִי מִלְחָמָה פוּן דִי „בְּנֵי יִשְׂרָאֵל“ מִיט דִי „פְּלִשְׁתִּים“ הָאט זִיךְ אָנְגֶעהוֹיבֶּען: . . . .

. . . .

קְוֶועטְשְׁט מִיךְ נִיט, יוּדִישֶׁע קִינְדֶער, אִיךְ זָאל אַייךְ דֶערְצֶעהלֶען וִוי אַזוֹי אִיז גֶעגַאנְגֶען דִי מִלְחָמָה צְוִוישֶׁען דִי „בְּנֵי יִשְׂרָאֵל“ און צְוִוישֶׁען דִי „פְּלִשְׁתִּים“! פְרֶעגְט מִיךְ נִיט, וֶוער פוּן זֵיי הָאט גוֹבֵר גֶעוֶוען? לְמַאי זָאלְט אִיהר מִיר אָנְטְהוּן יִסוּרִים?... אִיךְ קֶען אַייךְ נוּר עֵדוּת זָאגֶען, אַז דִי „קִינְדֶער יִשְׂרָאֵל“ הָאבֶּען זִיךְ גֶעשְׁטַארְקְט וִוי דִי לֵייבֶּען, גֶעלָאפֶּען וִוי דִי הִירְשֶׁען, און גֶעשְׁלָאגֶען זִיךְ מִיט מְסִירַת־נֶפֶשׁ וִוי דִי אֱמֶת'ע גִבּוֹרִים, אַזוֹי אַז אַפִילוּ „סָאפִּילֶע טוּטַארִיטוּטוּ“ אִיז גֶעשְׁפְּרוּנְגֶען אִין פַייעֶר אַרַיין וִוי אַ מַזִיק און הָאט גֶעקְוִויטְשֶׁעט אויף זַיין דִין קוֹל'כִילי:

— טִינְדֶער! טְלָאפְּט זֵיי! הַרְגְט זֵיי! זֵיי זָאלֶען אוּנְז דֶערְיינְטֶען!...

נָאר, אוֹי וֵיעה, וָואס הָאבֶּען נֶעבַּאךְ גֶעקָאנְט טְהוּן דִי „בְּנֵי יִשְׂרָאֵל“ אַז עֶס הָאבֶּען זִיךְ אַרַיינְגֶעמִישְׁט דִי כְּלָבִים, דִי הִינְט פוּן דִי „פְּלִשְׁתִּים“ און הָאבֶּען אָנְגֶעמַאכְט אַ שְׁרֶעקְלִיכֶע מְהוּמָה, אַ טוּמֶעל אִין אוּנְזֶערֶע צְוֵויי מַחֲנוֹת. און דִי „בְּנֵי יִשְׂרָאֵל“ הָאבֶּען גֶעמוּזְט אַנְטְלוֹיפֶען צוּרִיק מִיט בִּזְיוֹנוֹת (פְרִיהֶער פוּן אַלֶע אִיז גֶעלָאפֶען יוֹאֵלִיק דֶעם נָגִיד'ס פַייל אוֹיס בּוֹיגֶען!) נִישְׁט אַזוֹי פַאר דִי „פְּלִשְׁתִּים“, וִוי פַאר זֵייעֶרֶע הִינְט, וָואס הָאבֶּען אוּנְז נָאכְגֶעיָאגְט בִּיזְ'ן שְׁטָאדְט אַרַיין... אוֹי וָועה, פוּן אוּנְזֶערֶע צְוֵויי מַחֲנוֹת אִיז גֶעוָוארֶען אֵיין מַחֲנֶה! מִיר הָאבֶּען שׁוֹין מֶעהר נִישְׁט גֶעזוּנְגֶען קֵיין „אַל תִּירָא עַבְדִּי־יַעֲקֹב, נֶע פָּאוּגַאיסַא בַּארִין־יַעֲקֹב“... נֵיין! מִיר הָאבֶּען שׁוֹין גֶעזוּנְגֶען אֵיין אַנְדֶער לִידֶעל; מִיר הָאבֶּען גֶעשְׁרִיגֶען:

— גְוַואלְד, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! הוֹשַׁעְנָא!!... שְׁמַע יִשְׂרָאֵל!!!...

ו.

געקוּמען אַהֵיים זֶענֶען מִיר שׁוֹין שְׁפֶּעטְלִיך, אַרוּם מִנְחָה צַייט, אוּנ הָאבֶּען זִיך אַרַייְנְגֶעגַנְבֶ'ט, אִיך אוּנ מַיין בְּרוּדֶער מָאטִיל, אַייְנְצִיגְוַוייז, אוּנ הָאבֶּען זִיך בֶּעזֶעצְט אִין אַ ווִינְקֶעל, שְׁטִיל ווִי דִי טַייבֶּעלִיך, מֶע זָאל חָלִילָה נִיט דֶערְזֶעהֶן אוֹיף אוּנְז קַיין סִימָנִים, דִי צֶעפְּלִיקְטֶע קַאפָּאטְקֶלִיך. בֶּעדַארְף אָבֶּער דֶער גוּטֶער יָאהר אָנְטְרָאגֶען אַ גַאסְט, אוּנְזֶערֶע אַ מוּמֶע רַייזִיל פוּן יַאמְפֶּעלִי. אַ גְדוּלָה, זִי הָאט זִיך נִיט גֶעזֶעהֶען מִיט אוּנְז שׁוֹין כַּמְעַט אַנְדֶערְהַאלְבֶּען יָאהר.

— יוֹסִיל! מָאטִיל! — רוּפְט אוּנְז דִי מַאמֶע — דִי מוּמֶע רַייזִיל אִיז גֶעקוּמֶען!

מִיר רִיהְרֶען זִיך נִיט פוּן דִי עָרְטֶער.

— וואוּ זֶענְט אִיהר עֶרְגֶיץ? — שְׁרַייט דִי מַאמֶע — וָואס הָאט אִיהר זִיך בֶּעגְרָאבֶּען דָארְטֶען?

מִיר שְׁווַייגֶען שְׁטִיל!

גֵיעהט צוּ דִי מַאמֶע, דֶערְזֶעהט אוּנְז, אוּנ טְהוּט אַ פְּלֶעסְק מִיט דִי הֶענְד:

— אַ דוּנֶער אִיז מִיר! אַ שְׁלַאק אִיז מִיר! יְרַחְמִיאֵל, וואוּ בִּיזְט דוּ? קוּם נָאר אַהֶער, וֶועסְט דוּ זֶעהֶען אַ שֶׁענְס!

גֶעהט צוּ דֶער טַאטֶע, אַ יוּד אַ קְרַאנְקֶער, פוּן זִינְט אִיך גֶעדֶענְק אִיהם הוּסְט עֶר. בְּלַייבְּט שְׁטֶעהֶן בֶּעטְרַאכְט אוּנְז בֵּיידֶען פוּן קָאפּ בִּיז פִּיס אוּנ עֶס הוֹיבְּט זִיך אָן אַ חֲתוּנָה — מִיר זָאלֶען אִיהם זָאגֶען: וואוּ זֶענֶען מִיר גֶעוֶוען? וָואס הָאבֶּען מִיר גֶעטְהוּן? אוּנ מִיט וֶועמֶען הָאבֶּען מִיר זִיך גֶעשְׁלָאגֶען? מִיר שְׁטֶעהֶען בֵּיידֶע, אִיך אוּנ מַיין בְּרוּדֶער מָאטִיל, אוּנ קוּקֶען אַרָאבּ אוֹיף דֶער עֶרְד אוּנ טְרַאכְטֶען זִיך: „הַלְוַאי וָואלְט זִיך אִיצְטֶער גֶעעֶפֶענְט אַ קֶבֶר, וָואלְטֶען מִיר פָּטוּר גֶעוָוארֶען פוּן אַלֶע צָרוֹת!"... אוּנ דֶער טַאטֶע הֶערְט נִישְׁט אוֹיף צוּ פְרֶעגֶען:

— נוּ, זָאגְט שׁוֹין: וואוּ זֶענְט אִיהר גֶעוֶוען? וָואס הָאט אִיהר גֶעטְהוּן? מִיט וֶועמֶען הָאט אִיהר זִיך גֶעשְׁלָאגֶען?

אוּנ דִי מַאמֶע שְׁטֶעהט בֵּיי דֶער זַייט אוּנ טָאטְשֶׁעט אִיהם.

— אויך מיר אַ מאַטע! ער זאָל דאָס זאָגן אַ קרום וואָרט! בײַ לייטען אַ טאַטע לייגט אַנידער און פּיצקעט אָן, אַ קינד זאָל וויסן דאָס אַנדערע מאָל! סע זאָל פּיהלען! סע זאָל געדענקען!...

דער מאַטע אָבער שלאָגט אונז ניט, ער שלאָגט אונז קיין מאָל ניט. ער נעמט אונז נור מיט ווערטער. ער הערט אונז ניט אויף צו פרעגען וואָס וועט זיין פון אונז דער תּכלית? ער עסט זיך אָב דאָס הארץ. ער פערדוסט זיך און זאָגט, אַז מיר זענען איהם מקצר ימים... וויינען מיר שטילערהייט, און זאָגען זאָגען מיר ניט, אַ וואָרט ניט.

— וואָרט! וואָרט! — זאָגט צו אונז די מאַטע — לאָמיר יור דערלעבען מאָרגען אם ירצה השם, איך וועל אייך שוין צושטעלען אַ ביינקעלי בײַים רבּי׳ן!...

• • •

אויף מאָרגען נאָך ל״ג בעומר, אַז מיר זענען געקומען אין חדר אַריין האָבען מיר שוין געטראָפען די מאַטע אין חדר מיט נאָך עטליכע מאַמעס, וואָס זענען געקומען אונז צושטעלען ביינקעליך צום רבּי׳ן. און דער רבּי, רב יודיל מלאך המות, האָט זיך דווקא נישט געלאָזט לאַנג בעטען און האָט אונז מקיים פּסק געווען אַלעמען פון זיין ברייטער האַנד, אַזוי ווי ער האָט אונז צוגעזאָגט, חלילה נישט דורכגעלאָזט קיינעם. און אַז ס׳איז געקומען צו ליפּאַ־שלום־אייזיק׳ס, האָט ער מיט איהם לאַנג — לאַנג געריינגעלט זיך, געבאָרעט. ליפּאַ, אַ בר־מצוה יונגיל און אַ חתן מיט אַ זייגער און מיט אַ זילבערנע קאַפּעטשע, האָט נישט געוואָלט בשום אופן זיך לייגען פאַר די ווייבער — און ליפּאַ האָט אויסגעפיהרט זיינס: די ווייבער זענען זיך צוגאַנגען און דער רבּי האָט איהם אַריינגעציטבעלט אַריבער פּיפּציג.

פון דעמאָלט אָן האָבען מיר זיך געגעבען דאָס וואָרט, און אייך קינדער, זאָג איך אויך אָן דאָס אייגענע, אַז איהר זאָלט קיין מאָל, קיין מאָל נישט מלחמה האַלטען מיט די „פלשתּים"!...

5
די פּאַהן

א.

קינדער! איך וועל אייך דערציילן אַ מעשׂה מיט אַ פּאָהן, ווי אַזוי איך, איין אָרימאַנס אַ יונגיל, האָב בּעקומען אויף שׂמחת־תּורה אַ פּאָהן, ווי שווער זי איז מיר אָנגעקומען און ווי גרינג איך האָב זי פערלאָרען. נאָט האָט מיך געשטראָפט, איך האָב זי אויסגעקריינקט...

אַז איך בּין געווען אַ קליין יונגעלע אַזוי ווי איהר, האָט מען מיך גערופען „טאַפּילי טוטאַריטוטו", דאָס הייסט „קאָפּעל קוקאַריקו". ווייסט איהר פאַר וואָס? ווייל ערשטענס האָב איך געהאַט אַ דין קוויטשיג קול׳כיל ווי אַ יונג האָהנעכיל, וואָס האָט נור וואָס אָנגעהויבּען צו קרייהען, און צווייטענס האָב איך ניט געקאָנט אויסרעדען קיין „קוף" און קיין „כּף" און קיין „גימל", און ווי אויף צו להכעיס האָט מיין טאַטע בּעדאַרפט הייסען קלמן, מיין מאַמע גיטל־קלמנ׳ס, איך קאָפּעל ניטיל־קלמנ׳ס און דער רבּי גרשון־נאָרגעל דרדקי פון גאַלאַנאַיוועץ.

— יונגיל! ווי אַזוי רופט מען דיך?

— מיך? טאָפּיל דיטיל טלמנס...

העכער אַ ביסעל

— טאָפּיל דיטיל טלמנס...

— נאָך העכער:

איך שריי הויך, אויף אַ קול:

— טאָ־פּיל! די־טיל טל־מנ׳ס!

— און בּיי וועמען לערנסט דו?

— בּיי וועמען לערען איך בּיי דרשון דאָרדעל דרדמי און נאַלאַדאַניוועטע!...

דער עולם לאַכט.

דער עולם לאַכט און איך וויין.

איך ווייס נישט פון דעם וואס מע לאכט פון מיר, נאר דער-פאר וואס מע שלאגט מיך. איטליכער, ווער עס האט גאט אין הארצען, דער שלאגט מיך: דער טאטע, די מאמע, די שוועסטער, דער רבי, די תלמידים, מע לערנט מיך איך זאל רעדן „ווי א מענש״...

דער רבי האט מיר איינמאל אריינגעזעצט א „שפּריצהעלציל״ און האט געהייסען די תלמידים זיי זאלען מיר שפּייען אין מויל אריין.—טאמער וועט דאס זיין א רפואה... האט זיך אריינגעמישט רב זיאמע דער סטאליער, וואס איז געזעסען מיט׳ן רבי׳ן אונטער איין דאך.

— וואס מוטשעט איהר א קינד נעבעך אומזיסט? אט לאזט מיך אויף איין מינוט, וועט איהר זעהען, אז ביי מיר וועט ער רעדען „ווי א מענש״...

אזוי זאגט רב זיאמע דער סטאליער, רופט מיך צו, נעמט מיך אן פאר׳ן בערדעלי און מאכט צו מיר אזוי:

קוק אויף מיר יונגעלי, און זאג מיר נאך ווארט ביי ווארט: „אָץ קוצץ—בן קוצץ—קצוצי—לקצץ...״

איך קוק אויף איהם און זאג איהם נאך ווארט ביי ווארט: „את טוצץ—בן טוצץ—טצוצי—לטצץ...״

— נישט אזוי,—מאכט ר׳ זיאמע — דו קוק מיר גלייך אין מויל אריין און זאג מיט מיר אינאיינעם „יומם השמש לא יככה וירח בלילה..״

איך קוק איהם גלייך אין מויל אריין און זאג מיט איהם אינאיינעם: „יומם השמש לא יטטה וירח בלילה...״

— ניין, נארעלע — זאגט צו מיר דער רב זיאמע — דו זאג ניט יטטה, זאג בעסער יככה! יככה! יככה! יככה!

— יטטה! יטטה! יטטה!..

רב זיאמע טהוט א מאך מיט דער האנד:

— ווייסט איהר וואס איך בין דערגאנגען? ארויסגעווארפען די טרחה! איהם וועט שוין קיין טאטער אויך ניט העלפען. איין אייביגע קאליקע!

בּ.

האָבן אויף שמחת־תּורה אַ פֿאָהן, טאַקי וואָס אַ פֿאָהן הײסט, אַ פֿאָהן מיט אַ שטעקיל, פֿון אויבן אײן עפּעל, אינ'ם עפּעל אַ ליכטיל — דאָס האָט בײַ מיר דעמאָלט אויסגעוויזן אַזאַ גליק, אַזאַ גליק, וואָס איך האָב גאָר מורא געהאַט אַפֿילו טראַכטן פֿון דעם. קאָרג גוטע זאַכן איז פֿאַראַן אויף דער וועלט? למאי ס'איז פֿאַראַן אַזעלכע יונגליך אין חדר וואָס פֿערמאָגן געלד אויף צו קויפֿן אַמעסעריל, אַ בײַטעלי, אַ שטעקעלי,? למאי ס'איז פֿאַראַן יונגליך אַזעלכע וואָס עסן אַלע טאָג קאָנפֿעקטן, קנאַקן ניסליך; פֿון בײגעל און פֿון בליני שמועסט מען ניט! הײַנט איז פֿאַראַן אַזעלכע וואָס עסן װײַסע בולקע אין דער וואָכן... אַזאַ מזל!

אוי, קינדערליך, איך האָב קײן װײַסע בולקע אין דער וואָכן קײנמאָל נישט געגעסן! איך בין געהערן געוועזן אַז איך האָב געהאַט שוואַרץ־ברויט צו זאַט, מחמת מיר זענען געוועזן נישט פֿאַר אײַך געדאַכט ביטערע אָרימע לײַט, אביונים, חאָטש אַלע האָבן בײַ אונז געהאָרעוועט: דער טאַטע עליו־השלום איז געוועזן אונטערשמש אינ'ם אונטערשטן קלײַזיל פֿון דער קצבי'שער קלויז, די מאַמע עליה־שלום איז געוועזן אַ בּריה אויף באַקן קאָרענעם לעקיך און די שוועסטער האָבן אונטער געאַרבײַט זאָקן.

איהר מעגט מיר גלויבן באמנות, איך האָב נישט געוואוסט דעם טעם וואָס הײסט אָבעסן אַזוי אַז איך זאָל טאַקי באַלד ניט קאָנען עסן נאָך אַמאָל.

הײַנט ווער שמועסט האָבן בײַ זיך אין קעשעני אַ קאָפּיקע, אײן אײנגענע קאָפּיקע — דאָס האָט זיך מיר אַפֿילו ניט געחלומט.

און שטעלט אײַך פֿאָר אַז איך קאָפּיל קוקאַריקו, ווער מיט אַ מאָל אַ גביר און בעקום מײַן אײגענס צווײ און צוואַנציג קאָפּיקעס!

אפֿשר מײנט איהר אַ נס — אַ פֿריץ האָט פֿערלאָרען און איך האָב געפֿונען? האָט איהר דוקא נישט געטראָפֿען. אָדער טאָמער רעכענט איהר איך האָב זיי גלאַט אַזוי ערגיץ דערטאַפּט, אַרויסגעגנב'עט

חלילה פון א פושקע? גאט זאל אייך היטען פון אזא מחשבה! איך האב זיי, שווערער איך אייך, פערדינט, כשר פערדינט, פערהארעוועט מיט מיינע אייגענע... פיס.

דאס איז געווען פורים, האט מיך דער טאטע געשיקט איך זאל צוטראגען דעם שלח־מנות צווישען די בעלי־בתים פונ'ם אונטערשטען קלייזיל פון דער קצבי'שער קלויז. פריהער פלעגט צוטראגען דעם שלח־מנות איינע פון מיינע עלטערע שוועסטער, און איצט אז איך בין שוין א ביסעל אונטערגעוואקסען, האט דער טאטע געזאגט אז איך מעג שוין אויך זיין א שטיקעל הילף. האב איך גענומען דאס שעלעכיל מיט'ן פלעדיל, ארומגעטראגען דאס פון שטוב צו שטוב צווישען אלע בעלי־בתים פונ'ם אונטערשטען קלייזיל פון דער קצבי'שער קלויז, געקניטען מיט די בארוויסע פיס די קאלטע גליטשיקע בלאטע, און פון די גראשענס וואס מע האט מיר געשיינקט פאר'ן וועג האב איך געמאכט א זילבערנעם פערציגער מיט פיער גראשענס.

ג.

בעקומען מיט אמאל אזא איין אוצר, געה איך גרוס און טראכט, וואס טהוט מען מיט קיין עין־הרע אזוי פיעל געלד?

קומען צו געהן צו מיר דער יצר־הרע מיט'ן יצר־טוב, און בושען מיך. דער יצר־הרע זאגט:

— וואס וועסט דו זיך האלטען מיט די גראשענס, נאר איינער? קויף דיר עפיס; קויף מאהנדליך, פאראן זיסע ביי פראגדיטשקין אויפ'ן שטעלעכיל; קויף פלעדליך גוטע מיט האניג־פארפיל, אדער חאטש איין עפעל א געפרוירענעם, וועסט דו זיך מחיה זיין.

- נאכגעבען די קישקע? — זאג איך — וועל איך אויפעסען אין איין טאג דאס גאנצע געלד. איך וויל ניט!

— גערעכט — זאגט דער יצר־טוב — א סך גלייכער שוין פערליהען דער מאמען די עטליכע קאפיקעס! איהר וועט דאס צונוטץ קומען.

אַ חָכָם! — זאָג אִיךְ — סְ'זאָל זַיין פֶערְפַאלֶען? וואוּ וֶועט זֵי נֶעמֶען אוֹיף אָבְּצוּגֶעבֶּען?

— זֵי מוּטְשֶׁעט זִיךְ נֶעבַּאךְ — זָאגְט דֶער יֵצֶר־טוֹב — אוּנ צָאהלְט פַאר דִיר שְׂכַר לִמוּד...

— וָואס גֶעהֶער זִיךְ אָן מִיט דִיר שְׂכַר לִמוּד? — זָאגְט דֶער יֵצֶר־הָרָע — קוֹיף דִיר בֶּעסֶער אַ פַּייפֶעלִי פוּן וַוייסֶע לֶעהם מִיט רוֹיטֶע פִּינְטֶעלִיךְ, אַ מֶעסֶערִיל אַ שַׁארְפְס מִיט צְוַויי קְלִינְגְלִיךְ אוּנ מִיט אַ מֶעשֶׁענֶעם הַאסְטֶען, אָדֶער גָאר אַ בַּייטֶעלִי מִיט אַ גוּט שְׁלֶעסִיל.

— וָואס וֶועסְט דוּ הַאלְטֶען אִינְ'ם בַּייטֶעלִי? — זָאגְט דֶער יֵצֶר־טוֹב — דֶעם דַלוּת?

— קְנֶעפְּלִיךְ — זָאגְט דֶער יֵצֶר־הָרָע. — וֶועסְט אָנְשְׁטוּפֶּען אַ פוּל בַּייטֶעלִי מִיט קְנֶעפְּלִיךְ, וֶועט מֶען מַיינֶען אַז סְ'אִיז גֶעלְד, וֶועלֶען דִיר אַלֶע יוּנְגְלִיךְ מְקַנֵא זַיין...

— וָואס וֶועט דִיר אַרוֹיסְקוּמֶען פוּן דֶעם? — זָאגְט דֶער יֵצֶר־טוֹב — אֶט פָאלְג מִיךְ צֶעטְהֵייל גָאר דָאס גֶעלְד פַאר אָרִימֶע לַייט, מַהוּ צְדָקָה, וֶועסְט פֶערְדִינֶען אַ מִצְוָה, אָרִימֶע לַייט נֶעבַּאךְ גֵעהֶען אוֹיס פוּן הוּנְגֶער.

— אָרִימֶע לַייט? — זָאגְט צוּ מִיר דֶער יֵצֶר־הָרָע — בִּיזְט אַלֵיין אֵיין אָרִימַאנְס אַ יוּנְגִיל. בִּיזְט אַלֵיין תָּמִיד הוּנְגֶערִיג. אִיטְלִיכֶער אִיז אַ וַתְּרָן אוֹיף יֶענֶעם. פַאר וָואס הָאט דִיר קֵיינֶער נִיט גֶעגֶעבֶּען אַז דוּ הָאסְט נִיט גֶעהַאט, נִישְׁט הַיינְט גֶעדַאכְט?..

ד.

שִׁיעֶר שִׁיעֶר הָאט מִיךְ דֶער יֵצֶר־הָרָע אֵיינְמָאל נִיט אִיבֶּערְגֶערֶעדְט.

אִין חֵדֶר הָאבּ אִיךְ גֶעהַאט אַ חָבֵר — יוֹאֵלִיק אַ נְגִידְס אַ יוּנְגִיל. עֶר פְּלֶעגְט הָאבֶּען תָּמִיד פוּלֶע קֶעשֶׁענִים מִיט גוּטֶע זַאכֶען; נָאר יֶענֶעם גִיבֶּען הָאט עֶר פַיינְט גֶעהַאט; מֶע זָאל זִיךְ אוֹיסְצִיהֶען פַאר אִיהם — נִישְׁט אַ שְׁמֶעק! פְּלוּצִים הָאט זִיךְ יוֹאֵלִיק עֶפִּיס אָנְגֶעהוֹיבֶּען צוּ מִיר שְׁטַארְק צוּשַׁארֶען, צוּשְׁמַייכְלֶען, גֶעוָוארֶען טִיט מִיר חָבֵר, — דִי נְשָׁמָה!

דו ווייכט? — מאַכט ער צו מיר — ביזט אַ וואהל יונגיל, ווי איך בין אַ יוד. איך האָב דיך ליעב נור דערפאַר וואס דו האָסט פיינט בעטלען אַזוי ווי אַנדערע: „געב מיר אַ שטיקעלע! געב מיר אַ פיצעלע!“ אָנקוקען קאָן איך ניט אָט די בעטלערס!... אַ שטיקיל קאָנפעקט ווילכט דו?

— אַ שטיקעל מאָנפעט? — זאָג איך — פאַר וואס ניט?

— נו — זאָגט ער — און ניסליך אַ צוויי וואָלכט דו געקנאַקט?

— ניסליך? — זאָג איך — פאַר וואס ניט? איך זאָל האָבען וואָלט איך דערטנאַמט.

יואַליק לייגט אַריין די האַנט אין קעשעני. איך מיין אַז דאָס נעמט ער אַרויס און גיט מיר. צום סוף רופט ער זיך אָן צו מיר:

— איך וועל דיר געבען מאַרמעלאַד אַ האַלב שטיקיל און ניסליך דרייי... אויב דו וועכט זיך מיט מיר בייטען. וועסט זיך בייטען?

— בייטען? — זאָג איך — מיט וואס וועלען מיר זיך בייטען?

— איך וועל דיר — זאָגט ער — געבען דאָס מעסעריל מיינס.

דו ווייסט דאָך מיין ווייס מעסעריל? אַיין אֶמת׳דיגס, אַ זאַוויאַלאָווס!

אַ חדוש אַ ביסעל אויב איך וויים יואַליקס מעסעריל! ווער ווייסט ניט יואַליקס מעסעריל? וויפיעל מאָל האָב איך איהם דערויף מקנא געווען! וויפיעל מאָל האָב איך דאָס געזעהן אין חלום!...

— נו און איך? — זאָג איך — וואס זאָל איך דיר געבען דערפאַר?

— און דו — זאָגט ער — וועסט מיר געבען דיין זילבערנעם פערציגער.

— נעם! — זאָגט צו מיר דער יצר־הרע — נעם, ס׳איז אַיין צנטיק פון אַ מעסעריל. אַלע יונגליך וועלען דיר מקנא זיין...

איך וויל אַרויסגעבען געלד; נאָר באַלד פערחאַפ איך מיך.

— אַ חכם אַ יוד! זאָג איך — פאַר אַ פערציטער מען מען שוין טויפען אַ ניי מעסעריל.

— אט אזא מעסעריל? — זאגט יאליק — פורים נאכן קאלטען קוגעל!... שא, ווייסט דו גאר וואס? איך געב דיר צו א האלב מיין קנעפליך ביינערנע.

— פאר דעלט — זאג איך — מען מען טויפען צעהנטויזענד מיין טנעפליך.

— נו זאגט ער — און קאנפעטקטען און ניסליך איז קיין געלד ניט? איך זאג דיר צו אלעמאל ווען דו וועסט בעטען געב איך דיר, ווי איך בין א יוד. אט האב איך א צוויאק איין איזערנעם זעהסט דו?

— שענק איך דיר אוועק דעם צוויאק אומזיסט. דו זעהסט וואסער א צוויאק?

— וואס דארף איך — זאג איך — צוויעכעם?

— ער וועט דיר — זאגט ער — צונוטץ קומען, נארעלי. קענסט איהם פערשלאגען וואו דו ווילסט. קענסט מיט איהם אויסגראבען א גריבעל.

וואס דארף איך — זאג איך — דראבען דריבליך?

— איך וועל דיך — זאגט ער — לאזען דאווענען אין מיין כדוריל.

— וואס דארף איך — זאג איך דאווענען אין פרעמדע סדורים?

— איך וועל דיר געבען — זאגט ער — אנטמעסטען מיין שבת-דיגע קאשקעטיל.

— וואס דארף איך — זאג איך — מעסטען פרעמדע טאשטע-מען?

— ווילסט דו ניט? נא-זשע דיר! — מאכט יאליק און דערלאנגט מיר א בוכעניצי אין זייט אריין — געפעלט אייך א ביסעל א קבצניוק, איך געב איהם אזוי פיעל זאכען: א מעסעריל און קנעפליך און קאנפעקטען און ניסליך און א צוויאק און א סדוריל און א היטעלי אנטמעסטען — וויל ער נאך ניט! א קבצנ׳ישע קישקע — וויפיעל מע לייגט אין איהר אריין איז ווינציג! ער מיינט אז ער האט א זילבערנעם פערציגער איז ער שוין א גאנצער יא טובי דאם! ווארט אוים, מאפילי

מיסאַריטוסו, וועסט אַמאָל אָנקומען צו מיר, וועט דיר אויסצאַלען דאַקאַס!... נחמיה, נאַ, איך שענק דיר אַוועק דעם צוויאַק!...

יאָסעליק שענקט אַוועק דעם צוויאַק נחמיה (אַיין אָרים יונגיל וואָס הינקט אויף אַ פיסיל), און מיט מיר ווערט ער אויס חבר.

ה.

ווען איהר דאַרף פרעגען: אויף וואָס פאַרט האָב איך געהאַלטען דאָס געלד?

ערשטענס אויף ל״ג בעומר צו דער סעודה. ל״ג בעומר צו דער סעודה פלעגען אַלע קינדער ברענגען עפּיס אין חדר אַריין: ווער מזומן געלד, ווער אַיין עסענוואַרג און ווער אַ נאַשעריי. נאָר איך אַיינער פלעג קומען מיט מיין שטענדיגען אָנבייסען — אַ שטיקיל ברויט מיט קנאָבעל. עס פלעגט מיר פלאַטען דאָס פּנים; און חאָטש אין קאָהן האָט מען מיך אַריינגענומען גלייך מיט אַלע יונגליך, נאָר געפיהלט האָב איך אַז ס׳איז מצד רחמנות — און ס׳איז מיר ניט אַרגעגאַנגען די שמחה... אַצונד, האָב איך מיר געטראַכט, העט איך צייך אַלע מיט׳ן קאָמער, איך בין ברוך־השם, אַזאַ פאַרשוין וואָס איך גיה מיט מזומנים. ווי באַלד אַזאַ נגידים אַ יונגיל ווי יאָסעליק גיט צעשטייער אַ פערטעלי, מעג איך געבען אַ קאָפּיקע, וואָרום וואָס בין איך אַקעגען איהם? אַ גאָרנישט! ווי איז אָבער דער דין אַז איך גיב אַ פיטאַקיל בין איך יוצא? נו גיב איך טאַקי אַ גריווינקע און ווייסט ווער איז קאָפּיל קוקאַריקו!...

און איך האָב אַריינגעבראַכט אין דער קאַראָבקע אויף ל״ג בעומר צעהן קאָפּיקעס דאָס איבריגע געלאָזט אויף שפּעטער.

שפּעטער, זומערלעבען, ס׳איז אויסגעקומען גרינוואַרג, עס האָבען זיך באַוויזען פרישע אויבסטען ביי פּיראַנדישקין אין די מילטער־ליך איז געקומען ווידער אַמאָל דער יצר־הרע.

— זעהסט — זאָגט ער — גרינע אַגריסען? זעהסט וואַסערע רויטע ווייטפּערליך?

— פון גְרינֶע פֵּירות — זָאג אִיךְ — וֶועלֶען נור הֵיילִיג דִי צֵייהְן.

מַאךְ „שֶהֶחֱיָנוּ״ — זָאגְט צו מִיר דֶער יֵצֶר־טוֹב — שֶהֶחֱיָנוּ אִיז אַ מִצְוָה...

— שֶהֶחֱיָנוּ — זָאג אִיךְ — וֶועל אִיךְ נָאךְ צַייט הָאבֶּען צו מַאכֶען; דֶער זוּמֶער אִיז נָאךְ גְרוֹיס. עֶס וֶועט נָאךְ גֶעהְן אַ סֶדְרָה פוּן וַויינְשֶׁעל אוּנ פוּן פְלָאמֶען, פוּן עֶפֶּעל אוּנ פוּן בַּארֶען, פוּן דִינְיֶעס אוּנ פוּן קַאווֶענֶעס... אִיךְ וֶועל בֶּעסֶער אִיבֶּערְלָאזֶען דָאס גֶעלְד אִם־יִרְצֶה־הַשֵּם אוֹיף סֻכּוֹת — זִיךְ קוֹיפֶען אַ פָּאהְן.

אוּנ סְ'אִיז גֶעבְּלִיבֶּען אִיךְ זָאל אִיבֶּערְלָאזֶען דָאס גֶעלְד אִם־יִרְצֶה־הַשֵּם אוֹיף סֻכּוֹת — זִיךְ קוֹיפֶען אַ פָּאהְן.

ו.

נָאט הָאט גֶעהָאלְפֶען, דֶער סֻכּוֹת אִיז גֶעקוּמֶען אוּנ אִיךְ הָאבּ מִיר גֶעקוֹיפְט אַ פָּאהְן, אַ גְרוֹיסֶע, אַ גֶעלֶע, אַ „צְווֵייזַייטֶענְדִיגֶע״.

פוּן אֵיין זַייט זֶענֶען גֶעוֶועז אוֹיסְגֶעמָאלְט צְווֵיי חַיוֹת, וָואס הָאבֶּען גֶעהַאט אַ פָּנִים פוּן קֶעץ, נָאר בֶּאֱמֶת זֶענֶען זֵיי גֶעוֶוען לֵייבֶּען מִיט אָפֶענֶע מַיילֶער אוּנ מִיט לַאנְגֶע צוּנְגֶען. אוֹיף דִי צוּנְגֶען בַּיי זֵיי זֶענֶען גֶעוֶוען אַרוֹיסְגֶעטְהוּן פַייפְלִיךְ, אַ פָּנִים שוֹפָרוֹת, מַחְמַת סְ'אִיז גֶעשְׁטַאנֶען אָנְגֶעצֵייכֶענְט מִיט גְרוֹיסֶע אוֹתִיוֹת: בַּחֲצוֹצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר.

אוּנְטֶען אוּנְטֶער דִי לֵייבֶּען אִיז גֶעשְׁטַאנֶען אוֹיסְגֶעשְׁרִיבֶּען פוּן דֶער רֶעכְטֶער הַאנְד: דֶגֶל מַחֲנֵה יְהוּדָה. פוּן דֶער לִינְקֶער הַאנְד: דֶגֶל מַחֲנֵה אֶפְרַיִם.

דָאס הָאט אִיהר עֶרְשְׁט אֵיין זַייט פָּאהְן. אוֹיף דֶער אַנְדֶערֶער זַייט אִיז גֶעוֶוען נָאךְ שֶׁענֶער. דָארְט זֶענֶען גֶעשְׁטַאנֶען אוֹיסְגֶעמָאלְט דִי פָּארְטְרֶעטֶען פוּן מֹשֶה מִיט אַהֲרֹנֶ'ן, פִּינְקְטְלִיךְ, וִוי לֶעבֶּעדִיגֶע. מֹשֶה מִיט אַ גְרוֹיסֶען דַאשֶׁעק אוֹיפְ'ן שְׁטֶערֶען, אוּנ אַהֲרֹן גָאלְדֶענֶער רֵייף אוֹיף דֶער גֶעלֶער פַּאטְלֶע. אִין מִיטֶען, צְווִישֶׁען מִיט אַהֲרֹנֶ'ן, אַ גַאנְצֶע חַאלִיאַסְטְרֶע יוּדִילִיךְ, גֶעפַּאקְט אֵיינֶס אוֹיף דָאס אַנְדֶערֶע, מִיט תּוֹרָה'לִיךְ אִין דִי הֶענְד. אַלֶע הָאבֶּען זֵיי אֵיין פָּנִים, גְלַייךְ

חי איין מאמע האט זיי געהאט: אלע מיט לאנגע אלץ איינע קאפאט־קליך, אלע מיט שיך און זעקליך און אלע מיט גארטעליך אביסיל נידעריגער פון דער דיך... די יודיליך הויבען פיס און זינגען: שישו ושמחו בשמחת תורה.

בעקומען א פאהן בעדארף מען קריגען א שטעקיל צו דער פאהן.

דא מוז מען שוין אנקומען צו רב זיאמע דעם סטאליר, טאקי דער איינענער רב זיאמע, וואס האט אמאל זיך אונטערגענומען מיך אויסקערענען רעדען "ווי א מענש".

— וואס וועסט דו עפיס זאגען "טאפילי טוטאריטוטו"?

— א שטעטיל צו דער פאהן...

— וואס הייסט — זאגט ער — א שטעטיל?

— א שטעטיל — זאג איך — פון א שטיטיל האלץ, מע זאל קאנען טראגען די פאהן.

רב זיאמע טרייבט מיט מיר אזוי לאנג קאטאוועס ביז איך צער־וויין מיך. דעמאלט ווערט ער ווייך, ווארפט אוועק אלע ארבייט, נעמט א שטיקיל האלץ, א שניץ אהער, א שניץ אהין — פארטיג.

אצינד פעהלט מיר נור איין עפעל מיט א לעכטיל, געוויינטליך פון וואקס ניט פון חלב. ווארום חלב אז וועט ארויסקאפען אויפ'ן עפעל איז פערפאלען דער עפעל, מע וועט איהם נאכדעם ניט קאנען עסען... אבער וואקס מאכט ניט אויס, וואקס איז כשר...

נו, און וואקס איז דאך ביי מיר פאראן מעהר ווי ביי אלע יונגליך. אדרבה, א יונגיל אז ער בעדארף א שטיקיל וואקס צו וועמ׳ קומט ער אן? צו מיר! ווארום מיין מאמע איז דאך אונטער־שמש אין אונטערשטען קלייזיל פון דער קצב׳ישער קלויז, איז וואס עס בלייבט נאך יום־כפור פון די לעכט געהער צו איהם — דאס איז זיין הכנסה. ער שמעלצט דערפון "שמשים" צו די חנוכה־לעכטליך, הבדלות או סטאטשיקעס, און וואס עס פאלט אראפ פון די הבדלות מיט די סטאטשיקעס געהער צו מיר — דאס איז מיין הכנסה.

בקיצור איך האב אלעדינג וואס מע בעדארף!

ז.

אַרײַנגעזעצט די פּאָהן אין׳ם שטעקיל, אויפגעפּאַסט אויפ׳ן שפּיץ אַ רויטען עפּעל און אָנגעצונדען פון אויבען דאָס וואַקסען לעכטיל, לאָז איך מיך שמיני עצרת אויף דער נאַכט אין שול אַרײַן צו די הקפות לעבעדיג פרעהליך, ווי אַ גליקליכער פּרינץ, ווי אַ בן מלך, וואָס קיינער איז צו איהם ניט גלייך.

עס שטעלט זיך מיר פאָר, אַז איך בין שוין אין שול אויבען אויף דער מזרח-באַנק מיט אַלע בעלי-בתי׳שע קינדער. די לעכט ברע-נען. מיין פּאָהן איז שענער פון אַלע פּאָהנען. מיין עפּעל איז רויטער פון אַלע עפּעל. מיין לעכטיל איז גרעסער פון אַלע לעכטליך. אין שול איז אַיין איינגשאַפּט, אַ היטץ מיט סכנות נפשות, ווייבליך און מיידליך אַ סך זענען געקומען קושען די תורה. אַט געהט רב מלך דער חזן מיט׳ן צולאָזטען טלית אויף צופריהער, ווי אַ גענעראַלפעלדמאַר-שאַל. נאָך איהם — די בעלי-בתים. רב מלך ציקעלט זיך און זינגט אויף זיין בלעכענער שטימע: „עו—זר ד — — — לים הושיעה נאָ!״ די ווייבליך מיט די מיידליך שפּרינגען אין פּנים אַריין, קושען די תורות און שרייען מיט אַ קוויטש: „דערלעבט איבער אַ יאָהר! דער-לעבט איבער אַ יאָהר!״ — גם אתם! גם אתם!

נאָר איידער מע קומט צו צום אונטערשטען קלייזיל פון דער קצבי׳שער קלויז, דאָרט וואו איך דאַווען, מוז מען דורכגעהן פאַרביי עטליכע שולען און בתי מדרשים: די קאַלטע שול, די ליטווישע שול, דאָס שניידערשע שולכען, דאָס גרויסע בית מדרש, דאָס קליינע בית מדרש, דאָס אַלטע בית מדרש, די ערשטע קלויז, די חסידי׳שע קלויז, די מתנגדי׳שע קלויז, די נייע קלויז, דאָס געלע קלייזיל — ביז מע קומט צו דער קצבי׳שע קלויז און פון דאָרטען שוין לאָזט מען זיך אַראָב אין אונטערשטען קלייזיל.

אַט, אַ די אַלע שולען און בתי מדרשים, וואָס איך האָב אייך דאָ אויסגערעכענט, זענען חלילה נישט צעוואָרפען דער אין ליסי יע-גער אין סטריסי ווי ביי אייך אין יעהופּיץ. ביי אונז אין מאַזעפּעווקאַ

איז א חיות. ביי אונז געפינען זיי זיך אלע אויף איין גאס, אויף איין שטיקיל ערד, כמעט אין איין הויף, — אונ דאס ווערט אנגערופען דער "שולהויף".

אונזער שולהויף איז אינגאנצען כמעט איין שול. זומער א. די פענסטער זענען אפען אונ איהר געהט פארביי בשעת מע דאווענט ווייסט איהר גיט וואס איהר זאלט טהון: צי איהר זאלט בלייבען שטעהן אונ שפרינגען קדושה, צי איהר זאלט זיך אנבויגען האפען א ברכו, צי איהר זאלט ענטפערן אמן יהא שמה רבא. בשעת פון איין זייט הערט זיך א געזאנג "אז ישיר משה" שרייט עמיצער פון דער זייט א—ח—ד—ד—ד—ד! פאלט איינער אריין פלוצים מיט א נגון פון דער ויראו: מכלל שהוא צריך לפרט ומפרט שהוא צריך לכלל, שלאגט איהם איבער נאך איינער מיט א נייעם נגון: יתגדל ויתקדש שמה רבא. קומט צו געהן א דריטער אונ לאזט אוים גאר מיט איין אנדער טאן: הללויה! הללויה!...

אונזער שולהויף האט צוויי געשטאלטען: אין דער וואכען איז ער אנדערש, שבת אונ יום טוב — ווידער אנדערש. א , ער וואכען איז ער א מארק פון יודישע ספרים, טליתים, ציצית אונ מזוזות. פוילע עפעל, קברות באריליך, סעמעטשקעס אונ בעבליך, מאהינדליך, בייגעליך אונ צוקערלעקיך. ציגען צעלייגען זיך ווי ביים טאטען אין ווייגארטען אונ זענען מעלה גרה, שאקלען בשעת מעשה מיט די בערדליך. קומט אבער שבת אונ יום טוב — אוים מארק, אוים מסחר, אוים ציגען. ידען זאלען געזונד זיין קלויבען זיך צענויף רעדליך-ווייז, מע רעדט אונ מע גרייגערט. מע דערציעהלט נייעס פון דער גאנצער וואך, פונ'ם גאנצען יאהר אונ פון דער גאנצער וועלט. אויך קינדער, חדר-יונגליך, זענען דא; חדר יונגליך פון אלע חדרים לויפע, שפרינגען, שוועבען אהין אונ אהער ווי די פיש אין וואסער; גאט האט זיי געשענקט א מתנה — זיי זענען פריי! מע ... ע זראכט זיך איינס אויף דאס אנדערע די נייע קאפאטקיליך וועמענס איז לייגגער, די יום-טוב'דיגע קאשקעטליך וועמענס קאפ איז גרעסער אונ מע מעסט אויף די פינגער

ווערמענם פאה איז קירצער. דערביי האפט מען געוויינליך ווער א פליק און ווער א שטורך און ווער א קלאפ — ס'איז פרעהליך.

נאר פרעהליכער ווי אלע מאל איז סכות, שמיני עצרת אויף דער נאכט פאר די הקפות, בשעת אלע יונגלעך פון אלע חדרים קומען זיך צענויף אהער מיט די פאהנען. דא מאשטירעוועט מען זיי אויס אויף כתות, ג. רויסע יונגלעך באזונדער און קליינע יונגליך באזונדער. דא בעטראכט מען איינס ביים אנדערען די פאהנען, וועמענס שטעקיל איז גרעסער, וועמענס עפיל איז רויטער, וועמענס לעכטיל איז פון חלב און וועמענס פון וואכס. דערביי פאלען געגוג ווערטליך, חכמות און געלעכטערען. איינער טהוט אב דעם אנדערען א שפיצעל: ער פערלעשט איהם דאס לעכטיל, אדער ער פערגנבט זיך און בייסט איהם אב דאס עפעל, בעקומט ער אין טאטענס טאטען מיט א פאטש אויף פערבייסען — ביז מע צעגעהט זיך איטליכער אין זיין שול אריין.

ח.

— מזל טוב! טאטילי טומאריטוטו האט א פאהן! שלום עליכם א גוט ע־ יוד, א האלבען פנים אבגעבריהט...

מיט אזא ברייטען ברוך הבא האבען מיך חברה קונדייסים בעגעגענט, אז איך בין געקומען אוים׳ן שולהויף מיט מיין פאהן.

איך בעטראכט אלע פאהנען און ווארף א קוק אויף מיין פאהן — ווער? וואס? וועמען? ווי קומען זייערע פאהנען צו מיין פאהן?

ערשטענס די פאהן אליין. ביי קיינעם שטעהט זי ניט אזוי גלייך אריינגעזעצט אין שטעקיל אז מע זאל ארויסזעהן ביידע זייטען. ביי קיינעם איז ניטא אזא גלייך, קיילעכיג, געטאקט שטעקיל. ביי קיינעם איז ניטא אזא רויטער גלאטער עפעל. ביי קיינעם איז ניטא אזא שען געראטען לעכטיל, ווארום ווער פערמאגט אזוי פיעל וואכס ווי איך? ווער האט געהאפט אזוי פיעל פעטש מיט סטוסאקעס ווי איך בשעת דער טאטע האט מיך געדאפט אין פאלעש אונטער דער באנק קלויבען

די שטיקליך וואַכס פון די צעשמאָלצענע יום-כּפּור'דיגע שטיקליך ליכט?... איך מאַך אַ פערגלייך צווישען מיין פּאָהן און צווישען די אַלע איבּריגע פאָהנען — און מיין האַרץ ווערט פול מיט גדלות. עס מאָלט זיך מיר אויס אַז איך וואַקס און וואַקס העכער און העכער, לייננער און ברייטער. די פיס טראָגען מיך. עס גליסט זיך מיר לאָכען, שרייען, קוויטשען, חאַפּען אַ טענציל...

— אַנו ווייז נור! — רופט זיך אָן צו מיר יואַל'יק דעם נגיד'ס און בלייבט שטעהן פערנאַפט.

ער בעקוקט מיין פּאָהן, איך בעקוק זיין פּאָהן, „אויך מיר אַ פּאָהן! טראַכט איך מיר — אויך מיר אַ שטעקיל! אויסגעבויגען, גלייך ווי אַ קאָטשערע!” איך זעה אַז ער איז אַ געקאַכטער, נאָר איך מאַך מיך ניט וויסענדיג און קוק כלומר'שט אָן אַ זייט.

— קאַפּיל! — מאַכט ער צו מיר — וואו האָסט דו גענומען אַזאַ שיין שטעקעלי?

— האַ? — זאָג איך און דרעה מיך אויס צו איהם מיט'ן פּנים.

— וואו האָסט דו דערטאַפּט — זאָגט ער נאָך אַמאָל — אַזאַ טשאַקענדיג שטעקעלי?

— וואָס איז דען? — זאָג איך צו איהם — ווילסט זיך אפשר בייטען אויף דיין צוויאַק?...

יואַל'יק פערשטעהט דעם שטאָך. ער טהוט אַ גלאַנץ מיט די אייגליך, אַ קאַרע מיט דער נאָז, לייגט אַריין די האַנד אין קעשענע און טריט אָב. איך קוק איהם נאָך און קוועל, עס קומט מיר צו אַ שטיק געזונד. איך זעה ווי ער רופט אָב נחמיה'ן מיט'ן קרומען פּיסיל אויף אַ זייט און סוד'עט זיך מיט איהם און ווינקט אויף מיר מיט די אויגען. איך זעה גאַנץ גוט, נאָר איך מאַך מיך ניט וויסענדיג. אין אַ מינוט אַרום געהט צו צו מיר נחמיה מיט'ן קרומען פּיסיל, האַלט יואַל'יקס פּאָהן מיט'ן קרומען שטעקיל און רופט זיך אָן צו מיר:

— גיב מיר אָנצינדען דאָס ליכטיל, מיינס האָט זיך פערלאָשען.

— ס'איז דען דיין פּאָהן? — זאָג איך צו איהם און בייג איהם

אן מיין פאהן מיט'ן לעכטיל — איך ווייס דאך וועמעס פאהן דאס איז...

אונ אײדער איך קוק מיך ארום טראגט צו נחמיה זיין אנגעצונדען לעכטיל צו מיין פאהן אונ מאכט בורא מאורי האש. מיין פאהן צינדט זיך אן, טהוט א פלאקער, פ—פ—פו, — אוים פאהן!

• •

ווען עס פאלט אראב פונ'ם הימעל א שטיין גלייך מיר אין קאפ אריין; ווען א ווילדע חיה פאלט אן אויף מיר אונ וויל מיך פערציקען, אדער ווען עס קומט מיר אקעגען א מת אום האלבע נאכט אין ווייסע תכריכים אונ וויל מיך ווארגען, וואלט מיין שרעק נישט בעדארפט זיין אזוי גרויס, ווי בשעת איך האב דערזעהן מיין נאקעטען שטעקען מיט דער אפגעברענטער פאהן. עס האט זיך ארויסגעריסען ביי מיר פונ'ם הארצען א געשריי:

— אוי וועה, מיין פאהן! מיין פאהן! מיין פאהן!..

עס האבען זיך א גאס געטהון טרעהרען פון מיינע אויגען. די גאנצע וועלט איז פאר מיר געווארען פינסטער. דאס שטעקיל מיט'ן עפעל מיט'ן לעכטיל זענען ארויסגעפאלען פון מיינע הענט. אונ איך האב מיך געלאזט געהן איך ווייס אליין ניט וואוהין. איך געה אונ גיס אונ גיס מיט הייסע ביטערע טרעהרען. איך ברעך די הענט אונ בעוויין מיין פאהן ווי מען בעוויינט א טויטען, אונ איך קום צוגעהן אהיים איינער אליין, אהן א פאהן, אונ איך פערקלויב מיך אין א ווינקעלע, אונ דאס אין דער פינסטער זיץ איך דעם קאפ אראב צווישען די קניהען אונ וויין שטילערהייט, קיינער זאל ניט זעהן, קיינער זאל ניט הערען, אונ איך פרעג ביי גאט א קשיה:

— גוואלד, גוואלד! רבונו של עולם! פאר וואס קומט דאס מיר? פאר וואס אונ פאר וועמען?!...

• •

דָאס לֶעצְטֶע קַאפִּיטֶעל.

אִיהר וַוייסְט, קִינְדֶער, אַלֶע מַעֲשִׂיוֹת הָאבֶּען אַ סוֹף אוּנ לָאזֶען זִיךְ אוֹיס אָדֶער פְרֵעהלִיךְ אָדֶער טְרוֹיעֶרִיג.

יוּדִישֶׁע מַעֲשִׂיוֹת לָאזֶען זִיךְ אוֹיס צוּם מֵייִנְסְטֶען טְרוֹיעֶרִיג. פַארַאן בַּיי אוּנְז אַ וָוערְטִיל, אַז אַ יוּד, וּבִפְרַט אַיין אָרִימַאן, טָאר קֵיין הֲנָאָה נִיט הָאבֶּען. ס'אִיז אַ סַךְ וֶוענִיגֶער דֶעם צוּ רֶעדֶען; אַז אִיהר וֶועט אוּנְטֶער־וַואקְסֶען וֶועט אִיהר גֶעוָואהר וֶוערֶען... דֶערְוַוייל בֶּעדַארְף אִיךְ אַייךְ זָאגֶען, אַז דִי מַעֲשֶׂה מִיט מַיין פָאהן הָאט זִיךְ נָאךְ נִיט אוֹיסְגֶעלָאזְט דֶערְמִיט וָואס אִיךְ הָאבּ אַייךְ דָא דֶערְצֵעהלְט. אִיךְ הָאבּ נָאךְ גוּט, גוּט צוּגֶעקְרֵיינְקְט, גֶעלִיגֶען אִין אַ הֶעלִישׁ פַייֶער, גֶעזֶעהן פַאר זִיךְ מְשׁוּנֶה מָאדְנֶע זַאכֶען, שְׁלַאנְגֶען אוּנ עֶקְדִישֶׁען מִיט פַייֶערִיגֶע צוּנְגֶען אוּנ ווִילְ־דֶע חַיּוֹת אִינְ'ם גֶעשְׁטַאלְט פוּן מֶענְשֶׁען... אִיךְ הָאבּ גֶעהֶערְט מְשׁוּנֶה מָאדְנֶע קוֹלוֹת פוּן קֶעץ אוּנ פוּן פִּיפֶּערְנָאטֶערְס; אִיךְ הָאבּ זִיךְ גֶעוָוארְ־פֶען, גֶערֶעדְט פוּן הִיץ, גֶעוֶועזֶען פַארְבַּיי. מֶע הָאט נִישְׁט גֶעהַאלְטֶען פוּן מַיין לֶעבֶּען; אִין אוּנְטֶערְשְׁטֶען קְלַייזִיל פוּן דֶער קַצָבִישֶׁער קְלוֹיז הָאט מֶען שׁוֹין אֲפִילוּ אָבְּגֶעזָאגְט תְּהִלִּים אוֹיךְ; אִיךְ בִּין גֶעוֶועזֶען הֶעכֶער הַאלְבּ אוֹיף יֶענֶער וֶועלְט...

נָאר אַזוֹי ווִי ס'אִיז הַיינְט עֶרֶב יוֹם־טוֹב, אוּנ יוֹם־טוֹב, בִּפְרַט שִׂמְחַת תּוֹרָה בֶּעדַארְף מֶען זַיין פְרֵעהלִיךְ, ווִיל אִיךְ אוֹיסְלָאזֶען דִי מַעֲשֶׂה מִיט מַיין פָאהן אוֹיךְ פְרֵעהלִיךְ.

עֶרְ[illegible]עֶנְס זֶעהט אִיהר אַז אִיךְ בִּין מִיט גָאטֶ'ס הִילְף נִיט גֶע־שְׁטָארְבֶּען.

צְוַוייטֶענְס זַייט ווִיסֶען, אַז אוֹיפְ'ן אַנְדֶערֶען יָאהר הָאבּ אִיךְ גֶע־הָאט אַ פָאהן נָאךְ אַ שֶׁענֶערֶע, מִיט אַ שֶׁענֶער שְׁטֶעקִיל, מִיט אַ שֶׁע־נֶערֶען עֶפֶּעל, אוּנ בִּין דַוְקָא גֶעוֶועזֶען אִין שׁוּל גַאנְץ אוֹיבֶּען אָן אוֹיף דֶער מִזְרָח בַּאנְק מִיט אַלֶע בַּעֲלֵי־בָּתִּישֶׁע קִינְדֶער. דִי לֶעכְט הָאבֶּען גֶעבְּרֶענְט. מַיין פָאהן הָאט גֶעשַׁיינְט. יוּדֶען זֶענֶען גֶעגַאנְגֶען מִיט דִי הַקָּפוֹת. רֶבּ מֶלֶךְ דֶער חַזָּן מִיטְ'ן צוּלָאזְטֶען טַלִּית אִיז גֶעגַאנְגֶען אוֹיף צוּ פְרִיהֶער ווִי אַ גֶענֶעראַלְפֶעלְדְמַארְשַׁאל. עֶר הָאט זִיךְ גֶעצִיקֶעלְט אוּנ

געזונגען אויף זיין בלעכנע שטימע: „עוזר ד——לים הושיעה נא!
ווייבליך און מיידליך אהן א שיעור האבען געקושט די תורות, גע-
שפרונגען אין פנים אריין און געשריגען מיט א קוויטש: „דערלעבט
איבער א יאהר! דערלעבט איבער א יאהר!" גם אתם! גם אתם!
קינדער, גם אתם!...

6
ראַפּשיץ

א.

ראבטשיק איז געווען אַ הונט אַ ווייסער מיט פלעקען, ניט קיין גרויסער, אַ מיטעלמעסיגער, אַ שטילער, נישט קיין אנחאפער; ער האט פיינט געהאט, ווי אנדערע, אנפאלען אויף יענעם פון הינטען, אבבייסען אַ פאלע אדער אַ ביס טהון אין דער ליטקע. ער איז געווען צופריעדען אבי יענער זאל איהם ניט טשעפען. אדרבה איהם האט דערקוטשעט יעדער ווער עס האט געהאט גאט אין הארצען. געבען ראבטשיקען אַ זעץ מיט אַ שטעקען פון אונטען, אדער דערלאנגען איהם מיט'ן אבצאס אין זייט אריין, אדער ווארפען איהם אַ שטיינדיל אין קאפ אריין אדער אויסגיסען אויף איהם אַ פאמעניצע — דאס איז געווען ביי יעדען אַ שפילכיל, כמעט אַ מצוה.

און ראבטשיק, אז ער האט בעקומען אַ קלאפ, האט ער זיך ניט אגידערגעשטעלט, ווי אנדערע הינט, אויסטענה'ען זיך אויסהאוו־קען זיך, בעווייזען די צייהן; ניין, ראבטשיק פלעגט זיך ביי איטליכען קלאפ איינבויגען כמעט ביז דער ערד מיט אַ קוויטש: אי — אי! און אנטלויפען מיט איין אראבגעלאזטען וויידיל, זיך בעהאלטען אין אַ ווינקעלי, פערטיפען זיך אין געדאנקען און חאפען פליגען.

ב.

ווער איז געווען ראבטשיק? פון וואנען האט ער זיך גענומען? דאס איז שווער צו וויסען. עס קען זיין אז ער איז פערבליבען אין הויף נאך פונ'ם אלטען פריץ. מעגליך אז ער איז פערבלאנדזעט גע־ווארען, פערלארען זיין בעל הבית און צוגעשטאנען צום נייעם בעל הבית און פערבליבען אויף תמיד.

עס מאכט זיך אמאל, איהר שפאצירט אויף דער גאס, לויפט אייך נאך אַ פריבלאודנע הינטיל פיס טריט. וואס איז דאס פאר א

פריטשעפע? טראכט איהר זיך און הויבט אויף די האנד אויפ'ן הינטיל:
„פּיטאל וואן!“ דאס הינטיל בלייבט שטעהן, בייגט זיך אויס ווי א מענש בשעת מען וויל איהם געבען א פאטש, און לויפט אייך נאך ווייטער. איהר בייגט זיך אן צו דער ערד, איהר טוהט א מאך מיט דער האנד, כלומר'שט ווארפט איהר דעם א שטיינדיל. עס העלפט ניש איהר בלייבט שטעהן און קוקט אויפ'ן הינטיל; דאס הינטיל בלייבט שטעהן און קוקט אויף אייך; איהר קוקט זיך איינס דם אנדערע אין די אויגען אריין אהן ווערטער. איהר טהוט א שפיי און לאזט זיך געהן — דאס הינטיל לויפט אייך נאך. איהר געהט ארוי פון די כלים, איהר כאפט א שטעקעל און צולאזט זיך אויף דעם מיט כעס, פאלט דאס הינטיל אויף איין עצה: ציהט זיך אוים אויף דער ערד מיט די פיסליך ארויף, ציטערט און קוקט אייך גלייך אין די אויגען אריין. ווי איינער רעדט: „נא! ווילסט מיך שלאגען? — שלאג!“...

אט פון דעם מין הינט איז געווען אונזער ראבטשיק.

ג.

ראבטשיק איז געווען א הונט ניט קיין נאשער. אין שטוב האט געמעגט ליגען גאלד, האט ער זיך ניט צוגערירט. ראבטשיק האט געוואוסט אז דאס וואס אונטערען טיש געהער צו איהם, און ווייטער איז ניט זיין עסק.

אין דער יוגענד, זאגט מען איז ער אפילו יא געווען א שטיקיל חברה־מאן. ער האט איין מאל געפרובט אומגעהרען א פנים אוועק שלעפען פינ'ם זאלץ־ברעטיל א פיסעל פון א גאנז, האט דערזעהען בריינע די קעכין, א יודינע מיט שווארצע וואנצים, און האט געמאכט א געשריי: אייזיק! אייזיק! איז געקומען צולויפען אייזיק, סאמע אין דער מינוט וואס ראבטשיק האט געוואלט דורכלויפען מיט'ן געגזענעם פיסעל, האט איהם אייזיק צוגעקוועטשט מיט דער טהיר אזוי אז האלב ראבטשיק איז געבליבען פון איין זייט טהיר, און די האלב פון יענער זייט, און מע האט זיך מיט איהם גוט אבגערעכנט: פון איין זייט

האט איהם געשלאגען אייזיק איבער'ן קאפ מיט א שטעקען, און פון דער אנדערער זייט בריינגע מיט א שייט האלץ און האט ניט אויפגעהערט צו שרייען בשעת מעשה: „אייזיק! אייזיק!“

פון דעמאלט אן איז איהם פערבליבען א זכר: אז מע איז צוגעגאנגען צו איהם און א זאג געטהון גלייך אין פנים אריין „אייזיק!“ — פלעגט ער אנטלויפען וואו דער שווארצער פעפער וואקסט.

ד.

מעהר פון אלע איז איהם דערגאנגען די יאהרען פאראַלקעס די פאראסקע, וואס האט אונז געוואשען גרעט, געשמירט די שטוב און געמאלקען די בהמה.

וואס האט זי געהאט צו ראבטשיקען — איז שווער צו פערשטעהן; ער פלעגט איהר תמיד זיין גרוים אין די אויגען, און ווען זי פלעגט איהם דערזעהען, פלעגט זי ווערען אנגעצונדען: „שאָב טעבי חווארעבא, סאבאקא נעווירנא!“... און ווי אויף צו להכעיס פלעגט ראבטשיק ליעב האבען דווקא פלאנטען זיך איהר פאר די פיס.

ביי דער ארבייט פלעגט זיך פאראסקע אין איהם נוקם זיין ווי מיר אין חדר'ען: האט זי געוואשען גרעט, פלעגט זי איהם אבגיסען מיט א קאלט שעפיל וואסער. ראבטשיק האט פיינט געהאט אזא באד, פלעגט ער זיך נאכהער לאנג אבטרייסלען; האט זי געשמירט די שטוב, פלעגט זי איהם פערפלאצקען דאס פנים מיט ווייסע ליים, ער זאל זיך נאכדעם בעלעקען א שעה כסדר. האט זי געמאלקען די בהמה פלעגט זי איהם מכבד זיין מיט א שייט האלץ איבער די פיס. ראבטשיק האט זיך אויסגעלערנט שפרינגען; אז ס'איז געפלויגען א שייט האלץ פלעגט ער קונציג איבערשפרינגען איבער דעם ווי א מזיק.

איין מאל האט ער פון אזא כבוד געהאפט א מאוסען פסק; פאראסקע האט איהם געווארפען א שייט האלץ און געטראפען אין דער פערדערשטער פוס, האט ראבטשיק זיך צושריגען ניט מיט זיין קול,

נָאר מִיט אַ מָאדְנֶעם קְוִויטְשׁ; „אַי־אַי־אַי־אַיאַי!” מֶע אִיז זִיךְ צוּנוֹיפְגֶע־לָאפֶען פוּנ׳ם גַאנְצֶען הוֹיף. רַאבְּטְשִׁיק הָאט דֶערְזֶעהֶען מֶענְשֶׁען, הָאט עֶר זִיךְ אָנְגֶעהוֹיבֶּען פֶּעסְטֶען, בֶּעוַוייזֶען אִיטְלִיכֶען דָאס אִיבֶּערְגֶעבְּרָא־כֶענֶע פִּיסֶעל, ווִי אֵיינֶער רֶעדְט: „נַאט, זֶעהט וָואס זִי הָאט מִיר גֶעטְהוּן פַארַאסְקֶע!”... רַאבְּטְשִׁיק הָאט גֶעמֵיינְט, אַז מֶע וֶועט זִיךְ מִסְתָּמָא אָנְ־נֶעמֶען זַיין קְרִיוְודַע אוּנ פַארַאסְקֶען וַועט מֶען גֶעוִויס קֶעפֶען פַאר אַזַא מַעֲשֶׂה.

צוּם סוֹף אִיז נָאר צְוִוישֶׁען עוֹלָם גֶעוָוארֶען אַ גֶעלֶעכְטֶער: בְּרַיינֶע מִיט דִי וָואנְצִים אִיז אַרוֹיסְגֶעפְלוֹיגֶען פוּן קִיךְ מִיט אַ פָּאלָאנִיק אוּנ הָאט זִיךְ אַ שְׁמִיר גֶעטְהוּן אִיבֶּער דֶער נָאז פוּן אוּנְטֶען אַרוֹיף מִיט׳ן נַאקְעטֶען עֶלֶענְבּוֹיגֶען: „אִיבֶּער גֶעבְּרָאכֶען דֶעם שְׁלִים־מַזָל אַ פוּס? זַעהר רֶעכְט!”... אוֹיךְ דִי קוּנְדֵיסִים, דִי וַויסֶע־חֶבְרָה׳נִיקֶעס זֶענֶען זִיךְ צוּנוֹיפְגֶעלָאפֶען אוּנ הָאבֶּען גֶענוּמֶען שְׁרַייעֶן אוֹיף רַאבְּטְשִׁיקֶען אוּנ פַייפֶען. אִיז אָנְגֶעקוּמֶען פַארַאסְקֶע אוּנ הָאט אִיהם צוּרֶעכְט גֶעמַאכְט דָאס מַזָל: זִי הָאט אִיהם אָבְּגֶעגָאסֶען מִיט אַ קְרִיגִיל זִידִיג וַואסֶער, הָאט רַאבְּטְשִׁיק אוֹיפְגֶעהוֹיבֶּען אַ גְוַואלְד מִיט אַ קְוִויטְשֶׁערַיי: אַי אַי אַי! אַי־אַי־אַי! אַי־אַי־אַי!... בְּשַׁעַת מַעֲשֶׂה גֶעשְׁפְּרוּנְגֶען אוּנ גֶעדְרֵעהט זִיךְ, גֶעבִּיסֶען זִיךְ אַלֵיין דֶעם וַוידִיל אוּנ נִיט אוֹיפְגֶעהֶערְט צוּ גֶעוַואלְ־דֶעוֶוען מִיט אַזֶעלְכֶע קוֹלוֹת אַז צְוִוישֶׁען דִי וַויסֶע־חֶבְרָה׳נִיקֶעס אִיז דָאס גֶעלֶעכְטֶער גֶעוָוארֶען נָאךְ גְרֶעסֶער, מֶע הָאט דֶערְזֶעהֶען רַאבְּטְשִׁיקֶען טַאנְצֶען אוֹיף דְרַיי פִּיס, הַאט מֶען אוֹיסְגֶעבַּטֶלְט אַלֶע בֵּייזֶע חֲלוֹמוֹת אוֹיף זַיין קָאפּ אוּנ גֶעשֶׁענְקְט אִיהם אַפָּאר גוּטֶע שְׁטֶעקֶענְס. רַאבְּטְשִׁיק הָאט זִיךְ גֶעלָאזְט לוֹיפֶען מִיט אַ רְווִיטְשׁ, גֶעקְאוּלִיעֶט זִיךְ אוּנ גֶעקַא־טְשֶׁעט אִיבֶּער דֶער עֶרְד, אוּנ וַויי‑עֶ־חֶבְרָה׳נִיקֶעס זֶענֶען אִיהם נָאכְגֶעלָא־פֶען מִיט שְׁטֶעקְלִיךְ אוּנ מִיט שְׁטֵיינְדְלִיךְ, גֶעהוּקֶעט, גֶעפַייפְט אוּנ גֶעטְיוּקֶעט אוּנ פֶּערְטִיוּקֶעט אִיהם וַוייט פוּן דֶער שְׁטָאדְט אַרוֹיס, אַז׳ש אוֹיף יֶענֶער זַייט מִיהלֶען.

ה.

רַאבְּטְשִׁיק אִיז גֶעלָאפֶען מִיט דֶער דֵעָה, אַז צוּרִיק אִין שְׁטָארְט אַרַיין זָאל עֶר שׁוֹין נִישְׁט קוּמֶען קֵיין מָאל וַוייל עֶר וֶועט לֶעבֶּען! אוּנ גֶעלָאפֶען אִיז עֶר אִין דֶער וֶועלְט אַרַיין, וואוּ דִי אוֹיגֶען וֶועלֶען טְרָאגֶען. גֶעלָאפֶען — גֶעלָאפֶען אוּנ גֶעקוּמֶען צוּלוֹיפֶען אִינְ'ם עֶרְשְׁטֶען דָארְף אַרַיין, הָאט עֶר זִיךְ בֶּעגֶעגֶענְט מִיט דִי דָארְפִישֶׁע הִינְט. דִי דָארְפִישֶׁע הִינְט הָאבֶּען אִיהם אַרוּמְגֶעשְׁמֶעקְט פוּן אַלֶע זַייטֶען.

— בָּרוּךְ הַבָּא — אַ הוּנְט! פוּן וַואנֶען קוּמְט מֶען אוּנ וָואס אִיז דָאס בַּיי דִיר אַ צַאצְקֶע אוֹיפְ'ן רוּקֶען? עֶפִּיס וִוי אוֹיסְגֶעסְמַאלֶעט אַ שְׁטִיק פֶעל סַאמֶע אִין מִיטֶען?

— עֶךְ! פְרֶעגְט שׁוֹין נִישְׁט! — מַאכְט צוּ זֵיי רַאבְּטְשִׁיק מִיט אַטְרוֹיעֶרִיגֶער מִינֶע — אַסַךְ צוּ דֶערְצֵיעהלֶען, נִישְׁטָא וָואס צוּ הֶערֶען. אִיז נִיט מֶעגְלִיךְ בַּיי אַייךְ אִיבֶּערְצוּנֶעכְטִיגֶען אַ נַאכְט?

— אֶךְ, מִיטְ'ן גְרֶעסְטֶען כָּבוֹד! — זָאגֶען דִי דָארְפִישֶׁע הִינְט — דֶער אִין „דְרוֹיסֶען” אִיז גֶענוּג גְרוֹים אוּנ דֶער „אוּנְטֶערֶען הִימֶעל” אִיז נָאךְ גְרֶעסֶער.

— וִוי אַזוֹי אִיז דָא בַּיי אַייךְ מִיט דֶער אֲכִילָה? — פְרֶעגְט רַאבְּטְשִׁיק — מִיט וָואס שְׁטִילְט אִיהר דֶעם הוּנְגֶער, אַז דֶער מָאגֶען מָאנְט מְזוֹנוֹת?

— עֶט! נִישְׁט צוּ פֶערְזִינְדִיגֶען! — מַאכֶען דִי דָארְפִישֶׁע הִינְט — פָּאמֶענִיצֶעס אִיז פַאראַן אוּמֶעטוּם, אוּנ צוּם פְלֵייש הָאט גָאט בֶּעשַׁאפֶען בַּיינֶער, אַ דַאֲגָה, לָאזֶען זֵיי עֶסֶען פְלֵייש, דִי בַּעֲלֵי־הַבַּתִּים, וֶועלֶען מִיר הָאבֶּען בֵּיינֶער. אַבִּי, וִוי זָאגְט אִיהר, פֶערְשְׁטוּפֶען דִי קִישְׁקֶע.

— נוּ אוּנ דִי בַּעֲלֵי־בַּתִּים וִוי אַזוֹי זֶענֶען עֶפִּיס בַּיי אַייךְ? פְרֶעגְט וַוייטֶער רַאבְּטְשִׁיק אוּנ טְהוּט אַ דְרֵיעֶה מִיטְ'ן וֵוידִיל, וִוי אֵיינֶער וָואס וִויל אוֹיסְפְרֶעגֶען, אוֹיסְפָארְשְׁטֶען.

— דִי בַּעֲלֵי־בַּתִּים זֶענֶען בַּעֲלֵי־בַּתִּים — מַאכֶען דִי דָארְפִישֶׁע הִינְט אוּנ פֶערְשְׁלָאגֶען דִי רֵייד.

— נוּ אוּנ כַּארַאסְקֶע? — מַאכְט רַאבְּטְשִׁיק.

— וואסער פאראסקע? — פרעגען די דארפישע הינט.

— אט די פאראסקע — זאגט ראבטשיק — וואס וואשט גרעט, שמירט די שטוב און מעלקט די בהמה. איהר קענט ניט פאראסקען?

די דארפישע הינט שטעהען, קוקען אן ראבטשיקען ווי א חסר־דעה'ניק: „וואס פאראסקעט ער אונז?" זיי שמעקען איהם נאך א מאל ארום פון אלע זייטען און צוגעהען זיך איינציגווייז איטליכער אויף זיין מיסט.

ו.

„אט גליקליכע הינט!" טראכט זיך ראבטשיק און ציהט זיך אויס אויף גאטס ערד, אונטער גאט'ס הימעל און וויל חאפען א דרימעל; נאר עס שלאפט זיך ניט. ערשטענס די אבגעבריהטע פעל; עס שמארצט איהם און עס בייסט איהם סכנות נפשות! און די פליגען דעקוטשען איהם זעהר שטארק, ס'איז פון זיי נישט אבצוטרייבען זיך! צווייטענס בורטשעט איהם אין בויך; ער וואלט א בעלן געוועזען עפיס קייען, איז נישט דא וואס; מע מוז צו ווארטען ביז אין דערפריה, און דריטענס לאזען איהם ניט שלאפען די מחשבות פון דעם וואס ער האט זיך אנגעהערט צווישען די דארפישע הינט; נישטא ביי זיי קיין אייזיקס וואס קוועטשען צו מיט א טיהר און שלאגען נאכדעם מיט א שייט האלץ; ניטא ביי זיי קיין פאראסקעס וואס גיסען אב מיט זידיג וואסער, ניטא ביי זיי קיין ווייסע חברה'ניקעס, וואס ווארפען שטיינער, פייפען און טיוקען און פערטיוקען. גליקליכע הינט אויף דער וועלט! און איך האב געמיינט אז נור דארט איז א וועלט. א וואָרם ליגט אין חריין און מיינט ס'איז קיין זיסערס נישטא.

ראבטשיק ווערט אנשלאפען און עס חלומט זיך איהם א פאמעניצע, א גרויסע, א פולע מיט שטיקליך ברויט, קישקעליך, אדער־רען פון פלייש, רעטשענע קאשע אויסגעמישט מיט הירזש און מיט פאסאלים, און ביינער ביינער — א גאנצער אוצר! ביינער פון קנעכליך, ביינער פון ריפ, ביינער מיט מארך און ביינדליך פון פיש און

קֶעפְּלִיךְ פוּן הֶערִינְג גַאנְצֶע, נָאךְ נִיט קֵיין אוֹיסְגֶעסְטָאצְקֶעטֶע. רַאבְּטְשִׁיק וַוייסְט נִיט פוּן וָואס זָאל עֶר אָנְהוֹיבֶּען פְרִיהֶער.

— בְּרוּכִים הַיוֹשְׁבִים! — מַאכֶען צוּ אִיהם דִי דָארְפִישֶׁע הִינְט אוּנ קוּקֶען פוּן דֶערְוַוייטֶען, וִוי עֶר גְרֵייט זִיךְ צוּ דֶער סְעוּדָה.

— קוּמְט עֶסֶען! — זָאגְט רַאבְּטְשִׁיק גְלַאט אַזוֹי פוּן יוֹצֵא וֶועגֶען.

— עֶס גֶעזוּנְד! זָאגֶען דִי דָארְפִישֶׁע הִינְט גַאנְץ פְרֵיינְדְלִיךְ.

פְּלוּצִים דֶערְהֶערְט עֶר אַ קוֹל גְלַייךְ אִין אוֹיעֶר אַרַיין: „אַייזִיק!“

רַאבְּטְשִׁיק חַאפְּט זִיךְ אוֹיף — ס'אִיז גָאר אַ חָלוֹם!..

אִין דֶער פְרִיה הָאט זִיךְ רַאבְּטְשִׁיק גֶעלָאזְט אִיבֶּער דִי הוֹיפֶען; גֶעזוּכְט אַ פָּאמֶעינִיצֶע, אַ שְׁטִיקִיל סֶעכֶער, אַ בֵּיינְדִיל. נָאר וואו עֶר קוּמְט אִיז פֶּערְנוּמֶען אַלֶע עֶרְטֶער.

— קָאן מֶען בַּיי אַייךְ נִישְׁט אִיבֶּערְבַּייסֶען? — פְרֶעגְט רַאבְּטְשִׁיק.

— דָא? נֵיין! אֶפְשַׁר אִינ'ם אַנְדֶערֶען הוֹיף...

רַאבְּטְשִׁיק לוֹיפְט פוּן אֵיין הוֹיף אִינ'ם אַנְדֶערֶען. אוּמֶעדוּם דָאס אֵייגֶענֶע לִיעדִיל. אִיז עֶר זִיךְ מְיַשֵׁב וָואס וֶועט עֶר וַוארְטֶען אוֹיף דֶרֶךְ־אֶרֶץ? אַמֶעהר וֶועט עֶר צוּגֶעהן אוּנ וֶועט אַ חַאפּ טְהוּן וָואס עֶס וֶועט זִיךְ לָאזֶען. נָאר בַּיים עֶרְשְׁטֶען „חַאפּ“ הָאט עֶר גֶעחַאפְּט פוּן דִי דָארְפִישֶׁע הִינְד אַמָאוּס'ן פְּסַק: פְרִיהֶער הָאט מֶען אוֹיף אִיהם אָנְגֶעהוֹיבֶּען קוּקֶען בֵּייז, הוּרְשְׁטֶען אוּנ בֶּעוַוייזֶען צֵייהן, אוּנ נָאכְדֶעם זֶענֶען עֶטְלִיכֶע מִיט אַ מָאל אָנְגֶעפַאלֶען אוֹיף אִיהם, גֶערִיסֶען אוּנ גֶעבִּיסֶען, אִיהם גֶעמַאכְט אַ תֵּל פוּנ'ם וַוייִדיל, אַרוֹיסְגֶעשְׁלֶח'ט מִיט כָּבוֹד בִּיז אוֹיף יֶענֶער זֵייט רָאגָאטְקֶע.

ז.

אַרָאבְּגֶעטְלָאזְט דֶעם וֶוייִדיל הָאט זִיךְ רַאבְּטְשִׁיק אַוֶועקְגֶעלָאזְט אִינ'ם אַנְדֶערֶען דָארְף. גֶעקוּמֶען צוּלִ'ייפֶען אִינ'ם אַנְדֶערֶען דָארְף — ווִידֶער דִי אֵייגֶענֶע מַעֲשֶׂה: תְּחִלַת גוּטֶע דֵייד, אַ שֵׁיינֶער גַאסְט, מְהֵיכָא תֵּיתֵי. אוּנ נָאכְדֶעם אַז עֶס קוּמְט צוּ דֶער פָּאמֶעינִיצֶע, הוֹיבְּט מֶען אָן אוֹיף

אִיהם קוּקען בֵּייז, הוּרְשְׁטֶען, בֶּעווַייזָען צֵייהן, רַייסָען אוּנ בַּייסָען — אוּנ וָואן אוֹיף אַלֶע פִּיֶער זַייטֶען!

רַאבְּטְשִׁיקען אִיז נִמְאַס גֶעוָוארֶען דָאס נָע וָנָד זַיין, דָאס אַרוּמְ־וַואנְדֶערֶען פוּן אֵיין אָרְט אִינִ׳ם אַנְדֶערֶען, אוּנ עֶר הָאט זִיךְ מְיַשֵׁב גֶעוָוען אַזוֹי: מֶענְשֶׁען זֶענֶען שְׁלֶעכְט; הִינְט זֶענֶען אוֹיךְ נִיט בֶּעסֶער; עֶר וֶועט זִיךְ בֶּעסֶער אַוֶועקְקְלָאזֶען אִין וַואלְד אַרַיין צְווִישֶׁען חַיוֹת.

אוּנ רַאבְּטְשִׁיק הָאט זִיךְ אַוֶועקְגֶעקְלָאזְט אִין וַואלְד אַרַיין.

אַרוּמְגֶעדְרֵעהט זִיךְ אֵיין הוּנְט אַלֵיין אִין וַואלְד אַ טָאג אוּנ צְווֵיי אוּנ דְרַיי, הָאט עֶר אָנְגֶעהוֹיבֶּען פִיהלֶען, אַז דָער בּוֹיךְ וֶוערְט אִיהם וָואס וַוייטֶער אַלְץ מֶעהר צוּנוֹיפְגֶעצוֹיגֶען אוּנ דִי קִישְׁקֶעס אַיינְגֶעשְׁרִימְפֶּען, מַמָשׁ עֶס גֵעהט אִיהם אוֹיס דָאס חַיוֹת פוּן הוּנְגֶער אוּנ פוּן דָארְשְׁט, חָאטְשׁ נֶעם אוּנ צִיה זִיךְ אוֹיס אִין מִיטֶען וַואלְד אוּנ פֶּגֶר אַוֶועק! אוּנ וִוי אוֹיף צוּ לְהַכְעִיס גְלִיסְט זִיךְ אִיהם נָאךְ לֶעבֶּען אוּנ לֶעבֶּען.

אוּנ רַאבְּטְשִׁיק נֶעמְט דֶעם וֵויידִיל אוּנְטֶער זִיךְ, צִיהט אוֹיס דִי פֶּערְדֶערְשְׁטֶע לַאפֶּעס, שְׁטֶעלְט אַרוֹיס דֶעם צוּנְג אוּנ לֵייגְט זִיךְ אַוֶועק אוּנְטֶער אַ בּוֹים אוּנ קְלֶערְט אַ הִינְטִישֶׁע מַחֲשָׁבָה: „וואוּ נֶעמְט מֶען אַ שְׁטִיקִיל בְּרוֹיט? וואוּ קְרִיגְט מֶען אַ פִּיצִיל פְלֵייש? אַ בֵּיינְדִיל חָאטְשׁ? וַואסֶער אַ־קָאפּ?“ אוּנ פוּן גְרוֹיסֶע צָרוֹת וֶוערְד עֶר אַ חַקְרָן, אַ פִילָאזָאף! עֶר הוֹיבְּט אָן חֲקִירָה׳ן: „פַאר וָואס אִיז עֶר, הוּנְט, מֶעהר גֶעשְׁטְרָאפְט פוּן אַלֶע חַיוֹת וְעוֹפוֹת אוּנ פוּן אַלֶע בֶּעשֶׁעפֶּענִישֶׁען אוֹיף דֶער וֶועלְט? לְמַאי אָט פְלִיהט אַ פֵייגֶעלֶע גְלַייךְ אִין נֶעסְט אַרַיין?... אָט לוֹיפְט אַ יַאשְׁטְשֶׁערְקִי אַהֵיים אִין אִיהר נָארֶע אַרַיין... אָט פוֹיזְשֶׁעט אַ וֶועֶ־רֶעמִיל, אַ זְשׁוּקֶעל, אַ מֶערֶעשְׁקֶע. — אַלֶע הָאבֶּען זִיךְ זֵייעֶר הֵיים, אַלֶע גֶעפִינֶען זִיךְ זֵייעֶר בֶּעדֶערְפֶענִיש; נָאר אִיךְ, הוּנְט, הַאוּ־הַאוּ־הַאוּ!...

— וֶוער הַאוְוקֶעט דָאס דָא אִין וַואלְד? — רוּפְט זִיךְ אָן אַ וָואלְף לוֹיפֶענְדִיג פַארְבַּיי אַרוֹיסְגֶעשְׁטֶעלְט דִי צוּנְג פַאר הוּנְגֶער.

רַאבְּטְשִׁיק הָאט קֵיין מָאל נִיט גֶעזֶעהֶען קֵיין וָואלְף. עֶר מֵיינְט אַז דָאס אִיז אַ הוּנְט, שְׁטֵעהט עֶר אוֹיף פַּאוָואלִי, נִישְׁט גֶעחַאפְּט, צִיהט זִיךְ אוֹיס, גֵעהט צוּ צוּם וָואלְף.

— וָוער בִּיזְט דוּ? — מַאכְט צוּ אִיהם דֶער וָואלְף מִיט נְדָלוֹת — ווי אַזוֹי רוּפְט מֶען דִיךְ? פוּן וַואנֶען קוּמְסְט דוּ אָן? אוּנ וָואס טְהוּסְט דוּ דָא?

ראַבְּטְשִׁיק אִיז זִיךְ מַטְשׁ מְהַיֶה וָואס עֶר הָאט דֶערְטַאפְּט אַ גוּטֶ'ן בְּרוּדֶער; הָאטְשׁ פַאראַן פַאר וֶועמֶען דִי צָרוֹת אוֹיסְצוּזָאגֶען. אוּנ עֶר דֶערְצֵעהלְט אִיהם אוֹיס זַיין גַאנְץ בִּיטֶער הַארְץ.

— אִיךְ וֶועל דִיר זָאגֶען דֶעם אֱמֶת, — לָאזְט אוֹיס ראַבְּטְשִׁיק דָאס טְרוֹיעֶרִיגֶע צֶעטְל זַיינְס — אִיךְ וָואלְט מִיךְ מְחַיֶה גֶעוֶועזֶען וֶוען אִיךְ בֶּעגֶעגֶען מִיךְ דָא מִיט אַ לֵייב, מִיט אַ בֶּער, אָדֶער חָאטְשֶׁע מִיט אַ וָואלְף.

— וָואס-זְשֶׁע וָואלְט גֶעוֶועזֶען? — מַאכְט דֶער וָואלְף מִיט אַ פַאסְקוּדְנֶע שְׁמֵייכֶעל.

— גָאר נִיט — זָאגְט ראַבְּטְשִׁיק — מַה־נַפְשָׁךְ, אִיז מִיר בֶּעשֶׁערְט דֶער טוֹיְדְט, לָאס אִיךְ בֶּעסֶער פֶּערְצִיקְט וֶוערֶען פוּן אַ וָואלְף, אֵיידֶער פַּגֶר'ן פוּן הוּנְגֶער צְווִישֶׁען אֵייגֶענֶע, צְווִישֶׁען הִינְט.

— גוּ! — מַאכְט צוּ אִיהם דֶער וָואלְף בְּלָאזְט זִיךְ אָן אוּנ טְהוּט אַ קְנַאק מִיט דִי צֵייהן — זָאלְסְט דוּ וִויסֶען אַז אִיךְ בִּין וָואלְף! אוּנ אִיךְ הָאבּ חֵשֶׁק דִיךְ צוּרֵייסֶען אוֹיף עֶטְלִיכֶע שְׁטִיקְלִיךְ אוּנ מַאכֶען פוּן דִיר אַיין אָנְבַּייסֶען, מַחֲמַת אִיךְ בִּין זֶעהר הוּנְגֶערִיג, אִיךְ הָאבּ שׁוֹין אַכְט טָאג אִין מַיין מוֹיל נִיט גֶעהַאט!

דֶערְהֶערְט אַזֶעלְכֶע דִבּוּרִים הָאט זִיךְ אוּנְזֶער ראַבְּטְשִׁיק אַזוֹי דֶערְשְׁרָאקֶען, אַז עֶם הָאט אוֹיף אִיהם אָנְגֶעהוֹיבֶּען צִיטֶערֶען דִי אָבְּגֶעקְרָאכֶענֶע פֶעל.

— אֲדוֹנִי קֶעניג! טֵייעֶרֶער רֶב וֶועלְוְויל! — מַאכְט צוּ אִיהם ראַבְּטְשִׁיק מִיט אַ רַחֲמָנוֹת פָּנִים אוּנ מִיט אַ וֵויינֶענְדִיג קוֹל — לָאז דִיר גָאט צוּשִׁיקֶען בֶּעסֶערֶע אָנְבַּייסֶענְס. וָואס וֶועסְט דוּ פוּן מִיר הָאבֶּען מִישְׁטֵיינְס גֶעזָאגְט? פֶעל אוּנ בֵּיינֶער? פָאלְג מִיךְ, לָאז מִיךְ אָבּ, הָאבּ רַחֲמָנוֹת אוֹיף מַיין הִינְטִישׁ לֶעבֶּען?...

אוּנ דֶערְבַּיי הָאט ראַבְּטְשִׁיק אַרָאבְּגֶעלָאזְט דֶעם וֵויידִיל, אוֹיס-

געבויגען דעם רוקען, געפויזעט אויפ'ן בויך און געמאכט אזעלכע מאוס'ע תנועות, אז דעם וואלף איז ניט גוט געווארען אויף צו חלש'ען.

— גיים צעניוף דעם פאסקודנעם ווײדיל דײנעם! — רופט זיך אן צו איהם דער וואלף — און אנטלויף צו אלדע שווארצע יאהר, דו כלב שבכלבים, איך זאל דיין טרפה'נעם פרצוף ניט אנקוקען.......

נישט טוידט נישט לעבעדיג האט זיך ראבטשיק געלאזט לויפען, ניט געפיהלט די ערד אונטער זיך, מורא געהאט זיך ארומקוקען אפילו, ער האט געמאכט פיס, אוועק—אוועק פון וואלד, צוריק—אין שטאדט אריין!

ח.

געקומען צוריק אין שטאדט אריין, האט ראבטשיק אויסגעפיהלט דעם הויף, וואו ער איז אויסגעוואקסען, חאטש דאס הארץ האט איהם געצויגען דווקא אהין אין יענעם הויף וואו מ'ע האט איהם געהרג'עט — געשלאגען, אין יענעם הויף וואו מע האט איהם איבערגעבראכען א פוס און אבגעבריהט דעם רוקען... האט ער זיך געלאזט לויפען אין מארק אריין, אהי'ן צו די יאטקעס, צווישען די קצב'ישע הינט, צווישען א י י גענע הייסט דאס.

— ס'קאצעל קומט! פון וואנען איז א הונט? מאכען צו איהם די קצב'יישע הינט מיט א גענעץ און גרייטען זיך שוין אויף נאכטלעגער.

— מאקי א הינער — מאכט ראבטשיק — איהר האט מיך ניט דערקאנט? איך בין דאך ראבטשיק!

— ראבטשיק? ראבטשיק?... א קענטליכער נאמען! — מאכען די קצב'ישע הינט און קאנען זיך כלומר'שט ניט דערמאנען ווער דאס איז.

— וואס איז דאס ביי דיר פאר א צייכען אויפ'ן רוקען? — פרעגט איהם צאיצעק, א קליין הינט'ל און שפרינגט איהם גלייך אין פנים אריין מיט גרויס עזות.

— מסתמא א סימן מע זאל איהם ניט פערבייסען, אדער אזוי

פון שענקיים וועגן, וואס פערשטעהט איהר ניט? — רופט זיך אן מיט א לצנות ראודעק, א רויטער הונט מיט א מאכנאטער פעל.

— סא משל! — ענטפערט איהם סירקא, א גרויהער הונט, איין אלטער בחור מיט איין אייגיל און מיט איין אבגעשניטענעם אויער — אויף צייכענס פרעגט מיך, איך וועל אייך זאגען, וואס דאס איז. דאס איז א צייכען פון מלחמות מיט אנדערע הינט, מיט גאנצע טיטש־קעס...

— אלע רעדען! — רופט זיך אן זשוק, א שווארצער הונט אהן א ווידיל — א מעהר לאזט ראבטשיק ריידען, וועט ער אליין דערצעהלען.

און ראבטשיק ציהט זיך אוים אויף דער ערד און הויבט אן צו דערצעהלען די גאנצע געשיכטע זיינע, לאזט נישט דורך קיין ברעקיל. אלע ליגען און הערען זיך צו. נאר ראודעק, דער רויטער וואס האט ליב לצנות, שלאגט איהם איבער אלע מינוט מיט א ווערטיל.

— ראודעק, דו וועסט ניט אנשטיטט ווערען? — מאכט זשוק דער שווארצער, וואס אהן דעם ווידיל, און ציהט אוים א לאנגען גענעץ — דערצעהל, דערצעהל, ראבטשיק! מיר האבען ליעב אז מע דערצעהלט אונז מעשיות נאכ'ן עסען...

און ראבטשיק הערט נישט אויף צו דערצעהלען זיין טרויעריגע געשיכטע מיט איין אומעטיגע שטימע, נאר קיינער הערט איהם נישט.

צאוציק רעדט שטילערהייד מיט סירקא'ן; ראודעק זאגט ווערטליך. און זשוק חראפעט ווי צעהען סאלדאטען, חאפט זיך אויף אלע מאל און גענעצט און זאגט:

— דערצעהל, דערצעהל, ראבטשיק! מיר האבען ליעב אז מע דערצעהלט אונז מעשיות נאכ'ן עסען...

ט.

גאנץ פריה איז שוין ראבטשיק געוועזן אויף די פיס. ער איז געשטאנען פון דערווייטען, בעטראכט די קצבים מיט די העקערס, ווי זיי האקען פלייש. אט הייננט א גאנצער פריידיס (פאדער חלק) מיט'ן

האלז אראב און דאס בלוט רינט... דארט ליגט א זאדעס (אונטער־חלק), א מנה יפה, פעט, מיט שמאלץ בעוואכסען... ראבטשיק קוקט און שלינגט די שליים. די העקערס האקען דאס פלייש אויף שטיק־ליך, טהון א וואָרף אלע מאל א שטיקעל הויט, א שטיקעל חלק, אדער א ביינדיל פאר די הינט. און די הינט שפרינגען צו און חאפען אונטער. ראבטשיק בעטראכט ווי די הינט קליגען זיך, שפרינגען אונטער אקי־ראט דארט וואו מען בעדארף, לאזען נישט דורך קיין ביינדיל, און איטליכער הונט, בשעת ער בעקומט זיין חלק, טריט ער אב אויף א זייט, צולייגט זיך מיט גרויסקייט און פראוועט די סעודה, קוקט זיך ארום אלע ווילע אויף די איבריגע הינט, ווי איינער רעדט:

— איהר זעהט א ביין? דאס איז מיינער א ביין, און איך עס איהם...

די איבריגע הינט מאכען זיך ווי זיי זעהען ניט, און אינווייניג ביי זיך טראכטען זיי זיך:

— ווארגען זאלסט דו זיך! אויסקריינקען זאלסט דו דאס! א גאנץ פריהמארגען פרעסט ער און פרעסט, און מיר בעדארפען קוקען ווי ער עסט, עסען זאלען איהם ווערעם!...

און נאך איין הונט טראגט א שטיק פעל און זוכט איין ארט אויף צו איבערבייסען אז קיינער זאל איהם ניט זעהען: ער האט מורא פאר א גוט אויג...

און נאך א הונט שטעהט א קעגען א בייזען קצב וואס שמיצט זיך און שרייט און שעלט זיך מיט די איבריגע קצבים. דער הונט דרעהט מיט'ן ווידיל און רופט זיך אן צו די איבריגע הינט מיט א חניפה'לע:

— איהר זעהט אט דעם קצב? אזא זיי ווייזען אוים דאכט זיך גאר א בייזער? לאס איך האבען אזא יאהר וואס פאר א טהייערער מענש זיי זענען! איין דימענט אין דער וועלט! א גילדענער כאראק־טער! זיי האבען באמת רחמנות אויף א הונט; זיי זענען א "הינטען־פריינד"... אט באלד וועט איהר זעהען ווי עם פליהט א ביין מיט א שטיק פלייש — האפ!

און ער טהוט א שפרונג אין דער לופטען און א קלאפ מיט די ציינהן, כדי יענע זאלען מיינען אז ער האט דא געחאפט א גראבם...

— ביידע זאכען: — רופט זיך אן א הונט מן הצד — אי א חנופה'ניק א שקרן, א בעריהמטער, דער רוח זאל איהם נעמען!...

און נאך א הונט שטעהט ביים קלעציל וואס מע האקט דערויף פלייש און בשעת דער העקער קעהרט זיך אב אויף א ווייל, שפרינגט דער הונט ארויף אויפ'ן קלעציל און לעקט מיט'ן צונג. ווערט א האווקעריי צווישען עטליכע הינט: זיי מסר'ן איהם פאר'ן העקער און חאפען די ערד, אז דער הונט דער גנב האט גענאשט א שטיק פלייש, אזא שטיק גאלד זאלען זיי האבען! זיי זאלען אזוי זעהען פאר זיך אלדעס גוטס ווי זיי האבען אליין געזעהען מיט זייערע אויגען! אויב ניט זאלען זיי איינגעמען א מיתה משונה אויפ'ן ארט, זיי זאלען זיך דערוואַרגען מיט'ן ערשטען ביינדיל, זיי זאלען ניט פערמאגען די הערגער מיט די קאפיטעס פון די געקוילעטע שאף!...

— פע, חלשות! סע שלאגט צו דער גאל! — רופט זיך אן איין אלטער הונט פון דער זייט, וואס וואלט אליין א בעלן געווען עפים א לעק טהון, און ראבטשיק באטראכט זיך: וואס וועט זיין דער תכלית וואס ער וועט דא שטעהן און קוקען? אלע הינט שפרינגען און חאפען וועט ער אויך טהון דאס וואס אלע הינט טהוען... און איידער ער קוקט זיך ארום האלט מען איהם שוין ביים גארגעל און מע רייסט איהם, עטליכע הינט מיט א מאל, און מע בייסט איהם סאמע אין יענעם ארט וואו עס טהוט וועה....

ראבטשיק לאזט אראב דעם וויידיל, פערקלויבט זיך אין א ווינקעל, ציהט אויס די מארדע און הויבט אן וואיען

— וואס וויינסט דו? — מאכט צו איהם זשוק און בעלעקט זיך נאכ'ן אנבייסען.

— ווי אזוי זאל איך ניט וויינען? — זאגט ראבטשיק — איך בין דער אומגליקליכסטער פון אלע הינט אויף דער וועלט! איך האב געמיינט, אז דא, צווישען אייגענע, וועל איך חאטש עפים חאפען. גלויב

מיר, איך וואָלט נישט געקראָכן; נאָר איך בין טויט הונגעריג, עס גייט מיר אום דאָס חיות!

— איך גלויב דיר, — מאַכט צו איהם זשוק מיט אַ זיפץ — איך פערשטעה וואָס הייסט הונגער. איך געה אַריין אין דיין טרויעריגער לאַגע. נאָר איך קאָן דיר גאָר נישט העלפען. דאָ איז שוין אַזוי אײַנגעפיהרט, אַז יעדער קצב האָט זיך זיין הונט, און יעדער הונט האָט זיך זיין קצב...

— איז מאַקי רעכט אַזוי? — זאָגט ראַבטשיק — וואו איז יושר? וואו איז הינטליכקייט? סטייטש אַ הונט זאָל צווישען הינט פערפאַלען ווערען? אַז אַ הונגעריגער צווישען זאַטע זאָל אויסגעהען פון הונגער?

— איך קאָן דיר העלפען נור מיט אַ זיפץ — זאָגט זשוק, געגעצט גאַנץ געשמאַק און חאַפּט אַ דרעמיל נאָכ'ן אָנבייסען.

— אַז ס'איז יאָ אַזוי — מאַכט ראַבטשיק און געבט זיך אָן מיט הארץ — וועל איך געהן גלייך צו די קצבים; אפשר וועל איך מיר אויך אויסהאַווקען אַ קצב...

— געזונדערהייט! — זאָגט זשוק — אַבי דו זאָלסט ניט געהן צו מיין קצב, וואָרום אַז דו וועסט געהן צו מיין קצב, וועל איך דיך מאַכען אָהן אַ ווײַדיל אַזוי ווי איך, דו זעהסט, צי ניין?

ו.

און ראַבטשיק איז אַוועק גלייך צו די קצבים, דורכגעלאָזט אויסגעפעהלט אַלע הינט, און האָט זיך אָנגעהויבען צו שמייכלען צו די העקערס, שפּרינגען אין פּנים אַריין און דרעהען מיט'ן ווײַדיל; — נאָר צום שלים־מזל שלעפּט זיך איינער אַ העקער, אַ געזונטער יונג מיט ברייטע פּלייצעס, האָט אויף קאַטאָוועס אַ פּנים איהם אַ וואָרף געטהון אַ האַק — אַ גליק וואָס ראַבטשיק קאָן שפּרינגען; אַ ניט וואָלט ער צוהאַקט געוואָרען אויף צווייען. —

— דו טאַנצסט דאָך גאָר נישט־קשה'דיג! — מאַכט צו איהם

באַדעק מיט אַ לצנות — אַ סך שענער פון אונזער צאוצקען. צאוצעק! קום אַהער וועסט דו זעהען ווי מען טאנצט!...

צאוצעק קומט צולויפען און שפרינגט ראבטשיקען גלייך אין פנים אריין. ראבטשיק קאן דאס שוין מעהר ניט איבערטראגען. ער האפט אן צאוצעקען מיט די צייהן, לייגט איהם אנידער און בייסט איהם אין בייכיל אריין. ער לאזט אויס צו איהם זיין גאנץ ביטער הארץ און חאפט די פיס אויף די פלייצעס און מאכט א ויברח. ער פארקלייבט זיך איינער אליין אין פעלד, ציהט זיך אויס אין מיטען טראקט, בע־דאלט פאר דאסאדע און פאר בזיון די מארדע צווישען די לאפעס און וויל נישט אנקוקען די ליכטיגע שיין, עס ארט איהם אפילו ניט, וואס די פליגען האבען איהם בעפאלען און בייסען איהם; לאזען זיי בייסען, לאזען זיי רייסען, סאי וסאי אין דער ערד מיט'ן קאפ!...

— עך וועלט! — טראכט זיך ראבטשיק — א הונט זאל נישט קיינען זוישען הינט, צווישען איינענע, איבערלעבען א טאג אפילו, — מעג זיך שוין איבערקעהרען די גאנצע וועלט! . . . . . .

מְתוּשֶׁלַח.

אַ יודיש סערויל.

מתושלח — אזוי האט מען איהם א נאמען געגעבען אין דער זאר, וואס ער איז געווען אנגעשטאפּט מיט יאהרען, נישט געהאט שוין איין צאהן אין מויל א חוץ צוויי דריי פּענקים, וואס מיט זיי פלעגט ער קוים מיט צרות קייען — אבי ס'איז נור געווען וואס. א הויכער, א מאגערער מיט איין אבגעבארעטער פּעל, מיט א צעהרג'עטען רוקען, קאלי אויגען, אויף איינעם א בולמע, דאס אנדערע רויטליך, אויסגעקנעכעלטע פיס, שפּיציגע קליבעס, איינגעפאלענע זייטען, די אונטערשטע ליפּ אביסיל אראבגעלאזט, ווי פערוויינט. דער ווידיל איין אויסגעפליקטער — אט האט איהר זיין פּאטרעט; און געדיענט האט ער אויף די עלטערע יאהרען אין כתריליווקע ביי כתריאל דעם וואסערפיהרער ביים פעסיל פאר א פערדיל.

בטבע איז מתושלח געווען א רוהיגער, א הארעפּאשנער נאר איין אויסגעהארעוועטער געבאך. אנגעטיאפּקעט זיך דעם גאנצען טאג אין דער כתריליווקער ליימיגער בלאטע און פערזארגט די שטאדט אויף א גאנץ מעת-לעת מיט וואסער, איז ער געווען צופריעדען אז מע האט איהם אויסגעשפּאנט פונ'ם פעסיל, אונטערגעווארפען אביסעל שטרוי און פערביסען מיט א פּאמעניצע וואס כתריליכע האט איהם אונטערגעטראגען מיט אזא פּנים, ווי מע טראגט א שטייגער אונטער זעהר איין אנגעליינטען נאסט א פּאלומעסיק מיט פיש, אדער א שיסעל מיט וואַרעניקעס. אויף דער דאזיגער פּאמעניצע פלעגט מתושלח ארויסקוקען ווי אויף עפּיס רעכטס, מחמת דארטען האט זיך געפונען אלע מאל איין אויסגעווייקט שטיקעל ברויט, קאשע אביסעל, וכדומה אזעלכע ווייכע זאכען, וואס מע פערשפּארט צו זיי ציינער. דעם גאנצען טאג האט כתריליכע געזאמעלט פון מתושלח'ס וועגען, געווארפען אין

אמעניצע אריין וואס ס'איז איהר געקומען אין די הענט אריין,—לאז דאס פערדיל נעבאך האבען וואס צו עסען, — און מתושלח, אז ער האט איבערגעביסען, האט ער זיך אויסגעדרעהט מיט'ן פנים צום פעסיל און מיט'ן הינטען מחילה צו בתריליכען ווי איינער רעדט: „א דאנק אייך פאר אייער זאלץ און ברויט"... בשעת מעשה אראבגעלאזט די אונטערשטע ליפ נאך נידעריגער, דאס וועהענדיגע אייגיל צוגעמאכט און אריינגעלאזט זיך אין טיפע פערדי'שע געדאנקען.

ב.

מיינט נישט פון דעסטוועגען, אז אלע מאל זינט מתושלח איז א פערד איז ער געווען אזוי ווי ער ווערט דא אויסגעמאלט. אמאל אין די יונגע יאהרען, בשעת ער איז נאך געווען א לאשעקיל און געבגעלאפען דער מאטען נאכ'ן וואגען, האט ער זיך געשניטען גאר אויף א גוט פערדיל. מבינים האבען אויף איהם געזאגט נביאות, אז עס וועט פון איהם אויסוואכסען א פערדיל גאר אויף חדושים. „עס וועט איהר זעהען — האבען זיי געזאגט — ער וועט נאך גיהן אמאל געשפאנט אין א קארעטע מיט די שענסטע מיט די בעסטע פערד"...!

אז דאס לאשעקיל איז אויסגעוואכסען און געווארען א פערדיל, האט מען דעם מחילה אנגעטהון א צייטיל און ארומגעפיהרט אויפ'ן יריד, אוועקגעשטעלט צווישען א גוזמא פערד, דורכגעטריבען איהם אמאל סופציג היז און צוריק, געקוקט איהם אלע מינוט אין די ציינער אריין, אויפגעהויבען די פיס און בעטראכט די קאפיטעס, — און איבערגעגעבען איהם פון איינעם צום אנדערען.

פון דעמאלט אן הויבט זיך אן פאר איהם א לאנגער גלות, א נע־ותנד זיין פון איין ארט אויפ'ן אנדערען, א בייטעניש פון איין בעל־הבית צום אנדערען, א שלעפען פון גרויסע שווערע וואגענס מיט דרייסיג פוד משא, א מאפעקען ביז'ן בויך אין דער בלאטע, און א סדרה פון בייטשען, שטעקענס מיט קלעפ אן נייט אריין, אן קאפ און אן די פיס און אין אלע אנדערע ערטער.

ג.

אַ שטיק צייט איז ער געגאַנגען אין דישעל בײַ אַ פּאָטשטאָװע חזאַען אונטער׳ן גלאָק, װאָס האָט איהם ניט אױפגעהערט צו קלינגען אין די אױערען אַרײַן: גלין—גלין—גלאָן! גלין—גלין—גלאָן! איינ געלאָפען משוגענער װײַז הין און צוריק אַלץ אױף איין טראַקט. נאָכ־דעם איז ער אַריבער צו אַ פּראָסטען בעל הגוף, װאָס האָט געאַרבעט מיט איהם כל עבודת פּרך: געאַקערט און געזייעט, געפיהרט אַ מוראַ־דיגען װאָגען מיט תּבואה, אַ פאַס װאַסער, אַ װאָגען מיט מיסט, פערדישקייט און קוהעניקייט, וכדומה אַזעלכע גראָבע אַרבייט, צו װעלכע ער איז כלל נישט געװאוהנט געװאָרען. פון דאָרטען איז ער אַרייַנגעפאַלען צו אַ ציגיינער אין די הענט אַרײַן, האָט מיט איהם דער ציגיינער געמאַכט אַזעלכע זאַכען, מאוס׳ע סגולות צום לױפען, װאָס ער װעט זיי ניט פערגעסען װײַל ער װעט לעבען!... פונ׳ם ציגיינער איז ער אַריבער אין אַ טאַבון אַרײַן מיט נאָך אַ סך פערד און פון דאָרטען איז ער אין אַ קורצער צייט מגולגל געװאָרען קיין מאַזעפּעװקע צו אַ בעל־עגלה מיט אַ שװערען װאָגען, געקאָװעט אין אײַזען, מיט אַ סך גלעקליך און מיט אַ משונה מאָדנע צעשמידערטע סוכּה, װאָס מע רופט דאָס „בויד״. דאָ, בײַם בעל־עגלה מיט דער בויד, האָט ער געחאַפּט בײַטשען מיט שטעקענס אָהן אַ שיעור, גלײַך װי אַ פערדישע פעל איז פון לעדער — נישט פון בלוט און פלייש, גלײַך װי פערדישע זײַטען זענען פון אײַזען — ניט פון ביינער. װעה, װעה װיפיעל מאָל פלעגט זיך מאַכען, אַז קוים־קוים װאָס ער פלאָנ־טערט מיט די פיס, פיהלט װי אָבצװייגנעס ציהען איהם פאַר די לוטקעס, און אין בויך אַ שװערע משׂא, עפּיס װי אַ קנויל — און ער דער אכזרי׳שער בעל־עגלה „נאָ״ און „װיאָ״ און אַ שמיץ מיט דער בײַטש, און אַ זעץ מיט דער פוזשעלי, — טאָמער װייסט איהר װאָס?

אַ שטיקיל גליק האָטש, װאָס בײַ דעם בעל־עגלה איז אײַנ־געפיהרט איין טאָג אין דער װאָך אַזעלכער, װאָס מע שטעהט אױף איין אָרט, מע שטעהט און מע קײַעט און טהון טהוט מען גאַר ניט.

מתושלח פלעגט ניט איין מאל פערקלעהרען זיך; זיין פערדישער מח האט גישט געקאנט משיג זיין, וואס איז דער שכל פונ'ם דאזיגען טאג, וואס מע ריהרט ניט פונ'ם ארט? און פאר וואס זאל ניט זיין אזוי כסדר? פלעגט ער זיך טראכטען, אויפשטעלען די אויערען, צומאכען איין אייגיל און קוקען אויף זיינע צוויי חברים, וואס זענען געשטאנען מיט איהם צוגעבונדען צו איין בויד

ד.

פונ'ם בעל-עגלה מיט'ן ביידיל איז ער אריינגעקומען אין א דרעש-מאשין, געארבייט עבודת פרך, זיך געדרעהט גאנצע טעג ארום א ראד, זיך אנגעגעסען גוט מיט פאראך און מיט פאלאווע, וואס איז איהם געקראכען אין נאז אריין, אין מויל און אין די אויגען אריין און פערדולט געווארען פונ'ם טראך טארעראך. „וואס וועט זיין פונ'ם דרעהען זיך? — פלעגט ער זיך ניט איין מאל טראכטען און וועלען אבשטעלען זיך אויף א מינוט — ווער האט דאס אויסגעקלעהרט דעם שכל פון דרעהען זיך אויף איין ארט?...“ מע האט איהם אבער לאנג נישט געלאזט טראכטען; פון אונטען איז געשטאנען איינער מיט א ביימש און נישט אויפגעהערט צו האקען אויף איהם: הו—הי! הו—הי!.. ·פרא-אדם איינער! — טראכט ער זיך און חאפט א קוק מן הצד אויף יענעם וואס מיט דער ביימש — איך וואלט א בעלן געווען זעהען, מע זאל דיך איינשפאנען אט א דא אין דער ראד און אונ-טערשמייסען דיך, דו זאלסט דיך דרעהען אהן א שום טאלס“!...

סע בערשטעהט זיך אז פון אזא מין דרעהען זיך אין שטענ-דיגען פאראך איז ער ארוים געבאך א קאליקע, אויף איין אויג א בולמיצ, דאס אנדערע אביסיל רויטליך, און אויף די פיס איז ער אויך געווארען אביסיל געהאפט. מיט אזא שארפען חסרון האט ער שוין געטויגט אויף זיבען און צוואנציג כפרות, האט מען איהם ארויסגעפיהרט ווידער אמאל אויפ'ן יריד, טאמער וועט מען איהם קאנען עמיצען פערטהון. מע האט איהם גאנץ פיין אויסגעקעמט, אויסגעפוצט. דעם

ווידיל בלוטר שט אונטערגעבונדען אונ די קאפיטעס צוגעפארבט מיט פיטען; — עס האט אבער נישט געהאלפען, א וועלט נארט מען נישט. וויפיעל מע האט איהם נישט געטוטשעט, ער זאל זיך בחור'ען, האלטען דעם קאפ מיט נדלות, ער האט זיך געטהון זיינס: אראב־געלאזט דעם קאפ מיט גרוים ענוות, די פיסליך אויסגעקנעבעלט, די אונטערשטע ליפ אראבגעלאזט אביסעלי אויף א זייט, אונ פון איין אויג געלאזט א טרעהר !.. ניין, עס האבען זיך שוין נישט געפונען אויף איהם קיין בעלנים ! א פאר מענשען זענען צוגעגאנגען צו איהם, שוין אפילו אין מויל אריין נישט געקוקט, נאר אזוי א מאך געטהון מיט דער האנט אויף איהם איבער דער מארדע, אויסגעשפיגען, אונ אוועק געגאנגען. איינער האט זיך יא אבגעריסען א בעלן, נאר נישט אויף איהם, אויף זיין פעל. מע האט אבער נישט געקאנט דורכקומען פאר'ן מקח; יענער, דער פעל־הענדלער, האט בעוויזען א חשבון, אז עס לוינט נישט: דאס אבפיהרען איהם, דאס אומוואלגערען מיט'ן אבשינדען וועט קאסטען מעהר וויפיעל די פעל איז ווערט.

ס'איז איהם אבער בעשערט געוועזען א פנים א גוט עלטער, איז אונטערגעשפרונגען כתריאל דער וואסערפיהרער אונ האט איהם גע־בראכט צו פיהרען קיין מאזעפעווקע.

ה.

ביז אהער איז כתריאל דער וואסערפיהרער א יוד א בריית־ביינינער מיט א צעפלעצטער נאז אונ מיט א בעוואכסען פנים פון אויבען ביז אראב, געוועזען אליין דער וואסערפיהרער אונ אליין דאס פערדיל, דאס הייסט ער האט זיך אליין איינגעשפאנט מחילה אין פעסיל אונ צעפיהרט איבער דער שטאדט דאס וואסער. ווי פיעל כתריאל איז פערשווארצט געווארען דאס גאנצע לעבען זיינס, האט ער קיינעם נישט מקנא געוועזען אויף דער וועלט; נאר אז ער האט געזעהען עמיצען פאהרען מיט א פערד, פלעגט ער זיך אבשטעלען אונ לאנג — לאנג נאכקוקען יענעם די טריט. זיין איינציגער וואונש

אויף דער וועלט איז געווען: גאט זאל איהם העלפען, ער זאל קאנען זיך צושלאגען צו א פערדיל, נאר וויפיעל ער האט נישט געקליבען, האט ער נישט געקאנט דערשלאגען זיך צו אזא קאפיטאל וואס ער זאל דערויף קאנען קויפען א פערדיל. פון דעסטוועגען האט ער נישט דורכגעלאזט קיין יריד ער זאל זיך נים דורכגעהן צווישען די פערדליך, גלאט אזוי א קוק טהון, ווי זאגט מען: א טאם אין וואגען. דער זעהען איין אומגליקליך, פערוואגעלט דערשלאגען פערדיל שטעהען אין מיטען יריד אהן א ציימיל, נישט צוגעבונדען אין ערגיץ, האט זיך כתריאל אבגעשטעלט. דאס הארץ האט איהם געזאגט, אז דאס פערדיל בעדארף זיין אנגעמאכטען פאר זיין געלד.

כך הוה. ער האט זיך לאנג נישט בעדארפט דינגען; כתריאל האט גענומען דאס פערדיל און איז מיט א פרייליך הארץ געלאפען אהיים. געקומען אהיים האט ער אנגעקלאפט אין דער טיר פון דרוי־סען, איז ארויסגעגאנגען כתריליבע א דערשראקענע.

— וואס איז דאס? גאט איז מיט דיר!

— געקויפט, ווי איך בין א יוד, געקויפט.

כתריאל און כתריליבע האבען נישט געוואוסט, וואו מע זאל אהינטהון דאס פערדיל. זיי זאלען זיך נים שעמען פאר די שכנים, וואלטען זיי דאס אריינגעפיהרט אין שטוב אריין. גיך איז בעשאפען געווארען אביסיל שטרוי און היי, און כתריאל מיט כתריליבען האבען זיך אוועקגעשטעלט, זיך געשפיגעלט אינ'ם פערדיל, זיך גאר נישט געקאנט אנקוקען.

אויך די שכנים זענען זיך צונויפגעקומען אנקוקען די כשר'ע מציאה וואס כתריאל האט געבראכט צו פיהרען פונ'ם יריד; מע האט געלאכט פונ'ם פערדיל, געמאכט חוזק; עס זענען געפלויגען ווערטליך אלערליי, ווי געוויינטליך. דער האט געזאגט א חכמה, אז דאס פערדיל איז גאר נישט קיין פערדיל, גאר א „מויל־אייזיל"; און דער אנדערער האט געזאגט: וואסער מויל־ ס'איז גאר א קאץ! דער דריטער

הָאט גֶעזָאגְט: ס'אִיז אַ רוּחְנִית, מֶע בֶּעדַארְף דָאס הִיטֶען פוּן אַ ווִינְט, וָוארוּם אַ רֶעכְטֶער ווִינְט קָאן דָאס חָלִילָה אַוֶועקְטְרָאגֶען.

— וִויפִיעל קָאן דָאס אַלְט זַיין? הָאט אֵיינֶער אַ פְרֶעג גֶעטְהוּן.

— מֶעהר וִויפִיעל כַּתְרִיאֵל מִיט כַּתְרִילִיבֶען אִינְאֵיינֶעם.

— כְּמְתוּשֶׁלַח'ס יָאהרֶען.

— מְתוּשֶׁלַח!

אוּנ פוּן דֶעמָאלט אָן אִיז אִיהם פֶערְבְּלִיבֶּען דער נָאמֶען מְתוּשֶׁלַח עַד הַיּוֹם הַזֶּה.

ו.

דֶערְפַאר אִיז אִיהם אָבֶּער גֶעוֶוען בַּיי כַּתְרִיאֵל דֶעם וַואסֶערְ־פִיהרֶער אַזוֹי ווִי נָאךְ קֵיין מָאל נִישְׁט, אַפִילוּ גָאר אִין דִי גוּטֶע יָאהרֶען. עֶרְשְׁטֶענְס אִיז דִי אַרְבֵּייט עֶפֶּס גָאר אַ גֶעלֶעכְטֶער אוּנ גֶענוּג. שְׁלֶעפֶּען אַ פֶעסִיל וַואסֶער אוּנ בַּיי יֶעדֶער שְׁטוּב אָבְּשְׁטֶעלֶען זִיךְ — אוֹיךְ מִיר אַיין אַרְבֵּייט! אוּנ דֶער בַּעַל־הַבַּיִת אִיז עֶפֶּס גָאר אַ דִימֶענְט. אַ מֶענְשׁ זָאל זִיךְ נִיט צוּרִיהרֶען, קֵיין הוֹיכֶען גֶעשְׁרַיי נִישְׁט טְהוּן, הַאלְטֶען אַ בַּיטְשׁ פוּן יוֹצֵא וֶוענֶען! הַיינְט דָאס עֶסֶען. אֱמֶת, קֵיין הָאבֶּער קוּקְט עֶר נִישְׁט אָן; נָאר צוּ וָואס טוֹיג אִיהם דֶער הָאבֶּער, אַז עֶר הָאט בַּם לָא נִישְׁט מִיט וָואס צוּ קַייעֶן? נִישְׁט גְלַייכֶער שׁוֹין דִי פָּאמִינִיצֶע מִיט דִי ווַייכֶע שְׁטִיקְלִיךְ בְּרוֹיט וָואס כַּתְרִילִיבֶע טְרָאגְט אִיהם אַלֶע טָאג אָקְעגֶען? אוּנ נִישְׁט אַזוֹי דִי פָּאמִינִיצֶע ווִי דָאס דֶערְלַאנְגֶען דִי פָּאמִינִיצֶע. מֶע בֶּעדַארְף זֶעהֶען ווִי כַּתְרִילִיבֶע שְׁטֶעהט בְּשַׁעַת מַעֲשֶׂה צוּנוֹיפְגֶעלֵייגְט דִי הֶענְט אוֹיפְ'ן הַארְצֶען אוּנ קְלוֹיבְּט נַחַת פוּן מְתוּשֶׁלַח'ן, ווִי עֶר עֶסְט דָאס קֵיין עַיִן־הָרָע נִיט. קוּמְט בַּיינַאכְט, בֶּעט מֶען אִיהם אוֹיס אִין הוֹיז אַבִּיסִיל שְׁטְרוֹי אוּנ מֶע גֵעהט אַרוֹיס אַלֶע מָאל אָדֶער כַּתְרִיאֵל אָדֶער כַּתְרִילִיבֶע גֶעוָואהר וֶוערֶען, צִי מֶע הָאט אִיהם חָלִילָה נִיט אַוֶועקְגֶעלַקְחְ'ענְט. גַאנְץ פְרִיה, אַז נָאט אַלֵיין שְׁלָאפְט נָאךְ, אִיז שׁוֹין כַּתְרִיאֵל בַּיים פֶערְדִיל, עֶר שְׁפַּאנְט דָאס אַיין פַאוִואלִינְקֶע אִין פֶעסִיל, זֶעצְט זִיךְ אוֹיף אוּנ פָאהרְט צוּם טַייךְ נָאךְ וַואסֶער אוּנ זִינְגְט בְּשַׁעַת מַעֲשֶׂה מִיט אַ מְשׁוּנֶה מָארְנֶעם נִגּוּן:

אַשְׁרֵי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הָלַךְ —

— „אַז וואהל איז דֶעם מֶענְשֶׁען, הֵייסְט דָאס, וָואס גֵעהט נִישְׁט צוּ פִיס...“ אוּנ אַז עֶר גִיסְט אָן דָאס פֶּעסִיל מִיט וַואסֶער גֵעהט עֶר שׁוֹין צוּרִיקְקוּוֶעגְס צוּ פִיס אָהן אַ נִגוּן, טִיאָפָּקֶעט גְלַייךְ מִיט מְתוּשֶׁלַחְ׳ן אִין דָער בְּלָאטֶע, דְרֵעהט מִיט דֶער בֵייטְשׁ — נוּ וְשָׁע, מְתוּשֶׁלַח, רִיהר זִיךְ, רִיהר זִיךְ!

מְתוּשֶׁלַח שְׁלֶעפְּט דִי פִיס פוּן דֶער בְּלָאטֶע, שָׁאקֶעלְט מִיטְ׳ן קָאפּ אוּנ חַאפְּט אַ קוּק מִיטְ׳ן אֵיינְצִיגֶען אַייגִיל אוֹיפְ׳ן בַּעַל־הַבָּיִת אוּנ טְרַאכְט זִיךְ בְּשַׁעַת מַעֲשֶׂה: „זִינְט אִיךְ בִּין אַ פֶערְד, הָאט זִיךְ מִיר נָאךְ נִיט גֶעטְרָאפֶען דִינֶען בַּיי אַזַא מְשׁוּנֶה מָאדְנֶע בְּרִיאָה“! אוּנ דָאס פֶערְדִיל אִיז זִיךְ מְיַשֵׁב, טְהוּט זִיךְ אַ רוּק אוֹיף דִי אוּנְטֶערְשְׁטֶע פִיס אוּנ שְׁטֶעלְט זִיךְ אָב אוֹיף אַ צִיקַאוָועסְט אִין מִיטֶען דֶער בְּלָאטֶע, וִוי אֵיינֶער רֶעדְט: „אַנוּ, לָאמִיר אִינְמִיסְטֶען זֶעהֶען, וָואס וֶועט זַיין דֶערְפוּן?“ — דֶערְזֶעהֶען אַז דָאס פֶערְדִיל הָאט זִיךְ פְּלוּצִים אַנִידֶערְגֶעשְׁטֶעלְט, הוֹיבְּט אָן כַּתְרִיאֵל אַרוּמְדְרֵעהֶען זִיךְ אַרוּם פֶּעסִיל, בֶּעטְרַאכְטֶען דִי רֶעדֶער, דִי אַקְסֶען, דִי שְׁטְרִיקְלִיךְ; אוּנ מְתוּשֶׁלַח, אוֹיסְגֶעדְרֵעהט דֶעם קָאפּ צוּ כַּתְרִיאֵלְ׳ען אוּנ אַ מַאךְ מִיט דִי לִיפֶּען וִוי אַ שְׁמֵייכֶעל גֶעטְהוּן, טְרַאכְט עֶר זִיךְ: „אַ טִפֵּשׁ אָט דֶער וַואסֶערְפִיהרֶער! אַ חוֹשִׁים, אַ פְּרָאסְטֶע בְּהֵמָה“!...

ז.

סְ׳זָאל כְּסֵדֶר זַיין גוּט אוֹיף דֶער וֶועלְט — דָאס אִיז נִישְׁט פַארְהַאן. אוֹיף וִויפִיעל מְתוּשֶׁלַח הָאט זִיךְ גֶעפִיהלְט גְלִיקְלִיךְ אוֹיף דֶער עֶלְטֶער בַּיי כַּתְרִיאֵלְ׳ען אוּנ כַּתְרִילִיכֶען, אַזוֹי פִיעל אִיז עֶר אוֹיסְגֶעריסֶען גֶעוָוארֶען, אוֹיסְגֶעשְׁטַאנֶען צָרוֹת, יְסוּרִים אוּנ בִּזְיוֹנוֹת פוּן זַייעֶרֶע קִינְדֶער, פוּן זַייעֶרֶע שְׁכֵנִים׳ס קִינְדֶער אוּנ פוּן גְלַאט קִינְדֶער.

פוּן דֶער עֶרְשְׁטֶער מִינוּט אָן, וָואס מֶע הָאט אִיהם גֶעבְּרַאכְט צוּ פִיהרֶען, אוּנ קְלֵיינְוַוארְג הָאט אִיהם דֶערְזֶעהֶען, הָאבֶּען זֵיי בֶּעקִיבֶּען צוּ אִיהם עֶפִּיס אַ מִין... נִישְׁט קֵיין שִׂנְאָה חַס וְשָׁלוֹם, אַדְרַבָּה פֶּערְ

קְעהָרְט, זַיי הָאבֶּען אִיהם בְּוָקא לִיעבּ גֶעהַאט; נָאר דָאס דָאזִיגֶע לִיעבּ־שַׁאפְט אִיז גֶעוֶוען פַאר מְתוּשְׁלַחְ'ן אַ שְׁחִיטָה; הַלְוַאי וָואלְטֶע זַיי אִיהם בֶּעסֶער וִוינְצִיגֶער לִיעבּ גֶעהַאט אוּנ אַבִּיסֶעלֶע מֶעהר רַחֲמָנוּת גֶעהַאט...

דָאס עֶרְשְׁטֶע הָאבֶּען אִיהם כַּתְרִיאֵלְ'ס קִינְדֶער, בָּארְווִיסֶע תַּלְמוּד־תּוֹרָה יוּנְגְלִיךְ, אוֹיסְגֶעפְּרוּבְט, אַז קֵיינֶער הָאט נִיט גֶעזֶעהֶען, צִי פִּיהלְט עֶר אַזוֹי וִוי אַ מֶענְשׁ, צִי נֵיין? הָאבֶּען זַיי אִיהם גֶעפְּרוּבְט פוּן דֶער גְרִינְג מִיט אַ שְׁטֶעקִיל אִיבֶּער דֶער פֶּעל — נֵיין; אַ קִיצֶעל אִיבֶּער דִי פִּיס — נֵיין, אַ שְׁנָאל אִיבֶּער'ן אוֹיעֶר — קוּים—קוּים. עֶרְשְׁט נָאכְדֶעם אַז זַיי הָאבֶּען אִיהם גֶעפְּרוּבְט מִיט אַ שְׁטְרוֹיעֶלֶע אִיבֶּער'ן וַוייסֶען אֵייגִיל מִיט דֶער בּוּלְטֶע, הָאבֶּען זַיי עֶרְשְׁט דֶעמָאלְט דֶערְזֶעהֶען, אַז עֶר פִּיהלְט וִוי אַ מֶענְשׁ, מַחֲמַת עֶר הָאט גֶעגֶעבֶּען אַ פִּינְטִיל מִיט דִי אוֹיגֶען אוּנ אַ מַאךְ מִיטְ'ן קָאפּ, הִין אוּנ צוּרִיק, וִוי אֵיינֶער רֶעדְט: „נֵיין, דָאס נִיט, דָאס גֶעפֶעלְט מִיר נִיט"... וִוי בַּאלְד אַזוֹי הָאבֶּען זַיי שׁוֹין דֶערְטַאפְּט אַ רִימִיל פוּן אַ בֶּעזֶעם אוּנ הָאבֶּען אִיהם אַרַיינְגֶערוּקְט טִיעף אִין נָאז אַרַיין, הָאט מְתוּשְׁלַח גֶעגֶעבֶּען אַ שְׁפּרוּנְג אוּנ אַ טַאנְץ אוּנ אַ פָּארְשְׁקֶע מִיט דֶער נָאז, אִיז אַרוֹיסְגֶעלָאפֶען כַּתְרִיאֵל מִיט אַ גְוַואלְד:

— שְׁקָצִים, עַכְבְּרוֹשִׁים, וָואס פָּארֶעט אִיהר זִיךְ מִיטְ'ן פֶערְד? אִין חֵדֶר אַרַיין הוּלְטַייעֶס!

אוּנ חֶבְרָה הָאבֶּען גֶענוּמֶען דִי פִּיס אוֹיף דִי פְּלֵייצֶעס אוּנ זֶענֶען אַוֶועק אִין חֵדֶר, דָאס הֵייסְט אִין דֶער תַּלְמוּד־תּוֹרָה אַרַיין.

ח.

דָארְט אִין דֶער תַּלְמוּד־תּוֹרָה, אִיז גֶעוֶוען אֵיינֶער אַ רָאוּבֶ'עלֶע אַ סְפִּירְדָאוֶוע יוּנְגִיל, אַ מַזִיק, זָאל גָאט שׁוֹמֵר וּמַצִיל זַיין! אוֹיף אִיהם הָאט זַיין אֵיינֶענֶע מַאמֶע אַלֵיין גֶעזָאגְט, אַז „אַזֶעלְכֶע קִינְדֶער זָאל מֶען גֶעדִיכְט זֵייעֶן אוּנ שִׁיטֶער אוֹיפְגֵעהן". זַיין עוּבְדָא אִיז גֶעוֶוען אַיינְעסֶען זִיךְ אִימְלִיבֶּען בֶּעזוּנְדֶער אִין דִי בֵּיינֶער אַרַיין, וואו אַ בּוֹידֶעם וואו אַ קֶעלֶער — אִיז עֶר גֶעוֶוען אוֹיסֶען. טְרַייבֶּען הִיהנֶער, גֶענְז אָדֶער קַאטְשְׁ־

קעס, שרעקען ציגען, מוטשען קעץ, שלאגען הינט, פון חזרים שמועסט מען ניט — דאס איז ביי איהם געווען דאס חיות! די קלעפ פון דער מאמע, די שמיץ פונ'ם תלמוד־תורה מלמד אונ די פעטש פון ווילד פרעמדע זענען געווען ארויסגעוואָרפען, אונ די קללות, וואס מע האט אין איהם אריינגעלייגט — ווי איין ארבעס אין וואנט אריין. אט, דאכט זיך, האט מען איהם געפאמשעט, אט, דאכט זיך, האט ער גע־וויינט מיט טרעהרען, זיך נור אבגעקערעוועט אן א זייט — א האא! ראובע'לע האט שוין ארויס געשטעלט א צונג, געמאכט א ווייגעלי פון דער אונטערשטער ליפ, אדער א פאחיר פון די באקען. [illegible] צוויי באקען האט ער געהאט ווי די פאמפעשקעס, געווען תמיד [illegible]ד אונ שטענדיג פריילידך, דאס וואס די מאמע איז א וויסטע א[illegible]ה אונ מוטשעט זיך ווי אויפ'ן טוידט אונ צאהלט פאר איהם א קערביל א [illegible] שבר למוד — דאס איז ניט זיין עסק.

אז ראובע'לע איז געוואהר געווארען פון כתריאל'ס קינדער, אז זייער מאמע האט געבראכט צופיהרען פונ'ם יריד א פערדיל און סע הייסט מתושלח, איז ער אויפגעשפרונגען אויף א ביינקיל, א וויש געטהון דאס נעזיל מיט ביידע הענט הין אונ צוריק אונ אויסגערופען בקול רם:

— קינדער, מיר האבען שוין א „שמיטשיק!"

צו בעמערקען, אז ראובע'לע האט פון קינדוייז אן ליעב געהאט כלי־זמר. אויסגעגאנגען נאך א פידעל, טאקי ממש עס האט זיך איהם געעקט דאס חיות, אז ער האט דערהערט שפילען; אונ דערצו האט ער געהאט א שעהן קולכיל, געקענט אלע נגונים אויף אויסווייניג. ער האט גאר אנדערש ניט גערעכענט, אם ירצה השם אז ער וועט אויס־וואקסען א גרויסער, וועט ער זיך קויפען א פידעל אונ וועט שפילען טאג ווי נאכט אויפ'ן פידעל. דערוויייל האט ער זיך געמאכט פון א שטיק האלץ א קליין פידעלי, מיט פאדעם אויפ'ן ארט פון סטרונעס, דערביי געחאפט גוטע קלעפ פון דער מאמען.

— אַ כלי־זמר וועט פון דיר אויסוואַקסען? ניט דערלעבען זאָל איך דאָס!

פאַרנאַכט, אַז חיים חנה דער תלמוד־תורה מלמד האָט צולאָזט די תלמידים, זענען זיי אַלע געגאַנגען מקבל פנים זיין כתריאל דעם וואַסערפיהרער׳ס פערדיל. דער ערשטער האָט אַרויסגעזאָגט זיין מיינונג ראובעלע, אַז דאָס פערדיל איז איין אויסגעצייכענט פערדיל, עס וועט געבען סטרונעס פונ׳ם וויידיל וויפיעל מע וועט בעדאַרפען. אַ סימן אַט וועלען מיר באַלד אַ פּרוב טהון!

און ראובעלע האָט זיך פאַרגנב׳עט צו מתושלח׳ן פון אונטען און האָט אָנגעהויבען שלעפען בײַ איהם האָר פונ׳ם וויידיל. כל זמן ראובעלע האָט געשלעפט די האָר איינציגנווייז, איז מתושלח געשטאַנען רוהיג, ווי איינער רעדט: „אַ האָר פונ׳ם וויידיל? וואָס קען דאָס מיר שאַדען? מאַ, אויך די איינענע מעשה, וועט זיין ווינציגער מיט אַ האָר!“... נאָר אַז ראובעלע האָט זיך צוגעהאַפּט צום וויידיל, אָנגעהויבען רייסען מיט אַ מאָל אַ גאַנצען זשמוט, האָט דאָס שוין מתושלח׳ן גוט פערדראָסען, ווי איינער רעדט: „לאָז אַריין אַ חזיר אין שטוב קריכט ער אויפ׳ן טיש“... און נישט לאַנג געטראַכט האָט ער דער־לאַנגט ראובעלען מיט דער אונטערשטע פוס גלייך אין די ציינער אַריין און האָט איהם צעהאַקט די ליפ אויף צוויי׳ען.

— אַ מצוה, אַ דונער איז מיר! זעהר רעכט, אַ שלאַק איז מיר! קריך נישט, וויסט איז מיר!

אַזוי האָט געזאָגט די מאַמע זיינע, יענטע די לעפּטשיכע, גע־לייגט איהם קאַלט וואַסער צו דער צעהאַקטער ליפ, געוויינט, גע־בראָכען די הענט, געלאָפען צו היענע די רופאטע, איינגעלייגט די וועלט.

———

ט.

ראובעלע איז געווען ברוך השם אַזאַ קינד, וואָס אַלעדינג האָט זיך אויף איהם פערהיילט גיך „ווי אויף אַ הונט“. איידער מע האָט זיך צוּמגעקוקט איז שוין די ליפ בײַ איהם ווידער צענויפגעוואַקסען גע־

וואָרען, גלייך ווי גאָר נישט געווען, און ער האָט צוגעטראַכט נאָר אַ נייע זאַך: כע בעדאַרף זיך אַ מאָל דורכפּאָהרען רייטענדיג אויף מתושלח׳ן און דווקא אַלע תלמוד תורה יונגליך מיט אַ מאָל, נאָר ווען און ווי אַזוי מאַכט מען דאָס אָב, אַז קיינער זאָל ניט וויסען? איז ראובֿ׳עלע געפאַלען אויף אַ שכל, אַז דאָס איז גוט נור שבת ביי טאָג בשעת דער עולם עסט אָב און ליינט זיך שלאָפען, דעמאָלט חאַטש נעם און טראָג אַרוים גאַנץ כתריליוקע מיט האַק און פּאַק. האָט זיך אפילו איינער, אַ תלמוד תורה יונגיל, געשטעלט אַקעגען: „ווי אַזוי פאָהרט דאָס אַ יוד אים שבת?" האָט איהם ראובֿ׳עלע דערויף געענט־פערט — בהמה! דאָס הייסט דען געפאָהרען? דאָס ווערד אָנגערופען געשפּיעלט זיך...

ס׳איז געקומען שבת ביי טאָג, דער עולם האָט אָבגעגעסען, געלייגט זיך שלאָפען, און כתריאל מיט כתריליבען בתוכם האָבען זיך חברה פאָוואָלי אַריינגעגנבעט צום וואַסערפיהרער אין הויז אַריין, און ראובֿ׳עלע האָט גענומען אויספּוצען מתושלח׳ן ווי ווייט מעגליך. קודם כל האָט ער איהם „פערפלאָכטען די גריווע, געמאַכט עטליכע צעפּליך, בעפּוצט מיט שטרויעליך; נאָכדעם האָט ער איהם אָנגעטהון אויף׳ן קאָפּ אַ ווייסען פאַפּירענעם ספּאָדיק, צוגעבונדען אויף׳ן האַלז מיט בענדליך, און אַחרי ככלות הכל האָט ער איהם אָנגעהאַנגען פון אונטען איין אַלטען בעזעם, בכדי דער וויידיל זאָל אויסקומען שענער און לענגער", און חברה האָבען אָנגעהויבען זעצען זיך, קריכען אויף מתושלח׳ן איינס איבער׳ן אַנדערען; ווער עס האָט פערכאַפּט אַיין אָרט פריהער, דער איז געזעסען אויף׳ן פערד, און די איבריגע וועלען זיך שוין זעצען נאָכדעם, נאָר דערווייל זענען זיי נאָכגעגאַנגען פון אונטען, געהאָלפען אונטערשרייען מתושלח׳ן, ער זאָל געהן אַ ביסעל גיכער און געזונגען:

„ככה יעשה לסוס אשר ראובֿ׳עלע חפץ ביקרו!"

מתושלח האָט אָבער קיין חשק ניט געהאַט לויפען און איז זיך געטאַנגען טריט ביי טריט, וואָרום ערשטענס וואָס האָט ער קיין צייט

נים? וְהִשַּׁנִית, איז דאך עפּיס היינט אַ טאג פון רוהען! ראובֿעלע האט זיך אבער ניט אויפגעהערט צו טרייבען דאס פערדיל, נאקען, וויאקען און פּ׳זקען און שרייען מיט אַלע כּחות אויף דער איבעריגער חבֿרה:

— אַ רוח אין אייער ט... ט... אַריין, וואס שווייגט איהר?!

און מתושלח איז זיך אַלץ געגאנגען טריט ביי טריט, זיך גע-טראכט בשעת מעשׂה: „קינדעריקים שפּיעלען זיך, טאַ, לאזען זיי זיך שפּיעלען“...

נאר אַז חבֿרה האבען איהם שטארק אנגעהויבען דערקוטשען, אונטערטרייבען און מאַכען מיט די הענט, האט מתושלח אנגעהויבען געהן גיכער, און אַז ער האט אנגעהויבען צו געהן גיכער, האט איהם אונטען דער בעזעם אנגעהויבען שלאגען אין די פיס אַריין, האט ער אנגעהויבען לויפען נאך גיכער, האט איהם דער בעזעם אנגעהויבען צו שלאגען נאך שטארקער, האט ער אנגעהויבען שפּרינגען, האבען חבֿרה געקוועלט און ראובֿעלע האט זיך אונטערגעהעצקעט און גע-שריגען: האפּ — האפּ — האפּ! אַזוי לאַנג געהאפּקעט ביז זיי האבען אנגעהויבען פאלען איינציגווייז ווי די האלעשקעס, און אַז מתושלח האט זיי אַלעמען אַראָבגעוואָרפען און דערפיהלט אַז ער איז פריי, האט ער ערשט דעמאלט אנגעהויבען לויפען משוגענערווייז און איז געשטיידיג געלאָפען, את געלאָפען. ביז אויף יענער זייט טיהלען, היינט — העט אונטער׳ן שטאָדט אַרוים.

דערזעהן לויפען אַ משונה מאָדנע פערדיל מיט אַ פּאַפּירענעם ספּאדיק, האבען די שקצים די פּאסטיכער געמאַכט אַ העץ אויף איהם, אנגעהויבען איהם נאָכלויפען, וואַרפען מיט שטעקענס, און האבען אנגערייצט אויף איהם די הינט. יענע, די כּלבֿים הייסט דאס, האבען זיך דווקא ניט געלאָזט לאַנג בעטען און האבען גענומען יאָגען זיך נאך איהם, בייסען און רייסען; עטליכע האָבען איהם אנגענומען אונ-טען ביי די ליטקעס; עטליכע האבען איהם אנגעכאפּט פון פאָרענט ביים גאָרגעל. מתושלח האט אַנש אנגעהויבען חראַפּען, אַזוי לאַנג אַזוי בריט ביז זיי זענען איהם דערגאַנגען דעם עק.

ו.

אויף מארגן האבען שוין חברה געהאט זייער גרייליך אויסקו־מעניש. א חוץ דעם וואס זיי האבען זיך צעשלאגען די נאז און צע־ביילט די שטערענס פון פאלען, האבען זיי געהאט פעטש אין דערהיים און שמיץ פון חיים חנה דעם מלמד. און מערר פון אלעמען האט געליטען געווינטליך ראוביעלע, ווייל אלע איבריגע יונגליך, אז מע האט זיי געשמיסען האבען זיי תאקע געוויינט, און ראוביעלע האט, פערקערט, נאר געלאכט; האט מען דאך איהם נאך מערר גע־קאפעוועט; נאר וואס מערר מע האט איהם געשלאגען, האט ער מערר געלאכט, און וואס מערר ער האט געלאכט, האט מען מערר געשלא־גען, — אזוי לאנג ביז חיים חנה דער מלמד האט זיך אליין אויך צע־לאכט, און אויף איהם קוקענדיג אלע תלמידים. ס'איז געווארען אזא געלעכטער, אז אלע שכנים זענען זיך צונויפגעקומען און גלאט מענ־שען, יודען און ווייבער, יונגליך און מיידליך פון דער גאס: וואס איז? וואס איז דער געלעכטער? וואס לאכט מען וואס? האט זיי קיינער נישט געקאנט ענטפערען קיין ווארט, סתם מע האט זייער שטארק געלאכט האבען יענע, די פרישע מענשען, זיך אויך אנגענו־מען פונ'ם געלעכטער און האבען אויך אנגעהויבען צו לאכען; האבען יענע, די ערשטע, אנגעהויבען לאכען נאך שטארקער, און יענע, די פרישע, אויף זיי קוקענדיג, נאך שטארקער, — הכלל מע האט זיך פשוט געקאטשעט אויף די ביכער, געהאלטען זיך ביי די זייטען לאכענדיג.

ז.

נאר צוויי מענשען האבען נישט געלאכט. דאס זענען געווען: גבריאל דער וואסערפיהרער און זיין ווייב בתריליכע. א קינד חלילה אז עס געהט אוועק פון א שמוב, ווייס איך נים, אויב מע בּינאַ, אזוי פיעל וויינען, וויפיעל גבריאל מיט בתריליכען האבען געוויינט אויף זייער גרויסען שאדען אויף זייער ארעם פערדיל געביך, אויף בתושלחין.

8
דער זײַגער

דָער זֵייגֶער הָאט אוֹיסְגֶעשְׁלָאגֶען דְרַייצֶעהְן (13)...

מֵיינְט נִישְׁט אַז אִיךְ שְׁפַּאס. אִיךְ דֶערְצֵיעהל אַייךְ גַאנְץ עֶרֶענְסְט אַ מַעֲשֶׂה, וָואס הָאט זִיךְ פַּארְלָאפֶען אִין מַאזֶעפֶּעווְקֶע, בַּיי אוּנְז אִין שְׁטוּב טַאקִי, אוּנ וָואס אִיךְ אַלֵיין בִּין דֶערְבַּיי גֶעוֶועזֶען.

מִיר הָאבֶּען גֶעהַאט אַ זֵייגֶער, אַ וַואנְדְזֵייגֶער, אַיין אַלְטֶען—אַלְטֶען יְרוּשָׁה זֵייגֶער פוּן דֶעם זֵיידֶען נָאךְ, וָואס דֶער זֵיידֶע הָאט אִיהם גֶע־הַאט פוּנ׳ם עֶלְטֶער־זֵיידֶען, עֶטְלִיכֶע דוֹרוֹת כְּסֵדֶר, נָאךְ פוּן פַאר חְמֶעלְ־נִיצְקִיס צֵייטֶען. אַיין עֲבֵירָה כְ׳לֶעבֶּען וָואס אַ זֵייגֶער אִיז נִיט קֵיין לֶע־בֶּעדִיגֶע זַאךְ, אַ שְׁטוּמֶע צוּנְג אוּנ קָאן נִישְׁט רֵעדֶען: עֶר וָואלְט דָאס גֶעהַאט צוּ דֶערְצֵיעהְלֶען אוּנ צוּ דֶערְצֵיעהְלֶען!... אִין שְׁטָאדְט הָאט אוּנְ־זֶער זֵייגֶער גֶעהַאט אַ שֵׁם פַאר׳ן עֶרְשְׁטֶען זֵייגֶער, „רֶב נָחוּמ׳ס זֵייגֶער“. מֶענְשֶׁען פְלֶעגֶען קוּמֶען אָנְשְׁטֶעלֶען אוֹיף אִיהם זֵייעֶרֶע זֵייגֶערְס, וָוארוּם זַיין גַאנְג אִיז גֶעוֶועזֶען דֶער אֶמֶת׳ער, רִיכְטִיגֶער גַאנְג. אִיהר קֶענְט פַארְ־שְׁטֵעהְן, אַז אֲפִילוּ רֶב לֵייבִּישׁ חַקְרָן, אַ יוּד אַ פִילוֹסוֹף, וָואס אִיז גֶעוֶועזֶען קְלָאהר אִין „שְׁקִיעַת הַחַמָּה“ פוּן דֶער זוּן אַלֵיין אוּנ אִיז גֶעוֶועזֶען קְלָאהר דֶעם לוּחַ אוֹיף אוֹיסְוֶוענִיג, — הָאט עֶר אַלֵיין גֶעזָאגְט (אִיךְ הָאב דָאס גֶעהֶערְט פוּן זַיין מוֹיל), אַז אוּנְזֶער זֵייגֶער אִיז... אֲפִילוּ קֶענֶען זַיין זֵייגֶערִיל אַ גְרוֹיסֶע שְׁמַאטֶע, נִישְׁט ווֶערְט קֵיין שְׁמֶעקְטַאבֶּעקֶע, נָאר וֶועדְלִיג ס׳אִיז פַארַאן זֵייגֶערְס, אִיז אוּנְזֶער זֵייגֶער אַ זֵייגֶער... אוּנ אַז רֶב לֵייבִּישׁ חַקְרָן אַלֵיין הָאט גֶעזָאגְט, הָאט מֶען גֶעמֶענְט שְׁטֶעלֶען אוֹיף זַיינֶע רֵייד, וָוארוּם רֶב לֵייבִּישׁ הָאט זִיךְ נִיט גֶעפוּילְט אַלֶע מִיטְוָואךְ פַארְנַאכְט בֵּין מִנְחָה לְמַעֲרִיב, אַרוֹיפְקְלֶעטֶערֶען פוּן אוֹיבֶּען אוֹיף דֶער ווַייבֶּערְשֶׁע שׁוּל, אָדֶער אוֹיפ׳ן שְׁפִּיץ-בַּארְג וָואס נֶעבֶּען אַלְטֶען בֵּית-הַמֶּדְרָשׁ אוּנ גוּט נָאכְקוּקֶען, חַאפֶּען דִי מִינוּט וֶוען דִי זוּן זֶעצְט זִיךְ. אִין אַיין הַאנְד הָאט עֶר גֶעהַאלְטֶען זַיין זֵייגֶערִיל, אִין דֶער

אַנְדֶערֶער הַאנְד—דֶעם לוּחַ, אוּנ בְּשַׁעַת דִי זוּן הָאט זִיךְ אַרָאפְּגֶעלָאזְט אוֹיף יֶענֶער זַייט מַאזֶעפֶּעוְוקֶע, הָאט רֶב לַייבִּישׁ גֶעמַאכְט צוּ זִיךְ אַלַיין: „גֶעחַאפְּט!" אָפְּטְלִיךְ פְּלֶעגְט עֶר קוּמֶען צוּ אוּנְז אוֹיסְגְלַייכֶען זִיךְ מִיט דִי זֵייגֶערְס. אַרַיינְגֶעקוּמֶען צוּ אוּנְז, אָהְן אַ גוּטֶען אָבֶענְד, הָאט עֶר נוּר אַ קוּק גֶעטְהוּן אוֹיף אוּנְזֶער וַואנְדְזֵייגֶער, אוֹיף זַיין זֵייגֶערִיל אוּנ אוֹיפְ'ן לוּחַ, נָאכְדֶעם וִוידֶער אַמָאל אוֹיף אוּנְזֶער וַואנְדְזֵייגֶער, אוֹיף זַיין זֵייגֶערִיל אוּנ אוֹיפְ'ן לוּחַ, עֶטְלִיכֶע מָאל — אוּנ נִישְׁטָא מִיךְ.

נָאר אֵיין מָאל הָאט זִיךְ גֶעטְרָאפֶען אַז רֶב לַייבִּישׁ אִיז אַרַיינְגֶעקוּמֶען צוּ אוּנְז אוֹיסְגְלַייכֶען דִי זֵייגֶערְס מִיטְ'ן לוּחַ, הָאט עֶר גֶעמַאכְט אַ גְוַואלְד:

— נָ-חוּם! גִיכֶער! וואוּ בִּיזְט דוּ?

דֶער טַאטֶע, נִישְׁט טוֹירְט נִישְׁט לֶעבֶּעדִיג, קוּמְט צוּ לוֹיפֶען.

— הַא, וָואס אִיז גֶעשֶׁעהְן, רֶב לַייבִּישׁ?

— רוֹצֵחַ, דוּ פְרֶעגְסְט נָאךְ? — מַאכְט צוּ אִיהם רֶב לַייבִּישׁ אוּנ טְרָאגְט אִיהם אוּנְטֶער זַיין זֵייגֶערִיל גְלַייךְ אוּנְטֶער דֶער נָאז אוּנ טְהוּט אִיהם אַ וַוייז אוֹיף אוּנְזֶער וַואנְדְזֵייגֶער אוּנ שְׁרַייט אוֹיס מִיט אַזַא קוֹל, וִוי אַ מֶענְשׁ וָואס מֶע הָאט אִיהם אָנְגֶעטְרָאטֶען סַאמֶע אוֹיפְ'ן קְרַאנְקֶען פִינְגֶער:

— נָ-חוּם! וָואס שְׁוַוייגְסְט דוּ? סְטַייטְשׁ, עֶר לוֹיפְט דָאךְ אוֹיף אַנְדֶערְהַאלְבֶּען מִינוּט, אוֹיף אַנְ-דֶערְהַאלְבֶּען מִינוּט! וַוארְף אִיהם אַרוֹיס!!! (דָאס לֶעצְטֶע וָוארְט קְוֶועטְשְׁט עֶר שְׁטַארְק, וִוי פוּנְ'ם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל דֶעם „אֶחָד"!)

דֶעם טַאטֶען פַארְדְרִיסְט דִי מַעֲשֶׂה. וָואס הֵייסְט מֶע הֵייסְט אִיהב אַרוֹיסְוַוארְפֶען דֶעם זֵייגֶער?!

— פוּן וַואנֶען — זָאגְט עֶר — אִיז גֶעדְרוּנְגֶען, רֶב לַייבִּישׁ, אַז מַיין זֵייגֶער לוֹיפְט אוֹיף אַנְדֶערְהַאלְבֶּען מִינוּט? טָאמֶער ווֹאלְט מִיר גֶעלֶערֶענְט דֶעם אֵייגֶענֶעם פְּשַׁט פַארְקֶעהְרְט, אַז אַייעֶר זֵייגֶער גֶעהט אַיינְגֶעהַאלְטֶען אוֹיף אַנְדֶערְהַאלְבֶּען מִינוּט? אַ קַשְׁיָא, אַ מַעֲשֶׂה?

רֶבּ לֵייבּישׁ מְהוּט אַ קוּק אוּיפ'ן טַאטֶען מִיט אַזֶעלְכֶע אוֹיגֶען, ווִי אוֹיף אַ מֶענְשֶׁען, וָואס הָאט נוּר וָואס גֶעזָאגְט, אַז עֶס קֶען גֶעמָאלְט זַיין דְרַיי טָאג ראֹשׁ חוֹדֶשׁ, אָדֶער אַז ס'אִיז מֶעגְלִיךְ אַז שִׁבְעָה-עָשָׂר-בְּתַמוּז זָאל פַאלֶען אוּם עֶרֶב פֶּסַח, אָדֶער כְּדוֹמֶה אַזֶעלְכֶע מְשׁוּנָה ווִילְדֶע גֶעדַאנְקֶען, וָואס אַז מֶע זָאל נָאר ווֶעלֶען זִיךְ צוּלָאזֶען צוּם הַארְצֶען, קָאן מֶען דֶעם שְׁלַאג בַּאקוּמֶען!... רֶבּ לֵייבּישׁ עֶנְטְפֶערְט נִישְׁט דָאס אַנְדֶערֶע ווָארְט! עֶר מְהוּט אַ טִיפֶען זִיפְץ. דְרֵעהט זִיךְ אוּיס אָהן אַ זַיי-גֶעזוּנְד, מְהוּט אַ זֶעץ מִיט דֶער טִיהר אִין—נִישְׁטָא מִיךְ! נָאר עֶס מַאכְט נִישְׁט אוּיס; רֶבּ לֵייבּישׁ'ן קֶען דִי גַאנְצֶע שְׁטָאדְט, אַז עֶר אִיז זִיךְ אַזַא יוּד וָואס אִיהם גֶעפֶעלְט נִישְׁט קֵיין זַאךְ אוֹיף דֶער ווֶעלְט. אוּיפ'ן בֶּעסְטֶען חַזָן ווֶעט עֶר אַייךְ זָאגֶען, אַז יֶער אִיז אַ קַאטְשַׁאן, אַ שַׁייט הָאלְץ; אוּיפ'ן קְלִיגְסְטֶען מֶענְשֶׁען — אַז עֶר אִיז אַ בְּהֵמָה בְּצוּרַת פֶערְד אוּיפ'ן שֶׁענְסְטֶען שִׁדוּךְ, אַז ס'אִיז קְרוּם ווִי אַ קָאטְשֶׁערֶע, אוּנ אוּיפ'ן גְלַייכְסְטֶען מָשָׁל, אַז עֶס קְלֶעפְּט זִיךְ ווִי אַיין אַרְבֶּס צוּם ווַאנְד. אַט אַזַא יוּד אִיז זִיךְ גֶעווֶען רֶב לֵייבּישׁ חַקְרָן. נָאר אִיךְ קֶעהר מִיךְ אוּם צוּרִיק צוּ אוּנְזֶער זֵייגֶער. דָאס אִיז שׁוֹין גֶעווֶען, זָאג אִיךְ אַייךְ, אֵיין מָאל אַ זֵייגֶער! זַיין קְלִינְגֶען הָאט מֶען גֶעהֶערְט אִין דֶער דְרִיטֶער שְׁטוּבּ: בָּאם!... בָּאם!... אוֹיף זַיין קְלִינְגֶען הָאט כִּמְעַט אַ הַאלְבֶּע שְׁטָאדְט גֶעלֶעבְּט: אָבְּגֶערֶעכְט חֲצוֹת, אוּיפְגֶעשְׁטַאנֶען צוּ סְלִיחוֹת, פְרַייטָאג צוּ דֶער חַלָה, עֶרֶב שַׁבָּת גֶעבֶּענְשְׁט לִיכְט, שַׁבָּת צוּ נַאכְט אָנְגֶעצוּנְדֶען פַייעֶר, גֶעזַאלְצֶען פְלֵיישׁ וּכְדוֹמֶה נָאךְ אַזֶעלְכֶע זַאכֶען, וָואס זֶענֶען שַׁייךְ צוּ יוּדִישְׁקֵייט, — הַכְּלָל אוּנְזֶער זֵייגֶער אִיז גֶעווֶען אַ שְׁטָאדְט זֵייגֶער. עֶר הָאט גֶעבִּיךְ גֶעדִיעֶנְט זֵעהר, זֵעהר גֶעטְרַיי, עֶר הָאט זִיךְ קֵיין מָאל נִישְׁט גֶעפְּרוּבְט שְׁפֶּעטֶען אֲפִילוּ אוֹיף אַ מֵעַת לְעֵת. עֶר הָאט אוֹיף זַיין לֶעבֶּען נִישְׁט פֶּערְזוּכְט דֶעם טַעַם, וָואס הֵייסְט אַ זֵייגֶערְמַאכֶער. דֶער טַאטֶע אִיז אַלֵיין גֶעווֶען אִיבֶּער אִיהם דֶער מַייסְטֶער. (עֶר הָאט גֶעהַאט אַ יְדִיעָה אִין שֵׂכֶל הַזֵייגֶערְמַאכֶערַיי"). אַלֶע עֶרֶב פֶּסַח הָאט עֶר אִיהם פַאווָאלִינְקֶע אַרָאבְּגֶענוּמֶען פוּן דֶער ווַאנְד, דוּרְכְגֶערַייבִּיט דִי גֶעדֶערֶעם מִיט אַ פְלֶעדֶערְווִישׁ, אַרוּיסְגֶענוּמֶען פוּן אִינְ-

ווייניג א פּאַק שפּינוועבס (פּאַווטינע) מיט גע'צמית'טע פליגען, וואס שפּינען האָבען אהינצו פערנארט, פערפּלאָנטעט און אָנגעריסען די קעפּליך, מיט טויטע טאראקאנעס און נעסטליך, וואס האָבען אליין פערבלאָנזעט אהין און געהאט דאָרטען א מיתה משונה... אויסגעריינינט און אויסגעפּוצט, האט ער איהם אויסגעהאנגען צוריק אויף דער וואנד און ער האט געשיינט, דאס הייסט זיי האָבען ביידע געשיינט: דער זייגער האט געשיינט דורך דעם וואס מע האט איהם אויסגעצוואָגען און אויסגעפּוצט, און דער טאטע האט געשיינט, וואס דער זייגער שיינט.

ויהי היום האט זיך געטראָפען א מעשה. דאס איז געווען איין מאל אין א שענעם נישט קיין המארגעם טאג, מיר זענען אלע געזעסען ביים טיש און געגעסען אנבייסען. איטליכעס מאל ווען דער זייגער האט געשלאָגען האב איך ליעב געהאט צו צעהלען און דווקא אויף א קול:

— איינס... צוויי... דריי... זיבען... עלף... צוועלף... דרייצעהן... אוי, דרייצעהן!!

— דרייצעהן? — רופט זיך אן דער טאטע און צעלאכט זיך — ביזט א שענער בעל חשבון, קיין עין הרע ניט! האסט אמאל געהערט זייגער דרייצעהן?

— דרייצעהן — זאג איך — ווי איך בין א יוד אז דרייצעהן!

— דרייצעהן פּעטש וועט דו פון מיר חאפּען! — מאכט דער טאטע צו מיר מיט כעס — זאלסט דאס אנדערע מאל נישט איבער'חזר'ן אזא נארישקייט, גוי, א זייגער קען נישט שלאָגען קיין דרייצעהן!

— ווייסט וואס איך וועל דיר דערצעהלען, נחום? מישט זיך אריין די מאמע אין מיטען — איך האב מורא, אז דאס קינד איז גערעכט. מיר דאכט, אז איך האב אויך איבערגעצעהלט דרייצעהן.

— שוין! אט האסט דו דיר די אנדערע טעג יום־טוב! — מאכט דער טאטע און עס ווייזט אויס, אז ער אליין פאלט אויך אריין אין א שטיקל ספק. נאכ'ן עסען געהט ער צו צום זייגער, שטעלט זיך

אויף א בײנקיל, טהוט א פּאַרקע איגורײניג עפּיס א רעדיל און דער זײגער הויבט אן צו קלינגען. מיר אלע זאלבאַדריט צעהלען, שאַקלען צו בשעת מעשה מיט'ן קאפּ נאך יעדען קלונג: אײנס... צװײ... דרײ... זיבען... נײען... צװעלף... „דרײצעהן..."

— דרײצעהן ?! — זאגט דער טאטע און קוקט אויף אונז בײדען מיט אזעלבע אויגען, װי בײ א מענשען, װאס זאל דערהערען פּלוצים, אז די װאנד האט בעקומען לשון און רעדט װערטער. ער טהוט נאך אמאל א פּאַרקע דאס רעדיל און דער זײגער קלינגט װידער אמאל דרײצעהן! דער טאטע קריכט אַראב פונים בײנקיל מיט א זיפץ, בלאס װי די װאנד און בלײבט שטעהן אין מיטען שטוב, קוקט אויף דער סטעלי, קײט די באָרד און רעדט צו זיך אלײן:

— געשלאגען דרײצעהן... װאס הײסט דאס?... װאס זאל דאס בעדײטען?... ער זאל זײן קאלי װאלט ער זיך געשטעלט... אלא װאס דען? מוז איך לערנען דעם פּשט און זאגען א שפּרינג-קעלע?...

— דאַרפסט דו חקירה'ן א שפּרינגקעלע? — זאגט איהם די מאמע — אמעהר נעמט מען אַראב דעם זײגער און מע מאכט איהם צו רעכט, ביזט דאך עפּיס א מײסטער.

— שא, אפשר ביזט דו אויך גערעכט? — ענטפערט איהר דער טאטע און נעמט אַראב דעם זײגער און פּאַרעט זיך מיט איהם, ער שװיצט, האָרעװעט אב א גאנצען טאג און הענגט איהם אויף צוריק אויף זײן אָרט — דאַנקען גאט דער זײגער געהט װי עס געהער צו זײן, און אז עס קומט אַרום האלבע נאכט שטעהען מיר שוין אלע אַרום איהם און צעהלען אב צװעלף. דער טאטע קװעלט.

— הא? קלינגט שוין ניט קײן דרײצעהן? אז איך זאג א „שפּרינגקעלע" װײס איך װאס איך זאג.

— איך זאג שוין לאנג אז דו ביזט א בריה — מאכט צו איהם די מאמע — איך פערשטעה נור ניט אײן זאך: למאי הריפעט עד?

ער פלעגט דאכט מיר קיין מאל נישט חריפען, ווי ער חריפעט.

— עס ווייזט זיך דיר אויס! — זאגט דער טאטע און הערט זיך צו, ווי דער זייגער חריפעט בשעת עס קומט צום קלינגען. ווי איין אלטער מאן, איידער ער בעדארף זיך אויסהוסטען, מאכט ער חיל־חיל־חיל־טררר... און ערשט נאכדעם: באם!... באם!... באם! און אפילו דער „באם" אליין איז שוין אויך גאר נישט דער „באם" וואס פריהער; דער פריהריגער „באם" איז געווען א פרעהליכער „באם", א לעבעדיגער, און איצט האט זיך אריינגעגנב'עט אין איהם עפּיס אַ מין אומעטיגקייט, א פּרווירגקייט, ווי אין דער שטימע פון איין אלטען, אויסגעדינטען חזן יום כפור צו נעילה... וואס ווייטער ווערט דאס חריפען גרעסער און דאס קלינגען שטילער און אומעטיגער, און דער טאטע ווערט מרה־שחורה'דיגער; מע זעהט אז עס קרענקט איהם, ער האט דערפון שטילע יסורים, עס עקט זיך איהם דאס חיות און ער קען דערצו גאר נים העלפען. עס דאכט זיך, אז אט אט ועט זיך דער זייגער גאר אין גאנצען אנידערשטעלען; דער אומרוה הויבט אן צו מאכען עפּיס מאוס'ע תנועות, שיטערע גענג. ער הוידעט זיך אין א זייט, פּערטשעפּעט זיך אלע מאל, ווי איין אלטער מאן, וואס שלעפּט זיך איהם נאך א פוס. מע זעהט אז דער זייגער פּארקאטשעט זיך אנידערשטעלען אויף תמיד, אויף אייביג! א גליק וואס דער טאטע קוקט זיך ארום באצייטענס און פּארשטעהט, אז דער זייגער איז דא נעביך גאט די נשמה שולדיג; שולדיג איז די וואג, — ווינציג וואג! און ער טשעפּעט צו צו דער וואג דאס אויבערשטע פונ'ם שטייסיל (א משא פון א פּאר פונט) דער זייגער געהט אוועק ווי א מזמור און דער טאטע ווערט פרעהליך, א נייער מענש!

נישט לאנג געדויערט דאס אבער: דער זייגער הויבט ווידער אן אונטערפוילען זיך, דער אומרוה הויבט ווידער אן צו מאכען משוגע'נע היות: א הוידע אין איין זייט פּאוואלי, אין דער אנדערער זייט גיך, מיט א קרעכץ — „קחי". עס קרעלט ביי דער נשמה, עס שלאגט צום הארצען! א גאנץ רחמנות צו זעהן ווי דער זייגער גוסט און דער

טַאטֶע אויף אִיהם קוּקענדיג צאנקט, גֵעהט אוּים פַּאר יְסוּרִים, וָוערט אוּים מֶענֻש.

ווִי אַ גוּטֶער דָאקְטָאר אַ מוּמְחֶה, וָואס אִיז זִיךְ מַפְּקִיר פוּנ'ם חוֹלֶה'ס וֶועגֶען, וֶוענְד אַיין אַלֶע כּוֹחוֹת, טְרַאכְט צוּ וואוּ ס'אִיז פַארַאן אַ מִיטֶעל אויף דֶער וֶועלְט כְּדֵי צוּ רַאטֶעוֶוען דֶעם קְרַאנְקֶען, נִישְׁט לָאזֶען אִיהם שְׁטַארְבֶּען, אַזוֹי הָאט זִיךְ דֶער טַאטֶע גֶענוּמֶען רַאטֶעוֶוען דֶעם אַלְטֶען זֵיידֶער מִיט אַלֶע מֶעגְלִיכְקֵייטֶען.

— ווִינְצִיג וָואג, ווִינְצִיג חַיוֹת! — זָאגְט דֶער טַאטֶע אוּנ הֶענְגְט אָן אויף דֶער וָואג אַלֶע מָאל נָאךְ אוּנ נָאךְ מַשָׂא: פְּרִיהֶער אַיין אַייזֶערְנֶע סְקָאווָרֶעדֶע, נָאכְדֶעם אַ קוּפֶּערְנֶע קְוָוארְט, שְׁפֶּעטֶער אַ פְּרֶעסִיל אַיין אַייזֶערְנֶס, אַ זֶעקֶעלֶע זַאמְד, אַ פָּאר צִיגֶעל, — דֶער זֵיידֶער צִיהט דֶערְפוּן אַלֶע מָאל פְּרִישׁ חַיוֹת אוּנ גֵעהט, מִיט צָרוֹת טַאקִי, מִיט אַנְגְּסְטֶען, נָאר עֶר גֵעהט, בִּיז עֶס הָאט זִיךְ גֶעטְרָאפֶען אַיין מָאל בַּיינַאכְט אַ גְרוֹיסֶער אוּמְגְלִיק.

דָאס אִיז גֶעוֶוען אִים ווִינְטֶער פְרַייטָאג צוּ נַאכְטְס. מִיר הָאבֶּען אָבְּגֶעגֶעסֶען דִי שַׁבָּת'דִיגֶע וֶועטְשֶׁערֶע, דִי גֶעשְׁמַאקֶע גֶעפֶּעפֶערְטֶע פִישׁ מִיט חְרֵיין, דִי הַייסֶע יוֹךְ מִיט לָאקְשֶׁען, דֶעם פְלוֹימֶענְצִימֶעס, אוּנ אָבְּגֶעבֶּענְשְׁט, ווִי עֶס גֶעהֶער צוּ זַיין. דִי שַׁבָּת'דִיגֶע בֶּענְשְׁלִיכְט הָאבֶּען נָאךְ גֶעצַאנְקְט. דִי דִינְסְט הָאט דֶערְלַאנְגְט פוּנ'ם אוֹיבֶען פְּרִישֶׁע, וַוארְמֶע, גוּט אוּיסְגֶעטְרִיקֶענְטֶע סֶעמֶעטְשְׁקֶעס, אוּנ עֶס קוּמְט אַרַיין דִי מוּמֶע יֶענְטֶע, אַ שְׁוַוארְצְחֵענֶוודִיג וַוייבִּיל אָהְן צֵייהְן, וָואס דֶער מַאן הָאט זִי אַוֶועקְגֶעוָוארְפֶען אוּנ אַוֶועקְגֶעלָאזְט זִיךְ קַיין אַמֶערִיקַע שׁוֹין עֶטְלִיכֶע יָאהר.

— גוּט שַׁבָּת — זָאגְט דִי מוּמֶע יֶענְטֶע — אִיךְ הָאבּ גֶעוואוּסְט אַז ס'אִיז בַּיי אַייךְ דָא פְּרִישֶׁע סֶעמֶעטְשְׁקֶעס; דֶער חִסָרוֹן וָואס ס'אִיז נִישְׁטָא מִיט וָואס צוּ קְנַאקֶען, נִישְׁט מֶעהר זָאל מַיין שְׁלִים־מַזָל לֶעבֶּען ווִיפִיעל אִיךְ הָאבּ צֵייהְן אִין מוֹיל... ווִי גֶעפֶעלְט דִיר, מַלְכָּה, דִי הַיינְטִיגֶע פִישׁ וָואס הָאט זִיךְ אָפְּגֶעטְהוּן בַּיי זֵיי? אִיךְ פְרֶעג אִיהם, מְנַשֶׁה דֶעם פִילְיֶער, וָואס אַזַא יְקָרוֹת אויף אַייךְ? שְׁפְּרִינְגְט אוּנְטֶער שָׂרָה־

פֶּערִיל דִי נְגִידִית: „גִיט מִיר גִיכֶער, גִיט מִיר, וֶוענְט מִיר אָב אָט דָאס הֶעכְטִיל!" „וָואס אַזַא הִיטְץ" אוֹיף אַייך, זָאג אִיך, גָאט אִיז מִיט אַייך; דֶער טַייך בְּרֶענְט נִיט אוּנ מְנַשֶׁה וֶועט צוּרִיק דִי פִּישׁ נִישְׁט פִּיהֶרֶען; בַּיי דִי נְגִידִים, זָאג אִיך, אִיז אַ פָּנִים גֶעלְד וָואלְוָועל אוּנ שֵׂכֶל טְהַייֶער?... גֵעהט זִי דָאך מִסְתָּמָא אוּנ עֶפֶּענְט אוֹיף מִיר אַ מוֹיל: „קַבְּצָנִים, זָאגְט זִי, הָאבֶּען דָא נִישְׁט וָואס צוּ טְהוּן... אַיין אָרִים מַאן, זָאגְט זִי, טָאר זִיך נִישְׁט גְלִיסְטֶען..." וָואס זָאגְסְט דוּ אוֹיף אַזַא הוּלְטַייקֶעץ? (לַאנְג אִיז זִי גֶעשְׁטַאנֶען מַיידִילְוַויז מִיט אִיהר מַאמֶע אִין מַארְק בַּיים טִישִׁיל אוּנ פַארְקוֹיפְט סְטַיינְגֶעלִיך?... פּוּנְקְט אַזוֹי וִוי פֶּעסִיל־פַּייסִי־אַבְרָהָם׳ס נֶעמְט זִיך אִיבֶּער מִיט אִיהר טָאכְטֶער, וָואס זִי הָאט חֲתוּנָה גֶעהַאט פַאר אַ גְבִיר פוּן סְטְרִישְׁטְשׁ, זִי גֶענוּמֶען וִוי זִי שְׁטֵעהט אוּנ גֵעהט... יוּדִישֶׁע גְלִיקֶען, מֶע זָאגְט זִי וֶוערְט פַארְשְׁוַוארְצְט קַיין עַיִן הָרַע אוֹיף אִיהרֶע יָאהר אוּנ טֶעג, קֶען נִישְׁט הוֹיזֶען מִיט דִי קִינְדֶער... וָואס׳זְשֶׁע, ס׳אִיז גוּט צוּ זַיין אַ שְׁטִיפְמַאמֶע? מֶע זָאל גָאר בֶּטְהִיט וֶוערֶען! אָט נֶעמְט חַוָה׳לֶען דַאכְט זִיך וָואס הָאט מֶען צוּ אִיהר? זָאלְט אִיהר זֶעהן וָואס זִי הָאט פוּן שְׁטִיפְקִינְדֶער! טָאג וִוי נַאכְט הֶערְט מֶען קוֹלוֹת, מֶען שְׁטֶעלְט זִיך פַּייגֶען, פִּיטְשׁ־פַּאטְשׁ, דְרַיי שְׁלַייֶערְס אַ גְרָאשֶׁען...)

דִי לִיכְט הוֹיבֶּען אָן אוֹיסְגֵעהן. דֶער שָׁאטֶען אוֹיף דִי וֶוענְד קְלֶעטֶערְט, דְרַאפֶּעט זִיך הֶעכֶער אוּנ הֶעכֶער. דִי סֶעמֶעטְשְׁקֶעס טְרִישְׁטְשֶׁען דֶער עוֹלָם שְׁמוּעֶסְט, דֶערְצֵעהלְט מַעֲשִׂיוֹת, גְלַאט אַזוֹי אִין דֶער וֶועלְט אַרַיין, אֵיינֶע צוּ דֶער אַנְדֶערֶע גֶעהֶער זִיך נִיט אָן. נָאר מֶעהר פוּן אַלֶע רֶעדְט דִי מוּמֶע יֶענְטֶע.

— שַׁא! — רוּפְט זִיך אָן דִי מוּמֶע יֶענְטֶע — לְמַאי אָט הָאט זִיך נִיט לַאנְג גֶעטְרָאפֶען נָאך אַ שֶׁענֶערֶע מַעֲשֶׂה. נִיט וַוייט פוּן יַאמְפֶּעלֶע, אַ וֶוערְסְט דְרַיי, זֶענֶען גַזְלָנִים בֶּעפַאלֶען אַ יוּדִישֶׁע קְרֶעטְשְׁמֶע, אוֹיסְגֶעקוֹילֶעט אַ גַאנְצֶע שְׁטוּב מִיט מֶענְשֶׁען, אַ פִּיצֶעלֶע קִינְד אִין וִויגֶעלֶע אוֹיך גֶעקוֹילֶעט, אִיבֶּערְגֶעלָאזְט נוּר אַיין דִינְסְטְמַיידִיל וָואס אִיז גֶעשְׁלָאפֶען אִין קֶעך אוֹיפְ׳ן אוֹיבֶען, זִי הָאט דֶערְהֶערְט מֶע שְׁרַייט, אִיז זִי אַרָאב גֶעשְׁפְּרוּנְגֶען, דָאס דִינְסְטְמַיידִיל, פוּ׳ם אוֹיבֶען, זִי טְהוּט אַ

קיך דורך דער שפּאַרונגע פון דער טהיר, זעהט זי, דאָס דינסטמיידיל, עס ליגט אויף דער ערד דער בעל הבית מיט דער בעל הבית'טע גע־קוילעטע אונ בלוט אַ גאַנצער טייך. איז זי זיך מישב, דאָס דינסטמיידיל, אונ שפּרינגט אַרוס דורך אַ פענסטער, אונ לויפט אַוועק גלייך אין שטאָדט אַריין מיט אַ גוואַלד: „יודישע קינדער, ראַטעוועט, גוואַלד, גוואַלד, גוואַלד!!!...

פלוצים, אַזוי ווי די מומע יענטע גוואַלדעוועט דאָ, הערען מיר: טרראַך — טאַ־ראַראַך — באַם — דזין — באַם!.. פאַר־טיפט אין דער מעשה האָבען מיר נור געמיינט, אַז גזלנים זענען אָנ־געפאַלען אויף אונזער שטוב אונ האָבען אויסגעשאָסען פון צעהן האַרמאַטען, אָדער ס'איז איינגעפאַלען דער דאַך, אָדער ס'איז ערד־ציטערניש, אָדער אַזוי עפּיס איין אומגליק געשעהן. מיר האָבען זיך גישט געקאָנט ריהרען פון די ערטער, אַ מינוט האָבען מיר געקוקט איינס אויף דאָס אַנדערע אָהן ווערטער אונ אַלע מיט אַמאָל האָבען מיר אָנגעהויבען צו שרייען: גוואַלד! גוואַלד! גוואַלד! — פון גרויס אימפּעט חאַפּט מיך די מאַמע אַרום, קוועטשט מיך צו צום האַרצען אונ שרייט:

— מיין קינד, מיר זאָל זיין פאַר דיר, וועה איז מיר!

— האַ? וואָס? וואָס איז איהם? וואָס איז געשעהן? שרייט דער טאַטע.

— גאָר ניט, גאָר גישט! שאַ שאַ! — שרייט די מומע יענטע אונ מאַכט מיט די הענד אונ דאָס דינסטמיידיל לויפט אַריין פון קיך אַ טוידטע.

— ווער שרייט דאָ? וואָס איז? עס ברענט? וואו ברענט? וואו?

— ווער ברענט! וואָס ברענט? ברענען זאָלסט דו אויפ'ן פייער דו מויד איינע, פאַרברענט אונ פאַרשאַרפּ'עט זאָלסט דו ווערען! — שרייט די מומע יענטע אויפ'ן דינסטמיידיל — אט איז זי אויך דאָ, טאַטער איז קאַרג! נאַ דיר גאָר סע ברענט! אין דער ערד אַריין צו

אַלְדָע שְׁוואַרְצָע יָאהר! הָאסְט דו גֶעהָערְט איין אַנְמִיק! וָואס שְׁרַייט איהר וָועלְכֶע גוּטֶע יָאהר? וָואס גְוואַלְדֶעוֶועט איהר? סְטוּ אוֹיף מַיינֶע שׂוֹנְאִים׳ס קֶעפּ! מֶע הָאט זִיךְ דָאס אַ בִּיסִיל אִיבֶּערְגֶעשְׁרָאקֶען טַאטֶער ווייסְט איהר וָואס? פַאר אַ קְלָאפּ! נִיטָא וֶועטֶען צוּ לַאכֶען! גָאט אִיז מִיט אֵייךְ, דָאס אִיז דֶער זַיינֶער, דֶער זַיינֶער אַרָאבְּגֶעפַאלֶען, הַיינְט ווייסְט איהר שׁוֹין? מֶע הָאט אָנְגֶעהַאנְגֶען אוֹיפְ׳ן זַיינֶער פוּן כָּל מַאֲמִינִים שֶׁהוּא, דְרַיי פּוּד מַשָׂא אִיז עֶר אַרָאבְּגֶעפַאלֶען. וָואס אִיז דָאס חִדוּשׁ? לְהַבְדִיל אַ מֶענְשׁ וָואלְט אוֹיךְ נִיט בֶּעסֶער גֶעוֶוען! הָאסְט דוּ גֶעהֶערְט אַ בִּיסִיל!

עָרְשְׁט דֶעמָאלְט קִימֶען מִיר צוּ זִיךְ. אוֹיפְגֶעשְׁטַאנֶען אֵיינְצִיגְוַויי, פוּנ׳ם טִישׁ, גֶעהֶען מִיר צוּ צוּם זַיינֶער אוּנ בֶּעטְרַאכְטֶען איהם. ווִי עֶר לִיגְט נֶעבִּיךְ מִיטְ׳ן פְּנִים אַרָאבּ, אַ דֶערְהַרְגִ׳עטֶער, אַ גֶערְבְּרָאכֶענֶער אַ צֶעשְׁאטֶענֶער, אַ סְקָאלִיטְשֶׁעטֶער אוֹיף אֵייבִּיג!

— אוֹיס זַיינֶער! — מַאכְט דֶער טַאטֶע, טוֹיט ווִי דִי וַואנְד, אַרָאבְּגֶעלָאזְט דֶעם קָאפּ, ווִי בִּשְׁעַת מֶע גֵעהט צוּ צוּ אַ מֵת, צוּ אַ בַּר־מִינָן, עֶר בְּרֶעכְט דִי הֶענְד אוּנ טְרֶעהרֶען שְׁטֶעהֶען איהם אִין דִי אוֹיגֶען. אִיךְ קוּק אוֹיפְ׳ן טַאטֶען, עֶס גְלִיסְט זִיךְ מִיר וַויינֶען.

— שַׁא, זֶעה נוּר, וָואס דַארְף מֶען זִיךְ אַזוֹי אָבְּעֶסֶען דָאס הַארְץ? — זָאגְט דִי מַאמֶע — מִסְתָמָא אַזוֹי בַּאשֶׁערְט, אָנְגֶעצֵייכֶענְט מִן הַשָׁמַיִם, אַז הַיינְט אִין דֶער דָאזִיגֶער מִינוּט בֶּעדַארְף זַיין דֶער סוֹף זַיינֶער, ווִי לְהַבְדִיל אַ מֶענְשׁ, גָאט זָאל נִיט שְׁטְרָאפֶען פַאר דִי רַייד, אַ כַּפָּרָה נִיט אִים שַׁבָּת דֶערְמַאנֶענְדִיג, פַאר מִיר, פַאר דִיר, פַאר אוּנְזֶערֶע קִינְדֶער, פַאר אַלֶע אוּנְזֶערֶע לִיבֶּע אוּנ גֶעטְרַייע אוּנ פַאר כָּל יִשְׂרָאֵל אָמֵן סֶלָה...

* * *

אַ גַאנְצֶע נַאכְט נָאכְדֶעם הָאבֶּען זִיךְ מִיר גֶעגְלַאנְטֶעט זַיינֶערְס, עֶס הָאט זִיךְ מִיר פָארְגֶעשְׁטֶעלְט אוּנְזֶער אַלְטֶער זַיינֶער לִיגְט אוֹיף דֶער עָרְד אָנְגֶעטְהוּן אִין וַוייסֶע תַּכְרִיכִים. עֶס הָאט זִיךְ מִיר פָארְגֶעשְׁטֶעלְט

ה דער זייגער לעבט, נאר אויפ'ן ערט פונ'ם אומרוה וואַרפט זיך הין
און צוריק אַ לאַנגע צונג, אַ צונג פון אַ מענשען, און דער זייגער
קלינגט ניט, נאר ער קרעכצט, און איטליכער קרעכץ נעמט ביי מיר
נו אַ שטיק געזונד... און אויפ'ן ציפערבלאַט, דאָרט וואו איך בין גע־
וואהנט צו זעהן תמיד דעם XII, דערזעה איך מיט אַמאָל אַ ציפער
XIII, טאַקי דרייצעהן — איהר מעגט מיר גלויבען אויף נאמנות...

9
דאס מעסער׳ל

א

הערט, יודישע קינדער, איך וועל אייך דערצעהלען אַ מעשה מיט אַ מעסער׳ל; נישט קיין אויסגעטראַכטע מעשה, נאר איין אמת׳ע, וואס האט זיך געטראָפען מיט מיר טאַקי אַליין. צו קיין זאַך אויף דער וועלט האָב איך אַזוי קיין חשק געהאַט ווי צו אַ מעסער׳ל; קיין זאַך אויף דער וועלט האָב איך אַזוי ניט געגאַהרט צו האָבען, ווי צו האָבען אַ מעסער׳ל, איין אייגען מעסער׳ל. דאָס מעסער׳ל זאָל זיך ליגען אין קע׳שענע און ווען איך וויל, זאָל איך דאָס מיר אַרויסנעהמען, און וואס איך וויל, זאָל דאָס מיר שניידען — און לאָזען מיינע חברים וויסען! איך האָב נאר וואס אָנגעהויבען געהן אין חדר, צו יוסיל דרדקי, האָב איך שוין געהאַט אַ מעסער׳ל, דאָס הייסט, כמעט, כמו, ווי אַ מעסער׳ל. איך האָב דאָס מיר טאַקי אַליין געמאַכט. איך האָב אויסגעריסען אַ גענזענע פעדער פון אַ פלעדער־וויש, פון איין זייט אָבגעהאַקט, פון דער אַנדערע זייט אויסגעגלעט און האָב מיר פאַרגעשטעלט, עלעהיי ס׳איז אַ מעסער׳ל און סע שניידט...

— וואס איז דאָס פאַר אַ פעדער, וועלכע שוואַרצע יאָהר? וואס איז דאָס פאַר אַרומטראָגען זיך מיט פעדערען? פרעגט מיך דער טאַטע, אַ קראַנקער יוד מיט אַ געל אויסגעטריקענט פנים און פערהוסט זיך. — נאַ דיר גאר פעדערען, שפּילעכליך — קהע־הע־הע־הע!

— וואס אַרט דיך, אַז דאָס קינד שפּיעלט זיך? — ענטפערט איהם די מאַמע, אַנדערטשקע יודינע מיט אַ זיידען טיכיל אויפ׳ן קאָפּ, אַבי אויסעסען זיך דאָס האַרץ מיינע שונאים!

שפּעטער, אַז איך האָב שוין געהאַלטען ביי „חומש מיט חבור", האָב איך שוין געהאַט כמעט איין אמת׳דיג מעסער׳ל, אויך מיין אייגענע

מלאכה: איך האב דערטאפט אשטיקעל שטאהל פון דער מאמעס „קרייגעלינע" און האב דאס איינגעזעצט זעהר קונציג אין אשטיקעל האלץ. דאס שטיקעל שטאהל האב איך רעכט אנגעשארפט אין א טאפ און האב זיך דערביי, געוויינטליך, צעשניטען אלע פינגער.

— זעה נאר, זעה, ווי ער האט זיך דאס אביסעל צעבלוטיגט, דער קדיש דיינער! — שרייט דער טאטע און נעהמט מיך אן ביי די פינגער אזוי, אז די ביינדעלעך קנאקען — א שענער בחור׳קענע — העהעהע!

— אוי, א דונער איז מיר! זאגט די מאמע און נעהמט צו ביי מיר דאס מעסער׳ל און ווארפט דאס אריין אין אויוען אריין, קוקט נישט אויף מיין געוויין — אצונד וועט דאס האבען איין עק, וועה איז מיר ניט!

איך האב אבער גיך בעקומען איין אנדער מעסער׳ל, טאקי אויף דער רעכטער אמת א מעסער׳ל; א הילצערן קלעצעל, א קייל׳עכיגס, א בייכיגס, פאחאזשע אויף א פעסעל, מיט א הארבאטע קלינגעל, וועלכס האט זיך אי געעפענט אי פערמאכט. איהר ווילט וויסען, וואו ארום האב איך דאס בעקומען? איך האב מיר צענויפגעשלאגען א קאפיטאל פון די אנביסענס, און האב אבגעקויפט ביי שלמה׳לע פאר זיבען גראשען מזומן און דריי בין איך איהם געבליבען שולדיג.

אוי, האב איך דאס ליעב געהאט! אוי, האב איך דאס ליעב געהאט! געקומען אהיים פונ׳ם חדר א דערהרגעטער, א הונגעריגער, א שלעפעריגער, איין אויסגעפאטשטשטער (איך האב, פערשטעהט איהר, נאר וואס אנגעהויבען צו לערנען גמרא ביי „מאטי מלאך־המות" דעם גמרא מלמד „שור שנגח את הפרה" — איין אקס וואס האט געשטויסען א בהמה, און ווי באלד איין אקס שטויסט א בהמה קומט מיר פעטש...) איז דאס ערשטע געווען ארויסגענעהמען דאס מעסער׳ל פון אונטער דער שווארצע שאפע (דארט איז דאס געלעגען אגאנצען טאג, מחמת אין חדר האב איך דאס ניט געטארט האלטען און אין דערהיים האט אודאי קיינער נישט געטארט וויסען, אז איך האב א מעסער׳ל), נאכדעם האב איך דאס גענומען אויסגלעטען, איבערשניידען אשטיקעל פאפיר, איבערהאקען א שטרוי אויף דער האלב און ערשט נאכדעם צעשניידען מיין חלק ברויט

אויף קליינטשקע, קליינטינקע שטיקעלעך, אנשטעכען אויפן שפיץ פונ׳ם קלינגעל און ערשט נאכדעם לייגען אין מויל אריין.

שפעטער, פארן שלאף, האב איך דאס אויסגעריינגט, אויסגעשייערט, אויסגעפוצט, גענומען דאס שארפשטיינדיל, וואס איך האב געפונען ביי אונז אויפן בוידעם, אנגעשפיגען און גענומען זיך שטילערהייט צו דער ארבייט — שארפען דאס מעסער׳ל, שארפען, שארפען...

דער טאטע מיט א יארמולקע אויפן קאפ זיצט איבער א ספר, לערענט און הוסט, הוסט און לערענט.

די מאמע איז אין קיך, פארעט זיך ביי דער חלה. איך הער נישט אויף דאס מעסער׳ל צו שארפען, שארפען...

פלוצים האפט זיך אויף דער טאטע ווי פונ׳ם שלאף:

— ווער פישטשעט דארטען? ווער ארבייט דאס? וואס טהוסט דו ש־הע־הע־גייץ איינער?

ער געהט צו צו מיר און בויגט זיך אן איבער מיין שארפשטיינדיל און האפט מיך פארן אויער און פערהוסט זיך.

— א א א? מעסערלעך!? הע־הע־הע! זאגט דער טאטע און נעהמט צו ביי מיר דאס מעסער׳ל מיטן שארפשטיינדיל. — אזא יונגאטש, קראנק נעהמען א ספר אין האנד, קחע־הע־הע.

איך הויב אן צו וויינען אויף א קול; דער טאטע פערבעסערט מיר מיט עטליכע פעטש און די מאמע לויפט אריין פון קיך מיט פערקאטשעטע ארבעל מיט א גוואלד:

— שא, שא, וואס איז דארט אזעלכס? פאר וואס שלאגסט דו איהם? גאט איז מיט דיר! וואס האסט דו צום קינד! וועה איז מיר ניט!...

— מעסערלעך?... שרייט דער טאטע און פערהוסט זיך — א ברעקעלע קינד!... אזא יונגאטש!... קחע־הע־הע!... קראנק נעמען א ספר אין האנד? א בחור׳ל פון אכט יאהר!... איך וועל דיר געבען מעסערלעך, דו פוסטער בחור, איינער!... אן מיטען דרינגען גאר מעסערלעך, קחע־הע־הע!...

גוואלד, וואס האט ער געהאט צו מיין מעסערל ? וואס האט דאס ביי איהם אזוינס פערזינדיגט ?... פאר וואס איז ער אזוי אין כעס ?...

איך געדענק מיין טאטען כמעט שטענדיג קראנק, שטענדיג בלאס, געל, און תמיד אין כעס, תמיד ברוגז אויף דער גאנצער וועלט. פאר א מינדסט נארישקייט ווערט ער אנגעצונדען און וויל מיך נאר דורס זיין. א גליק וואס די מאמע פערהיט מיך, זי לייזט מיך אויס פון זיינע הענד.

און דאס מעסערל מיינס האט מען פערווארפען, פערווארפען אזוי ווייט, אז איך האב דאס אכט טאג כסדר געזוכט און געזוכט און האב דאס ניט געקאנט געפינען אין ערגיץ ! איך האב ערנסט בעוויינט דאס הארבאטע מעסערל, דאס גוטע מעסערל ; און ווי ביטער און פינסטער מיר איז געווען אין חדר, אז איך האב זיך דערמאנט, אז איך וועל קומען אהיים מיט געשוואלענע באקען, מיט רויטע אונטערגעריסענע אויערען פון „מאטי מלאך־המות" הענד, דערפאר וואס איין אקס האט געשטויסען א בהמה, צו וועמען וועל איך זיך קעהרען און וועהדען ? עלענד בין איך געבליבען אן דעם הארבאטען מעסערל, עלענד, ווי א יתום, און קיינער, קיינער האט ניט געזעהען מיינע טרעהרען, וועלכע איך האב שטילערהייט פארגאסען ביי זיך, אויף מיין בעטעל, ביי נאכט, קומענדיג פונ'ם חדר. שטיל האב איך מיך אויסגעוויינט, אויסגעווישט די אויגען, אנשלאפען געווארען, און אויף מארגען פריה ווידער אין חדר אריין, ווידער שור שנגח את הפרה — איין אקס וואס האט געשטויסען א בהמה, ווידער מאטי מלאך המות קלעפ, ווידער דעם טאטענס כעס, דעם טאטענס הוסט, דעם טאטענס קללות, — ניטא קיין פרייע מינוט, קיין פרעהליכע מינע, קיין שמייכעלע, קיין איינציג שמייכעלע פון קיינעם, פון קיינעם — איינער אליין, עלענד, עלענד אויף דער גאנצער וועלט !...

ב.

פון יענער צייט אן איז איבערגעגאנגען א יאהר, און אפשר אנדערהאלבען, איך האב שוין כמעט אנגעהויבען צו פארגעסען דאס

דָארְבַּאטֶע מֶעסֶערְ׳ל. עֶס וַוייזְט אוֹיס, אַז מִיר אִיז אָבֶער אָנְגֶעצֵייכֶנְט גֶע־וָוארֶען מִן הַשָּׁמַיִם, אַז מַיינֶע אַלֶע קִינְדֶערְשֶׁע יָאהרֶען זָאל אִיךְ אָבְּקוּמֶען פַּאר מֶעסֶערְלֶעךְ, אִיז גֶעבּוֹירֶען גֶעוָוארֶען אַ נַיי מֶעסֶערְ׳ל אוֹיף מַיין אוּמְ־גְלִיק, גָאר אַ שְׁפָּאנְגֶעל נַיי מֶעסֶערְ׳ל, אַיין אַנְטִיקֶעל אַ חֲרִיפוּת, כְּ׳לֶעבֶּען, אַ וַואוּשְׁנֶע מֶעסֶערְ׳ל, מִיט צְוַויי קְלִינְגְלֶעךְ, טַייעֶרֶע שְׁטָאלֶענֶע קְלִינְגְלֶעךְ, שַׁארְפֶע וִוי חֲלָפִים, מִיט אַ וַוייס בֵּיינֶערֶען קְלֶעצֶעל, מִיט אַ מֶעשֶׁענֶעם „קַאסְטֶען״, מִיט רוֹיטֶע מֶעשֶׁענֶע שְׁטִיפְטִיקְלֶעךְ — אִיךְ זָאג אַייךְ אַיין אַנְטִיקֶעל, אַיין אֶמֶת׳דִיגֶס, אַ „וַאוְוַיאלָאווס״...[1])

וִוי קוּמְט צוּ מִיר דָאס דָאזִיגֶע טַייעֶרֶע מֶעסֶערְ׳ל, וָואס אִיז גָאר נִיט אוֹיף מַיין מִיסְט גֶעוַואקְסֶען גֶעוָוארֶען? דָאס אִיז אַ גַאנְצֶע מַעֲשֶׂה, אַ טְרוֹיעֶרִיגֶע נָאר אַ שֶׁענֶע מַעֲשֶׂה; הֶערְט אִיךְ בֶּעט אַייךְ מִיט קָאפּ

וָואס פַאר אַ פָּנִים הָאט בַּיי מִיר גֶעהַאט דֶער „גְלוּהַ״, דֶער יוּדִישֶׁער דַייטְשׁ, וָואס אִיז גֶעשְׁטַאנֶען בַּיי אוּנְז סְטַאנְצְיֶע, דֶער פָּאדְרַאטְשִׁיק הֶער הֶערְץ הֶערְצֶענְהֶערְץ, אַז גֶערֶעדְט הָאט עֶר אוֹיף יוּדִישׁ, גֶעגַאנְגֶען אִיז עֶר אָהן אַ הִיטֶעל, אָהן אַ בָּארְד, אָהן פֵּאוֹת אוּן, אִיךְ בֶּעט אִיבֶּער אַייעֶר כָּבוֹד, בִּיז הֶעכֶער הַאלְבּ אוּנְטֶערְגֶעשְׁנִיטֶען דִי „קַאפָּאטֶע? אִיךְ פְרֶעג אַייךְ, וִוי אַזוֹי הָאבּ אִיךְ זִיךְ גֶעקָאנְט אַיינְהַאלְטֶען אוּן נִיט פְּלַאצֶען פַאר גֶע־לֶעכְטֶער, וֶוען דֶער דָאזִיגֶער יוּדִישֶׁער גוֹי, אָדֶער דֶער גוֹיעִשֶׁער יוּד הָאט צוּ מִיר גֶערֶעדְט דַוְקָא אוֹיף יוּדִישׁ, גָאר עֶפִּיס אַ מָאדְנֶע יוּדִישׁ, מִיט אַ סַךְ פַּתַּח׳ן.

— נוּ, לִיבְּסְטֶער קְנַאבֶּע, וַואס פַאר סֶדְרָה גֶעהט דִיזֶע וָואכֶע? —

— חִי־חִי־חִי! הָאבּ אִיךְ מִיךְ צֶעלַאכְט אוּן בֶּעהַאלְטֶען דָאס פָּנִים אִין הַאנְד.

— זַאגֶע־זַאגֶע, מַיין לִיעבֶּעס קִינְדְכֶען, וָואס פִיר סֶדְרָה גֶעהט דִיזֶע וָואכֶע? —

— חִי־חִי־חִי! בָּ־לָ־ק!.. הָאבּ אִיךְ אוֹיסְגֶעשָׁאסֶען מִיט אַ גֶעלֶעכְ־טֶער אוּן בִּין אַנְטְלָאפֶען גֶעוָוארֶען...

---

[1]) „וַאוְרַאלָאוו״ — דִי גֶעוִוסֶע מֶעסֶער פַאבְּרִיק.

נאר דאס איז אלס געווען צום אנהויב בשעת איך האב איהם נאך נאר ניט געקענט; אבער נאכדעם, אז איך האב מיך שוין גוט בעקענט מיט דעם דאזיגען דייטש הער הערץ הערצענהערץ (ער איז אבגעזעסען ביי אונז אין שטוב א יאהר כסדר) האב איך איהם אזוי ליעב געקריגען, אז עס האט מיך שוין מעהר נישט געארט, וואס ער דאווענט נישט און עסט אומגעוואשען; תחילת האב איך נישט פערשטאנען, ווי אזוי לעבט ער? ווי אזוי האלט איהם גאט אויף דער וועלט? ווי אזוי ווערט ער ניט דערוואָרגען ביים עסען? ווי אזוי קריכען איהם ניט אויס די האר פונ׳ם נאקעטען קאפ? פונ׳ם רבין „מאטי גזלן״ האב איך געהערט, פון זיין מויל אליין, אז דער דאזיגער יודישער דייטש איז נאר א גלגול, דאס הייסט: א יוד איז מגולגל געווארען אין א דייטש, וואס שפעטער קאן ער נאך מגולגל ווערען אין א וואלף, אין א בהמה, אין א פערד אדער גאר אין א קאטש־קע... אין א קאטשקע?

חא־חא־חא! א שענע מעשה! אזוי האב איך מיר געטראכט און האב באמת רחמנות געהאט אויפ׳ן דייטש. אין זאך האב איך ניט געקאנט פערשטעהן: פאר וואס דער טאטע, וואס איז געווען איין ערליכער יוד א ירא שמים, האט איהם תמיד אבגעטרעטען דעם אויבען אן און אויך אלע אנדערע יודען, וואס פלעגען אריינקומען צו אונז אין שטוב אריין, פלעגען איהם שטארק אבגעבען כבוד:

— שלום־עליכם רב הערץ הערצענהערץ, ברוך־הבא רב הערץ הערצענהערץ, זיצט, רב הערץ הערצענהערץ!

איך האב אפילו אמאל א פרעג געטהון דעם טאטען, האט ער מיך אבגעשטופט און האט מיר געענטפערט:

— אוועק, סע ניט דיין עסק! וואס פלאנטעסטו זיך דא ארום, וועלכע שווארצע יאהר? קראנק ביסט דו נעמען א ספר אין האנד, הע־הע־הע־הע!

— ווידער א ספר? רבונו של עולם!... איך וויל אויך זעהען, איך וויל אויך הערען, וואס ער רעדט

איך גֶעה אַרַיין אין זַאל אַרַיין און בֶּערְגַנְבֶה זיך אין א ווינְקֶעלֶע און הֶער זיך צו, ווי מֶע רֶעדְט בַּיי אונז, ווי דֶער הֶער הֶערְץ הֶערְצֶענְהֶערְץ לַאכְט אויף א קול, און רויכֶערְט גְרָאבֶּע שְׁוואַרְצֶע „צִיגַאעְרֶען״, וואס שְׁמֶעקֶען מְחַיֶה נְפָשׁות... פְּלוּצְלוּם גֶעהט צו צו מיר דֶער טַאטֶע און לָאזְט מִיר אַרָאבּ א פַּאטְשׁ...

— בִּיזְט שׁוין ווידֶער דָא? דוּ פּוּסְטֶעפַּאסְנִיק! וואס וועט זַיין פון דיר דֶער תַּכְלִית, דו גוֹי׳עִין אֵיינֶער? גֶעווַאלְד וואס וועט זַיין פון דיר, חֶע־הֶע־הֶע־הֶע!...

דֶער הֶער הֶערְץ הֶערְצֶענְהֶערְץ שְׁטֶעלְט זיך איין פַאר מִיר: „אָבֶּער לָאסֶען זִי אִיהם! לַאסֶען זִי אִיהם!“.

נָאר עֶס הֶעלְפְט נִיט; דֶער טַאטֶע טְרַייבְּט מִיךְ אַרוֹיס, אִיךְ נֶעם „א כֵּ־בָּר“ אִין הַאנְט, נָאר עֶס ווילְט זיך פַּארְט נִיט קוּקֶען אִין סֵפֶר אַרַיין! וואס טְהוּט מֶען?... אִיךְ גֶעה פון אֵיין חֶדֶר אִין דֶעם אַנְדֶערֶען בִּיז אִיךְ קוּם צוּ דֶעם שֶׁענְסְטֶען פון אַלֶע חֲדָרִים, דָארְט וואו עֶס שְׁלָאפְט תָּמִיד דֶער הֶער הֶערְץ הֶערְצֶענְהֶערְץ; אַךְ, ווי שֶׁען, ווי לִיכְטִיג דָארְט אִיז! דִי לָאמְפֶּען בְּרֶענֶען און דִי שְׁפִּיגֶלֶען גְלַאנְצֶען; אוֹיפְ׳ן טִישׁ א גְרוֹיסֶער, א זִילְבֶּערְנֶער טִינְטֶער מִיט שֵׁיינֶע פֶּענֶעם; מֶענְטְשֶׁעלֶעךְ מִיט פֶּערְדֶעלֶעךְ, מִיט צַאצְקֶעלֶעךְ, מִיט בֵּיינְדֶעלֶעךְ, מִיט שְׁטֵיינְדֶעלֶעךְ און... א מֶעסֶערְ׳ל. אַךְ וואס פַאר א שֵׁיין מֶעסֶערְ׳ל!... ווען אִיךְ א שְׁטֵיינֶער זָאל הָאבֶּען אַזַא מֶעסֶערְ׳ל! ווי גְלִיקְלִיךְ וואלְט אִיךְ גֶעווֶען! וואס פַאר מִינִים זַאכֶען וואלְט אִיךְ מִיט דֶעם אוֹיסְגֶעשְׁנִיצְט! אַנוּ, מֶע דַארְף דָאס פְּרוּבֶען — עֶס אִיז עֶפִּיס שַׁארְף?... אַךְ! עֶס חַאפְּט א הָאר! עֶס הַאקְט אִיבֶּער א הָאר! אַי־אַי־אַ מֶעסֶערְ׳ל!!...

אֵיין מִינוּט — דָאס מֶעסֶערְ׳ל אִיז בַּיי מִיר אִין הַאנְד; אִיךְ קוּק זִיךְ אַרוּם אוֹיף אַלֶע זַייטֶען און פְּרִיוו זִיךְ דָאס אַרַיינְלֵייגֶען אוֹיף א מִינוּטְקֶעלֶע צוּ זִיךְ אִין קֶעשֶׁענֶע... עֶס צִיטֶערְט מִיר דִי הַאנְד... עֶס קְלַאפְּט מִיר דָאס הַארְץ אַזוֹי שְׁטַארְק, אַז אִיךְ הֶער, ווי עֶס מַאכְט: „טִיק־טִיק־טִיק!“... אִיךְ הֶער, ווי עֶמִיצֶער גֶעהט, עֶמִיצֶער סְקְרִיפֶּעט מִיט דִי שְׁטִיוועל; דָאס אִי עֶר, דֶער הֶער הֶערְץ הֶערְצֶענְהֶערְץ! אַי־אַי, וואס טְהוּט מֶען? דָאס מֶע

סֶערְ׳ל לָאז זַיין בַּיי מִיר, אִיךְ וֶועל עֶס נָאכְדֶעם צוּרִיק אַנִידֶערְלֵייגֶען, דֶערְ־
ווייל דַארְף מֶען אַרוֹיסְגֶעהְן, אַוֶועקְגֶעהְן פוּן דַאנֶען, אַנְטְלוֹיפֶען! אַנְטְלוֹי־
פֶען! . . . .

. . . .

אִיךְ קֶען שׁוֹין קֵיין וֶועטְשֶׁערֶע נִיט עֶסֶען; דִי מַאמֶע טַאפְּט מִיךְ בַּיים קָאפּ; דֶער טַאטֶע וַוארְפְט אוֹיף מִיר בֵּייזֶע אוֹיגֶען אוּן שִׁיקְט מִיךְ אָבּ שְׁלָאפֶען... שְׁלָאפֶען? אִיךְ קָאן דֶען צוּ מַאכֶען דִי אוֹיגֶען? אִיךְ בִּין אַ טוֹידְטֶער!... וָואס טְהוּט מֶען מִיטְ׳ן מֶעסֶערְ׳ל? וִוי אַזוֹי לֵייגְט מֵען דָאס אַנִידֶער צוּרִיק?...

ג.

— קוּם נָאר אַהֶער, תַּכְשִׁיט מַיינֶער! — מַאכְט צוּ מִיר אוֹיף מָארְ־
גֶען דֶער טַאטֶע — הָאסְט דוּ נִיט גֶעזֶעהֶען עֶרְגִיץ דָאס מֶעסֶערְ׳ל?...

תְּחִלַּת בִּין אִיךְ גֶעוֶוען זֶעהר דֶערְשְׁרָאקֶען: עֶס הָאט זִיךְ מִיר אוֹיסְ־גֶעווִיזֶען, אַז עֶר וֵוייסְט, אַז זֵיי ווֵייסֶען אַלֶע... שִׁיעֶר, שִׁיעֶר הָאבּ אִיךְ זִיךְ נִיט אַרוֹיסְגֶעהַאפְּט הַא? דָאס מֶעסֶערְ׳ל? אָט אִיז דָאס... עֶס הָאט מִיךְ עֶפִּיס וִוי אַ וַוארְג גֶעטְהוּן אִין הַאלְז אוּן אִיךְ הָאבּ מִיט צִיטֶערְנִישׁ גֶעעֶנְטְ־פֶערְט:

— וואוּ — וָואסֶער מֶעסֶערְ׳ל?...

— וואוּ — וָואסֶער מֶעסֶערְ׳ל! קְרִימְט מִיךְ אִיבֶּער דֶער טַאטֶע, וואוּ — וָואסֶער מֶעסֶערְ׳ל! דָאס גִילְדֶענֶע מֶעסֶערְ׳ל! אוּנְזֶער אוֹרַחְ׳ס מֶעְ־סֶערְ׳ל, דוּ בָּחוּרְ׳עֶץ, דוּ שֵׁייגֶעץ אֵיינֶער, קְהֶע־הֶע־הֶע!

— וָואס הָאסְט דוּ זִיךְ צוּ גֶעטְשֶׁעפֶּעט צוּם קִינְד! מִישְׁט זִיךְ אַרַיין דִי מַאמֶע — דָאס קִינְד וֵוייסְט נִיט פוּן קֵיין פּוֹתֵר אוּן פוּן קֵיין חָלוֹם אוּן עֶר דוּלְט אִיהם אַ סְפָּאדִיק מֶעסֶערְ׳ל, מֶעסֶערְ׳ל!

— מֶעסֶערְ׳ל, מֶעסֶערְ׳ל! וָואס הֵייסְט עֶר וֵוייסְט נִיט? זָאגְט דֶער טַאטֶע מִיט כַּעַס; אַ גַאנְץ פְּרִיהמָארְגֶען, הֶערְט עֶר וִוי מֶע שְׁרַייט „מֶעסֶעְ־רְ׳ל, מֶעסֶערְ׳ל! מֶעסֶערְ׳ל, מֶעסֶערְ׳ל!“ מֶע קֶעהְרְט אִיבֶּער דִי שְׁטוּבּ נָאךְ

דֶעם מֶעסֶערְ׳ל, פְרֶעגְט עֶר וואו — וָואסֶער מֶעסֶערְ׳ל? גֶעה שׁוֹין, גֶעה וַואשׁ זִיךְ, דוּ פּוּסְטֶער בָּחוּר אֵיינֶער, דוּ גוֹי—גוֹי׳עֶץ, קְהֶע־הֶע־הֶע!

אִיךְ דַאנְק דִיר, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, וָואס זֵיי הָאבֶּען מִיךְ הָאטְשׁ נִיט בֶּעזוּכְט! נָאר וָואס טְהוּט מֶען וַוייטֶער? מֶע בֶּעדַארְף דָאס מֶעסֶערְ׳ל בֶּעשְׁטַאטֶען עֶרְגֶי׳ץ אוֹיף אַ גוּט אָרְט... וואו בֶּעהַאלְט מֶען דָאס? אַהַא אוֹיפְ׳ן בּוֹידֶעם! אִיךְ חַאפּ דָאס אַרוֹיס פוּן קֶעשֶׁענֶע אוּן טוּה דָאס אַ שְׁטוּפּ אִין שְׁטִיוֶועל אַרַיין... אִיךְ עֶס, אוּן וֵויים נִיט וָואס אִיךְ עֶס; אִיךְ וַוארְג זִיךְ...

— וָואס הַאפְּסְט דוּ זִיךְ אַזוֹי, וֶועלְכֶע שְׁוַוארְצֶע יָאהר? — פְרֶעגְט מִיךְ דֶער טַאטֶע.

— אִיךְ אַייל מִיךְ אִין חֵדֶר אַרַיין — עֶנְטְפֶער אִיךְ אִיהם אוּן פִיהל אַז אִיךְ וֶוער רוֹיט וִוי פַייעֶר...

— אַ מַתְמִיד גֶעוָוארֶען, וָואס זָאגְסְט דוּ אוֹיף דֶעם צַדִיק? — וָוארְטְשֶׁעט עֶר אוּן קוּקְט אוֹיף מִיר בֵּייז... קוּים, קוּים דֶערְלֶעבְּט אָבּ עֶסֶען, אָבּ בֶּענְטְשֶׁען...

— נוּ, פַאר וָואס גֶעהְסְט דוּ שׁוֹין נִיט אִין חֵ—חֵדֶר, צַדִיק מַיינֶער? — פְרֶעגְט מִיךְ דֶער טַאטֶע.

— וָואס טְרַייבְּסְט דוּ אִיהם אַזוֹי? — פְרֶעגְט אִיהם דִי מַאמֶע, לָאז דָאס קִינְד זִיצֶען אַ מִינוּט!

אִיךְ בִּין שׁוֹין אוֹיפְ׳ן בּוֹידֶעם... וַוייט, וַוייט אִין קְרָאקְוֶוע לִיגְט דָאס וַוייסֶע מֶעסֶערְ׳ל; עֶס לִיגְט אוּן שְׁוַוייגְט...

— וָואס קְלֶעטֶערְסְט דוּ אוֹיף בּוֹי—בּוֹידֶעמ׳ס? שְׁרַייט דֶער טַא. דוּ יוּנְגַאטְשׁ אֵיינֶער, דוּ בַּר־מִצְוָה׳יוּנְג? דוּ בָּאד־גוֹי? קְהֶע־הֶע־הֶע־הֶע!

— אִיךְ זוּךְ דָא עֶפּיס... — עֶנְטְפֶער אִיךְ אִיהם אוּן פַאל שִׁיעֶר גִישְׁט אוּם פַאר שְׁרֶעק.

— עֶפּיס? וָואס הֵייסְט „עֶפּיס?“ וָואס אִיז דָאס פַאר אַ מִין „עֶפִּים?“

— אַ... אַ סֵ—סֵפֶר... אַ... אַ... אַיין אַלְטֶע גְ—גְמָרָא...

— הא? אג—גמרא? אויפן בוידעם? א דו היציעל איינער? קריך שוין צראב, קריך, וועסט שוין ליינען! דו באר-טי, דו הינדשלעגער, דו ד-כל-בוניק איינער, קהע-הע-הע!

נאר עס ארט מיך שוין ניט אזוי דעם טאטענס כעס, ווי עס אר'ט מיך דאס, וואס איך האב מורא, טאמער געפינט מען דאס מעסער'ל; א קשיא? טאמער גראד היינט קריכט מען ארויף אויפן בוידעם גרעט אויס-הענגען, אדער די לעשונים פערשמירען?... מע דארף דאס פון דארטען אראבנעהמען און בעשטאטען אויף א בעסער ארט!... איך גיה ארום אין איין ציטערניש! יעדער קוק פונ'ם טאטענס אויגען ווייזט מיר אויס, אז ער ווייסט שוין, אז אט-אט טהוט ער מיך א חאפ מכח דעם אורה'ם מעסע-ר'ל... איך האב שוין א ארט אויף דעם, א טהייער ארט — וואו? אין דער ערד, אין א גריבעל ביי דער וואנד ארייגעשטעקט, און פון אויבען רעכט פערשארט מיט שטרוי פאר א סימן... געקומען פונ'ם חדר חאפ איך זיך באלד ארויס אין הויף אריין, איך נעם מיר פאוואלינקע ארויס דאס מע-סער'ל און איך האב קיין צייט אפילו רעכט אנשפיגלען זיך אין דעם, הער איך שוין דעם טאטענס געפילדער:

— וואו ביסט דו ערגיץ דארט? פאר וואס געהסט דו שוין ניט דאוונען, דו בעל-עגלה'יונג, דו וואַ-וואסער-פיהרער! קהע-הע-הע!

נאר וויפיעל דער טאטע רודפ'ט מיך און יאגט מיך, וויפיעל דער רבי הרג'ט מיך און שלאגט מיך, איז דאס בלאטע קעגען יענע פערגעני-גען, וואס איך האב, בשעת איך קום פונ'ם חדר און זעה מיך מיט מיין טהייערען, מיין איינציגען ליעבען חבר — מיט מיין מעסער'ל! די פער-גניגען זענען אבער אוי וועה! אויסגעמישט מיט יסורים, פערביטערט מיט מרה-שחורה, מיט שרעק, מיט גרויסע, גרויסע פחדים!

ד.

זומער לעבען. די זון זעצט זיך, די לופט ווערד עטוואס קיהלער, דאס גראז שמעקט, די זשאבעס קוואקען און שטיקער חמארעס פליהען

הויך, אהן רעגען, פערביי דער לבנה. ווילען די איינשלינגען; די ווייסע זילבערנע לבנה בעהאלט זיך אלע מינוט און בעווייזט זיך ווידער, דאכט זיך די שוועבט און שטעהט אויף איין ארט. דער טאטע זעצט זיך צו אויפ'ן גראז אין א האלאט, האלב נאקעט, מיט א ווייסען טלית קטן, האלט איין האנד אין בוזעם און מיט דער אנדערער האנד שארט ער ביי דער ערד און קוקט אויפ'ן אויסגעשטערנטען הימעל און הוסט; דאס פנים אקעגען דער לבנה איז טוידט, פארזילבערט. ער זיצט פונקט אויף דעם ארט, וואו דאס מעסער'ל ליגט בעגראבען, און ער ווייסט גאר ניט, וואס אונטער איהם טהוט זיך. אך, ווען ער זאל אשטייגער וויסען! וואס וואלט ער געזאגט? וואס וואלט איך געהאט?

— אהא, טראכט איך מיר אין הארצען, האסט מיר פערוואָרפען מיין הארבאטע מעסער'ל, האב איך איצט א ביסעל א בעסערס, א שענערס! דו זיצט אויף דעם און דו ווייסט גאר ניט, אוי טאטע! טאטע!...

— וואס גלאנצסט דו אויף מיר די אויגען, ווי א קא־קאטער? האפט מיך אן דער טאטע — וואס זיצסט דו צונויפגעלייגט די הענד, ווי א שטארט בעל הבית? קאנסט זיך שוין גאר־קיין ארבייט ניט אב זוכען? און „קריאת שמע" לייענען ביזט דו פטור? פערשרפה'ט זאלסט דו ניט ווערען, יונגאטש איינער! א מי־מיתה משונה זאל אויף דיר ניט קומען, קהע־הע־הע.

אז ער זאגט: פערשרפה'ט זאלסט דו „ניט" ווערען, א מיתה משונה זאל אויף דיר „ניט" קומען — דאס איז א בעווייז, אז ער איז ניט אזוי שטארק אין כעס; אדרבה, דאס איז א סימן אז ער איז אויפגעלייגט. און באמת טאקי: קאן מען דען זיין ניט אויפגעלייגט אין אזא שענער, וואונדערליכער זומערנאכט, ווען עס ציהט יעדען בעזונדער און עס טרייבט איהם ארויס אויף דער גאס, אויף דער לופט, אויף דער וייכער, פרישער, אויסגעצייכענטער לופט? אלע, אלע זענען אצונד אין דרויסען. דער טאטע, די מאמע, די קלענערע קינדער, וואס זוכען קליינע שטיינדלעך און שפּיעלען אין זאמדעלעך. דער הער הערץ הערצענהערץ דרעהט זיך אויך ארום איבערען הויף אהן א היטעל, רויכערט א „ציגאר" און זינגט א

דייטשעס לידעל, קוקט אויף מיר און לאכט... דאס לאכט ער פון מיר א פנים, וואס דער טאטע טרייבט מיך. איך לאך אבער פון זיי אלע. אט באלד וועלען זיי אלע גיין שלאפען, וועל איך מיך דעמאלט ארויסכאפען אין הויף ארויס (איך שלאף אין הויז, פון פארינט אויף דער ערד, ווארום אין שטוב איז די היטץ שרעקליך גרויס) איך וועל מיך שוין אנטישען, אנשפיגלען אין מיין מעסער'ל!...

דער עולם שלאפט. שא, שטיל ארום און ארום. פאוואלינקע הויב איך מיך אויף. אויף אלע פיער און שטיל ווי א קאץ, גנבה איך מיך ארויס אין הויף ארויס. די נאכט איז שטיל, די לופט איז פריש, מחיה נפשות. פאמעלעך קריך איך צו צו יענעם ארט, וואו דאס מעסער'ל ליגט בעגראבען. פאוואלי, גראב איך דאס אויס פון דארטען און בעטראכט דאס ביי דער לבנה; עס גלאנצט, עס בלישטשעט, ווי גינגאלד, ווי א בריליאנט; איך הויב אויף די אויגען ארויף און דערזעה די לבנה קוקט גלייך אראב צו מיר אויף מיין מעסער'ל... וואס קוקט זי זיך אזוי איין? איך דרעה מיך אויס צוריק — זי קוקט מיר נאך; איך פארשטעל דאס מעסער'ל מיט'ן העמדיל—זי קוקט מיר נאך; זי ווייסט געוויס, וואס דאס איז פאר א מעסער'ל און וואו איך האב דאס גענומען — גענומען?.. איך האב דאס געגנבעט!

דאס ערשטע מאל, פון זינט דאס מעסער'ל איז מיינס, קומט מיר דאס דאזיגע שרעקליכע ווארט אויף די געדאנקען. געגנבע'ט? בין איך דאך, הייסט דאס, א גנב! פשוט א גנב? אין דער תורה שטעהט געשריבען, אין די עשרת הדברות, מיט גרויסע אותיות:

לא תגנוב!

זאלסט ניט גנבה'נען! און איך האב געגנבע'ט! וואס וועט מען מיר דערפאר טהון אין גיהנם? אוי, וועה! מע וועט מיר אבהאקען די האנד, די האנד, וואס זי האט געגנבעט... מע וועט מיך שמייסען מיט אייזערנע ריטער... מע וועט מיך בראטען און ברענען אויף הייסע סקאווראדעס... אייביג, אייביג וועל איך גליהען... מע בעדארף אבגעבען דאס מעסער'ל,

מע בעדאַרף אַנידערלייגען צוריק דאָס מעסערל, מען בעדאַרף נישט קיין גנבה'ש מעסערל, מאָרגען לייג איך אַנידער צוריק דאָס מעסערל.

אַזוי טראַכט איך מיר און נעם דאָס מעסערל צו זיך אין בוזעם אַריין פּיהל איך אַז סע ברייהט מיך, סע בראָט מיך. ניין, מע בעדאַרף עס צוריק בעהאַלטען, בעגראָבען אין דער ערד אַריין ביז מאָרגען. און די לבנה פון אויבען קוקט אויף מיר. וואָס קוקט זי? די לבנה זעהט, זי איז איין עדות... און איך קריך צו פּאַוואָליננקע צוריק אין הויז אַריין אויף מיין געלעגער און לייג זיך שלאָפען און קען ניט אַנשלאָפען ווערען. איך קאַטשע זיך פון איין זייט אויף דער אַנדערער און קאָן ניט שלאָפען... מיט'ן טאָגליך שוין בין איך אַנשלאָפען געוואָרען און עס האָט זיך מיר געחלומ'ט אַ לבנה, און עס האָבען זיך מיר געחלומ'ט אייזערנע ריטער, און עס האָבען זיך מיר געחלומ'ט מעסערלעך... גאַנץ פריה האָב איך זיך אויפגעכאַפּט, אָבגעדאַוונט געשמאַק מיט כוונה און אָבגעכאַפּט דעם אָנ־בייסען אויף איין פוס און מאַרש אין חדר אַריין.

— וואָס האַפּט דאָס דיך אַזוי גיין חדר אַריין?—שרייט אויף מיר דער טאַטע — וואָס יאָגט דאָס דיך אַזוי? וועסט ניט אַנוועהרען די תורה דיינע שפּעטער אויך; בעסער וי עס קעהר צו זיין און היפּער ניט קיין ווערטער! וועסט נאָך צייט האָבען זיין אויסגעלאָזט, דו הולטיי איינער, דו אַפּיקורוס, טר־ט־פּניאַק איינער, קהע־הע־הע!

ה.

— וואָס עפּיס אַזוי שפּעט? טהו נאָר אַ קוק אַהער? האַלט מיך דער רבי פיר און ווייזט מיר אָן מיט'ן פינגער אויף מיין חבר „בעריל דעם רויטענס", וואָס שטעהט אין אַ ווינקעלע מיט איין אַראָבגעלאָזטען קאָפּ; — זעהסט דו, ווייסער הברה'ניק? זאָלסט דו וויסען זיין, אַז פון היינטיגען טאָג אָן און ווייטער איז שוין זיין נאָמען ניט „בעריל דעם רויטענס" ווי ער האָט געהייסען ביז אַהער; ניין! ער הייסט אַצונד אַ שענערען נאָמען; אַצונד הייסט ער: בערילע דער גנב! — שרייט זשע קינדער: בערילע דער גאַ־א־נב! בערילע דער גאַ־אַנב!

די דְרָאזִיגֶע וֶוערְטֶער צִיהט אוֹיס דֶער רֶבִּי מִיט אַ נִיגוּן אוּן אַלֶע תַּלְמִידִים הַאפֶּען אִיהם אוּנְטֶער וִוי דִי מְשׁוֹרְרִים:

בֶּערִילֶע דֶער גַ־אַ־אַ־נָב! בֶּערִילֶע דֶער גַ־אַ־אַ־נָב!

אִיךְ בְּלַייבּ אַ פֶערְשְׁטֵיינֶערְטֶער אוּן אַ פְרָאסְט גַעהט מִיר אִיבֶּער אוֹיפְ'ן לַייבּ. אִיךְ פַארְשְׁטֶעה נִיט וָואס דָאס בֶּעדַייט...

— וָואס שְׁווַייגְסְט דוּ, דוּ שֵׁייגֶעץ אֵיינֶער?.. רוּפְט זִיךְ אָן דֶער רֶבִּי צוּ מִיר מִיט אֵיין אוּמְגֶעריכְטֶען פַּאטְשׁ — וָואס שְׁווַייגְסְט דוּ, דוּ נוּיָעץ? דוּ הֶערְסְט דָאךְ אַז אַלֶע זִינְגֶען. הֶעלְף זִינְגֶען מִיט אַלֶע גְלַייךְ: „בֶּערִילֶע דֶער גַ־אַ־אַ־נָב, בֶּערִילֶע דֶער גַ־אַ־אַ־נָב!“

עֶס צִיטֶערֶען מִיר הֶענְד אוּן פִּיס; עֶס קְלַאפְּט מִיר אַ צָאהן אוֹיף אַ צָאהן; נָאר אִיךְ הֶעלְף זִינְגֶען: „בֶּערִילֶע דֶער גַ־אַ־אַ־נָב!“

— הֶעכֶער שֵׁייגֶעץ אֵיינֶער, טְרַייבְּט מִיךְ אוּנְטֶער דֶער רֶבִּי, שְׁטַארְקֶער! שְׁטַארְקֶער!...

אוּן אִיךְ מִיטְ'ן גַאנְצֶען כָּאהר זִינְגֶען אוֹיף אַלֶערְלֵיי קוֹלוֹת: „בֶּערִילֶע דֶער גַ־אַ־אַ־נָב! בֶּערִילֶע דֶער גַ־אַ־אַ־נָב!...“

— שְׁ שְׁ שְׁ שְׁ שְׁ שְׁ שְׁ שְׁ אַ אַ אַ אַ! שְׁרַייט אוֹיס פְּלוּצִים דֶער רֶבִּי אוּן טְהוּט אַ פַּאטְשׁ מִיט דֶער הַאנְד אִיבֶּערְ'ן טִישׁ: — שַׁא! אַצוּנְד וֶועלֶען מִיר זִיךְ נֶעמֶען צוּם „מִשְׁפָּט“ (מִיט אַ נִיגוּן).

— אַנוּ, בֶּערִילֶע גַנָב, קוּם נָאר אַהֶער, מַיין קִינְד, גִיבֶּער וָשֶׁע, גִיבֶּער אַבִּיסֶעלֶע! זָאג נָאר, יוּנְגֶעלֶע, וִוי אַזוֹי רוּפְט מֶען דִיךְ? (מִיט אַ נִיגוּן)

— בֶּערִיל.

— וִוי אַזוֹי נָאךְ? (מִיט אַ נִיגוּן).

— בֶּערִיל... בֶּערִיל... דֶער... גַנָב!

— אָט אַזוֹי, מַיין לִיעבּ קִינְד, אָט אַזוֹי בִּיסְט דוּ אַ וואהל יוּנְגֶעלֶע. (מִיט אַ נִיגוּן) אַצוּנְד, בֶּערִילֶע, גֶעזוּנְד זָאלְסְט דוּ מִיר זַיין אוּן שְׁטַארְק אוֹיף אַלֶע אֵיבָרִים (מִיט אַ נִגוּן); נֶעם זַיי מוֹחֵל, בֶּערִילֶע, אוּן צִיה אַרָאבּ פוּן זִיךְ דִי מַלְבּוּשִׁים'לֶעךְ; אָט אַזוֹי; נוּ שׁוּין אוּן גִיכֶער שׁוּין? אִיךְ בֶּעט בַּיי דִיר, נוּ שׁוּין, אוּן גִיכֶער שׁוּין — אָט אַזוֹי, בֶּערֶעשְׁיִ, מַיין טַייעֶרֶער!

בעריל בלייבט שטעהן נאקעט, ווי די מאמע האט איהם געהאט; קיין טראפען בלוט איז אין איהם ניטא; ער ריהרט ניט מיט קיין אבר; די אויגען אראב; א געשטארבענער, א טויטער!...

דער רבי רופט ארויס איינעם פון די גרעסערע תלמידים, אלין מיט א ניגון.

— אנו, הערשעלע דער גרויסער, געה נאר ארויס פונים טיש, אהער, צו מיר, געשווינדער, אט אזוי; און דערצעהל אונז אקארשט די מעשה פון אנהויב ביז'ן סוף, ווי אזוי אונזער בערילע איז געווארען א גנב; הערט, חברה, מיט קאפ!

און „הערשעל דער גרויסער" הויבט אן צו דערצעהלען א מעשה, ווי אזוי בעריל האט זיך דערשלאגען צו ר' מאיר־בעל־נס־פושקע, וואס זיין מאמע ווארפט אהין אלע פרייטאג פארליכט בענטשען א קאפיקע און אמאל צוויי; ווי אזוי בעריל האט זיך דאביוועט צו דער דאזיגער צדקה־פושקע, אויף וועלכער עס הענגט א שלעסעלע; ווי אזוי בעריל האט מיט א שטרויעלע מיט סמאלע ארויס־געשלעפט פון דארטען אלע קאפיקעס איינציגווייס ביז לעצט; ווי אזוי די מאמע זיינע „זלאטע די הייזעריגע" האט זיך געהאפט, געעפענט די דאזיגע צדקה־פושקע, דארט איז געלעגען א שטרוי איינגעטונקען אין סמאלע; ווי אזוי זלאטע די הייזעריגע האט איהם „צוגעשטעלט א ביינקעלע"; ווי אזוי בעריל האט זיך באלד נאך דעם רבינ'ס שמיץ מודה געווען, אז א גאנץ יאהר, א קיילעכיג יאהר, האט ער געשלעפט פון דער צדקה־פושקע די קאפיקעס, ווי אזוי ער האט זיך יעדען זונטאג געקויפט צוויי לעקעכלעך מיט א באקסער! ווי אזוי... און אזוי ווייטער און ווייטער...

— אצונד, קינדער, משפט איהם! איהר ווייסט שוין, ווי אזוי; דאס איז שוין ביי אייך ניט דאס ערשטע מאל; לאז יעדער זאגען זיין משפט, וואס קומט א גנב, וואס שלעפט קאפיקעס פון א צדקה פושקע; הערשיל דער קליינער, זאג: דו צום ערשטען, וואס קומט אזא גנב, וואס שלעפט קאפיקעס מיט א שטרוי פון א צדקה פושקע?

דער רֶבּי בּייגט אַיין דעם קאָפּ אויף אַ זייט, ער מאַכט צו די אויגען און שטעלט אונטער דעם רעכטען אויער צו הערשיל דעם קליינעם; הערשיל דער קליינער ענטפערט הויך, אויף אַ קול:

— אַ גנב וואָס שלעפּט קאָפּיקעס פון אַ פּושקע, קומט... ומעזאַל איהם קאַטעווען ביז בלוט זאָל גיהן.

— משהיל, וואָס קומט אַ גנב, וואָס שלעפּט קאָפּיקעס פון אַ צדקה־פּושקע?

— אַ גנב, זאָגט משהיל מיט אַ וויינענדיג קול, אַ גנב, וואָס שלעפּט קאָפּיקעס פון אַ צדקה־פּושקע, קומט מען זאָל איהם אַנידערלייגען צוויי אויפ'ן קאָפּ, צוויי אויף די פּיס און צוויי זאָלען איהם שמייסען מיט איינגעזאַלצענע ריטער... —

טאַפּילי טוטאַריטו, וואָס קומט אַ גנב, וואָס שלעפּט קאָפּיקעס פון אַ צדקה־פּושקע? —

קאַפּיל קוקאַריקו, אַ יונגיל, וואָס קאָן ניט אויסרעדען קיין קוף און קיין גימל, ווישט אויס דאָס נעזיל און זינגט זיין משפּט מיט אַ קוויטש:

— אַ דנב, וואָס שלעפּט טאַפּיטעס פון אַ אַ פּושטע, טומט איהם, אז אַלע יונגליך זאָלען צודעהן צו איהם נאָהענט און זאָגען איהם דלייך אין פּנים דריי מאָל אויף אַ טול: דנב! דנב! דנב!

אין חדר ווערד אַ געלעכטער. דער רבּי נעמט זיך מיט'ן גראָבען פינגער אונטערען גאָרגעל, ווי אַ חזן, און רופט מיך אויף מיט'ן נגון, וואָס מע רופט אויף אַ חתן:

— יעמוד ה־ה־ת־ן ש־לום ב"ר נחום מפ־טיר! זאָג נאָר, דו, שלומ'ני, מיין טייערינקער, דיין פּסק, וואָס קומט אַ גנב, וואָס שלעפּט קאָפּיקעס פון אַ צדקה־פּושקע?

איך וויל ענטפערען — פּאָלגט מיך ניט די צונג; איך ציטער ווי אין אַ קדחת, עס וואַרגט מיך אין האַלז; אַ קאַלטער שווייס בעשלאָגט מיך פון אויבען ביז אַראָב; עס פּייפט מיר אין די אויערען; איך זעה שוין פּאַר זיך ניט דעם רבּין, ניט דעם נאַקעטען „בעריל דעם גנב", ניט קיין חברים; איך זעה פאַר זיך נאָר מעסערלעך, אָהן אַ שיעור מעסערלעך.

ווייסע, אָפּענע מעסערלעך, מיט אַ סך קלינגלעך און דאָרט ביי דער טיר, הענגט די לבנה, זי שמייכעלט און קוקט אויף מיר ווי אַ מענטש... עס דרעהט זיך מיר די קאָפּ, דער גאַנצער חדר, מיט׳ן טיש, מיט די ספרים, מיט אלע חברים, מיט דער לבנה, וואָס הענגט אויף דער טיר און מיט אלע מעסערלעך... איך פיהל, ווי די פיס ווערען מיר אונטערגעהאַקט. נאָך אַ מינוט — פאַל איך אום. נאָר איך שטאַרק זיך מיט אַלע כּחות און האַלט זיך איין איך זאָל ניט פאַלען...

פאַרנאַכט קום איך אַהיים און פיהל אז דאָס פּנים ברענט מיר, די בעקליך פלאַמען און אין די אויערען שומעט מיר. איך הער מע רעדט צו מיר, נאָר וואָס — ווייס איך ניט. עפּיס זאָגט דער טאַטע, עפּיס בייזערט ער זיך, וויל מיר געבין פּעטש, די מאַמע שטעלט זיך איין פאַר מיר, צעלאָזט דעם פאַרטוך, ווי אַ קוואָקע די פליגעל בשעת זי בעשיצט איהרע הינדליך מע זאָל זיי ניט אָנריהרען צו שלעכטען... איך הער גאָר ניט, איך וויל גאָר ניט הערען, איך וויל נאָר ס׳זאָל שוין ווערען גיכער נאַכט! איך זאָל קאָנען מאַכען איין עק מיט׳ן מעסער׳ל... וואָס טהוט מען מיט דעם? מודה זיין זיך און אָבגעבען דאָס? וועל איך האָבען בעריל׳עס פּסק. אונטערוואַרפען דאָס? טאָמער האַפּט מען מיך... פאַרוואַרפען און איין עק, אַבי פּטור ווערען! וואָהין פערוואַרפט מען דאָס אז מע זאָל דאָס ניט געפינען? אויפ׳ן דאַך? וועט מען הערען אַ קלאַפּ. אין גאָרטען? וועט מען דאָס געפינען. אַהאַ! איך ווייס, שוין, איך האָב איין עצה: אַריינוואַרפען אין וואַסער אַריין! אַ טהייערע עצה כּ׳לעבען — אין וואַסער אַריין, אין ברונען, טאַקי אָט דאָ ביי אונז אויפ׳ן הויף!... דער דאָזיגער געדאַנק געפעלט מיר אַזוי שטאַרק, אז איך וויל גאָר לאַנג נישט קלערען; איך האָב דאָס מעסער׳ל און לויף גלייך צום ברונען און עס דאַכט זיך מיר, אַז איך האַלט אין די הענד ניט קיין מעסער׳ל נאָר עפּיס אַ מיאוס־קייט, אַ מין שרץ, פון וועלכען עס ווילט זיך מיר וואָס גיכער צו בעפרייען זיך, פּטור ווערען. נאָר סע טהוט מיר באַנג — אַזאַ טהייער מעסער׳ל. אַ מינוט שטעה איך פערטראַכט, און עס דאַכט זיך מיר אז איך האַלט אין האַנד אַ לעבעדיגע זאַך... דאָס האַרץ טוהט מיר וועה אויף דעם,

ס'טייטש, ס'טייטש, עס קאסט מיך אזוי פיל מיה, עס איז א צער בעלי חיים... איך נעם זיך אן מיט הארץ און לאז דאס מיט א מאל ארויס פון די פינגער „פלאך" !... עס טוהט א פלעשטשע דאס וואסער און מעהר הערט מען נישט... ניטא קיין מעסער'ל! איך שטעה נאך א מינוט ביים ברונען און הער זיך צו — מע הערט גאר נישט. דאנקען גאט, פטור געווארען! חאטש דאס הארץ בלעמט מיר, טהוט מיר וועה: „ס'טייטש, אזא מעסער'ל, אזא מעסער'ל!..."

איך געה צוריק צו מיין געלעגער און זעה, ווי די לבנה קוקט מיר נאך, און עס דאכט זיך מיר, אז זי האט געזעהען אלעס, וואס איך האב דא אב געטהון, און איך הער ווי א קול פון ווייטענס: „אבער דו ביסט פארט א גנב!... חאפט איהם, קלאפט איהם, ער איז א גנב! א ג־א־א־נב!!" איך גנבה זיך אריין צוריק אין הויז אריין און לייג זיך שלאפען און עס חלומ'ט זיך מיר אז איך לויף, איך שוועב, איך פליה אין דער לופטען מיט'ן מעסער'ל און די לבנה קוקט אויף מיר און זאגט: „חאפט איהם! קלאפט איהם! ער איז א גנב! א ג־א־א־נב!!..."

ו.

א לאנגער, א לאנגער שלאף! א שווערער, זעהר א שווערער חלום! עס ברענט אין מיר א פייער; עס זשומעט מיר אין קאפ; אלץ וואס איך זעה, איז רויט ווי בלוט. ברענענדיגע ריטער פון פייער קאטעווען מיין לייב און איך קאטשע זיך אין בלוט; ארום מיר דרעהען זיך שלאנגען און עקדעשען; זיי האלטען אפען זייערע מיילער און ווילען מיך איינשלינגען... גלייך אין אויער אריין הער איך א בלאז: תקיעה — טהו! שברים — טהו־טהו! תרועה — טהו־טו־טו־טו און איינער שטעהט איבער מיר און שרייט אויף א קול מיט א נגון, צום טאקט: שמייסט איהם! שמייסט איהם! שמייסט איהם! ער איז א ג־א־א־א־נב!!! און אליין שריי איך: „גוואלד, נעמט צו פון מיר די לבנה! גיט איהר אב דאס מעסער'ל! וואס האט

איהר צו בערלען נעביך? ער איז ניט שולדיג — דאס בין איך א גא־א־נב! א גא־א־א־נב...״

· · · און ווייטער געדענק איך ניט · · · · · · · · · · · · · · · · ·

· ·

איך עפען איין אויג, אין דאס אנדערע אויג... וואו בין איך? דאכט זיך אויף א בעט? וואס טוה איך דא? ווער זיצט דאס אט דארט אויף א ביינקעל, ביים בעט? א! דאס ביסט דו, מאמע? מאמע!... זי הערט מיך ניט!... מאמע! מאמע! מאאאמע!!... וואס הייסט דאס? מיר דאכט, אז איך שריי אויף א קול?... שא! איך הער זיך צו, — זי וויינט? זי וויינט שטילערהייט. אויך זעה איך דעם טאטען מיט זיין געל קריינקליך פנים. ער זיצט איבער א ספר און זאגט עפיס שטילערהייט און הוסט און זיפצט און קרעכצט... עס ווייזט אויס, אז איך בין שוין גע־שטארבען... געשטארבען?... מיט אמאל פיהל איך, ווי עס ווערט מיר ליכטיג אין די אויגען, גרינג אין קאפ, גרינג אין אלע אברים. עס קלינגט מיר אין איין אויער, אינם אנדערען אויער: דזינזזון!!! איך גיב א ניעס אפציש!...

— צו געזונד! צו אריכת־ימים! צו לאנגע יאהרען! א סימן־טוב! מזל־טוב! געלויבט ביסט דו גאט!

— באמת גענאסען! געלויבט דער אויבערשטער!

— מיר האבען א גרויסען גאט, ער וועט, אם ירצה השם, זיין גע־זונד, גאט ברוך הוא וברוך שמו!

— לאז מען רופען גיכער אהער מינצי די שוחט'קע: זי שפרעכט ניט אב איין עין־הרע.

— דעם דאקטאר וואלט מען בעדארפט רופען, דעם דאקטאר!

— דעם דאקטאר? צי וואס! נארישקייט! „ער“ איז א דאקטאר! דער אויבערשטער איז דער בעסטער דאקטאר! גאט ברוך הוא וברוך שמו!

— צענעדט זיך, עולם, צענעדט זיך אביסעל! עס איז שרעקליך הייס! אום גאטעס ווילען צענעדט זיך!

— אַ, יאָ? איך האָב אײַך געזאָגט, אַז מע דאַרף איהם אױסניסען מיט װאַקס, האַ? װער איז געקרעכט?

— געלױבט איז גאָט! געלױבט איז השם־יתברך!... אױ, גאָט, גאָט, גאָט ברוך הוא וברוך שמו...

מע דרעהט זיך אַרום מיר; מע קוקט אױף מיר; יעדער געהט צו און טהוט מיך אַ טאַפּ בײַם קאָפּ; מע שפּרעכט מיך, מע שעפּטשעט מיך, מע לעקט מיר דעם שטערן און מע שפּײַט אױס און מע פּילגעװעט מיך: מע גיסט מיר אין מױל אַרײַן זודיגע יוך און מע שטופּט מיר מיט לעפּעלעך אײַנגעמאַכטס — אַלע דרעהען זיך אַרום מיר, מע היט מיך אָב, װי דאָס שװאַרצעפּעל פֿונ'ם אױג, מע האָדעװעט מיך מיט יוכליך און מיט קאַטשקעלעך װי אַ פּיצעלע קינד און מע לאָזט מיך נישט אַלײן; עס זיצט תּמיד נעבען מיר די מאַמע, און דערצעהלט מיר איבער אַלע מאָל איבער אַ נײַעס די גאַנצע געשיכטע, װי אַזױ מע האָט מיך אױפגעהױבען פֿון דער ערד כּמעט אַ טױדטען; װי אַזױ איך בין געלעגען צװײ װאָכען בּסדר אין אײן העלעש־פײַער; און האָב נאָר געקװאַקעט װי אַ זשאַבע און עפּיס כּסדר גערעדט פֿון שמײַץ און פֿון מעסערלעך... מע האָט שױן גערעכענט, אַז איך בין שױן חלילה געשטאָרבען, און נאָכדעם, פּלוצלום, האָב איך אַ ניעס געגעבען זיבען מאָל, ממש פֿון טױדט לעבעדיג געװאָרען...

— הײַנט זעהען מיר װאָס פֿאַר אַ גאָט מיר האָבען, ברוך הוא וברוך שמו, לאָזט אױס די מאַמע מיט טרעהרען אױף די אױגען; הײַנט זעהען מיר אַרױס, אַז מע רופט צו איהם הערט ער אױס אונזערע זינדיגע בקשות און אונזערע שולדיגע טרעהרען... אַ סך, אַ סך טרעהרען האָבען מיר פֿערגאָסען, איך און דער טאַטע, ביז גאָט האָט רחמנות געהאַט... שיער, שיער נישט אַנגעװאָרען, פֿערזינדיגט אַ קינד חלילה, מיר זאָלען זײַן פֿאַר דײַנע בײנער, איבער װעמען? איבער װאָס? איבער אַ יונגעל, אַ גנב, עפּיס אַ בערעלע, װאָס דער רבי האָט פֿערשמיהען אין חדר בּיזן בלוט אַרײַן; אַז דו ביסט געקומען צו געהן פֿון חדר ביסט דו שױן געװען אַ טױדטער, דער מאַמע זאָל זײַן פֿאַר דיר! דאָס איז אַ רוצח, דאָס איז אַ

בּזָלן, גאָט זאָל איהם בּעצאָהלען, רבּונו של עולם!... גיין, מיין קינד, אַ גאָט וועט אונז שענקען דאָס לעבּען און דו וועסט, אם ירצה השם, אויפ־שטעהן געזונדטערהייט, וועלען מיר דיך שוין אָבּגעבּען צו איין אַנדערען מלמד, ניט אַזאַ קאַט, אַזאַ רוצח, ווי אָט דער „מלאך־המות“, ימח שמו וזכרו זאָל ער ווערען!

די דאָזיגע בּשורה איז בּיי מיר שרעקליך אָנגעלייגט! איך האָב אַרום די מאַמע קושען:

— טהייערע, טהייערע מאַמע!...

און דער טאַטע געהט צו צו מיר פּאָוואָלי, לייגט אַרויף זיין בּלייכע קאַלטע האַנד מיר אויפ'ן שטערען און זאָגט צו מיר שוין נייך, אָהן אַ שום כּעס:

— אַי האָסט דו אונז איבּערגעשראָקען, דו שקוץ איינער, קהע־הי־חע־חע.

אויך דער יודישער דייטש אָדער דער דייטשער יוד הער הערץ הערצענהערץ מיט אַ „צינאַר“ אין די צעהן בּייגט זיך אָן מיט זיין גע־גאָלטער מאָרדע איבּער מיין בּעטעל און טהוט מיך אַ גלעט איבּער'ן בּעקיל און זאָגט אויף דייטש:

— גוט, גוט! געזונד, געזונד!...

*

* *

אין אַפּאָר וואָכען אַרום נאָך מיין אויפשטעהן פון בּעט רופט זיך אָן צו מיר דער טאַטע:

— נו, מיין זוהן, אַצונד געה אין חדר אַריין, און האָב שוין מעהר ניט אין זינען קיין מעסערלעך מיט קיין נאַרישקייטען... שוין צייט זאָלסט שוין אָנהייבּען ווערען אַ שטיקיל מענש: אם ירצה השם איבּער דריי יאָהר וועסט דו שוין בּר־מצוה צו הונדערט און צוואַנציג יאָהר, קהע־חע־חע!

מיט אַזעלכע זיסע ווערטער שיקט מיך דער טאַטע אַרויס אין חדר אַריין צום נייעם מלמד, צו ר' חיים קאַטער. דאָס ערשטע מאָל האָב איך

פון מיין בייזען טאטען אזעלכע גוטע ווייכע ווערטער און איך פערגעס אין איין מינוט אלע זיינע רדיפות, מיט אלע זיינע קללות, מיט אלע זיינע פעטש. גלייך ווי ס'איז גאר נישט געווען אויף דער וועלט. איך זאל מיך ניט שעמען וואלט איך איהם ארומגעהאפט קושען. גאר הי־הי־הי — ווי אזוי קושט מען א טאטען ?...

די מאמע גיט מיר מיט אין חדר אריין א גאנצען עפיל מיט צוויי גראשען, און אויך דער דייטש שענקט מיר אפאר קאפיקעס מיט א קניפ אין בעקיל, רעדט אויף זיין שפראך:

— היבשער קנאבע! גוט, גוט!...

איך נעם די גמרא ביצה אונטער דער האנד, איך טהו קושען די מזוזה און געה אין חדר אריין ווי א ניי געבאהרענער, מיט א ריין הארץ, א גרינג הארץ, מיט א לויטערען, קלאהרען קאפ, מיט נייע מחשבות, מיט פרישע, עהרליכע, פרומע געדאנקען. די זון קוקט אראב און גריסט צו מיר מיט איהרע ווארעמע שטראהלען, דאס ווינטעלע פערגנביהט זיך צו מיר אונטער א פאה, די פייגעלעך פישטשען: „טיף־טיף־טיף־טיף!...“ עס הויבט מיך, עס טראגט מיך אין דער לופטען, עס ווילט זיך מיר לויפען, שפרינגען, טאנצען — אך, ווי גוט, ווי זיס דאס איז אז מע לעבט און מע איז איין עהרליכער, מע איז ניט קיין גנב, נישט קיין ליגנער!

איך קוועטש צו די גמרא צום הארצען שטארק, שטארק און לויף אין חדר אריין געשמאק, געשמאק, און איך שווער ביי דער גמרא, אז איך וועל קיינמאל, קיינמאל ניט זאטשעפען קיין פרעמדס, קיינמאל, קיינמאל נישט גנבה'נען, קיינמאל נישט לייקענען, תמיד זיין איין עהרליכער, איין עהרליכער, איין עהרליכער...

אַפְרִיהֶער פֶּסַח.

א מעשה וואס קען זיך פערלויפען אויף דער גרויסער וועלט.

א.

די וועלטבערימטע דייטשע שטאדט נארענבערג איז אנ'אלטע אידישע שטאדט, און ניט נור א אידישע שטאדט, זי איז א פרומע שטאדט, א גאטספארכטיגע. איהרע אידען האבען זיך געמאכט א שם אויף דער וועלט דערמיט וואס זיי האבען קיין מאל ניט געגריבעלט זיך, ניט אריינגעלאזט זיך אין חקירות, ניט געפילאזאפירט, ניט געפרעגט קיין קשיות אויף אזעלכע זאכען וואס קעהרען זיך אן מיט גאט. אויף זיי מעג מען זאגען, אז זיי זיינען אידען אן חכמות.

אמת זייער אידישקייט בעשטעהט ניט מעהר ווי אין דריי דינים, וואס שטאמען מסתמא פון אברהם אבינו אדער אפשר נאך פון אדם הראשון'ען:

1) יאהר צייט, 2) בר מצוה, 3) פסח. די דריי דאגמען זיינען גאנץ גענוג אויפצוהאלטען דאס אידישע פאלק נאך טויזענדער און טויזענדער יאהרען. מיינט ניט אז דאס האבען זיי אויסגעזויגען פון זייער אייגענעם פינגער; דאס האבען זיי געהערט ניט איינמאל פון זייער ראבינער, דאקטאר און פרעדיגער, וועלכען די נארענבערגער קהילה האלט אויס ניט מיט וויניגער עהרע ווי די קאטוילען להבדיל דעם רוימישען פאבסט. דער ראבינער דאקטאר און פרעדיגער טראגט ביי זיי דעם נאמען „רבי", „אונזער רבי", און די נארענבערגער קהילה איז איבערצייגט אז נאך אזא למדן ווי זייער רבי איז שוין נישטא אויף דער גאנצער וועלט. אין זיינע דרשות וואס ער האלט זיי אלע יום טוב אין דער סינאגאגע ווארפען זיך דורך אזעלכע לשון קודש'דיגע ווערטער, וואס נאר דער מחבר פון'ם סדור

זאָל איצטער אויפשטעהן וואָלט ער זיי אפשר פערשטאַנען, און אפשר ניט... די נאַררענבערגער אידען דערצעהלען פון איהם מופתים ווי פון אַ „גוטען אידען”, למשל זיי בעריהמען זיך, אַז שוין עטליכע און צוואַנציג יאָהר זינט ער איז ביי זיי ראַבינער און פרעדיגער האָט זיך נאָך ניט געטראָפען ער זאָל אַ מאָל האָבען אַ טעות: אַלע יום טוב די זעלבע דרשה מיט די זעלבע פסוקים פון׳ם זעלבען תנ״ך, מיט דער זעלבער בעדייטונג, מיט די יעלבע משלים. איך מיין אָבער אַז דאָס איז אַ ביסעל איבערטריבען... דער אויטאָריטעט פון׳ם ראַבינער דאָקטאָר און פרעדיגער איז אין שטעדטעל אַזוי גרויס, אַז קיין יאָהר צייט, קיין בר מצוה און קיין יום טוב ווערט ניט בעשטימט, ביז עס ווערט ניט פריהער פעסטגעשטעלט פון׳ם ראַבינער און פרעדיגער. און הגם יעדער נאַררענבערגער אידישער איינוואָהנער מוז האָבען ביי זיך אין שטוב אַ אידישען לוח פונקט אַזוי ווי יעדע נאַררענבערגער אידישע פרוי מוז האָבען אַ ווייסע כפרה ערב יום כפור, דאָך אַז עס קומט אונטער אַ יום טוב, גלויבט קיינער ניט דעם לוח אויף נאמנות און מען געהט צום רבי׳ן זיך ערקונדיגען. „ווען האָבען מיר פייער־טאַג?” און ווער שמועסט נאָך אַזאַ יום טוב ווי דער הייליגער פסח?! פסח ווערט געפייערט אין נאַררענבערג — איך געה מיט אייך אין געוועט — מיט מעהר פראַכט און גלאַנץ און מיט מעהר כשרות אַלס אין דער פרומסטער שטאָדט בכל תפוצות ישראל! די נאַררענבערגער ווייבער — זיי קומט דער שבת — זענען אַזעלכע צנועות, אַז פסח אין טהעאַטער בענוצען זיי ניט די חמץ׳דיגע בינאָקלס פון אַ גאַנץ יאָהר... אפילו די נאַררענבערגער מאַנסבילען וואָס זענען עפּיס ניט אַזעלכע גרויסע מצה־שמורה׳ניקעס, פון דעסטוועגען האָט זיך געמאַכט וויפיעל מאָל אַז מען איז געקומען צום רבי׳ן מיט אַ שאלה, צי מעג מען פסח טרינקען מינכענער ביער און פערבייסען מיט פראַגער שינקען.

אַצונד אַז מיר האָבען זיך שוין אַביסעל בעקאַנט מיט די נאַררענבערגער אידען אַלס אידען, — קענען מיר שוין צוטרעטען צו דעם עצם פון דער געשיכטע, וואָס האָט זיך פערלאָפען אין דער שטאָדט נאַררענבערג אין דעם יאָהר 1908 אָדער 5668 פון זינט די וועלט איז בעשאַפען געוואָרען לויט רעכנונג פון אונזער אידישען וועלט לוח.

ב.

די נאַררענבערגער קהילה בענוצט זיך מיט איהרע אייגענע פאַבריקאַציעס און פראָדוקטען, אויסער אידישע ליטעראַטור. אַמאָל פלעגען זיי

די אידישע ליטעראַטור אימפּאָרטירען פון אויסלאַנד, מעהרסטענטהייל פון לאָנדאָן אָדער פון וואַרשא. נאָר פון דער לעצטער צייט, זינט עס האָבען זיך אָנגעהויבען ביי אונז די בהלות, מלחמה, רעוואָלוציע, קאָנסטיטוציע און פּאָגראָמען, האָבען די חוואַליעס פון דער געוואַלטיגער עמיגראַציע אַרויס געוואָרפען אויף דעם דאָזיגען נאַררענבערגער אָאַזיס צווישען אַ סך אַנדערע נפשות אויך איינעם אַ פּעקעל-טרעגער אָדער אַ מוכר ספרים'ניק מיט'ן נאָמען פּנחס פּינקוס.

פּנחס פּינקוס איז אַ אידעל אַ נידעריגס, אַ זשוואַווע, מיט איין אייגעל אַ קליינס, דאָס אַנדערע אַ גרויס. בשעת ער רעדט קוקט דאָס קליינע אייגעל אויפ'ן גרויסען, ווי איינער רעדט: „נו?"... און דאָס גרויסע אויג ענטפערט איהם: „נו — נו". די ערשטע צייט האָט ער זיך גענוג אָנגעליטען, גענוג אויסגעהונגערט און גענוג אויסגעשטאַנען יסורים, וועהטיגען און בזיונות פון זיינע דייטשע ברידער, ביז ער האָט זיך דערשלאָגען צו זיין שטענדיגער פרנסה פון דערהיים, — אַרומטראָגען אידישע ספרים און ביכלעך איבער די הייזער. אַ צעבראָכענער, אַ צעראַבעוועטער, אַ נאַקעטער און אַ הונגעריגער האָט ער פערלאָזען זיין לאַנד וואו ער איז געבאָרען און האָט זיך מיט גר"ים מיה דערשלאָגען אין אַ פרייע לאַנד — קיין נאַררענבערג, וואו ער איז שוין געווען בעוואָרענט פון אַ פּאָגראָם נאָר ניט געווען בעוואָהרענט פון שטאַרבען פון הונגער, מחמת אין דעם פרייען לאַנד איז דאָס שנאָרען שטרענג פערבאָטען אפילו צווישען אייגענע ברידער. יעדער מענש איז מחויב עפּיס טהון. אונזער צושלאָגענער עמיגראַנט פּנחס פּינקוס האָט אָבער ניט געקענט געפינען קיין שום טהועכץ אינ'ם פרייען לאַנד, שולדיג איז געווען אין דעם ניט אַזוי ער אַליין ווי די „שפּראַך". דאָס הייסט וואָס ניט ער האָט פערשטאַנען זייער שפּראַך און ניט זיי האָבען פערשטאַנען זיין שפּראַך. די ערשטע צייט האָט ער אַרומגעשפּאַצירט איבער די נאַררענבערגער גאַסען און בעטראַכט די שטאָדט מיט די מענשען, דעם הימעל מיט דער ערד. דאַכט זיך די זעלבע הייזער די זעלבע מענשען, דערזעלבער הימעל מיט דער זעלבער ערד — און גאָרניכט, אַלע געהען זיך אַזוי רוהיג; קיינער האָט קיין מורא ניט פאַר אַ שטיין פון אויבען, פאַר אַ קויל פון פאָרנט אָדער פאַר אַ מעסער פון אונטען — גליקליכע מענשען! אַ געבענשט לאַנד!...

וואָס ווייטער האָט אָבער דאָס לאַנד אָנגעהויבען אָנווערען דעם חן אין זיינע אויגען — איבערן „מאָגען". דער מאָגען איז אַ בעזער בעל דבר; איהם אַז עס קומט די צייט פון עסען וויל ער ניט הערען ניט פון קיין פּאָליטיק, ניט פון פילאָזאָפיע. „האָסט מיך עפּיס אין זינען צו גיין?"

— אזוי טענה'ט א לעדיגער מאגען — „פון סיינעטווענען קאנסט דו בעטלען געהן, קענסט גנב'נען, גזל'ענען, אבי מיר זאלסט דו אפגעבען מיינס און ווייטער איז ניט מיין עסק!..." דער חסרון איז אבער וואס אויף אויכציהען די האנד דארף מען זיין א געבארענער בעטלער, אדער האבען א נשמה פון א בעטלער. און אונזער העלד האט זיך לאנג ארומגעדרעהט איבער די נאררענבערגער שטראסען ביז ער האט ביי זיך געפועלט אבי־שטעלען דעם ערשטען מענשען, חלילה ניט אויף צו בעטען ביי איהם עפיס, נאר גלאט אזוי אויסרעדען זיך א ביסעל דאס הארץ; פנחס פינקוס האט זיך אנגערופען צום ערשטען דייטש בזה הלשון:

— האט קיין פאראיבעל ניט, מיין ליעבער העדר דייטש, איך בין דא א גר און פערשטעה ניט דאס לשון. איך לויף פון א קאנסטיטוציע לויף איך, און פאל הייסט עם מיט'ן פנים צו דער ערד. גלויבט מיר איך וואלט אייך ניט מטריח געווען ס'זאל ניט זיין ווי מען זאגט באו מים עד נפש. איך בעט ניט חלילה קיין נדבה, איך זוך עפיס א מלאכה, א טהיעכץ, וואס ניט איז, אבי דערהאלטען די נשמה, האט רחמנות...

דער דייטש האט איהם אויסגעהערט ביז'ן סוף און האט זיך פאר איהם ענטשולדיגט אז ער האט קיינמאל אזא שטראסע ניט געהערט, און איז אוועק זיין וועג. דער צווייטער דייטש האט אויסגעהערט די זעלבע דרשה און איז אוועק אהן ווערטער. דער דריטער דייטש איז געווארען א ביסעל ברוגז, וואס מען נעמט צו זיין ברויט און האט זיך דערבט אויסגע־בעזערט אויף דעם „פערדאמטען קערל". דער פיערטער דייטש האט איהם אפילו ניט אויסגעהערט ביז'ן סוף, בעוויזען איהם אז ער האט א שטע־קען און געזאגט, אז טאמער געהט ער ניט „פארט", אזוי רופט ער צו א „שוצמאן"...

און אונזער העלד האט ניך איבערגעביטען זיין פריהערדיגע מיינונג איבער די דייטשען און איבער זייער פרייע לאנד, וועלכער ער האט פיינט געקריגען און איז דעם דייטש געווארען א דם שונא!

ג.

אויב דער אונגליקליכער פנחס פינקוס האט פיינט געקראגען די נאררענבערגער דייטשען, האט ער טויזענד מאל אזוי פיעל געטראגען שנאה און פערדראס אויף די נאררענבערגער דייטשע אידען מיט זייער ראבינער דאקטאר און פרעדיגער, וואס האט אוועקגעשטעלט דעם ארעמען עמי־

גראַנט דריי טענות: 1) למאי איז ער איין אָרעמאַן? 2) למאי געהט ער אָפּגעריסען? 3) למאי רעדט ער ניט קיין דייטש? דערויף האָט איהם דאָס אָרעמע אידעל אָפּגעענטפערט אַ ביסעל טאַקי מיט צופיעל חוצפה:

— אדוני קעניג! איך וועל אייך ענטפערן על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון: דאָס וואָס איהר טענה'ט למאי איך בין אַן אָרעמאַן און געה ווי אַ שלעפּער — זענט איהר גערעכט; דער אויבערשטער האָט מיר געוואָלט געבען געלד, האָב איך איהם געזאָגט, גיב דאָס בעסער מענדעלסאָנען — ער איז אַ משומד און האָט ניט קיין חלק לעולם הבא... נאָר וואָס אייך געפעלט ניט מיין אידיש לשון, וואָלט איך אַ בעלן געווען איהר זאָלט זיין אין מיין „פּאָלאָזשעניע" און קומען מיט אייער דייטשמעריש צו אונז קיין מאָסקווא און אפילו קיין באַרדיטשעוו, וואָלט איהר דעמאָלט געוואוסט, וואָס פאַר אַ גאָט מיר האָבען.

אַ גליק וואָס דער ראַבינער האָט פערשטאַנען פון דער דאָזיגער גאַנצער רעדע נאָר עטליכע געצעהלטע ווערטער: געלד... מענדעלסאָן... מאָסקווא... און דער נאַררענבערגער ראַבינער האָט איהם גענומען לייענען אַ נאָטאַציע און זאָגען מוסר, אז ס'איז אַ „פורכטבארע פרעכהייט" פון אַזאַ אידעל זיך מישען אין דער רוסישער פּאָליטיק און קריטיקירען מענדעלסאָנען למאי ער שטיצט מאָסקווא מיט געלד... „אָט דאָס איז טאַ־ אייער אונגליק — האָט דער ראַבינער גע'דרש'עט צום אָרעמען עמיגראַנט — וואָס איהר קריכט אַהין ניט וואו מען דאַרף. אָט דערפאַר טאַקי שלאָגט מען אייך און מען טרייבט אייך, און מיר, דייטשע אידישע בירגער, האָבען דורך אייך חרפה און בושה..." און נאָך אַ סך אַזעלכע ערנסטע קלוגע רעד האָט דער נאַררענבערגער ראַבינער און פרעדיגער אויסגעשאָטען אומזיסט און אומנישט, מחמת דאָס אידעל האָט פון זיין דרשה נאָך ווינציגער פערשטאַנען... דאָס רעזולטאַט איז געווען, וואָס נאָך עטליכע מאָל אַרויס־טרייבען איהם און אָנרופען „שנאָרער", „פּאָלנישער יודע" וכדומה אַזעלכע נעמען, האָט זיך אונזער „פּנחס פינקוס" פאָרט דערשלאָגען ביי דער נאַר־רענבערגער קהילה, מען זאָל איהם אויסלייהען אַ ביסעל מזומנים, וועט ער אויסשרייבען פון דער היים אַ ביסעל געדרוקטע סחורה — טאָמער וועט ער עפּיס פערדינען.

און כך הוה. ער האָט אויסגעשריבען אַ טראַנספּאָרט ספרים און ביכלעך אויך אַ ביסעל סדורים, חומשים, סליחות און הגדות און דער עיקר אידישע לוחות. אויף לוחות האָט ער אַרויסגעזעהן, וועט ער דאָ האָבען מעהר בעלנים ווי אויף אַלע אַנדערע ספרים. פּנחס פינקוס, האָט ניט

אומזיסט פערבראכט זיין צייט צווישען די דייטשע ברידער. ער האט פער־שטאנען, אז א לוח איז כמעט דער איינציגער גאנגבארער ארטיקעל פון דער אידישער ליטעראטור אין נארדענבערג. ער האט זיך ניט אפגענארט. ער האט אויספערקויפט דאס גאנצע פעקעל אידישע לוחות אין איין טאג און האט געמוזט אויסשרייבען נאך א טראנספארט מיט לוחות און האט דעם טראנספארט אויך אפגעזעצט.

פון דעמאלט אן האט אונזער פנחס פינקוס אנגעהויבען וואקסען און וואקסען, דאס הייסט געהן פון איין שטעדטעל אין'ם אנדערען מיט א פע־קעל ספרים אויף די פלייצעס, צום מיינסטען אידישע לוחות, בארדיט־שעווער, ווילנער און ווארשאווער פאבריקאציע. נאר דער הויפט אפזאטץ איז ביי איהם געווען נארדענבערג און ווידער א מאל נארדענבערג, ווארום אין ערגיץ ניט ניטא אזא איין אפגאנג אויף דער סחורה ווי אין נארדענבערג. א נארדענבערגער איד, אז ער קויפט א אידישען ספר, איך מיין א לוח, טהוט ער דערמיט דריי „וואהלטאטען" מיט א מאל, ערשטענס וואס ער ברענגט אין שטוב אריין א „אידישען ספר". צווייטענס וואס ער פערשפרייט דערמיט די אידישע ליטעראטור. דריטענס וואס ער גיט צו לייזען דעם ארעמען „פאלנישען יודען" געלד... און דער ארעמער פאלנישער יודע מאכט ניט שלעכט. דאס ערשטע יאהר האט ער אויסגעבראכט אידישע לוחות אין די צעהנדליגער. דאס צווייטע יאהר אין די הונדערטע־. צום דריטען יאהר האט ער זיך געגרייט אפצוזעצען טויזענד לוחות, און אפשר נאך מעהר, ווער ווייסט? עס איז נור א הארצוועהטאג, וואס ער מוז די סחורה בעציהען אזש פון דער היים און צאהלען פאר איהר מיט בארעס געלד. עס וואלט געווען א גלענצענדעס געשעפט, ווען מען זאל קענען די סחורה פאבריצירען דא אויפ'ן ארט, און אונזער לוח־הענדלער פנחס פינקוס האט פערטראכט א קאמבינאציע — א גאנצען פלאן, א גאונישען, א טייוועל־שען פלאן...

ד.

איין מאל אין א שעהנעם פריהמארגען איז אונזער לוח עקספארטער, פנחס פינקוס, געזעסען אין זיין אידישען רעסטאראן, וואו ער האט גאנץ פיין אפגעמיטאגט, זיך גערייניגט די ציינער און זיינע צוויי נישט גלייכמעסיגע אויגען האבען געקוקט איינס אויף דאס אנדערע און געפיהרט א שמועס. א סימן אז דער קאפ האט געטראכט, און דער מח האט געארבייט. און בכדי דער לעזער זאל וויסען וואס האט אזעלכעס געטראכט פנחס פינקוס,

געבען מיר איבער אין קורצען דעם שמועס פון זיינע אויגען. (לאמיר זיך אויף א מינוט פארשטעלען אז אויגען רעדען).

דאס קליינע אויגעל: מען דארף אויסשרייבען א טראנס־פארט לוחות צום יאהר תרח"ח... אזוי שיקען אזוי פיעל געלד!

דאס גרויסע אויג: א גאנצען אוצר!...

דאס קליינע אויגעל: אנ'עבירה פאר גאט!...

דאס גרויסע אויג: מען איז עובר אויף בל תשחית!...

דאס קליינע אויגעל: מען זאל קענען קריגען פון זייערט וועגען אנ'אלטען לוח...

דאס גרויסע אויג: פון תרח"ס יאהרען, אבי א לוח!...

דאס קליינע אויגעל: די נארדענבערגער לומדים...

דאס גרויסע אויג: מופלגים, גרויסע קעפ, שארפע מוחות!...

דאס קליינע אויגעל: אי טאמער וועלען אויסקומען די דאטעס פאפעריק?...

דאס גרויסע אויג: בין איך בדלות!...

דאס קליינע אויגעל: א מצוה אויף זיי!

דאס גרויסע אויג: חאפט זיי בעני!...

דאס קליינע אויגעל: בכילא טרפניאקעס דייטשען!...

דאס גרויסע אויג: קירע מאק!...

דאס קליינע אויגעל: זיי האבען מיר גענוג בלוט פערצאפט איידער איך האב מיך ארויסגעשלאגען אויף א שטיקעל דרך...

דאס גרויסע אויג: עס מעג שוין אמאל קומען אויף זיי אויך א מפלה! —

און פנחס פינקוס האט א ווינק געטהון צום קעלנער:

— הער נאר, דייטש בן דייטש! א קריגעל סמעטענע!

דאס האט געהייסען אזוי גוט ווי א קופעל ביער, און אונזער לוח־העגדלער האט אויסגעטרונקען א קופעל ביער און האט אוועקגעשריבען אהיים א בריעף, פון וועלכען מיר גיבען דא איבער א ריכטיגע קאפיע:

... און ווייטער שרייב איך איך, מיין ליעבער פריינד, איהר זאלט זיין אזוי גוט און אריינפאקען מיר וויפיעל איהר קאנט אלטע לוחות צום מיינסטען פון יאהר תרמ"ח. איך האב דא אויף זיי אנ'אפוזעץ... די דייט־שען קויפען אלטע מארקעס מיט אלטע לוחות... פארשטעהט זיך אז זיי צאהלען דערפאר זעהר בילינ, נאר אלץ איז בעסער פאר איך איידער זיי זאלען פוילען ביי איך אויפ'ן בוידעם און די מייז זאלען זיי עסען... אז

איהר וועט איינפאקען די אלטע לוחות זאלט איהר מוחל זיין זיי איבער־וועגען און רעכענען מיר לויט וואג פון פאפיר און ארויסשיקען מיר פער נאכנאהמע. זעהט זשע למען השם אלע אלטע לוחות וויפיעל איהר האט, צום מיינסטען פון יאהר תרמ"ח. איך טהו דאס כמעט נאר צוליעב אייך. איך וויים אז עס וואלגערן זיך ביי אייך אלטע לוחות. וויל איך אייך געבען צו לייזען. צו קיין אנדערן שרייב איך נישט, נאר צו אייך, ווייל איך האלט פון אייך. געדענקט־זשע למען השם וואס מעהר גוטע לוחות, און איך גרים אייער ווייב און קינדער גאו פריינדליך.

ממני פנחס פינקוס."

פער'חתמ'ט דעם בריעף, האט ער א רוף געטהון דעם קעלנער:

— הער נאר, דייטש בן דייטש, נאך א קריגעל סמעטענע!...

בעקומען נאך א קריגעל ביער האט אונזער לוח פאבריקאנט אנגעשריבען נאך א בריוועל צו אנ'אנדער מוכר ספרים:

„... והשנית שרייב איך אייך, אז איך האב אויסגעקראצט דא איינעם א דייטש, וואס איז א קונה אויף אלטע לוחות, אבער נאר פונ'ם יאהר תרמ"ח. אויב איהר האט זיי, שיקט זיי מיר צו באלד דורך א נאכנאהמע. רק איהר זאלט נישט רעכענען מעהר ווי דאס פאפיר, כי איך דארף דאך אויך עפיס פארדינען... איך שרייב נאר צו אייך, ווייל איך וויים, אז נאר ביי אייך געפינען זיך אלטע לוחות, און מחמת איך האב קיין צייט נישט, מאך איך דאס בקיצור. ממני פנחס פינקוס."

און נאך א בריוועל האט ער אוועקגעשריבען שוין אין אנ'אנדער שטאדט:

„... והשנית שרייב איך אייך אז איך קאן ביי אייך היינטיגם יאהר קויפען לוחות נאר על מנת, דאס הייסט מיט א תנאי, אז צו יעדען נייעם לוח פון יאהר תרס"ח דארפט איהר מיר צולעגען דריי לוחות אלטע פונ'ם יאהר תרמ"ח אומזיסט. ווייל ס'איז דא א פאאר דייטשען וואס זיצען און שטודירען די וועטערונגען נאך די אלטע לוחות פון די פריהערינגע יאהרען. לכן אבקש איהר זאלט מיר ארויסשיקען אלע אייערע אלטע לוחות פון יאהר תרמ"ח, צולעגען צו יעדע דריי אלטע איינעם א נייעם לויט פרייז, און באלד ארויסשיקען על ידי נאכנאהמע...

פון מיר אייער פריינד פנחס פינקוס."

אט אזעלכע בריוועלך זענען אוועקגעגאנגען נאך עטליכע צו פערשיעדענע בוכהענדלער אין פערשיעדענע שטעדט. און אונזער לוח אנגראסיסט פנחס פינקוס האט זיך צעצאהלט מיט'ן קעלנער און האט זיך אנגעזאטעלט מיט'ן פעקעל ספרים אויף די פלייצעס און איז אוועק זיין וועג, ווי א

מענש וואס האט פערקלעהרט און אויסגעפיהרט א רעכטען, א וויכטיגען עסק.

ה.

דאס געוועזענע יאהר 5668, זינט גאט האט בעשאפען די וועלט, איז געוועזען פאר די נארענבערגער אידען א יאהר פון שפע. אלע, פונ'ם ערשטען פאבריקאנט ביז'ן לעצטען בעל מלאכה, האבען געמאכט גוטע געשעפטען. אלע, פונ'ם ערשטען קאמיסיאנער ביז'ן קלענסטען הויזירער, האבען פערדיענט געלד און אלע זענען געוועזען צופריעדען און האבען זיך געפרעהט וואס דער „ארמער פאלנישער יודע" לייזט ביי זיי געלד פאר'ן לוח תרס"ח. מען קען זאגען, עס איז נישט געוועזען אין נארענבערג קיין איינציג הויז, וואס זאל נישט האבען געקויפט ביים „פאלנישען יודען" קיין לוח אויף דעם יאהר. און די נארענבערגער אידישע בעפעלקערונג האט גענומען דאס נייע יאהר תרס"ח (5668) נאכ'ן אלטען לוח פונ'ם יאהר תרמ"ח (5648) אויסגעצייכענט גוט, דאס הייסט: מע האט זיך געהאט יאהר-צייטען, געפייערט בר-מצוה'ס און געבענשט חנוכה ליכטלעך, געגעסען פורים'דיגע האמענטאשען, און גענומען זיך גרייטען צום הייליגען פסח, באקען מצות — אלסדינג ווי אלע יאהר, פון זינט די וועלט איז א וועלט, — און אין דער ריכטיגער צייט, לויט דער לוח זאגט. האט מען זיך גאנץ פיין אוועקגעזעצט צום סדר, אויף מארגען נאך א מאל צום סדר, און אזוי וואלט זיך אבגעלאפען דער פסח און אפשר דער שבועות מיט'ן סוכות אויך, ווען עס זאל זיך נישט טרעפען א מעשה. (ביי אלע שרייבער פון דער וועלט מוז זיך טרעפען א מעשה).

ומעשה שהיה כך היה:

איינער אנ'אפטייקער האט געדארפט פאהרען פון נארענבערג קיין בערלין נאך סחורה. האט ער זיך אויפגעזעצט דעם ערשטען טאג חול המועד פסח און איז אוועק קיין בערלין. געקומען איז ער קיין בערלין אין אויסגעהונגערטער פונ'ם וועג סכנות! דער לעזער, וואס האלט קאפ, געדענקט אודאי, אז א נארענבערגער אידישער דייטש, ער מעג זיך זיין אפילו אנ'אפטייקער, אדער א דאנטיסט, אדער אפילו נאך ערגער פון א דאנטיסט, וועט אויך פסח קיין חמץ נישט עסען פאר קיין צעהן מיליאן. א גאנץ יאהר וועט איהר ביי איהם פועלן ער זאל אייך עסען חזיר. איהר וועט איהם איינבעטען ער זאל אייך עסען ראקעס און וואס איהר ווילט, — נאר קומט דער הייליגער פייערטאג פסח, ווערד א דייטש פרום מיט סכנות נפשות. ער וועט אייך גיכער שטארבען פון הונגער איידער זיך

צוצוריִהרען צו חמץ אום פסח. איהר מענט דאס אַגרופּען פאַנאַטיזם — ס'איז אַ פערפאַלענע זאַך...

אַלזאָ געקומען אַ הונגעריגער קיין בערלין איז אונזער אַפּטייקער קודם געגאַנגען זוכען אַ אידישען רעסטאָראַן אויף דער פריעדריכשטראַסע און האָט דערזעהן דאָס וואָרט „כשר" און האָט זיך מחיה געווען. — אַריינגעקומען אין רעסטאָראַן אַריין האָט ער נישט צייט געהאַט זיך אוועקזעצען ביים טישעל און דורכשטודירען דאָס צעטעל פון די פסח'דיגע מאכלים, איז אויסגעוואַקסען נעבען איהם אַ קעלנער, אַ געזונדטער יונגאַטש מיט אַנ' אַנגעפּאַמאַדעטען קאָפּ מיט שטעהענדיגע וואָנסען אַ לאַ ווילהעלם דער צווייטער. דער יונגאַטש דער קעלנער האָט געהאַלטען אין די הענד אַ טעלער און אויפ'ן טעלער — שטעלט איך פאָר! — אַ המן־טאַש מיט מאָהן!!!...

אונזער אַפּטייקער איז שיער נישט געפאַלען חלשות: וואָס הייסט עס? כשר, פסח, און אַ המן־טאַש מיט מאָהן! זען דער אַפּטייקער זאָל נישט זיין טוידט הונגעריג, וואָלט ער זיכער געמיינט, אַז ס'איז אַ חלום. דער קעלנער דער יונגאַטש האָט דערזעהן, אַז דער גאַסט קוקט עפּיס מיט מאָדנע אויגען, האָט ער פערשאַרט אַרויףביידע שטעהענדיגע וואָנסען אַ לאַ ווילהעלם דער צווייטער און האָט אַ זאָג געטהון צום גאַסט מיט אַ פריינדליך שמייכעלע פון אַ קעלנער:

— וועגען פייערטאָג פורים שפּייז!... כשר לפורים!...

דאָ איז אונזער אַפּטייקער געוואָרען נאָך מעהר צומישט: וועגען פייערטאָג — פורים שפּייז?!... דער קעלנער איז אַוועק און אויף זיין אָרט איז אויסגעוואַקסען דער „ווירטה" פונ'ם רעסטאָראַן, אַנ'עלעגאַנט געקליידעטער דייטש מיט אַ זעהר ליעבליך אַלונטערטהעניגסט שמייכעלע אויף די פעטע רויטע ליפּען, און צווישען דעם ווירטה מיט'ן גאַסט האָט זיך פערבונדען זעהר אַ אינטערעסאַנטער שמועס, פון וועלכען מיר גיבען דאָ איבער נאָר דעם תמצית. דער ווירטה האָט בעגריסט דעם גאַסט מיט'ן פייערטאָג פורים, און דער גאַסט האָט געוואָלט איינרעדען דעם ווירטה, אַז היינט איז טאַקי אַ פייערטאָג, נאָר דער פייערטאָג הייסט נישט „פורים", ער הייסט „אָסטערן" (פסח). תחלת האָט דער ווירטה געדעכענט, אַז דער גאַסט איז גלאַט אַ פרעהליכער פּאַרשון און מאַכט זיך לוסטיג, לכבוד פורים, האָט ער גאַנץ העפליך געחיחיקעט. דעם גאַסט איז אָבער דאָס חיחיקען פונ'ם ווירטה גאָר־נישט געפעלען, און דער שמועס צווישען ווירטה און צווישען גאַסט האָט אָנגעהויבען וואָס ווייטער אַריין אין ערנסט, ביז עס האָבען דערהערט אויך די איבעריגע געסט פון רעסטאָראַן און האָבען

זיך אויך ארײַנגעמישט אין דעם הויף־אינטערעסאנטנעם שמועס. דאס האט אונזער אפטייקער פערדראסען, האט ער זיך אויסגעשפראכען מיט זעהר א גיפטיג שמייכעלע, אז מען קאן זיך זײַן א איד און ערלויבען עסען חמץ אין פסח, נאר ארײַנמישען זיך אין פרעמדע אנגעלעגענהייטען איז נישט לויט דעם דייטשען עטיקעט... דערויף האט איינער א דזשענטעלמאן מיט צוויי שעהנע באקענבארדען שוין א ביסעל גרויהליך מיט נישט ווינציגער גיפט א פרעג געטהון ביי׳ם אפטייקער פון וואנען איז דער „הערר״? און אז ער האט דערהערט, אז דער „הערר״ איז א נארענבערגער האט ער אויסגעצויגען א לאנגען „אאא״!!! און האט זיך פערטיעפט אין טעלער...

ווען אונזער נארענבערגער העלד זאל נישט זײַן אזוי הונגעריג, וואלט ער דעם דזשענטעלמאן מיט די באקענבארדען פאר אט דעם דאזיגען „א־א־א״ מכבד געוועזן ווי עס געהער צו זײַן: ערשטענס וואלט ער איהם דערלאנגט זײַן וויזיט קארטע מיט דער פירמא „דאקטאר פארמאציע אין נארענבערג״; צווייטענס וואלט ער געפאדערט פון דעם דזשענטעלמאן מיט די באקענבארדען, אז ער זאל איהם געבען זײַן וויזיטקארטע מיט זײַן פירמא — און וואס נאך דעם וואלט געוועזן — ווייס איך נישט, איך בין נישט קיין נביא... וואס ס׳איז געוועזן — דאס קען איך אייך דערצעהלען. און געוועזן איז אט וואס: אונזער נארענבערגער העלד איז פון דעם רעס־טאראן אוועק א ברוגז׳ער אין א צווייטען רעסטאראן, אויך א אידישען, און האט געטראפען דארט פונקט דאס אייגענע בילד: אויך א חמצ׳דיגען מי־טאג, אויך חמצ׳דיגע המן־טאשען „כשר לפורים״ — און געענדיגט האט זיך עס דערמיט, וואס אונזער אפטייקער איז אוועק פון דארט אין א כריסט־ליכען רעסטאראן און האט זיך בעשטעלט א גויעשען מיטאג „א לא קארט״. ער האט זיך געטראכט: „איידער עסען חמץ אום פסח איז שוין גלייכער עסען טרפה...״

ו.

איינע פון די ניצליכסטע ערפינדונגען פון אונזער צייט בלייבט טאקי נאר דער טעלעפאן, א דאנק דעם טעלעפאן איז גאנץ נארענבערג אין פערלויף פון איין האלבע שעה געוואהר געווארען, אז די הויפט שטאדט פון דייטשלאנד, די אידישע שטאדט בערלין האט פערשפעטיגט מיט׳ן פסח כמעט אויף א גאנצען חודש, אז וועהרענד אין נארענבערג, איז שוין דער צווייטער טאג חול המועד פסח, איז אין בערלין ערשט פורים! פאר דער נארענבערגער קהילה איז דאס געוועזן אזוי איבערראשענד, אז זיי

האָבען געוואָלט וויסען וואָס וועט זאָגען דערויף „אונזער רבי״? און מען איז אַוועק צו אונזער ראַבינער דאָקטאָר און פּרעדיגער און מען האָט איהם שוין געטראָפען ביים טיש שרייבענדיג אַ טעלעגראַמע קיין בערלין צו זיינעם אַ קאָלעגאַ, אויך אַ ראַבינער און אויך אַ דאָקטאָר און אויך אַ פּרעדיגער. ער האָט געבעטען ביי זיין קאָלעגאַ ער זאָל איהם זאָפּאָרט טעלעגראַפּירען, וועלכער פייערטאָג איז היינט אין בערלין? און דעם זעלבען טאָג אַרום פּאַר נאַכט האָט דער ראַבינער בעקומען אַ קלאָהרע תשובה פון בערלין. די תשובה איז בעשטאַנען נאָר פון איין וואָרט: „שושן פורים״... און טאַקי דורכ'ן זעלבען טעלעפאָן האָט ער געגעבען צו וויסען דער גאַנצער שטאָדט און האָט געבעטען יעדען בעזונדער, אַז מען זאָל אַרייַנקוקען אין לוח אַריין. קאָנטראָלירען דעם דאַטום. און די שטאָדט נאַרנבערג האָט גענומען שטודירען דעם לוח מיט אַזאַ אינטערעס, גלייך ווי מען וואָלט וועלען דערגעהן, ווען קעהרט זיך איבער די וועלט?...

מען טאָר אָבער נישט אויסקנעהן פונ'ם אמת: נאַרנבערג איז טאַקי זעהר אַ פיינע שטאָדט און איהרע אידישע איינוואָהנער זענען טאַקי זעהר פיינע אָרענטליכע מענשען — איינס צום אַנדערן געהער זיך אָבער נישט אָן, קיין סך געלעהרנטע מענשען, וואָס זאָלען פערשטעהן לוח איז דאָרט נישט פאַרהאַנען, דער איינציגער אידישער געלעהרטער וואָס פערשטעהט אַ אידיש וואָרט איז איינער וואָס טראָגט זעהר אַ הויכען בעריהמטען נאָמען „מאַטיאַס דרייפוס״.

מיר פערהאַפען זיך אויף צו פריהער און מאַכען אויפמערקזאַם דעם לעזער, ער זאָל חלילה קיין טעות נישט האָבען און נישט מיינען, אַז דאָס איז דער מאַטיאַס דרייפוס, דער ברודער פון אונזער וועלט בעריהמטען מאַרטירער קאַפּיטאַן (היינט מאַיאָר) אַלפרעד דרייפוס. דער נאַרנבערגער מאַטיאַס דרייפוס איז דער שמש פון דער דאָרטיגער כאָר-שול און דער שוחט פון שטאָדט. ווי קומט צו איהם אַזאַ נאָמען —- זאָלט איהר נישט פרעגען. למאי ס'איז דאָ אין דעם זעלבען נאַרנבערג אַ איד אַנ'אָרעמאַן, וואָס לעבט פון דעם וואָס ער זאָגט קדיש אַז מען בעצאָהלט איהם, און טראָגט דעם נאָמען נאַטאַניאָל ראָטשילד? אָדער ס'איז פאַראַן, טאַקי אַלץ אין נאַרנבערג, אַ שוסטער און אַ קאַליקע דערצו, וואָס שעהמט זיך נישט און הייסט מיט'ן נאָמען היינריך היינע? און אַ ראַזירער איז דאָרטען דאָ, שטעהט אויף זיין שילד אויסגעמאָלט אַ נקבה מיט אַ רויטען פאַריק און אונטען אָנגעשריבען מיט גרויסע לויטערע אותיות: לודוויג בערנע! עס פעהלט נאָך צום רעמעל אַ שטיוועלפוצער מיט'ן נאָמען ברוך שפינאָזאַ... עס קען זעהר געמאָלט זיין, אַז עס דרעהט

זיך ערגיץ ארום דארטען אין שטאדט א ברוך שפינאזא, נאר איך האב נאך נישט געהאט דאס גליק מיט איהם פערזענליך צו בעקענען זיך... נאר מיר קעהרען זיך אום צו אונזער געלעהרטען טאטיאס דרייפוס, דעם שמש פון דער כאר-שול.

אז דער געלעהרטער טאטיאס דרייפוס האט דערהערט די געשיכטע וואס דער אפטייקער האט געבראכט צו פיהרען פון בערלין אז דארט איז ערשט פורים, נישט פסח, האט ער זיך גענומען גריבלען אינ'ם לוח גאר מיט אנדערע כלים, ווי עס פאסט פאר א געלעהרטען, וואס איז אי א שמש, אי א שוחט און הייסט דרייפוס. ער האט זיך אזוי לאנג געגריבעלט ביז ער האט זיך ארויסגעגריבעלט אויף א שטיקעל דרך: ער האט געפרעגט א קשיא, וואו איז אהינגעקומען דער „ואדר" (אדר שני)? — לויט זיין רעכנונג, ער געדענקט דאס נאך פון פאראיאהרען, האט הייניגס יאהר — דאנער וועטטער! — בעדארפט אויסקומען אנ'עבור יאהר. א בעוויז האט ער פונ'ם ארגאניסט, פרידריך שפילהאגען, ער איז א קריסט און שפילט ביי די אידען יום-טוב אין כאר שול, זאגט ער, פרידריך שפילהאגען, אז ביי זיי איז הייניגס יאהר אויך אנ'עבור יאהר!

מיט דעם דאזיגען וויכטיגען מאטעריאל איז אונזער געלעהרטער דרייפוס אוועק צום ראבינער דאקטאר און פרעדיגער, אוןביידע האבען זיך אוועקגעזעצט שטודירען דעם לוח גאר איבער-א-נייעם, — און דא איז געקומען די רעכטע קאטאסטראפע: ביידע האבען דערזעהן אז זייער לוח איז נישט פון יאהר תרס"ח (5668), נאר פונ'ם יאהר תרמ"ח (5648). דאס הייסט א פאר צוואנציגיאהריגער לוח!!!...

❋

❋ ❋

דער פערפאסער פון דער דאזיגער אמת'ער געשיכטע בעדאנקט דעם געעהרטען לעזער פאר דעם, וואס ער האט זיך געגעבען די מיה אויסצוהערען די מעשה כמעט ביז'ן סוף, און לאזט איבער אויף זיין אייגענער פאנטאזיע ער זאל זיך פארשטעלען וואס עס האט זיך אבגעטהון אין דער שטאדט נאררענבערג, ווען מען איז געוואהר געווארען פונ'ם רבי'ן אליין. אז זיי האבען פערהאפט דעם פסח מיט א גאנצען חודש פריהער, און אז מען וועט דארפען פראווען פסח נאך אמאל פונ'ם אנהויב! איך וואלט געקענט אויסנוצען אלע שארפע אויסדריקע, ווי צום ביישפיעל: עמפערט, ענטטוישט, איבערראשט, אויפגעבראכט, אויפגעטראגען, צעקאכט, נידערשלאגען, אויסער זיך וכדומה. איך פיהל אבער א ס'איז נישט דאס, ס'איז

כּאַנאַל. דאָס ריכטיגסטע וואָרט וואָלט געווען, דאַכט מיר, פערניכטעט!... בערעבענט איין אַ גאַנץ האַלב יאָהר האָט אַ שטאָדט אָפּגעלעבט פאַלש נאָך אַנ'אַלטען אָפּגעלעבטען לוח פון פאַר צוואַנציג יאָהרען! געפייערט יום־טובים נישט אין דער ריכטיגער צייט! געגעסען מצה דאַמאָלס ווען אַלע אידען האָבען געשלאָגען המן'ען! היינט וואו זענען די בר מצוות? די יאָהר־צייטען? די קדישים???... און וועמען האָט מען צו פערדאַנקען? עפּיס אַ אידעל, אַ גאָרנישט, אַנ'אימיגראַנט — „אָה, דער פּאָלנישער יו־דע!" האָבען געזאָגט די נאַררענבערגער אידישע דייטשען און האָבען זיך געשאַרפט די צייהן אויפ'ן „פּאָלנישען יודען", לאָז ער נאָר קומען קיין נאַררענבערג מיט זיין פּעקעל ספרים, וועט ער שוין טרוקען נישט אַרויס...

און דער „פּאָלנישער יודע", אונזער בוכהענדלער פּנחס פּינקוס, איז אין דער צייט געזעסען מיט נאָך אַ סך אַזעלכע אַרויסגעוואָרפענע ווי ער אויף אַ ריזענשיף, וואָס איז געדולדיג און ראַשיג געשוואומען פון האַמבורג קיין נויאָרק... פונ'ם גאַנצען דאָברעמאַזעל וואָס ס'איז איהם געראָטען אַרויסצובעקומען פון די „דייטשען" האָט ער קוים צונויפגעשלאָגען אויף אַ שיפסקאַרטע צווישען דעק, און ער פאָהרט אָט דאָס אַהין, אינ'ם גאָלדע־נעם לאַנד, וואָס קאָלומבוס האָט ענטדעקט צוליעב דעם, אַז אָרעמע יודען פון דער גאָרער וועלט פעריאָגטע און פערוואָגעלטע, בערויבטע און פער־שענדעטע, זאָלען קענען עהרליך און מיט כבוד. חאָטש אפילו מיט גרויס מיה, פערדינען זייער שטיקעל ברויט...

לעזער! לאָמיר איהם ווינשען גליק און אַ פרעהליכען כשר'ען פּסח...

פונ׳ם פערפאסער.

דער מחבר פון דער געשיכטע בעט זיך ביים לעזער ער זאל אין דער מעשה נישט זוכען קיין אלעגאריעס, נישט וועלען טרעפען, וועמען דער מחבר האט דא געמיינט, עס איז דא נישט פארהאן קיין רמז פון אלעגאריע און אפילו נישט, איהר זאלט זאגען, פאר א גראשען אט דאס, וואס ווערד אנגערופען סימבאליזם. דאס איז גלאט אזוי זיך א פשוט׳ע מעשה, אהן חכמות, אהן איבערקעפלעך, א מעשה פון צוויי אומשולדיגע גאט׳ס בעשעפענישען נעבאך, וואס האבען געלעבט, געליעבט, געחלומ׳ט, געליטען, געהאפט און מער־דעריש געפאלען אום ערב פסח, נישט צו וויסען פאר וואס און פאר וען...

נערווי (איטאליע).

א.

די שרעקליכע נאַכט.

דאָס איז געווען אין איינע פון די פינסטערע, בלאָטיגע, פאַר־פּסח'־דיגע נעכט. אַלעס איז געווען אײַנגעהילט אין פינסטערניש. אַלעס איז געשלאָפען. שטיל און רוהיג איז געווען אַרום און אַרום. אַפילו אַ פיש אין וואַסער האָט נערוהט, מורא געהאַט אַרויסשטעלען דעם קאָפּ אויף גאָט'ס וועלט אין דער דאָזיגער פינסטערער, שטילער, רוהיגער נאַכט. אין אַזא נאַכט איז פאַרהאַן אַ סך אַרבײַט פאַר'ן בעל־החלומות. ער זשאַ־לעוועט נישט קיין פאַרבען, שיט מיט דער פולער האַנד פאַנטאַזיעס, וואָס נישט געשטויגען, און פיהרט צענויף אַ וואַנד מיט אַ וואַנד.

די חלומות, וואָס דער העלד פון דער דאָזיגער געשיכטע האָט געזעהען אין יענער נאַכט, זענען געווען משונה מאָדנע ווילדע חלומות! אַ גאַנצע נאַכט האָבען זיך איהם געפלאָנטעט עופות, היהנער, גענז און קאַטשקעס. איינער אַ האָהן, אַ רויטער, נאָך גאַר אַ יונגעטשקער, נאָר אַ גרויסער עזות־פּנים, שפּרינגט איהם מיט חוצפה אין די אויגען אַרײַן, לאַכט און זינגט איהם עפּיס אַ מאָדנע ליעדעל:

קו־קאַ־רי־קו, לאַנגע נאָז!
מ'עט דיך פּאַקען ווי אַ האָז!
מ'עט דיך בינדען, מ'עט דיך שלאָגען,
מ'עט דיך לייגען אין אַ וואָגען,
מ'עט דיך מוטשען אָהן אַ סוף,
מ'עט דיך קוילען ווי אַנ'עוף!...

דאָס ליעדעל לאָזט אויס דער רויטער האָהן מיט אַ קוקאַריקו און עס דאַכט זיך אויס אונזער העלד, אַז די עופות, די גענז מיט די

קאַטשקעס, וואָס דרעהען זיך אַרום איהם, וואָקען, גאָגאָטשען און לאַכען אויף משונה מאָדנע קולות און אַזוי שטאַרק, אַז ער ווערט אויפגערעגט, טהוט זיך אַ לאָז צום האָהן צום שייגעץ, און פאַר גרוים כעם חאַפּט ער זיך אויף מיט אַ מורא'דיג האַרצקלאַפּעניש און דערהערט אַ רעש, אַ טומעל, אַ געררודער, אַ קלאַפּעריי פון פיס, אַ שיין פון אַ ליכט, און קולות, ווילדע, אומבעקאַנטע קולות: „נישט דער!.. אָט דער!.. יאָ—יאָ!.. נעמט איהם!.. חאַפּט איהם!.. בינדט איהם!.. פּאַוואָלי די פיס!.. ברעכט איהם נישט אוים קיין פיס!.. אָט אַזוי!.. פאַרטיג? נו, ריהר זיך! ריהר זיך! די נאַכט שטעהט נישט!.. מאַרש אין וואָגען אַריין!..” און ער דערפיהלט געזונדע הענד, ווי אַייזערנע צוואַנגען, האַלטען איהם, בינדען איהם, דרעהען איהם צענויף די פיס, און מע טהוט איהם אַ חאַפּ אויף אין דער לופטען און אַ וואָרף אַריין אין אַ ברייטען הויכען וואָגען אַריין. אין וואָגען ליגט נאָך אַ נפש, אַזוי ווי ער, דאַכט זיך, אַ נקבה, און ציטערט מיט אַלע איברים. צוויי מענשען דרעהען זיך אַרום זיי. איינער — אַ פרא-אדם, אָהן אַ היטעל. דער אַנדערער—אויך אַ פרא-אדם, מיט אַ קוטשמע אויפ'ן קאָפּ. דער וואָס אָהן דעם היטעל שטעהט אונטען, בעטראַכט דעם וואָגען, די רעדער, די פערדלעך. און דער וואָס מיט דער קוטשמע האָט זיך אַרויפגעזעצט אויפ'ן וואָגען, און גלייך צו זיי אויף די פיס, און מיט אַזאַ רציחה, אַז זיי האָבען זיך דערזעהן מיט יענער וועלט...

— גיב נור אַכטונג, זיי זאָלען זיך ביי דיר נישט אויפבינדען, נישט אַרויסגליטשען, נישט אַראָפּשפּרינגען. דו הערסט, צי ניין?

אַזוי זאָגט דער, וואָס אָהן דעם היטעל, צו דער קוטשמע, און די קוטשמע ענטפערט נישט. ער דערלאַנגט אַ רעכטען שמיץ די פערד און דער וואָגען ריהרט.

ב.

די געפאַנגענע שליסען קענטשאַפט אין געפענגעניש.

ווי אַזוי זיי האָבען איבערגעלעבט די דאָזיגע נאַכט און נישט אויסגעגאַנגען אויפ'ן וואָגען פאַר שרעק אַליין — איז טאַקי נור אַ נס מן

השמים. וואו זענען זיי? וואוהין פיהרט מען זיי? און פאר וואס? פאר ווען?...

איבער גרוים פינסטערניש האבען זיי אפילו נישט געקאָנט זיך רעכט אָנקוקען. ערשט, אַז ס'האָט אָנגעהויבען צו טאָגען, האָבען זיי גענומען בעטראַכטען איינס דאָס אַנדערע און דורכשמועסען זיך שטילערהייד.

— גוט מאָרגען, מאַדאַם!

— גוט מאָרגען, גוט יאָהר!

— איך וואָלט געמעגט שווערען, אַז איהר זענט פון אונזערע... פון די אינדיאַנער...

— איהר פאַרשפּאָרט שווערען, מע גלויבט אייך אָהן אַ שבועה...

— איך האָב אייך באַלד דערקענט, נאָך די קאָרעלען.

— דאָס בעווייזט, אַז איהר האָט אַ נ'אויג.

עס געהט אַוועק עטליכע מינוט. נאָכדעם רופט ער זיך אָן צו איהר ווידער אַמאָל:

— מאַדאַם! ווי פיהלט איהר זיך?

— אַזאַ יאָהר אויף מיינע שונאים!

ער לאָזט דורך נאָך אַ ווײַלע און רוימט איהר איין אַ סוד אויפ'ן אויהער:

— מאַדאַם, איך וויל אייך עפּיס פרעגען.

— פרעגט.

— אין וואָס בעשולדיגט מען אייך?

— דאָס אייגענע, וואָס אייך.

— איך מיין, וואָס האָט איהר אַזוינס פערזינדיגט?

— דאָס אייגענע, וואָס איהר.

— מיר שיינט, אַז איהר זענט מיר עפּיס, ווי ברוגז'ליך?

— ברוגז'ליך? נאַחאַל! ער האָט זיך אַוועקגעזעצט ביי מיר אויף די פּיס, אַז סע שפּאַרען מיר די אויגען פון קאָפּ, און זאָגט נאָך, אַז איך בין ברוגז'ליך?

— וואָס רעדט איהר דאָס, מאַדאַם? איך זיץ ביי אייך אויף די פּיס?

— ווער דען זיצט?

— דאָס איז ער! אָט דער פּראַ-אדם מיט דער קוטשמע, פערחאַפּט זאָל ער ווערען!

— אַזוי גאָר? און איך האָב געמיינט, אַז דאָס קוועטשען, וואָס

סע קוועטשט מיך, איז פֿון אײַך. האָט קיין פּאַראיבעל נישט, טאָמער האָב איך אײַך בעליידיגט.

דאָס איז אינגאַנצען, וואָס זיי האָבען געקאָנט זאָגען איינס דעם אַנדערען, ווארום עס האַפּט זיך אויף די קוטשמע, ווי פֿונ'ם שלאָף, און שמײַסט, שמײַסט די פֿערד מיט כעס. דער וואָגען שפּרינגט אונטער, די צווייַ אינדיאַנער הערען זיך צו, ווי עס טרייסלען זיך בײַ זיי אינוויי־ניג די געדערעם. פּלוצלינג שטעלט זיך אָב דער וואָגען זאָן זיי דערזעהען פֿאַר זיך אַזעלכעס, וואָס זיי האָבען נאָך אויף זייער לעבען נישט געזעהן קיין מאָל.

ג.

פֿון איין געפּענגעניש אינ'ם אַנדערען.

דאָס ערשטע מאָל אויף זייער לעבען איז זיי אויסגעקומען צו זעהען אויף איין אָרט אַזוי פֿיעל פֿערד, בהמות, קעלבלעך חזירים און מענשען, אָהן אַ שיעור מענשען! אַלערלייַ וואָגענס מיט אונטערגעהויבענע שטעקענס, פֿול מיט פֿערשידענע סחורות, ברויט און לעבעדיגע זאַכען: היהנער, געגז און קאַטשקעס, אָנגעפּאַקט איינס אויף דאָס אַנדערע. דאָרט, אין דער זייַט, איינער אַליין אויף אַ וואָגען, ליגט אַ געבונדענער דבר־אחר און פּראָטעסטירט, קוויטשעט מיט אַזעלכע משונה קולות, אַז מע קען טויב ווערען. נאָר ווער הערט איהם? אַלע לויפֿען, אַלע רעדען, אַלע זענען פֿערטאַרעראַמט — ס'איז אַ יאַריד.

אַהערצו האָט זיי געבראַכט צופֿיהרען דער פּרא־אדם. וואָס מיט דער קיטשמע, אַרויסגעקראָכען פֿונ'ם וואָגען און גענומען באָברען זיך מיט די געפּאַנגענע. און די געפּאַנגענע האָבען זיך אויפֿגעחאַפּט, דערפֿיהלט אַ מאָדנע האַרצקלאַפּעניש: „וואָס וועט ער טהון מיט זיי, אָט דער פּרא־אדם? אפשר אויפֿבינדען? בעפֿרייַהען און לאָזען געהן, וואו די אויגען וועלען טראָגען?..“ אַך, אומזיסט איז געווען זייער פֿרייד — ער האָט זיי נור אַרויפֿגערוקט אַביסעל העכער. אַ פּנים, אַז מע זאָל זיי בעסער קאָנען זעהן? אַזאַ בזיון!.. און אפשר, אַז מע וויל רעכענען דאָס איינענע צוריק, קאָן זיין אַז עס איז גלייַכער וואָס אַלע

זעהען זיי! אדרבה, לאז די וועלט זעהען! אפשר וועט זיך געפונען א גוטע זעל, וואס וועט צוגעהן, זיך אננעמען זייער קריוודע און א פרעג טהון ביי דעם פרא-אדם: פאר וואס? פאר ווען?

אזוי האבען זיך געטראכט נעבאך די אומשולדיגע געפאנגענע — און גלייך ווי זיי האבען געטראפען: עס האט זיך טאקי געפונען א גוטע זעל, עפים איינע א גראבע, מיט א טערקישען שאל. זי געהט צו, טהוט א מאפ אין וואגען און א זאג צו דער קוטשמע:

— דאס האסט דו געבראכט צופיהרען דאס פאר פאלק?

— וואס איז דיין עסק?

— אינדיאנער?

— וואס דען טערקען?

— וויפיעל הייסט-דו זיך געבען פאר זיי?

— וואו האסט דו אזוי פיעל געלד?

— איך זאל נישט האבען קיין געלד, טא צוליעב וואס וואלט איך זיך אוועקגעשטעלט רעדען מיט אזא חאם, ווי דו ביזט?

אט אזוי שמועסען זיך דורך די טערקישע שאל מיט דער קוטשמע און עס געהט אוועק ביי זיי א דינגעניש אויף לאנג. דער פרא-אדם, וואס מיט דער קוטשמע, איז קאלט ווי אייז, די טערקישע שאל היצט זיך, שפרינגט אפ אלע מאל און געהט אוועק און קומט אבער באלד צוריק, און ווידער אמאל נעמט מען זיך דינגען, אזוי לאנג ביז די קוטשמע ווערט אין כעס און מע הויבט זיך אן שעלטען. דאס „פאר פאלק" דערווייל ווארפט זיך דורך מיט א פאר ווערטער:

— מאדאם! איהר הערט, צי נייז?

— איך הער, וואס דען? איך הער נישט?

— עס האלט דערביי, מע זאל אונז, אפנים, אויסקויפען פון געפענגעניש?

— אזוי ווייזט דאס אויס.

— וואס-זשע דינגט זי זיך פאר אונז, ווי מע דינגט זיך פאר גענז?

— אז אך און אז וועה,

— לאזען זיי זיך שלאגען קאפ אן וואנד, אבי מיר זאלען ארויס פרייה.

— אמן הלואי!

דאַנקען גאָט, די טערקישע שאַל האָט שוין אַריינגעלייגט די האַנד אין קעשענע, נעמט אַרויס געלד.

— הכלל, איז נישט ווינציגער?

— נישט ווינציגער.

— דאָס איז שוין דאָס לעצטע שבלעצטע?

— דאָס לעצטע שבלעצטע.

— אפשר... שאַ, שאַ! זעה נור אַ רציחה פון אַ מענשען! נאַ דיר געלד, נאַ!

און דאָס פּאַר פּאָלק געהט איבער פונ׳ם רשות פון דעם פּרא־אדם מיט דער קוטשמע אין רשות פון דער גראָבער מיט דעם טערקישען שאַל, דאָס הייסט, איינענטליך, פון איין געפענגעניש אינ׳ם אַנדערען, ווי מיר וועלען זעהן ווייטער.

ד.

צווישען ווילדע מענשען.

ווי באַלד מע האָט זיי געבראַכט אויפ׳ן נייעם אָרט, אַזוי האָט מען זיי באַלד אויפגעבונדען, און מיט פרייד האָבען זיי דערפיהלט די ערד אונטער זיך. זיי האָבען גענומען אויסגלייכען זיך די ביינער און אַרומשפּאַנען הין און צוריק, אויספּרובען אויף וויפיעל די פיס דינען זיי נאָך, און פּאַר גרויס שמחה האָבען זיי גאָר נישט בעמערקט, אַז זיי זענען נאָך גאַנץ ווייט פון די אמת׳ע פרייהייט, ערשט אַ מינוט שפּעטער האָבען זיי זיך אַרומגעקוקט, אַז זיי זענען אין געפענגעניש. מע האָט זיי אַריינגעלאָזט ערגיץ אין אַ פינסטער ווינקעל, פון איין זייט אַ וואַרעמער אויווען, פון דער אַנדערער זייט אַ קאַלטע וואַנד און פון פאָרענט אָפּגעצאַמט מיט איין איבערגעקעהרטען לייטער. און עסען האָט מען זיי אָוועקגעשטעלט און טרינקען, און מע האָט זיי איבערגעלאָזט איינע אַליין, ווי עס רעדט זיך, אויף גאָט׳ס בעראָט. בעטראַכט זייער נייע וואָהנונג, האָבען זיי זיך אָוועקגעשטעלט איינס קעגען אַנדערען אַנגעבלאָזען, ווי געוועהנליך ווילדפרעמדע, געקוקט, און אויסגעדרעהט זיך איינס צום אַנדערען, מחילה, מיט׳ן הינטען און צעגאַנגען זיך. ער אין איין ווינקעלע, זי אינ׳ם אַנדערען, און מע האָט זיך פערטיעפט איטליכער אין זיינע מחשבות.

לאנג טראכטען האט מען זיי אבער נישט געלאזט. עס האט זיך געעפענט די כהיר פון זייער טירמע און ס'איז אריינגעקומען פריהער די טערקישע שאל און נאך איהר אזעלכע ווייבער, איינע נאך דער אנדערער. יערע בעזונדער האט די טערקישע שאל אנגענומען ביי א האנד, צוגע־פיהרט צו די געפאנגענע, א וויז געגעבען מיט'ן פינגער און א זאג געטהון מיט א שיינענדיג פנים:

— געפעלט איך דאס פאר פאלק?

— וויפיעל האט איהר אויעקגעגעבען?

— שאצט.

אלע האבען געשאצט און נישט איינע האט געטראפען, און אז די טערקישע שאל האט זיי אנגערופען די סומע, האבען אלע ווייבער געגעבען א פלעסק מיט די הענד:

— טאקי באמת?

— מיר זאלען אזוי אלע האבען א פריילעכען, א כשר'ן פסח!

אויף די פנים'ער פון די ווייבער איז געווען אנגעצייכענט קנאה. זייערע בעקעלעך האבען געפלאמט. אין די אויגען האט געברענט א פייערעל. נאר עס האבען זיך א שאט געטהון ווינשע־וואניעס:

— פארניצט געזונד!

— זאל איך וואהל בעקומען!

— דערלעבט איבער א יאהר!

— מיט אייער מאן און מיט אייערע קינדערלעך!

— אמן! גם אתם! גם אתם!

אלע ווייבער געהען אוועק. אין א מינוט ארום קומט אן די טער־קישע שאל צוריק און שלעפט מיט זיך איינעם א מאנסביל, א ווילדען פארשוין, א בעוואקסענעם מיט רויטע האר. זי פיהרט איהם צו מיט'ן זעלבען שיינענדיגען פנים:

— דו ביזט דאך יא א מבין. וואס זאגסט דו אויף דעם פאר פאלק?

דער בעוואקסענער פארשוין קוקט מיט ווילדע אויגען.

— איך בין א מבין? וואס פאר א מבין בין איך?

— דו ביזט דאך א יוד פון תורה, און וואו תורה, דארט איז חכמה. ווי מיינסט דו, א שטייגער, — מעג אונז שוין גאט געבען א כשר'ען פסח? ס'איז דאך פון זיין ליעבען נאמען וועגען.

דער בעוואקסענער פארשוין גלעט זיך ביי די געלע האר, פערגלאצט די אויגען ארויף, מאכט א פרום פנים:

— דער אויבערשטער מעג נעבען אלע יודען א כשר'ען פסח.

די טערקישע שאל מיט'ן באוואקסענעם פארשוין געהען אוועק, און דאס פאר פאלק בלייבט ווייטער אליין. זיי שטעהען א ווייַלע אהן לשון, אנגעבלאזען איינס אויף דאס אנדערע, ווי פריהער. זי לאזט ארויס א מארנעם הילך פונ'ם האלז, א מין הוסט מיט א קוויטש, ער דרעהט אום דעם קאפ צו איהר:

— מאדאם! וואס איז מיט אייך?

— גארנישט. איך האב מיך דערמאנט אין דער היים.

— נארישקייטען! דאס דארף מען פערגעסען. מע דארף זיך בעסער ארומקוקען, וואו זענען מיר און וואס האבען מיר צו טהון?

— וואו זענען מיר? אין דער ערד זענען מיר. מיר זענען אויף גרויסע צרות.

— דהיינו?

— איהר פרעגט נאך? איהר זעהט נישט, אז מע האט אונז פערקויפט צו די ווילדע מענשען, ווי מע פערקויפט היהנער, גענז אדער קאטשקעס?

— וואס זשע וועלען זיי אונז טהון?

— אוי וועלען זיי אונז טהון, נאך אז איך בין געוועזען א קליי־נינקע, האב איך זיך אנגעהערט שעהנע מעשיות, וואס די ווילדע מענשען טהוען מיט אונזערע לייט, האס פאלען ארייַן צו זיי אין די הענר אריין...

— עט! מעשיות!.. גלויבט נישט אין קיין בבא־מעשיות...

— נישט קיין בבא־מעשיות. איך האב דאס אליין געהערט פון מיין שוועסטער... מיין שוועסטער דערצעהלט, אז זיי זענען ערגער פון די ווילדע חיות. א ווילדע חיה, אז זי חאפט עמיצען פון אונז, צערייסט זי איהם און פרעסט איהם אויף און א סוף, און אז...

— טע־טע־טע, מאדאם! איהר קוקט אויף דער וועלט, דאכט מיר, שוין צו פעסימיסטיש.

— צו וואס?

— צו פעסימיסטיש.

— וואס הייסט דאס פעסימיסטיש?

— דאָס הײסט... דאָס הײסט, איהר קוקט דורך צו טונקעלע ברילען.

— וואו זעהט איהר ברילען?

— חאַ־חאַ־חאַ!

— וואָס לאַכט איהר?

— אוי, זענט איהר, מאַדאַם, אַ...

— אַ וואָס?

ער האָט איהר געוואָלט זאָגען, וואָס זי איז. נאָר פּלוצים עפענט זיך די טהיר און...

לײענט װײטער.

ה.

„האַלט־דיר־נאַ־דיר־גיעם־דיר!"

עס עפענט זיך די טהיר און עס רײסען זיך אַרײן פון דרויסען, ווי אַ שטורמווינד, ווי אַ גאַנצער פאָלק סאָלדאַטען, חברה קלײנוואַרג, קונדסים, מיט רויטע בעקלעך און מיט שוואַרצע אײגלעך. זײ טהוען זיך אַ לאָז אַלע מיט אַמאָל צום אונטערען אויווען.

אַנו? וואו? װאו זענען זײ? אָט אָ זענען זײ, אָטאָטאָט! עה! יענקעל, בערעל! װעלוועל! אַלי! געצעל! גיבער! גיבער!

און דאָ הויבט זיך אָן פאַר אונזער פאָר פאָלק דער אמת׳ער גיהנם: צ׳ות און פײַן און יסורים און בזיונות אָהן אַ שיעור! חברה קלײנוואַרג זענען אַנגעפאַלען אויף זײ, ווי די ווילדע פראַים, געמען טאַנצען און שפּרינגען אַרום זײ, בעטראַכטען זײ פון אַלע זײטען און מאַכען פון זײ חוזק, חוכא ואטלולא.

— יאָסעל, זעה נאָר אַ נאָז! חאַ־חאַ־חאַ!

— אַ נאָני! בערעל! אַ נאָני!

— װעלוועל! טהו איהם אַ ציה בײ דער נאָז!

— בײ׳ם שנאָבעל, אַלי! אָט אַזוי אַ!

— שטאַרקער, געצעל, לאָז ער אָנהויבען שרײען!

— איהר זענט אַלע גאַרנים! שרײען — שרײען זײ נור דעמאָלט,

ווען מען פייפט זיי. זיי האָבען פיינט, אַז מע פייפט זיי, אַ סימן האָט איהר, אָט הויב איך אָן פייפען: פיו!

דאָס פּאָר פּאָלק בלאָזען זיך אָן, ווערען רויט, לאָזען אַראָפּ די נעז און שרייען אויס ביידע מיט אַמאָל:

— האַלט דיר! האַלט דיר! האַלט דיר!

חברה קליינוואַרג חאַפּען אונטער אַלע אינאיינעם מיט אַ ווילדען געלעכטער:

— האַלט־דיר־נאַ־דיר־נעם־דיר!

דאָס פּאָר פּאָלק ווערט נאָך מעהר אַנגעצונדען און שרייען נאָך העכער:

— האַלט דיר! האַלט דיר! האַלט דיר!

דאָס געפעלט דער חברה קליינוואַרג דוקא זעהר שטאַרק. זיי האַלטען זיך ביי די זייטען פאַר געלעכטער און שרייען נאָך העכער:

— האַלט־דיר! נאַ־דיר! נעם־דיר!

פון אַזאַ מין ווילען אַריבערשרייען איינס דאָס אַנדערע ווערט די שטוב אַנגעפילט מיט אַזעלכע קולות, אַז עס קומט צופליהען די טער־ישע שאָל (לאַנג לעבען זאָל זי!), חאַפּט אָן חברה קליינוואַרג פאַר'ן קאַרק און שלײַדערט זיי אַרויס איינציגווייז פון שטוב און טיילט זיי נאָך איין דערביי אַ פּאָר גוטע סטוסאַקעס און לאָזט אויס מיט אַ לאַנגער קללה:

— אַ שלאַק זאָל אויף אייך קומען, רבונו של עולם, אַ שרפה, אַ מגפה, אַ חלירע! ס'זאָל אייך אַנחאַפּען און ס'זאָל אייך קויקלען און קויקלען און אויסקויקלען אייך איינציגווייז מיט אַלע משומדים, זיסער גאָט, און ס'זאָל פון אייך נישט בלייבען ביז פּסח קיין שריד ופליט, ליעבער פאָטער, האַרציגער, געטרייער!

פטור געוואָרען פונ'ם דאָזיגען גלות, האָט אונזער פּאָר פּאָלק נאָך לאַנג נישט געקאָנט קומען צו זיך. די ווילדע געשרייען מיט'ן פייפען, מיט'ן געלעכטער פון די קליינע ווילדע נפשות, זענען נאָך לאַנג געשטאַנען און געהילכט זיי אין די אויהרען. נאָכדעם האָט ער זיך אָנגעהויבען אַרומ־קוקען, אַז ס'איז נישט קיין תכלית צו טרויערען אויפ'ן גלות און נישט נעמען גאָרנישט אין מויל אַריין. און ער געהט צו פאַוואָלענקע צום אָנבייסען, וואָס מע האָט זיי אָוועקגעשטעלט, און רופט זיך אָן צו איהר:

— מאַדאַם! ביז וואַנען איז דער שיעור צו שטעהן אָט אַזוי פער־וואָרגט? צייט עפּעס איבערחאַפּען. די וועלט איז אויך אַ וועלט, חלעבען,

די נשמה אויסשפּײַען קאָן מען נישט. פֿערגעסט נישט אַז מיר האָבן נאָך היינטיגען טאָג אין מויל נישט גענומען.

— עסט געזונדערהייט. איך—נישט.

— הם... פֿאַר וואָס? ס'איז בײַ אײַך היינט אַ תענית?

— נישט קיין תענית, נאָר גלאַט אַזוי.

— איהר ווילט זיי אפשר אָנלערנען? הונגערען? איהר וועט נור מאַכען פֿון זיך אַ תל, און ווייטער גאָר נישט...

— איך ווייס נישט, ווי אַזוי מע קאָן עפּיס עסען. עס קריכט נישט אין האַלז אַריין.

— עס קריכט, עס קריכט. דער ערשטער ביסען איז אַנ'עקבויער.

— אַ וואָס?

— אַנ'עקבויער.

— מאָדנע ווערטער בײַ אײַך!

— חאַ-חאַ-חאַ!

— ווידער חאַ-חאַ-חאַ? וואָס איז דער געלעכטער?

— איך האָב מיך דערמאָנט אינ'ם ברוך-הבא פֿון די קליינע ממזרים.

— אודאי דאַרף מען לאַכען.

— וואָס-זשע? ווײַנען דאַרף מען?

— פֿאַר וואָס האָט איהר נישט געלאַכט, פֿעטער, בשעת זיי האָבען געפּײַפט?

— וואָס דען האָב איך געטהון?

— איהר האָט, דאַכט זיך, גענוג געפּילדערט!

— איך האָב געפּילדערט? איך?

— ווער דען האָט געפּילדערט? איך?

— איהר האָט די ערשטע אָנגעהויבען שרייען: האַלט דיר! האַלט דיר! האַלט דיר!

— האָט קיין פּאַראיבעל נישט, דאָס זענט איהר געווען דער ערשטער, וואָס האָט אָנגעהויבען שרייען: האַלט דיר! האַלט דיר! האַלט דיר!

— נו, וואָס-זשע איז דאָ אַ בזיון, אַז איך בין געווען דער ערשטער, וואָס האָב געזאָגט: האַלט דיר! האַלט דיר!?

— וואָס פֿאַר אַ חרפה איז, אַז איך בין געווען די ערשטע, וואָס האָב געזאָגט: האַלט דיר! האַלט דיר!?

— אז ס'איז נישט אַ חרפה, וואָס־זשע האָט איהר אַראָפּגעלאָזט די נאָז, מאַדאַם?

— איך האָב אַראָפּגעלאָזט די נאָז?

— ווער דען האָט אַראָפּגעלאָזט די נאָז?

— אַך, ווי גרינג ס'איז צו זעהן יענעמס נאָז!..

איין עבירה, וואָס דער דאָזיגער אינטערעסאַנטער שמועס האָט זיך נישט געקאָנט ציהען ווייטער. מע האָט זיי איבערגעשלאָגען סאַמע אין מיטען. דאָס איז געווען די טערקישע שאַל, וואָס האָט געוועלטיגט אויף זיי אין געפענגעניש, ווי עס שטעהט בעשריבען ווייטער.

ו.

די עקזעקוציע פון די ווייבער.

די טערקישע שאַל איז נישט געווען די איינציגע, וואָס האָט געוועלטיגט אויף זיי אין געפענגעניש. זיי איז באַשערט געווען צו בעקענען זיך מיט נאָך איינע אַ ווילדע בריאה, אינ'ם געשטאַלט פון אַ גרינע מויד מיט אַ רויטע פעטשיילע אויפ'ן קאָפּ. אַריינגעקומען זענען זיי ביידע מיט פולע הענד פון כל טוב: אַ שיסעל מיט רייז, אויסגעמישט מיט אַרבעס און מיט פאַסאָלים, אַ טעלער מיט געקאָכטע קאַרטאָפעל, מיט געהאַקטע אייער, און אַ פולען פאַרטוך מיט אָנגעשניטענע שטיקלעך עפּעל און מיט וועלישע ניס.

אַריינגעקומען מיט'ן עסענוואַרג, האָט די גרינע מויד מיט דער רויטע פעטשיילע אַ וויז געטהון אויפ'ן פאַר פאָלק און אַ זאָג געטהון צו דער טערקישער שאַל:

— אַ מכה איז מיר, בעל־הבית'טע לעבען, זעהט נאָר, זיי האָבען זיך כמעט נישט צוגעריהרט צום עסען!

— די דאגה זאָל מיר בלייבען אויף, אם־ירצה־השם, נאָך פסח. אָט וועלען מיר זיי באַלד אָנהאָדעווען. איך וועל זיי נעמען צו זיך, זיי צוהאַלטען, און דו וועסט זיי לייגען דאָס עסען אין מויל אַריין. נו, מויד? וואָס שטעהסט־דו? וואָס שטשירעסט־דו מיט די ציינער?

— וואָס האָבען זיי אַזעלכעס דערזעהן אויף מיר, וואָס זיי הערען נישט אויף צו פילדערען: האַלט דיר! האַלט דיר!?

— אַ פּאַר׳שרפה׳ט זאָלסט־דו ווערען, דו נאַרישע מויד! טהו אוים די רויטע פּעטשײַלע דײַנע! זיי קאָנען נישט זעהען קיין רויטע פאַרב!...

— מײַנע צרות אויף זײַערע קעפּ.

— אויף דײַן קאָפּ, נאַרעלע, דו ביזט בילכער. אָט אַזוי אָ! נו? פאַר וואָס לייגסט דו איהם נישט אין מויל אַרײַן קיין רײַז מיט פּאַסאָלים?

— פאַר וואָס איך לייג איהם נישט? אין מיר איז קיין מניעה נישט. איך וואָלט איהם געלייגט פון הײַנט ביז מאָרגען, נאָר איהר זעהט דאָך. אַז ער לאָזט זיך נישט. ער דרעהט מיט׳ן קאָפּ און האַלט צו דאָס מויל.

— ווער הערט איהם? אָט גיב איך איהם אַ קוועטש בײַם האַלז, וועט ער בײַ מיר עפענען די פּיסקעס! אָט אַזוי אָ! לייג־לייג!

— אוי, בעל־הבית׳טינקע! געזונד זאָלט איהר מיר זײַן. עפּיס גלאַנצט ער מיר זעהר מיט די אויגען, זעהט נור, ער זאָל זיך חלילה נישט דערווערגען.

— ווער דערוואָרגען בעסער דו אַליין, דו ביזט בילכער, נאַ דיר גאָר דערווערגען! גלײַך ווי ס׳איז בײַ מיר דאָס ערשטע מאָל! שטופּ איהם גלײַך אין האַלז אַרײַן. אָט אַזוי. איך בין שוין אײַנאונצוואַנציג יאָהר אַ בעל־הבית׳טע מיט גאָט׳ס הילף. איצט לייג איהם אַרײַן אין מויל אַ שטיקעל עפּעל מיט אַ יאָדער פון אַ וועלישען ניס. נאָך, נאָך. וואָס זשאַלעוועסט־דו?

— איך זשאַלעווע נישט. וואָס וועל איך זשאַלעווען? ס׳איז מײַנס? ס׳איז נישט מעהר ווי אַ רחמנות, אַ צער בעלי־חיים.

— וואָס זאָגט איהר אויף דער מויד? אַ צער בעלי־חיים! מע טהוט איהם חלילה שלעכטס? מע גיט דאָך איהם עסען, און פון וועמענס וועגען? פון גאָטס וועגען. לכבוד דעם הײַליגען יום־טוב. דער אויבערשטער מעג מיר טאַקי העלפען. איך האָב איהם שוין נישט איין פּאָרעל אויסגעהאָדעוועט אויף פּסח. גיב אַהער נאָך אַ וועליש ניסעל און אַ סוף. איצטיגס מאָל וועט זײַן געגוג פון זײַנעטוועגען. ער איז שוין זאַט. לאָמיר זיך קאָרשט נעמען צו איהר און אָנהויבען פון מה־טובו. דאָס הייסט, נאָך מאָל פון רײַז מיט פּאַסאָלים.

— זאָלט איהר מיר געזונד זײַן, בעל־הבית׳טע לעבען, ווי אַזוי דערקענט איהר, וועלכעס איז אַ „ער" און וועלכעס אַ „זי"?

— אַלע בײזע חלומות אויף דײַן קאָפּ! מע הייסט איהר טהון אַן׳אַרבייט, און זי איז דאָ דער רוח ווייסט מיט וואָס! האָב פריער התונה, נאַרישע מויד, און ווער אַליין אַ בעל־הבית׳טע, וועסט־דו דעמאָלט פרעגען.

דערווייל טהו, וואָס מע הייסט דיר. אָט אַזוי אָ. נאָך — נאָך! זשאַלעווע ניט! ס'איז נישט צוליעב קיינעם, ס'איז צוליעב זיין ליעבען נאָמען. אויף פסח! אויף פסח!

געענדיגט די עקזעקוציע, האָבען זיך ביידע ווייבער אָפּגעטראָגען און אונזערע אומגליקליכע געפּייניגטע זענען געבליבען אַליין. זיי האָבען זיך פערשלאָגען ביידע אין אַ ווינקעלע, ארויפגעלייגט איינס אויפ'ם אַנדערע די קלאָגעדיגע קעפּ און פערטיעפט זיך אין אַזעלכע טרויעריגע מחשבות, וועלכע קומען זעהר זעלטען, סיידען אַ האַלבע שעה פאַר'ן טוידט.

ז.

דער וואָרעם ליגט אין חריין און מיינט, אַז קיין זיסערס איז נישטאָ.

קיין זאַך מאַכט נישט אַזוי נאָהענט און פריינדליך, ווי צרות. דער בעסטער בעוויז זענען די צוויי אומגליקליכע העלדען פון אונזער געשיכטע. אין דער קורצער צייט פון זייער געפענגעניש זענען זיי צונויפגעגאַנגען מיט די חאַראַקטערען, אָנגעהויבען פעשטעהן איינס דאָס אַנדערע אויפ'ן וואונק, אויפגעהערט שעמען זיך איינס פאַר דאָס אַנדערע און געוואָרען אַזוי נאָהענט, אַז מ'האָט אויפגעהערט זיך „הירצען" און מען איז געוואָרען נפש אחת. ער איהר: „נשמה'ניו!" זי איהם: „ליובעניו!" די טערקישע שאַל מיט דער רויטער פּעטשיילע, אַריינקומענדיג מיט עסענוואַרג, האָבען זיך גאָר זאַט נישט געקאָנט אָנקוקען אין זיי.

— וואָס זאָגסט דו אויפ'ן פּאָר פאָלק?

— אַ לעבען, ווי אונטערען אויווען!

— זעהסט דו חאָטש, ווי זיי האָבען זיך ביי מיר קיין עין־הרע פאַררעכט?

— קיין בייז אויג זאָל זיי נישט שאַדען!

— טהו זיי נאָר אַ נעם אונטער די פּאַחוועס... וואָס זאָגסט דו?!.. נישקשה פון אַ הייטעל?... האַ? מעג מיר שוין גאָט העלפען פאַר'ן פּאָר פאָלק, וואָס איך האָב איהם אויסגעהאָרעוועט אויף פסח?...

די ווילדע ווייבער טהוען אָפּ זייער אַרבייט און געהען אַוועק און

דאָס פּאָר פאָלק פערטראַכט זיך וואָס בעדײַטען די ווערטער פון דער טערקישער שאַל: „זי האָרעווועט זיי אויף פּסח?" און פאַר וואָס דאַרף איהר גאָט העלפען?... און מע שאַרפט זיך די מוחות און מע דיסקוטירט צווישען זיך:

— וואָס הײַסט דאָס, ליובעניו, פּסח?

— פּסח, נשמה'ניו, איז בײַ זיי אַזאַ יום־טוב, אַזאַ יום־טוב פון פרײַהײַט, פון בעפרײַהונג.

— וואָס הײַסט דאָס, פון בעפרײַהונג?

— איך וועל דיר געבען צו פערשטעהן. ס'איז בײַ זיי אַ גרויסע מציה האַפּען אַ אונזעריגען און האָרעווען איהם אַזוי לאַנג, ביז עס קומט דער יום־טוב, וואָס הײַסט פּסח. און אַז עס קומט דער יום־טוב, וואָס הײַסט פּסח, לאָזט מען איהם פרײַ... הײַנט פערשטעהסט דו שוין דעם שכל?

— נאָך ווײַט ביז דעם יום־טוב, וואָס הײַסט פּסח?

— ווערליג איך האָב געהערט פון דער טערקישער שאַל זאָגען, ווײַזט אויס, אַז ניט מעהר ווי אַ טאָג דרײַ.

— דרײַ טאָג?!

— וואָס האָסט דו זיך אַזוי דערשראָקען, נאַרישי? די דרײַ טאָג וועלען איבערפליהען, ווי אַ חלום, און ס'וועט קומען דער ליעבער יום־טוב פּסח, וועט מען אונז עפענען טהיר און טהויער און מע וועט אונז זאָגען: הײַדאַ, קינדערליך, געהט אײַך אַהין, פון וואַנען איהר זענט געקומען! וועלען מיר דאָס בעמען שטעלען פיס!...

— אַך, ליובעניו, דײַנע זיסע רעד!... הלואי ס'זאָל זײַן אַזוי, ווי דו זאָגסט! איך האָב אָבער מורא פאַר איין אַנדער זאַך...

— האַרץ מײַנס, דו האָסט תמיד מורא...

— לעבען מײַנס! דו קענסט ניט די ווילדע מענשען.

— פון וואַנען קענסט־דו זיי, נשמה'ניו?

— איך האָב זיך גענוג אָנגעהערט, ליובעניו, נאָך אין דער הײַם דערצעהלען אַזעלכע מעשׂיות אויף זיי! מײַנע אַ שוועסטער האָט אונז דערצעהלט, אַז זי האָט אַלײן געזעהן...

— ווידער אַמאָל דער שוועסטערס מעשׂיות? נשמה'ניו, מעשׂיות פאַרגעס!

— ליובעניו! איך וואָלט וועלען פערגעסען, קאָן איך נישט. זיי פּיקען מיר אין קאָפּ אַרײַן גאַנצע טעג. זיי לאָזען מיך ניט שלאָפען בײַנאַכט.

— וואָס־זשע איז דאָס פאַר מעשׂיות, וואָס פּיקען דיר אין קאָפּ אַריין גאַנצע טעג, לאָזען דיך ניט שלאָפען בײַנאַכט?

— ליובעניו! וועסט ניט לאַכען פון מיר?

— וואָס זאָל איך עפּיס לאַכען, נשמה'ניו?

— דו האָסט תמיד אַזאַ טבע, אַז איך דערצעהל דיר עפּיס, לאַכסט דו מיך אויס און זאָגסט אויף מיר, אַז איך בין אַ שטיא, אַ געשלײַערטע האַנדזי, אַ נאַרישע אינדיטשקע און נאָך אַזעלכע זאַכען.

— איך זאָג דיר צו, אַז איך וועל ניט לאַכען, אַבי דערצעהל וואָס האָסט־דו געהערט פון דײַן שוועסטער.

מײַן שוועסטער דערצעהלט, אַז די מענשען וואָס מיר זעהען, זענען ערגער פון די ווילדע חיות. אַ ווילדע חיה, אַז זי חאַפּט עמיצען פון אונז, צערײַסט זי איהם און פרעסט איהם אויף און אַ סוף. מענשען טהוען ניט אַזוי. אַ אונזעריגער, אַז ער פאַלט אַרײַן צו די מענשען אין די הענד אַרײַן, האַלטען זיי איהם פערשפּאַרט, געבען איהם עסען און טרינקען פון דער פולער האַנד, ביז ער ווערט גוט פעט...

— נו?

— און אַז ער ווערט גוט פעט, קוילען זיי איהם, שינדען איהם אָפּ די הויט, צעשנײַדען אויף שטיקלעך און באַזאַלצען איהם מיט זאַלץ און ווייקען איהם אין וואַסער...

— נו, און ווײַטער וואָס?

— און ווײַטער צעלייגען זיי אַ פײַער און בראָטען איהם אויף זײַנע אייגענע שמאַלץ און עסען איהם אויף מיט די ביינער.

— בבא מעשׂיות! געשיכטעס פון טויזענד איין נאַכט! אַ קוה איז געפלוינען איבערען דאַך און געלייגט אַ איי! און דו, שטיא, גלויבסט דאָס? חאַ־חאַ־חאַ!

— נו? האָב איך ניט געזאָגט פריהער, אַז דו וועסט מיך אויס־לאַכען?

— וואָס־זשע דען? אַז פון דאַנען ביז אַהין הויבט איהר ניט אָן צו פערשטעהן! מיר דאַכט, אַז דו האָסט געהערט אַמאָל הונדערט פון דער טערקישער שאַל, אַז דאָס וואָס מע האָדעוועט אונז, איז ניט צוליעב קיינעם, נאָר צוליעב גאָט.

— לעבען מײַנס! וואָס־זשע איז דערפון געדרונגען?

— איז דערפון געדרונגען, גשמה מיינע, אז דו ביזט אַ נאַרישע אינדיטשקע און ווייטער גאָרנישט.

— איהר האָט תמיד אזאַ טבע. יענעם בעליידיגען איז ביי אייך טפו!

— ווער איז געווען דער איהר?

— איך מיין אייך, אַלע מאַנסבילען.

— אַלע מאַנסבילען? מיט וויפיעל מאַנסבילען ביזט דו דאָס בעקענט, וואָלט איך געוואָלט וויסען?

— איך קען זיך מיט איינעם, איז גענוג פאַר מיר.

— ניין, האָסט געזאָגט „מאַנסבילען". די משמעות, אז אחוץ מיר דאָסט דו זיך געקענט מיט נאָך עמיצען...

— וואָס נאָך וועסט-דו אויסטראַכטען?

— שוין! זי האָט שוין אראָפגעלאָזט די נאָז... קום נאָר אַהער, איך וויל דיר עפּיס זאָגען...

די דאָזיגע סצענע פון קוצעניו-מוצעניו ווערט פּלוצים איבערגעריסען דורך דער חברה קליינוואַרג פון יענער זייט פענסטער. אינוועניג אריינגעהן לאָזט מען זיי ניט, קומען זיי אַלע טאָג צו צום פענסטער פון דרויסען און פון דאָרטען שטעקען זיי אַריין די נעז, מאַכען משוגענע תנועות, שטעלען אַרויס די צונג, לאַכען און פייפען און שרייען און הילכען אַלע אינאיינעם: „האַלט דיר! נאַ דיר! נעם דיר!"... דאָס פאָר פאָלק, געוועהנליך, ענטפערט זיי אָפּ דערויף אויף זייער לשון, שוין נישט מיט אזאַ כעס, ווי פריהער, נאָר גלאַט, אַ שטייגער, ווי מע ענטפערט אויף „אַ גוט מאָרגען" — „גוט יאָהר". „ברוכים היושבים" — „קומט עסען" — „עסט געזונדערהייט"...

ס'איז גאָר ניטאָ, הערט איהר, אזאַ זאַך אויף דער וועלט, וואָס אַ גאָט'ס בעשעפעניש זאָל דערצו נישט געוואוינט ווערען. אונזער פּאָר פאָלק איז שוין אזוי געוואוינט געוואָרען מיט די צרות, אז ס'האָט זיך דעם אויסגעדאַכט, אז אַזוי דאַרף עס צו זיין, ווי דער וואָרעם, וואָס ליגט אין חריין, מיינט, אז קיין זיסערס איז שוין נישטאָ.

ח.

אַ בייז בעגעגעניש מיט איין אַלטען בעקאַנטען.

ס'איז געווען אַ פריהמאָרגען. אין דרויסען איז געשטאַנען אַ גערי־כער טומאַן. אין שטוב איז נאָך געווען פינסטער. דאָס פּאָר־פאָלק האָט געהאַלטען סאַמע אין רעכטען שלאָף. עס האָט זיך זיי געחלומט זייער אַמאָליגע היים. אַ גרויסער אַ ברייטער, אַ פריייער אין־דרויסען. אַ בלויער הימעל. גרין גראָז. אַ זילבערן טייכעל. אַ מיהל, וואָס דרעהט און קלאַפּט און שפּריצט מיט וואַסער. גענז און קאַטשקעס פּאַליאַסקען זיך ביים ברעג. היהנער פּיקען. העהנער קרעהען. פויגלעך פליהען. אַך, וואָס פאַר אַ שענע וועלט גאָט האָט בעשאַפען פון זייערטוועגען... פון זייערט־וועגען... פון וועמענס דען וועגען זענען אָט די הויכע בוימער מיט די ברייטע צווייגען, וואָס מען קאָן אונטער זיי אַרומשפּאַצירען פראַנק און פריי? אָדער פון וועמענס וועגען איז אָט די מיהל, וואָס אַרום איהר האָרעווען זיי זיך אַלע מיט דער גאַנצער משפּחה, לאָזען נישט צו קיין פרעמדען פאַר אַ מייל אַרום און אַרום? פון וועמענס וועגען איז אָט דער גרויסער קיילעכדיגער הימעלדיגער ברענער, וואָס אַלע פאַרנאַכט לאָזט ער זיך אַראָפּ אין איין עק טייך, און אַלע פריהמאָרגען בעוויייזט ער זיך פון'ם אַנדערען עק טייך? וואָס וואָלטען זיי איצט ניט אַוועקגעגעבען, זיי זאָלען נאָך אַמאָל אַ קוק טהון חאָטש מיט איין אויג אויף דער שענער, וואַרעמער, פייערדיגער זון? אויף דעם גרויסען, ברייטען, פריייען, ליכטיגען אין־דרויסען? אויף דער מיהל און אויף אַלסדינג, וואָס אַרום דער מיהל?...

סאַמע אין די דאָזיגע גוטע, גאָלדענע חלומות האָט מען זיי אויפ־געחאַפּט און אַרויסגעטראָגען זיי אין דרויסען אַרויס. די פריייע לופט פון דעם טומאַנעדיגען פריהמאָרגען האָט זיי אַ זעץ געטהון אין פּנים אַריין און האָט זיי אַרומגענומען מיט איהר פרישקייט פון אַלע זייטען. זיי האָבען דערפילט, אַז ס'איז זיי אויסגעוואַכסען פליגלען. אָט חאַפּען זיי זיך אויף און 'העען אין דער וועלט אַריין, פליהען איבער דעכער, איבער גערטנער, איבער וועלדער, אַהין, אַהין, צו זיך אַהיים... דאָרט טרעפען

זײַ זיך מיט זײַערינגע: — „ברוכים הבאים. פון וואַנען קומט מען?“ — פון די ווילדע מענשען, — „וואָס האָט מען אײַך געטהון?“ — געהאָדעיועט אויף פסח — „וואָס הײַסט דאָס פסח?“ — אַזאַ יום־טוב בײַ זײַ, אַגוטער, ליעבער יום־טוב, אַ יום־טוב פון פרײַהײַט, פון בעפרײַהונג...

אַזוי חלומט דאָס געבונדענע פּאָר פּאָלק דעם גאַנצען וועג, ביז מע ברענגט זײַ ערגיץ אין אַ שמאָל פינסטער געסעל און מע לאָזט זײַ אַראָפּ געבונדענערהײַד גלײַך אין דער בלאָטע. דאָרט דערזעהען זײַ אַ וואַנד בעשפּריצט מיט בלוט, און אַ סך עופות געבונדענע ליגען אויף דער ערד, צו צוויי און צו דרײַ מיט אַמאָל. בײַ דער זײַט שטעהען ווײַבלעך און מײַדלעך און שמועסען זיך, לאַכען, חיחיקען. דאָס פּאָר פּאָלק קוקט זיך אַרום אויף אַלע זײַטען — „צוליעב וואָס האָט מען זײַ אַהער געבראַכט? וואָס טהוען דאָ די געבונדענע עופות? וואָס לאַכען די ווײַבלעך מיט די מײַדלעך? וואָס בעדײַט די בלוטיגע וואַנד... אָט דאָס איז דער גוטער ליעבער יום־טוב פסח? וואו איז די פרײַהײַט? די בעפרײַהונג?...

אָט אַזוי קלערט זיך דאָס פּאָר פּאָלק און בעטראַכט די געבונדענע עופות, וואָס ליגען זיך אַזוי שטיל און רוהיג, פרעגען נישט קײן קשיות, גלײַך ווי עס דאַרף אַזוי צו זײַן... נאָר אײנע, אַהוהן אַ שרײַערין, רוהט נישט. זי רײַסט זיך מיט אַלע כּוחות, פּאַטשט מיט די פליגלען אין דער בלאָטע און שרײַט משוגענערווײַז:

— לאָזט מיך! לאָזט מיך! איך וויל נישט ליגען! איך וויל בעסער לויפען! לאָזט מיך! לאָזט מיך!

— קוקאַריקו! — רופט זיך אָפּ אַ רויטער האָהן, וואָס ליגט געבונדען אינאײנעם מיט צוויי היהנער, און מהוט אַפּאַטש מיט די פליגעל: — וואָס זאָגט איהר אויף דער חכמה? זי וויל נים ליגען. זי וויל בעסער געהן. זי וויל בעסער לויפען. חאַ־חאַ־חאַ!

אונזער העלד הויבט אויף דעם קאָפּ, קוקט זיך אײַן מיט אַלע אויגען אינ'ם רויטען האָהן, דעם עזות־פּנים, און ער פיהלט ווי ס'איז איהם פער־קיהלט געוואָרען דאָס בלוט און פערגליווערט די איברים. ער וואָלט געמעגט שווערען, אַז דער חברה־מאַן איז איהם קענטליך, אַז ער האָט איהם ערגיץ געזעהן, ערגיץ געהערט. נאָר וואו? דאָס קאָן ער זיך בשום אופן נישט דערמאָנען. ער איז איהם אַזוי קענטליך! אַזוי קענטליך! און דאָס קול זײַנס איז איהם אַזוי בעקאַנט. גוואַלד! וואו האָט ער זיך מיט איהם בעגעגענט?!... און ער הויבט זיך אויף נאָך אַביסעל העכער,

דערזעהט איהם דער רויטער האָהן און ציהט אויס אויף זיין הילכיגער סאָפּראַן־שטימע:

קוקאַריקו, לאַנגע נאָז!
ביסט געשטאָפּט מיט אַ ... ?

געשטאָפּט

קוקאריקו. לאַנגע נאָז!
ב'האָט געשטאָפּט דיך אָהן אַ מאָס
מיט די בעסטע זיסע זאַכען,
מע זאָל קאָנען פון דיר מאַכען
אַ געבראָטענס מיט אַ קראָפּ,
פעטע יויך אַ פולען טאָפּ
און אַ העלזעל אינ'ם צימעס...

ניט באַשערט געווען אונזער רויטען משורר צו ענדיגען זיין ליעדעל. עמיצענס אַ האַנד האָט איהם אַ נעם געטהון מיט אַזאַ כּוח און אַזוי אומגערעכט, אַז עס האָט איהם מיט אַמאָל אָפּגענומען דאָס לשון.

ט.

דער לעצטער אַקט פון דער טראַגעדיע.

„יאָס איז געווען אַ משונה ווילדער נפש מיט אַ פערשלאָפען פנים, אַ הויכער, אַ דאַרער, מיט לאַנגע פאות, אין שיך און זאָקען, אונטערגעשטעקט די פּאָלעס, פערקאַטשעט די אַרבעל, מיט אַ שוואַרץ גלאַנצענדיג מעסער אין האַנד. ניט לאַנג געטראַכט, טהוט ער אַ נעם דעם רויטען האָהן צו זיך, פערדרייט איהם דאָס קעפעל אַרויף, טהוט איהם אַ קוק אין די אויגען אַריין, פליקט איהם אויס דריי פעדערליך, חיק מיט'ן מעסער איבער'ן האַלז און — מאַרש! אַ שלייַדער פון זיך גלייך אין דער בלאָטע אַריין. ווי אַ פריטשמעליטער בלייבט נעבאַך ליגען דער האָהן אַ ווייַלע, און פּלוצים חאַפּט ער זיך אויף און לאָזט זיך לויפען מיט'ן איבערגעשניטענער האַלז, דרעהט מיט'ן קאָפּ, גלייך ווי ער זוכט עמיצען, גלייך ווי ער האָט עפּיס פערלאָרען. אונזער העלד קוקט זיך איין אין דעם געקווילעטען האָהן און דערקענט זיין אַלטען בעקאַנטען, וואָס ער האָט אַמאָל

געזעהן אין חלום, און ער דערמאנט זיך דאס ליעדעל, וואס דער חברה-מאן האט איהם דעמאלט געזונגען, אין ער קאן קיין ווארט נישט ארויס ברענגען צו זיין געריעבטער, וואס ליגט נעבען איהם שטארק צוגעטולעט צו זיין לייב און ציטערט און צאפעלט מיט אלע איברים... און דער ווילדער נפש מיט'ן גלאנצענדיגען מעסער טהוט זיך זיין ארבייט גאנץ קאלטבלוטיג, ווי איין אמת'ער תלין. איינס נאכ'ס אנדערע פליהען ביי איהם די עופות. אלע חאפען א קיצעל מיטן מעסער איבער'ן האלז און א שלײדער אין בלאטע אריין. אנדערע ציהען זיך אוס, געהען אפ מיט בלוט, דריגען מיט די פיסלעך און צאפלען. אנדערע ווארפען מיט די קעפלעך, פאטשען מיט די פליגלען איבער דער בלאטע. אלע מינוט קומען צו נאך און נאך קרבנות מיט איבערנעשניטענע העלזער. די ווייבלעך מיט מיידלעך, וואס שטעהען ביי דער זייט, קוקען און — גארנישט. אדרבא, איינינע פון זיי פאלען ארויף אויף די געקוילעטע נאך לעבעדיגע עופות און פליקען זיי און רייסען פון זיי די פעדערען און בעת מעשה רעדען זיי זיך איבער און ווערטלען זיך און לאכען. גלייך דא וואלט זיך געגאסען וואסער, נישט קיין בלוט פון לעבעדיגע בעשעפעניש!... וואו זענען זייערע אויגען? וואו זענען זייערע אויערען? וואו זענען זייערע הערצער? זייער יושר? זייער גאט?...

אזוי טראכטען זיך אונזערע צוויי אומגליקליכע אינדיאנער, וואס ליגען נאך אלץ געבונדען און קוקען זיך צו צו דער דאזיגער מורא'דיגער פראגעריע, צו דער דאזיגער אונגעהערטער רציחה אין מיטען העלען טאג. שוין-זשע האט מען זיי געבראכט אהער צוליעב דעם זעלבען צוועק, וואס אלע עופות, גענז און קאטשקעס? שוין-זשע ועלען זיי, אויסדערוועהלטע, די מיוחסים, וואס שטאמען פון אינדיא, האבען אזא וויסטען סוף גלייך מיט דעם דאזיגען פראסטען עולם? איז דאס, א פנים, נישט קיין אויסגעטראכטע זאך, וואס מע דערצעהלט זיך אן וועגען די ווילדע מענשען? און די נביאות פונ'ם רויטען האהן?...

און זיי הויבען אן פערשטעהן דעם קאלטען נאקעטען אמת, און עס ווערט זיי קלאר אלסדינג. וואס זיי האבען געהערט, אלסדינג, וואס זיי האבען געזעהן ביז אהער. נאר איין זאך קאנען זיי נישט צעקייען: צו וואס האט די טערקישע שאל אלע מאל זיך בערימהט, אז גאט מעג איהר העלפען דערפאר, וואס זי האט איהם אויסגעהאדעוועט אזא תאר פאלק אויף פסח?... אט דאס וויל גאט? דאס איז

איהם ליעב? אַך, וואָס פאַר אַביִיזער גאָט דאָס דאַרף זיין ביי אָט די ווילדע מענשען?...

. . . .

אין עטליכע מינוט אַרום זענען אונזערע שטאָלצע אינדיאַנער, דאָס געליעבטע פאָר פאָלק, געלעגען אויף דער ערד, ווי צוויי פשוט'ע געקוילעטע אינדיקעס. זיי האָבען אַרויפגעלייגט איינס אויף דאָס אַנדערע זייערע איבערגעשניטענע נאָך וואַרעמע העלזער און האָבען אויסגעזעהען פון דער וויַיטען, ווי זיי שלאָפען און חלומ'ען זיסע גאָלדענע חלומות. אויף זיי איז געזאָגט געוואָרען דער פסוק:

„הנאהבים והנעימים
בחייהם ובמותם
לא נפרדו.

די ליעבע און געטרייהע!
סיי ביי'ם לעבען, סיי ביי'ם טוידט
האָבען זיך נישט געשיידט.״

ענדע

12
די גאָלדשפּינער

יודען, כמעט אזוי פיל מעקלערס, און יאהאנקאלס, מעדר מעק־לערס, ווי פריצים.

פון דעם איז גרינג צו פערשטעהן, וואס פאר גאלדענע גע־שעפטען נפתלי מיט די פים מאכט און ווי שען ער וואלט אויס־געזעהן, ווען נאט ברוך הוא זאל ניט מזכה זיין זיין ליעב פאלק ישראל מיט דעם ליעבען, טייערן, פרעהליכען, לעבעדיגען יום־טוב פורים. אין דעם דאזיגען ליעבען, טייערן, פרעהליכען לעבעדיגען יום־טוב האט זיך ארויסבעוויזען נפתלי'ס טאלאנט מיט זיין גאנ־צען פראכט און גלאנץ. נפתלי איז א געבארענער ארטיסט און פורים־שפיעל איז ווי אנגעמאסטען פאר זיינע לאנגע פים.

אין פלוג וועט אייך אויסקומען אפשר קאמיש, וואס קעהר זיך אן פורים־שפיעל צו פים? האט קיין פאראיבעל ניט, עס קעהר זיך אן זעהר שטארק! נפתלי איז ניט קיין אחשורוש, ניט קיין המן, ניט קיין מרדכי און נישט קיין ושתי. ער איז ניט מעהר ווי א ממוכן, א מין הויפמייסטער ביים קעניג אחשורוש. און ווער עס איז בעקאנט מיט'ן בערימטען אחשורוש־שפיעל, דער וועט פערשטעהן, אז די ראליע פון ממוכן איז זעהר א וויכטיגע ראליע. אויף ממוכנ'ען, קאן מען זאגען, שטעהט דאס גאנצע שפיעל. דארף מען ארויסרופען ושתי'ן, זי זאל קומען פאר'ן קעניג אחשורוש א נאקעטע, ווי די מאמע האט זי געהאט — איז ממוכן. דארף זיך דער קעניג האלטען איין עצה, וואס טהוט מען מיט ושתי'ן, וואס זי וויל ניט געהן קיין נאקעטע — איז ממוכן. הארף זיך מרדכי דורכריידען דיפלאמאטיש מיט אסתר'ן — איז ממוכן. הכלל — ממוכן דא, ממוכן דארט, ממוכן, ממוכן און ממוכן! אין איהר בע־דארפט זעהן, ווי אונזער ממוכן ארבייט מיט די פים. אט האט איהר אייך א ביישפיעל:

עס עפענט זיך אויף די טהיר און עס קומען אריין די פורים־שפיעלער מיט'ן ברייטען „גוט יום־טוב". נאטירליך, בלייבען אלע אקטיארען שטעהן הארט ביי די וואנד, מיט די הענד אראב; נאר איין ממוכן טרעט אהיים מיט די לאנגע פים, מיט א שווערד אין דער האנד און מיט א פאפירענעם ספאדיק אויפ'ן קאפ, א שפאן אהער, א שפאן צוריק — און שיט מיט גראמען, ווי פון א ראזשעק (בסוד דארף מען אייך אויסזאגען, אז די אלע גראמען, וואס איהר בעגעגענט אט דא, געהערען טאקע צו ממוכנ'ען, דאס הייסט, נפתלי מיט די פים האט זיי אליין אויסגעטראכט פון זיין קאפ):

„איך, ממוכן, דער הויפמייסטער
פונים קלוגען קעניג אחשורוש,
דער שטאלמייסטער,

ביז געשיקט צו ושתּין דער קעניגין,
אַ׳ זאָל זיך פאַר די געסט טהון טהאָן פאַרנייַען
אַ טאַקעטע, אַ באָרפיסע, ווי ביים זיידען
אָדם הראשון אין גן־עדן.
אַריין, אַריין, אַריין,
מלכּה ושתּי דו מיין!"

רייסט זיך אָב פון דער וואַנד די מלכּה ושתּי (בעריל פּאַנ־פּאַטש) און ענטפערט איהם אָב אויך מיט גראַמען, און אויך נפתּלי׳ס אַרבייט, אַ ביסעל אונטער דער נאָז און אַ ביסעל מיט אַ קוויטש אויף אַ וויינענדיגען ניגון פון חתן־תּורה:

„קומט אַהער, אַלע פירשטען פון פּרס ומדי
און אַלע האַרינטעס פון שושן,
וועלען מיר זיך מיט אייך
אַ ביסעל דורכשמועסען.
הערט ווי מיין געמאַהל
ווידערשפּעניגט אין דער תּורה,
בעגני ער איז אַ טיפּש, איז ער גאָר
אַ שכּור הגדול הגבור והנורא..."

דעמאָלט ווערט ממוכן אָנגעצונדען, טהוט אַ שפּאַן מיט זיינע לאַנגע פיס הין און צוריק און הויבט אָן שיטען מיט גראַמען, זיין אייגענע אַרבייט:

„וואָס זאָגט איהר אויף דער הולטייקע? געפעלט אייך אַ שפּראַך?
וואָס האָב איך דאָ מיט איהר צו ריידען אַ סך?
איך זאָל וויסען אַז דער קעניג וועט ניט זיין אין כּעס,
געהם איך אַראָב דעם קאָפּ אָט דער מרשעת..."

הויבט אויף דער קעניג אחשורוש (משה פלעצעל) אַ לאַנגען שטעקען, אַרומגעוויקעלט מיט גאָלדפּאַפּיר:

„פון מיינטוועגען מעגט איהר אייך אַלע קעפּען,
שטעכען אָדער הייבגין,
אַבי מע זאָל נאָר אַהער דאָס ביסעל משקה ברייגען.
וואָס האָט איהר, מיניסטאָרען, אַראָבגעלאָזט די נעזער,
אַמעדער גיסט בעסער אָן פולע גלעזער,
וועלען מיר טרינקען וויין,
וועלען מיר שכּור זיין,
ביז'ן וייסען טאָג אַריין!"

האָט אונטער די גאַנצע קאָמפּאַניע:

„וועלן מיר טרינקען וויין,
וועלן מיר שכור זיין,
ביז'ן ווייסן טאָג אַריין!"

טרעט אַרויס מרדכי (נחמיה דער שוסטער), אַיין אַביגרי־
סענער מיט אַ האָרב און מיט אַ באָרד פון פלאַקס, פערניגט זיך
פאַר'ן קעניג און רעדט צו ממוכנ'ען און ווינקט עפּיס זעדר מאָדנע
מיט די אויגן, מאַכט מיט די הענט און זינגט מיט אַ
מיתה־משונה־ניגון:

„היות ווי זיין מאַיעסטעט איז אַיין אַלמן געבליבן
און מע האָט אין אַלע 127 מדינות צעשריבן,
מע זאָל אים ברענגען מיידלעך פון דער גאַנצער וועלט

פון שיינעם יחוס און מיט געלד,
לכן האָב איך פאַר אים אַ כלה —
אַזאַ יאָדה מעג שוין זיין אויף אונז אַלע:

אַ מייד ווי אַ צימעס, גרין אַזוי ווי גראָז,
אַ ביסעל אַראָבגעטיני מיט אַ לאַנגע נאָז,
איהר נאָמען איז אסתר,
קיין ברידער און קיין שוועסטער,
ניט קיין טאַטען, ניט קיין מאַמען,
ניט קיין פריינד און ניט קיין קרובים,
אַ יונגי קינד פון אַ יאָדר עטליכע און צוואַנציג,
אַ הויץ שבתים און יום־טובים..."

טהוט ממוכן ווידער אַ שפּאַן מיט די פיס הין און צוריק,
רעדט מיט פייער:

„אדרבה, לאָז זי קומען אַדורך,
און זיך טהון טהאָן פאַר'ן קעניג אַ קעדר,
און אויב זי וועט אים געפעלן,
וועט ער איהר די קרוין אויפ'ן קאָפּ אַוועקשטעלן.
און דו, מאַנגדריש, פאַר דיין שדכנות
וועסט דו בעקומען אַ המן־טאַש מיט מאָהן שלח־מנות...
אַריין, אַריין, אַריין,
אסתר מלכה, דו מיין!..."

און ערשט דאַ הויבט זיך אָן דער רעכטער קנאַק. נפתלי'ס פיס
הענגען שטאַרקער פון אַייזן, אַז זיי טראָגן איבער אַזאַ פורים'דיג
שטיקעל אַרבייט. דערפאַר אָבער לעקט ער אָב אַ פּאָט ביינדעל, וואָרום
ער איז חנא, קאָן מען זאָגן, דער רעושיסאָר פון דער טרופּע, דער

בעלי-רבית, דער מחבר און דער קאסירער.

— אַך שפּיגט גאָלד, שטיקער גאָלד, זאָגט דער ייד, אַז עס קומט פּורים!

אַזוי זאָגען אויף איהם די כתרילעווקער יודען, וואָס זענען איהם פּשוט מקנא, ניט אַזוי אויף זיין טאַלאַנט, ווי אויף זיין פּרנסה.

ב.

די גאָלדשפּינערין: ריוועלע די זיסע.

כתרילעווקע זאָל אַלע טאָג נוצען צוקערלעכעך, פלאָדינס און פלעדלעך, אַזוי ווי מע נוצט דאָס דאָרטען פּורים צו שלח-מנות, וואָלט נפתלי מיט די פיס פערשפּאָרען זיין אַ גאַנץ יאָהר אַ מעקלער און פּורים אַ קאָמעדיאַנט. זיין ווייב, ריוועלע די זיסע, וואָלט איהם אויס-האַלטען מיט זיין גאַנץ הויזגעזינד מיט כבוד. וואָרום אויב נפתלי איז בערימט מיט זיינע פיס, איז זיין ווייב ריוועלע נישט ווייניגער בע-רימט מיט איהרע הענד.

ריוועלע איז אויף דער פיגור אַ ווייבעלע אַ קליינטשקע, אַ חאַריינקע, אַ טרוקענע, אַ פריזשעניש, און אַ קעגען איהר מאַן נפתלי זעהט זי אויס, ווי אַ פערטיל עוף. אַ קוק טהון אויף איהר — ווער וועט זאָגען, אַז דאָס ווייבעלע פערוואַרט אַ גאַנצע שטאָדט מיט ציקער-געבעקס, אַז עס קומט פּורים, ווען יוהען שיקען איינער דעם אַנדערן שלח-מנות? מאָלט אַיך, ס'איז פאַראַן נאָך ווייבער אין כתרילעווקע, וואָס פערנעהמען זיך מיט דערזעלבער פּרנסה. ווער אָבער פערמאָגט אַזעלכע גאָלדענע הענד, ווי ריוועלע די זיסע? איהרע טאָרטען מיט איהרע לעקאַכער, איהרע שטרודלען און מלכות-ברויטלעך, איהרע מאַהנדלעך און אינגבערלעך מיט איהרע געצוויקעלטע קישעלעך האָ-בען זיך קונה שם געווען אין דער גאַנצער וועלט און דער לאַנט אויש קיין יעהופּעץ, דורך אַ מעשה, וואָס האָט זיך געטראָפען. ומעשה שהיה כך היה:

איינער אַלץ פון די כתרילעווקער לצים, וואָס זענען דאָרטען אַזוי פיעל, וויפיעל שטערען אין הימעל, האָט זיך געוואָלט מאַכען אַ שפּאַס איבער דער שטאָדט כתרילעווקע און איבער די פּראָדוקטען, משטיינס געזאָגט, וואָס די שטאָדט גיט אַרויס. וואָס-זשע טהוט אַזאַ לץ? איז ער זיך מישב איין מאָל אויף אַ טשעקאַוועס און שיקט אַוועק דורך דער פּאָסט שלח-מנות פון די אויבען-דערמאָהנטע זאַכען, וואָס ריוועלע די זיסע גרייט אָן לכבוד פּורים, צו זיינעם אַ רייכען קרוב קיין יעהופּעץ. צום שלח-מנות האָט ער בייגעלעגט אַ בריעף, זעהר שעהן געשריבען, אין וועלכען ער בעט דאָס רייכען קרוב, ער

זאָל קיין פאַריבל ניט האָבען פאַר'ן „שיקעכטס", וואָס זי שיקט איהם", וואָרום אין כתרילעווקע איז קיין „ערגערע שיקעכטס" נישט צו געפינען. ווי איבערראַשט אָבער, שטעלט אייך פאָר, איז אָט דער לץ, אַז ער באַקומט פון זיין רייכען קרוב אַ דאַנק-בריעף מיט אַ בקשה, ער זאָל תיכף ומיד צעשיקען פון די דאָזיגע זיסע זאַכען וויפיעל ס'איז נור מעגליך און למען השם רעכט איינפּאַקען און אָבשיקען דורך פּאָסט איפ'ן נגידס רעכנונג קיין יעהופּעץ (ווער ווייסט ניט, אַז נגידים בכלל, און יעהופּעצער נגידים בפרט, האַלטען פון דער אכילה און האָבען ליעב אַ זיסען ביסען?) פון דעמאָלט אָן ווערט פון יאָהר צו יאָהר אַרויסגעשיקט צום נגיד קיין יעהופּעץ אַ גאַנצער טראַנספּאָרט פון ריוועלעס זיסע זאַכען אויף פּורים. און אָט אַזוי איז ריוועלעס נאָמען געוואָרען מפורסם אויך אין יעהופּעץ.

ג.

ריוועלע זאָל אָבער האָרפּען אַרויסקוקען אויפ'ן יעהופּעצער נגיד אַליין, וואָלט זי בלוי בעשטאַנען. דער עיקר פדיון איז ביי איהר איפ'ן אָרט. די עטליכע טעג, וואָס פאַר פּורים זעלבסט, האָט ריוועלע די זיסע ממש קיין הענד נישט. בערעכענט אייך: אַליין באַקען, אַליין פערקויפען, אַליין פערפּאַקען און אַליין רעכענען זיך מיט אַלע בעלי-בתי'טעס — צו די חשבונות אַליין דאַרף מען האָבען אַ קאָפּ פון אַ מיניסטער!

אָט האָט איהר אייך אַ מוסטער, ווי אַזוי ריוועלע רעכענט זיך מיט אַ נגיד'ס אַ ווייב, וואָס טראָגט פערלעך אין דער וואָכען און הייסט שרה-פערעל.

— פון אייך קומט, שרה-פערעל, אַזוי גרויס, ווי פאַר אַ האַלב טוץ לעקאַכלעך מיט ראָזינקעס עובר לסוחר צו זעקס גראָשען, זעקס מאָל זעקס — וויפיעל איז זעקס מאָל זעקס? האַלט זיך, דריי-און-דרייסיג? און פיער קאָמישברויטלעך האָט איהר גענומען צו אַכט גראָשען, עס קאָסט מיך אַליין צו זיבען, איך זאָל אַזוי זיין געזונד, פיער מאָל אַכט איז אַכט-און-פערציג, הייסט צוויי פלעדלעך גרויסע אָהן פאַרפעלעך און דריי פלעדלעך קליינע מיט פאַרפעלעך, וועל איך אייך רעכענען פאַר די פלעדלעך אַרים און אַרום פינף שטיק צו פיער-און-צוואַנציג גראָשען, עס קאָסט מיך טייערער, לאָמיר ביידע אַזוי זיין געזונד, פינף מאָל פיער-און-צוואַנציג וויפיעל איז? ס'זאָל זיין זעקס מאָל, וואָלט דאָך געווען אַ קערבעל מיט זעקס גראָשען, און אַז פינף מאָל, איז, אַפּנים, אַזוי גרויס, ווי אַ קערבעל אָהן זעקס גראָשען. וויפיעל-זשע האָבען מיר אינאיינעם, הייסט עס, דריי-און-דרייסיג און אַכט-און-פערציג, איז

צוויי-און-אַכציק, און אַ קערבעל, איז אַ נדערהאַלבען קערבלעך מיט צוויי-און-צוואַנציק, גערעכנט אַ ראָב זעקס גראָשען, איז וויפיעל בלייבט פון אַנדערהאַלבען קערבלעך מיט צוויי-און-זעכציק קאָפּיקעס, אַז מע נעמט אַ ראָב זעקס גראָשען? ניט קיין רוביל מיט ניינציק?

— אַ גוט יום-טוב! וואָסערע צוויי-און-זעכציק? וואו האָבען זיך גענומען צו אייך צוויי-און-זעכציק?

אַזוי צושרייט זיך שׂרה-פּערל און ביידע ווייבער נעמען זיך צום חשבון ווידער אַמאָל פונ'ם אָנהויב.

— זאָלט איהר מיר געזונד זיין, שׂרה-פּערלע, דער חשבון איז דאָך, ווי אויפ'ן טעלער: אַ האַלב טוץ לעקאַכלעך מיט ראָזינקעס עובר לסוחר צו זעקס גראָשען אַ שטיקעל, איז זעקס מאָל זעקס — וויפיעל איז זעקס מאָל זעקס? ניט קיין צוויי-און-פערציק?...

— מזל-טוב! סע וואַקסט ביי אייך! פריהער איז ביי אייך אויסגעקומען דריי-און-דרייסיק, איצט איז שוין געוואָרען צוויי-און-פערציק! קיין עין-הרע ניט!

עס העלפט ניט, ווי באַלד עס קומט צו געלד, אַזוי מוז מען אָנקומען צו אונז, מאַנסבילען, און ריוועלע רופט אָב נפתלי'ן פון די אַקטיאָרען, און נפתלי האָט פיינד, אַז מע רייסט איהם אָב פון דער אַרבייט, איז ער אין כּעס סכנות.

— אַן אַקציע מיט די ווייבער! קיין צוויי מיט צוויי קאָנען זיי אייך ניט צונויפרעכנען. נו? אַרויס מיט'ן חשבון, נאָר גיך און געשווינד, דער טאָג שטעהט ניט!

אַזוי זאָגט נפתלי מיט גרימצאָרן, און מע רעכענט איהם אויס דאָס גאַנצע צעטעל, ביידע ווייבער אין איין אָטהעם. נפתלי האָרכט מיט צוגעמאַכטע אויגען, רעכענט אויף די פינגער און ווערט גיך פערפלאָנטערט און פערטומעלט און נאָך מעהר אין כּעס, און ער פאַלט אָן אויפ'ן ווייב:

— איך האָב דיר געזאָגט טויזענד מאָל, אַז ווי באַלד די האָסט אַזאַ קאַצענעם מוח און קאָנסט נישט צונויפרעכענען קיין צוויי מיט צוויי, היינט וועלכע גוטע יאָהר טרייבט דיך זאָלסט פערקויפען דיין סחורה הורט! לאַהדים פערקויפט מען, איינציגווייז! למשל: וואָס האָט איהר גענומען? אַ לעקאַכעל? גיט אַהער זעקס גראָשען! נאָך אַ לעקאַכעל? נאָך זעקס גראָשען! אַ פלאָדעל? לעגט אַנידער פיער-און-צוואַנציג גראָשען! נאָך אַ פלאָדעל? נאָך פיער-און-צוואַנציג גראָשען!

שׂרה-פּערל דער נגידית שטעהט אָפילו ניט אָן די מעשׂה, מע זאָל זיך מיט איהר רעכענען אָט אַזוי אָ, ווי מיט אַ קבצנ'טע.

נאָר זי האָט קײן אַנדער בְּרִיָה ניט. װאָז װעט זי נעהמען אַ צוקער-געבּעקס אױף שַׁלַח-מָנוֹת, אַז ניט בּײַ ריװעלען? קומט פּורים איז ריװעלע די מְיוּחֶסֶת. איטליכער האָט זיך זײַן צײַט, און אַז מע יאַרף דעם גַנָב, נעהמט מען איהם פֿון דער תְּלִיָה... ניט אומזיסט איז איהר די גאַנצע שטאָדט מְקַנֵא:

— גאָלדענע הענד... שיט אָן גאָלד... בּײַדע שיטען די אָן זעק מיט גאָלד, אַז סע קומט פּורים!

ד.

דער יונגער גאָלדשפּינער: נחַ שניצלער.

װעמען גאָט גיט אַ זיסע שטימע צום זינגען, װעמען הענד צום שפּיעלען, װעמען פֿיס צום טאַנצען, — נחַ'ן, נַפְתָּלִים גָלַטער זוהן, האָט די נאַטור געבּענשט מיט אַ טאַלאַנט צום שניצען.

נאָך אַז נחַ איז געװען אַ קינד, איז ער אַרומגעגאַנגען אַ צוקײַלטער, אַ צובּײַלטער פֿונ'ם פאָטערס קלעפּ און פֿון דער מוטערס שטשיפּאַלקעס: „אַ יונגעלע זאָל דיר האָבען אַ טֶבַע טאָג װי נאַכט אַרומגעהן און שנײַדען און בּראָקען און שניצלען און שניצלען!"...

בִּכְדֵי אַרױסצושלאָגען פֿונ'ם קינד דאָס מְשׁוּגַעַת פֿון „שניצלען", האָט מען איהם אָפּגעגעבּען אין חֵדֶר אַרײַן און אָנגעזאָגט דעם רֶבּי'ן הונדערט מאָל, ער זאָל איהם איבּערבּרעכען די הענד, טאָמער װעט מען איהם זעהן האַלטען אַ מעסערל! זאָל ער בּעסער זעהן װאָס מעהר לערנען! דעם רֶבּי'נס לערנען האָט אָבּער ניט געהאָלפען גאָרניש: נחַ איז אַרױס פֿון חֵדֶר מיט זעהר װיניג תּוֹרָה. דערפֿאַר האָט ער אָבּער אַרױסגעװיזען זעלטענע בְּרִיָה'שאַפֿט צום שניצען. און געשניצט האָט ער אַלצדינג, װאָס סע איז איהם געקומען פֿאַר די אױגען. עס האָבּען זיך געפֿונען מְבִינִים אין כַּתְרִילעװקע, װאָס האָבען געזאָגט, אַז בּײַ חַיִים בְּהוּרִ"ל אין די הענד זיצט אַ רוּחַ, ניט אַנדערש; װען ער זאָל זײַן אין אַ גרױסער שטאָדט, װאָלט פֿון איהם אַרױס... זײ װײסען אַלײן ניט, װאָס פֿון איהם װאָלט אַרױס. דערװײַל מעגען איהם אָבּהאַרגען די הענדטלעך, װאָרום ער האָט צושניצט אַלע בּײַנק מיט אַלע שטענדערס, װאָס אין בֵּית-הַמִדְרָשׁ, אױסגעשניצט אױף זײ מענשעלעך מיט פֿייגעלעך מיט, לְהַבְדִיל, חֲזֵירִים... פֿאַר די חֲזֵירִים האָט נחַ בּעקומען אַ רעכטע פּאַרציע פֿונ'ם טאַטען, פֿון דער מאַמען, פֿונ'ם רֶבּ און פֿונ'ם שַׁמָשׁ און פֿונ'ם בּעדער — װער עס האָט געהאַט גאָט

אין האַרצען, דער האָט איהם אַריינגעלעגט, וויפיעל ס'איז אין איהם אַריין:

— אַ יונגאַטש קאָן! אין אַ מקום קדוש חזירים!...

דאָס האָט אָבער ניט אָנגעלערנט אונזער „שניצלער". דער פונק, וואָס האָט געטליעט ביי איהם אינווייניג בירושה פונ'ם גרויסען בצלאל, וואָס אין חומש, האָט איהם נישט געלאָזט צורוה, ביז זיין טאַלאַנט האָט זיך אַרויסבעוויזען מיט זיין גאַנצער קראַפט דורך אַ צופאַל, ווי אַלע גרויסע ענטדעקונגען אין דער וועלט קו־מען אומגעריכט, דורך אַ זייטיגע סבה.

דאָס איז געווען עטליכע טעג פאַר פורים, האָט מען איהם געקויפט אַ מתנה אַ הילצערנעם גראַגער מיט אַ המן־קלאַפער אויף שלאָגען המנ'ען אין בית־המדרש צו דער מגילה. נה האָט דעם גראַגער מיט'ן המן־קלאַפער בעטראַכט פון אַלע זייטען, שטילערהייד צונומען אויף שטיקלעך און צונויפגעשטעלט צוריק — און דאָ איז איהם אַריינגעפאַלען אַ געדאַנק, אַז ווען ער זאָל נור האָבען מיט וואָס, וואָלט ער געמאַכט אַ גראַגער מיט אַ המן־קלאַפער, וואָס וואָל־טען פערשטעקען אין גאַרטעל אַלע גראַגער'ס מיט אַלע המן־קלאַ־פערס פון דער גאַנצער וועלט. נה'ן האָט געפעהלט דערצו נור צוויי זאַכען: מאַטעריאַל און אינסטרומענטען, דאָס הייסט, האָלץ און אַ מעסערעל. וואָס טהוט מען? מילא, מיט האָלץ איז קיין דאגה ניט. האָלץ קאָן מען אַוועקגנב'ענען ביי דער מאַמען פון אונטער'ן אויווען. וואו נעהמט מען אָבער אַ אינסטרומענט? אַ מעסערעל וואו קריגט מען? און נה איז געפאַלען אויף אַ המצאה (אַ ליכטיגער קאָפּ!), ער האָט גענומען דעם גראַגער מיט'ן המן־קלאַ־פער און איז אַרויס מיט זיי אויפ'ן מאַרק פערקויפען, און פאַר'ן געלד וועט ער קויפען אַ מעסערעל; האָט זיך אָבער געטראָפען אַן אומגליק (מיט אַלע ערפינדער טרעפען זיך אומגליקען!): דער ערשטער קונה, וואָס נה האָט זיך צו איהם געווענדט, ער זאָל ביי איהם קויפען אַ מציאה, האָט איהם אָנגענומען ביי דער האַנד און צוגעפיהרט גלייך צום פאָטער:

— וואָס איז די מעשה, רב נפתלי, אייער קליינער האַנדעלט שוין מיט גראַגערס?

דאָס פערשטעהט אַ מינדסטע קינד, אַז קודם כל האָט דער ערפינדער בעקומען זיין פאַרציגע פעטש, וואָס איהם קומט, און ערשט נאָכדעם, אַז נפתלי האָט זיך געוואונען צום זוהן אויספאָרשען, אויף וואָס דאַרף ער אַזוי נויטיג געלד, און אַז נה האָט איהם דירך טרעהרען זיך מודה געווען, דערצעהלט דעם אמת'ן אמת, וואָס איהם

קוועטשט, האָט איהם דעמאָלט דער פאָטער גערשט מקיים פסק געווען, איהם אָנגערופען מיט׳ן נאָמען „בהמה בצורת פערד״ און האָט איהם געקויפט אַ מעסערל און האָט איהם אַליין אויסגעקלי־בען האָלץ, און נח האָט זיך אַוועקגעזעצט אַרבייטען אויף אַלע כלים, עס האָט געפרעגט ביי איהם אונטער די הענד, אַזוי אַז אין איין טאָג זענען בעשאַפען געוואָרען עטליכע גראַגערס מיט המן־קלאַ־פערס, נאָר אַזעלכע, וואָס די שטאָדט איז געגאַנגען קוקען אויף חדושים און אַלע האָבען אָבגעגעבען נפתלי׳ן מזל־טוב.

— איהר האָט שוין, רב נפתלי, מיט אייער זוהן גאָרנישט װאָס צו זאָרגען. ער איז שוין אַ פערזאָרגטער...

פון דעמאָלט אָן ווייסט שוין די גאַנצע שטאָדט פון איין עק ביז׳ן אַנדערן, אַז אַ גראַגער אין גלייכען געלד, אָדער אַ המן־קלאַפער, אָדער אַ קאַלאַקאָטקע אויף פורים — דאָס קריגט מען ביי נפתלי׳ס זוהן, נח שניצלער, און וויפיעל נח זאָל ניט אָנגרייטען קיין סחורה, ווערט זי אויסגעפערקויפט עד לפק. אַלע יאָהר, אַז דער פורים גערט אַוועק, קאָנט איהר הערען פון נח׳ן די אייגענע ווערטער:

— היינטיגעס יאָהר איז געווען אַ יאָהר פון גראַגערס.

ניט אומזיסט איז די שטאָדט מקנא נפתלי׳ן אויף זיינע קינדער:

· אַ הצלחה פון גאָלדשפינערס! — זאָגט כתרילעווקע מיט אַ זיפץ. — ניט גענוג, ער פערדיענט פון איין זייט און זי פון דער אַנדערער זייט, שיטען אָן געלד, אַז סע קומט פורים, דאַרפען זיי נאָך האָבען אַזעלכע גאָלדענע קינדער!...

די קליינע גאָלדשפינערלעך.

אויב איהר ווילט זעהן אַ שענס און ס׳זאָל אייך ניט קאָסטען טייער, טאָ פאָהרט זיך דורך, זייט מוחל, אויף פורים קיין כתרי־לעווקע. שטעלט זיך אָב אויף וואָס פאַר איין אכסניא איהר ווילט און קוקט דורכ׳ן פענסטער אין דרויסען אַרויס, וועט איהר עפּיס זעהן. פון גאַנץ פריה אָן טיאָפקען איבער דער בלאָטע, לויפען, ווי די פערסמיטע מייז פון איין שטוב אין דער אַנדערער יונגלעך מיט מיידלעך, אונטערגעבונדען מיט פאַטשיילעס, צום מייגסטען באָר־פיסע, האָטש ס׳איז נאָך קאַלט אין דרויסען און סע וועהט אַ שניי־עלע. אין די הענד האַלטען זיי אָדער גרויסע בעקענס, אָדער טעלער און טעלערלעך, אָדער שאַלען און שעלכלעך, איבערגעדעקט מיט ווייסע טישטוכלעך. דאָס טראָגען יודישע קינדער שלח־מנות, וואָס די כתרילעווקער ווייבער שיקען איינע דער אַנדערער, בייטען זיך

מיט די פורים׳דיגע גוטע זאכן, וואס רייוועלע די דינסט האט אָנגעגרייט:

— איטע־לאה האָט מיר געשיקט צוויי פלעדלעך מיט אַ מלכות־ברויטעל מיט אַ צוקערלעקאַכעל און מיט צוויי מאַנדעל־בייגעלעך — שיק איך איהר אָב צוריק איין פלעדעל מיט צוויי מלכות־ברויטלעך מיט צוויי צוקערלעקאַכלעך און מיט איין מאַנדעל־בייגעלע. און יענטע־מייטעל האָט מיר געשיקט אַ קישעלע מיט צוויי קאָמישברויטלעך מיט צוויי שטרודלעך און מיט אַ מאָהנדעל — שיק איך איהר אָב צוריק צוויי קישעלעך מיט איין קאָמישברויטעל מיט איין שטרודעל און מיט צוויי מאָהנדלעך.

אַזוי קאָמבינירען די כּתרילעווקער דאַמעס די שלח־מנות׳ען קונציג און מיט אַ רעכענונג, ס׳זאָל אויסקומען אי פיין, אי ניט פערשעמט, אי איינס אויף איינס. און מחמת די שטאָדט לעבט צווישען זיך פריינדליך, איז דאָ זעהר אַ סך ווערטער אויף צו שיקען די שלח־מנות׳ען. דורך אייגענע דינסטען אָדער קינדער איז אונמעגליך דאָס אויספיהרען. מע מוז אָנקומען צו פרעמדע. דעמאָלט ווערט אַ יקרות אויף אָרימע יונגלעך און מיידלעך, וואָס האָבען כּח און ווילען פערדינען אויף פּסח.

גליקליך זענען יענע אָרימע פאָטער און מוטער, וואָס פערמאָגען וואָס מעהר יונגלעך און וואָס מעהר מיידלעך. אין כּתרילעווקע זענען פאַראַן אַ סך אַזעלכע גליקליכע; נאָר גליקליכער פון אַלע זענען די גאָלדשפּינערס, ווייל אַזוי פיעל מיידלעך און אַזוי פיעל יונגלעך, ווי ביי נפתלי׳ן, איז זעלטען צו געפינען אַפילו אין כּתרילעווקע. וויפיעל נפשות — קאָן איך אייך אַקוראַט ניט זאָגען; פרעמדע קינדער טאָר מען נישט צעהלען. לאָזען זיי וואַקסען געזונטערהייד. וועמען מאַכען זיי קאַלי? ווינטער ליגען זיי זיך אונטער׳ן אייווען נאַקעט, איינס אויף דאָס אַנדערע, אַזוי ווי די ווערים, און זומער־לעבען וואַלגערן זיי זיך אין דרויסען אויפ׳ן מיסט, שפּיעלען אין „באַבקעלעך“, אָדער אין „קאַמער־קאַמער־הויז“, אָדער אין „וויפיעל מייל איז צו אייך צעהלט אייך“, אָדער מע „לאָזט אַרייגען“, דאָס הייסט, מע הויבט אויף אַזאַ שטויב, אַז עס ווערט פינסטער אין גאַס, מע קאָן דערשטיקט ווערען! דעמאָלט פליהען פעטש מיט קולאַקעס מיט בעכענצים מיט קללות, וואָס געפינען זיך ניט אין דער תוכחה:

— אַ געהן זאָלט איהר אויף קולים! שטעהן זאָלט איהר פּראַווצעם! זיצען אין געהאַקטע וואונדען! ליעגען אין ווערים!...

דערפאַר אָבער, אַז עס קומט פּורים, פיהלט חברה קליינוואַרג, אַז זיי האָבען אויך עפּיס אַ ווערטה, און אַ גרויסען ווערטה. מע רײַסט זיי דעמאָלט אויף שטיקלעך. אַ כּתרילעווקער מאַדאַם אַז זי

בגעשטעלט בעצייטענס ביי רייכעלעך שלח-מנות, בגעשטעלט זי שוין מיט א קינד, א יונגעל אדער א מיידעל, אויף צו טראגן דעם שלח-מנות. און רייכעלעס קינדער, די יונגלעך מיט די מיידלעך, צעלאזן זיך איבער אלע גאסן פון דער שטאדט, מיט איבערגעדעקטע בעקענס, שאלען און שעלעכלעך; די בעקלעך ביי זיי פלאמען, די שטערנס שוויצן און די אויגלעך ברענען. זיי בעגעגענען זיך אפטמאל איינס מיט'ן אנדערן אין דער בלאטע, נאר זיי האבן קיין צייט ניט אב-שטעלן זיך אפילו אויף א מינוט א קוק טהון איינס דאס אנדערע אין שלח-מנות אריין; נאר לויפענדיג כארבי, ווארפט מען זיך דורך מיט האלבע ווערטער, וואס א פרעמדער מענש וועט זיי אפשר ניט אינגאנצען פערשטעהן:

— פעטעלעלע! וואוהין?

— צו לאה'צי די גראבע. און דו, קרומע פיסעל?

— צו אלטעריכע מיט די לאקשען... עפיס געמאכט?

— נאך א מין! און דו?

— איך האב שוין א קערבעל מיט צוויי פערציגער מיט א גילדען מיט צוועלף גראשען. און דו ווייפיעל?

—קיין צייט געהאט איבערצעהלען, נאר כ'האב מורא, אז מעהר ווי דו.

— ווישׁ אב די נאז!

— ברעך דעם קאפ!

און מע צעגעהט זיך, דער אהער, דער אהין.

די כתרילעווקער בעלי-בתים זיצען שוין לאנג ביי זייער פורים-דיגער סעודה, זינגען „שושנת יעקב“, קלויבען פערגעניגען פון נפתלי מיט די פיס און פון זיינע פורים-שפיעלער, און נפתלים קינדער לויפען נאך אלץ ארום פון שטוב צו שטוב מיט די שלח-מנות'ען און נעהמען צעניף ביי דער שטאדט די גראשענס. און די שטאדט מרייבט מיט זיי קאטאוועס:

— יונגעלע, קום נאר אהער, וועמענס ביזטו? ניט נפתלי'ס?

— נפתלי'ס.

— האסט האטש אנגעשלאגן היינטיגען טאג א הונדערטער, צי עפיס ווינציגער?

— הי-הי.

— זאג, שעם זיך ניט.

— הי-הי.

— אט אזוי, ווי איהר קוקט דאס אן מיט'ן געלעכטעריל הי-הי.

ווערט דאס ברענגען אהיים א פולע קעשענע מיט געלד!... א שטיפ פון גאלדשפינערס!

ה.

די גאלדשפינערס ביי דער סעודה.

כתרילעווקע איז שוין לאנג אויסגעשטאנען פון דער פורים־דיגער סעודה. א סך טראכטען מכח לייגען זיך שלאפען און נאך מעהר שלאפען שוין און הראפען נאנץ געשמאק נאכ'ן ביסעל משקה, וואס מע האט גענומען צוליעב דער שמחה, וואס מע האט גע'פטר'ט א שונא — המנ'ען. נאר איין משפחה האט זיך גערשט אויפגע־זעצט צום טיש אפריכטען די סעודה, אויפעסען דעם גרויסען געפלאכטענעם פורים־קוילעטש און זיך גענומען צו דער ארבייט לעבעדיג־פרעהליך.

דאס זענען — די גאלדשפינערס.

אלע זענען זיי אויסגעהונגערט, מיעד, פיהלען נישט די פיס אונטער זיך, און אלע האבען צו דערצעהלען פונ'ם טאג מעשיות, נאנצע פעק מיט מעשיות: נפתלי — פון זיינע פורים־שפילער, ווי גוט זיי האבען היינט געשפילט, אויסגעצייכענט גוט! נאר איין נשתי האט א ביסעל אונטערגעהונקען אויף דער עברי.

— ס'זאל אויף איהם קומען א חאלערא ביז חול־המועד פסח! ווי־פיעל מע לערנט איהם, אז דעם ושתי'ן, ער זאל זאגען: „ווידער־שפעניגט אין דער תורה" — קומט ביי איהם אויס אויף זיין פאנסקע: „פינעף הונדערט אין דער גזירה". וואסער גזירה, א רוח אין דיין שווינערס טאטען אריין? נאר גיה רייד מיט א פאנסקע־וואטע נאני!

דאס דערצעהלט נפתלי. און ריוועלע האט צו דערצעהלען נאך שענערע זאכען, פון אידרע קונה'טעס, וואס דינגען זיך ביז'ן ביין. איינע, א חאמקע, האט זיך מישב געווען און האט גאר גע־וואלט אוועק'נגבה'נען א פלעדעל.

— מאל דיר, ניט ביי מיר גנבה'ש מען! „וויפיעל פלעדלעך, זאג איך, מאחאם, האט איהר אפגעלעגט?" זאגט זי: „פיער". זאג איך: „גוי, און דאס פינפטע וואס איז?" ווערט זי רויט און מאכט צו מיר: „ס'איז דען אויך א פלעדעל?" זאג איך: „וואס דען איז דאס, א וואנד־זייגער?" זאגט זי: „איך האב געמיינט, אז ס'איז א האנטיטייגעל". זאג איך: „נו, און א האנטיטיי־געל איז א הונט?"...

אזוי דערצעהלט ריוועלע, און די מעשיות, וואס נח האט צו

דערצעהלען, דרעהען זיך, געזעגענען, אַרום אַ גראַגער.

— היינטיגעס יאָהר איז געווען אַ יאָהר פון גראַגערס. אַלע האָבען זיך געהאַפט צו גראַגערס. נאָר גראַגערס, גראַגערס און גראַגערס. איך בין נאָך נעכטען בייטאָג געבליבען אָהן איין גראַגער. קומט צו אַלע מאָל צו מיר אַ אַנדער ייד, איך זאָל איהם געבען אַ גראַגער. זאָג איך: „איך האָב נישט קיין גראַגערס". זאָגט ער: „ס'איז נישט קיין תירוץ, דו מוזט מיר געבען צוויי גראַגערס!" זאָג איך: „וואו זאָל איך נעהמען גראַגערס?" זאָגט ער: „וואו זענען דיינע גראַגערס?"

— ווייסט אַמאָל איבעריגען גראַגערן, צי ניין?

אַזוי זאָגט צו איהם דער פאָטער, און נאָך לאַכט אַ קאָפּ די איינען, בויגט זיך אָן און שטייצט אויס די נאָז אונטער'ן טיש. דאָס געפעלט דווקא דער חברה קליינוואַרג. איצט איז געקומען איך זייער צייט צי דערצעהלען גליקען פון זייער שלח־מנות טראָגען; פאַרוואָס אַזוי פיעל צו דערצעהלען און צו דערצעהלען, אַז ס'וועט האָפּען ביז פסח. דערווייל איז ערשט פורים, און מען איז אויסגעמיעדט פונ'ם טאָג, און מע דאַרף גיהן שלאָפען.

און יונגוואַרג צוגעהען זיך אויף זייערע ערטער אונטער'ן איבען, פּאַלען, ווי די סנאָפּעס, און ווערען אַנטשלאָפען מיט'ן זיסען שלאָף פון גליקליכע מענשען, וואָס האָבען געהאַט אַ גוטען, אַ געראָטענעם יריד...

די גאָלדשפּינערס צעהלען דאָס גאָלד.

עס איז שוין האַלב־ווייט אין דער נאַכט. כתרילעווקע האַלט שוין לאַנג אין רעכטען שלאָף נאָך דער גרויסער פורים'דיגער סעודה מיט די שלח־מנות'ען. נאָר צוויי פאַרשוינען אין דער גאַנצער שטאָדט זענען נאָך וואַכעדיג און טראַכטען אפילו נישט וועגען גיהן שלאָפען. דאָס זענען די גאָלדשפּינערס, נפתלי מיט די פּיס און זיין ווייב ריוועלע די זיסע. שטיל האָבען די צוגעשלאָסען די טהיר, פאַרהאַנגען די פענסטער און האָבען זיך גענומען צו דער קאַסע. זיי ווילען צוזאַמענרעכענען דאָס ביסעל מזומנים, וואָס די גרויסע גאָלדשפּינערס מיט די קליינע גאָלדשפּינערליך האָבען איינגעבראַכט אין דעם דאָזיגען גליקליכען טאָג, און קאָנען נישט. די צעהלען און צעהלען און קאָנען נישט איבערצעהלען; אַחוץ ער האָט אַ טעות אין חשבון, אָדער זי האָט אַ טעות. זיי ברענגען איינס אויף דאָס אַנדערע.

— קיין צוויי מאָל צוועלף זאָל דער יונגע נישט קאָנען איבערצעהלען!

אזוי זאָגט דער מאַן, און דאָס ווייב ענטפערט איהם?

— נו, פאַרוואָס-זשע צעהלסט דו נישט, אַז דו קענסט? בעל-חשבון מיינער!

— צעהל דו! דו קאָנסט בעסער!

— ניין, צעהל דו! דו קאָנסט בעסער!

איהר זאָלט נור קיין מורא ניט האָבען, טאָמער חלילה צו-קריעגען זיך מאַן און ווייב. איצט איז ניט קיין צייט פון קריע-גען זיך. איצט דאַרף מען מאַכען אַ רעכענונג, וואָס מע קאָן און וואָס מע דאַרף און וואָס מע מוז קויפען: שוכוואַרג פאַר זיך און קאַפּאָטקעלעך מיט קליידלעך פאַר די קינדער — דאָס איז נומער איינס. היינט מצה אויף פּסח? היינט שמאַלץ? אַ דייזשקעלע בראָשט? אַ זעקעל קאַרטאָפלים?... און מערקווירדיג! וויפיעל זיי זאָלען ניט רעכענען, וויפיעל זיי זאָלען ווערען זיין אויסרעכענערס, כישעפערס, געלד-ברענגערס, שאַרלאַטאַנעס פון דער וועלט, קומט אויס, אַז ס'וועט נאָך אַלץ זיין גענוג, סיי אויף שוכוואַרג פאַר זיי, סיי אויף קאַפּאָטקעלעך מיט קליידלעך פאַר די קינדער, סיי אויף מצות מיט שמאַלץ מיט אַ דייזשקעלע בראָשט מיט אַ זעקעל קאַר-טאָפלים אויף פּסח...

און בייַ זיי ביידען צופלאַקערן זיך די פּנימער און צוברענען זיך די אויגען, די בעקלעך ווערען רויט און די הערצער וואַקסען, און ביידע פיהלען זיי, אַז די וועלט, וואָס גאָט האָט בעשאַפען, איז, כלעבען, גאָרניט אַזאַ שלעכטע וועלט, און די מענשען זענען, כלעבען, גאָרניט אַזעלכע שלעכטע מענשען. נישמעהר, וואָס יידען זענען מקנא איף פּרנסה, פערגינען נישט, טאָמער האָט איינער אַ גוטען טאָג, איין טאָג אַ גוטען!

— פאַרברענט זאָל ווערען אָט דאָס כתרילעווקע! אַ שטאָדט פון ניט פערגינערס!

אזוי זאָגט נפתלי, און ריוועלע נעהמט זיך אָן שטאָדט'ס קריוודע:

— אָרימע-לייט, משטיינס געזאָגט..

— אָרימע-לייט, זאָגט זי? אַלץ הייסט בייַ איהר אָרימע-לייט, הע-חע! כתרילעווקעס! דלותים! שלעפּערס! בעטלערס! קבצנים! דלפנים! עניים! ואביונים!!

— ניט דאָ געחאַכט! — זאָגט ריוועלע מיט שרעק, זי האָט פּשוט מורא געהאַט פאַר אַ גוט אויג.

און פון דרויסען לאָזט זיך הערען, מע ווייסט ניט פון וואנען, אַ ווייטער קרעהען פון אַ בעקאַנטען האָהן, איין אַלטער האָן מיט איין אויסגעזונגענער כלי. אָנהויבען הויבט ער אָן בנחת, נישט קשה׳דיג, מיט׳ן בריען און מיט׳ן קוויטש, און אויסלאָזען לאָזט ער איהם מחילה שוואַכליך, אויף דער נידעריגסטער אָקטאַווע און צפים ווי מיט אַ ווידערהאַלאַנד:

— קו! — קאַ! — רי! — קאו! — או!

עס קומט איהם גלייך, ווי ער וואָלט זיך אַליין פרעגען אַ קשיא:

— אַלטער נאַר! וואָס שרייסטו?

אין דרויסען איז בלויליך. עס שאַריעט אויף טאָג